

MƏHƏBBƏT İKSİRİ

MÜƏLLİF:
AYƏTULLAH MƏHƏMMƏDİ REYŞƏHRİ

نام کتاب:.....کیمیای محبت
مؤلف:.....محمدی ریشهری
مترجم:.....م.علیزاده
ناشر:.....شهریار
تاریخ چاپ:.....1385
نوبت چاپ:.....اول
تیراژ:.....2000

Kitabın adı:.....Məhəmməbbət iksiri
Müəllif:...Ayətullah Məhəmmədi Reyşəhri
Tərcümə edən:.....M. Əlizadə
Nəşr edən:.....Şəhriyar
Çap tarixi:.....2006
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....2000

964-5934-78-8

ÖN SÖZ

Saleh bir bəndə və həqiqi mənada arif insan olan Şeyx Rəcəbəli Xəyyatın xatirəsinə həsr olunan bu kitabın yazılması haqda oxucuları (xüsusilə də əgər oxucu Şeyxin şagirdlərindənədirsə) maraqlandıran ilk sual bu ola bilər: Görəsən heç bir vaxt Şeyxi görməyən və özü də ixtisas və tədqiqatları xatirə yazmaq olmayan müəllifi belə bir məcmuə yazmağa nə vadar etmişdir?

ŞEYXİN SÖZLƏRİNDƏ OLAN CAZİBƏDARLIQ

İmam Əli əleyhissalam buyurmuşdur:

«Hər bir haqq işin öz həqiqəti və hər bir düzgün işin öz nuraniyyəti vardır.»

Gənc yaşlarımda Qum şəhərində yerləşən «Cəmkəran» məscidində Şeyxə qəlbən bağlı olan bir şəxslə rastlaşdıqdan sonra o böyük şəxsiyyətə qiyabi şəkildə bağlandım, onun sözlərində elə bir həqiqət, nuraniyyət və cazibə gördüm ki, onun ətrini yalnız ilahi övliyaların kəlamlarından duymaq olar.

Uzun müddət idi ki, qarşısında universitet müəllimləri və din alimlərinin diz çökdüyü o «dərs oxumamış alim» və böyük əxlaq ustadının həyat və davranışları haqda bir şey yazıb əziz oxuculara, xüsusilə də mürəkkəb həyat yolunun başlanğıcında olan gənc nəslə təqdim etmək arzusunda idim.

Şübhə yoxdur ki, bu işi Şeyxin yazıçılıq və tədqiqat işləri ilə məşğul olan şagirdlərindən biri həyata keçirseydi, yəqin ki, daha kamil və qarşınızda olan bu kitabdan daha yaxşı bir iş görmüş olardı. Nəyə görəsə bu iş bu vaxta qədər görülməyib

və digər tərəfdən də Şeyxin bu işi bacara bilən yoldaş və şagirdlərindən çoxu dünyalarını dəyişiblər.

Neçə il bundan əvvəl hiss etdim ki, fürsət tədrisən əldən getməkdədir və əgər bu mərhələdə Şeyxin hali-həyatda olan dostlarının xatirələri toplanmasa, artıq bundan sonra onun son dərəcə tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olan davranışlarını yazıb-hazırlamaq mümkün olmayacaq və nəticədə həqiqət aşıqləri həmişəlik olaraq bu ilahi insanın əldə etdiyi həqiqətlərdən məhrum qalacaqlar. Buna görə də məsələni yaxın dostlardan birinə danışib ondan Şeyx barəsində hazırladığı mövzular əsasında onun yaxın dostları və şagirdlərindən müsahibələr götürüb maraqlı söhbətlərini maqnitofon lentinə yazmağı xahiş etdim.

Bu iş həyata keçirildi, müsahibələr kağız üzərinə köçürüldü və «Astani Qüdsi Rəzəvi»nin tədqiqat mərkəzi tərəfindən çapa hazırlanaraq 1376-cı il xordad ayında (1997-ci il) «Təndise ixlas» adlı kitab şəklində çap olundu.

«Təndise ixlas» kitabı bəzi çatışmamazlıqlarına baxmayaraq, bu ilahi şəxsiyyətin cazibədarlığı səbəbi ilə geniş oxucu kütləsinin, xüsusilə də gənc nəslin yüksək rəğbətini qazandı. Qısa bir müddət ərzində on bir dəfə çap olundu və yüz min nüsxədən artıq kitab həvəskar oxucuların ixtiyarına verildi.

Şeyxin həyatı barədə aparılan tədqiqatların ardınca, onun seyri-süluku, rəftar və davranışları haqda qiymətli məlumatlar əldə edildi. Həddindən artıq çox olan məşğuliyyətlərimə baxmayaraq, bu dəfə qərara aldım ki, Şeyxin öz nəfsi ilə mübarizə üslubunu, onun mənəvi aləmini, müvəffəqiyyət rəmzini çatdırma biləcək növbəti kitabı özüm yazım. Allahın fəzl və mərhəməti ilə qarşınızda olan «Məhəbbət iksiri» adlı bu kitab həmin qərarın nəticəsidir. Bu barədə bir neçə məsələni diqqətinizə çatdırıram.

YAZIÇILIQ ÜSLUBU

Bu kitabı hazırlamaq üçün ilk növbədə Şeyx Rəcəbəlinin yaxın adamları ilə aparılan söhbətlər nəzərdən keçirilib yenidən yazıldı. Bundan sonra həmin söhbətlərdə olan maraqlı və öyrənilməli məsələlər çıxarılaraq dörd hissədə - «xüsusiyyətlər», «səy və təlaşlar», «yaradıcılıq və quruculuq» və «vəfatı» adlı bölmələrdə yerləşdirildi. Daha sonra isə əsil işlər – kitabın fəsilərə bölünməsi və kitab şəklinə salınması başlandı.

Şeyx barəsində olan bu kitabı digər xatirə kitablarından ayıran mühüm xüsusiyyət cənab Şeyxin tövsiyə və bəzi kərəmətlərinin islam ayinləri ilə uyğun olmasını göstərmək üçün dini mətnlərdən istifadə edilməsi, mövzu ilə münasib olan və digər övliyalar üçün baş verən mükaşifələrin burada gətirilməsidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, hər hansı məsələ ilə bağlı gətirilən hədislər burada nümunə olaraq göstərilmişdir və həmin mövzular haqda daha geniş məlumat almaq istəyənlər haşiyədə göstərilən «Mizanül-hikmət» kitabına müraciət edə bilərlər.

XATİRƏDƏN DAHA ÜSTÜN

Beləliklə də Şeyxə həsr olunan xatirələr toplusu xatirə kitabından daha üstün bir məcmuəyə, nəfsin paklaşdırılması və ali insani məqsədin yollarını göstərən bir kitaba, ilahi yolun yolçuları üçün məsulların kitab və sünnət yolundan haqq və həqiqət əhlinin yüksək məqamlarına doğru hidayət edən yaradıcı bir dərmana çevrildi.

İmam Xomeyni (r.ə) «Əql və cəhlin qüvvələri» barədə olan hədisin şərhində əxlaq barəsində yazılan elmi-fəlsəfi kitabların

zəifliyi və cəmiyyətin bu qəbildən olan kitablara ehtiyacı barədə yazır:

«Mənə elə gəlir ki, elmi-tarixi əxlaq, həmçinin hədislərin bu şəkildə olan ədəbi təfsiri və elmi şərh məqsəddən uzaq düşmək və yaxını uzaqlaşdırmaqdır. Müəllifin əqidəsinə görə əxlaq elmində, onunla bağlı olan hədislərin şərh edilməsində və ona aid olan ayələrin təfsirində əsil məsələ budur ki, yazıçı bəşarət və təhdid, moizə-nəsihət və bu kimi digər yollarla öz məqsədini nəflərdə yerləşdirə bilsin.

Başqa sözlə desək, əxlaq kitabı müalicə yollarını göstərmək deyil, dərd və eyiblərə birbaşa əlac edən yazılı moizələr olmalıdır.

Əxlaqın köklərini başa salmaq və müalicə yollarını göstərmək heç kəsi məqsədə yaxınlaşdırmaz, heç bir qara qəlbə nuranilik gətirməz və heç bir fasid əxlaqı islah etməz. Əxlaq kitabı odur ki, onu oxumaqla qəsavətli qəlb yumşala, çirkin batinlər paklana və qaranlıqlar nuranilik tapa. Bunun da yolu odur ki, həmin alim yol göstərən olması ilə yanaşı aparıcı da olmalı, əlac yolunu müəyyən etməkdən əlavə müalicə də etməli, yazdığı kitab təkcə dərdin resçepti deyil, onun dərmanı da olmalıdır. İnsan ruhunu müalicə etmək istəyən təbibin sözləri resçept şəklində deyil, dərman hökmündə olmalıdır. Amma qeyd olunan kitablar dərman deyil, resçeptdir. Hətta əgər qəbahət olmasaydı, deyərdim ki, onların bəzilərinin resçept olması da şübhəli məsələdir. Amma bu barədə danışmamaq daha yaxşıdır.»

Əziz oxucular əməli olaraq görəcəklər ki, Şeyxin xatirələri təkcə resçept mahiyyəti daşımayıb dərman misalındadır, xəstə ürəklərə şəfa bəxş edir, qəlbləri yumşaldıb onlara nuranilik bəxş edir və haqq yolu yolçularını məqsədə yaxınlaşdırır.

MƏNBƏYİN ETİBARLI OLMASI

Qeyd olunduğu kimi, Şeyxin həyat tarixinin mənbəyi və sənədi onun şagirdlərinin və müridlərinin söhbətlərindən götürülmüşdür. Az hallar istisna olmaqla nəql olunan bütün mətləblər birbaşa Şeyxin özündəndir və onu nəql edənlərin hamısı – istər adları qeyd olunanlar olsun, istərsə də müəyyən səbəblərə görə adları qeyd olunmasın – mötəbər şəxslərdir, mən inanıram ki, onların dedikləri real həqiqətlə müvafiqdir.

Diqqət yetirməli məsələ budur ki, kitabda cənab Şeyx barəsində qeyd olunanların hamısı sənəd əsasında olmasa belə şagirdlərinin onun barəsində dedikləridir.

Növbəti məsələ budur ki, bu söhbətlərdə nəql olunan ifadələri bəyan edərkən kifayət qədər ehtiyata riayət olunmuş və onların sözləri mümkün qədər olduğu kimi gətirilmiş və bunların üzərində çox azacıq islahatlar aparılmışdır.

MƏRİFƏT ƏHLİNİN MƏQAMLARI

Cənab Şeyxin ən böyük hünəri kimi ilahi məhəbbət iksirinə nail olmasını qeyd etmək olar. O, bu məhəbbət sahəsində mütəxəssis idi və bu münasibətlə əlaqədar olaraq onun həyatını «məhəbbət iksiri» adlandırdıq. Cənab Şeyx bu iksirdən bəhrələnərək tövhidin həqiqətinə çatmışdı. Kitabın üçüncü bölməsinin ikinci fəslində görəcəyiniz kimi Cənab Şeyx buyururdu:

«İksirin həqiqəti Allahın Özünə çatmaqdır... Allaha məhəbbət bəndəçilik yolunda ən axırını mənzildir... Əməllərin dəyərinin meyarı əməl edən şəxsin Allah-taalaya olan məhəbbəti ilə ölçülür.»

Mənə elə gəlir ki, hər kəs Şeyxin həyatını oxusa onun ilahi məhəbbət iksirinin həqiqətini dərk etdiyini görəcəkdir. O, öz xaliqinə məhəbbət bəsləməklə elə məqamlara və kamal

dərəcələrinə çatmışdı ki, hətta onların bizim üçün təsəvvür olunması belə çox çətin və bə"zən qeyri-mümkündür.

Çox hallarda mərifət əhlinin malik olduğu məqamları dərk etməkdə acizlik, məlumatsız adamların bu məsələni inkar etməsinə səbəb ola bilər. Məhz buna görə də İran İslam inqilabının banisi həzrət imam Xomeyni (r.ə) öz oğlu hacı Əhməd Ağanı bu işdən şiddətlə çəkindirərək buyururdu:

«Oğul! Sənə ilk növbədə vəsiyyəet etdiyim məsələ budur ki, mərifət əhlinin məqamlarını inkar etməyəsən, çünki bu iş cahillərin tutduğu yoldur. Allah övliyalarının məqamlarını da inkar etməkdən uzaq ol, çünki bu kimi şəxslər haqq yolunun qarşısını alanlardır.»¹

Hacı Əhməd Ağanın həyat yoldaşına vəsiyyətində buyururdu:

«Mən iddiaçılara bəraət qazandırmaq istəmirəm, çox iddia edənlər var ki, cəhənnəm əhlidirlər. Mən demək istəyirəm ki, mənə və mənəviyyətin əsasını inkar etməyəsən. Həmin mənəviyyəti demək istəyirəm ki, Allahın kitabı və Peyğəmbərin sünnətində qeyd olunmuş, müxaliflər ya onu görməməzliyə vurmuş, ya da avam camaatın əqidəsi səviyyəsində olan tövhidə üz tutmuşlar. Mən sənə tövsiyə edirəm: birinci mərhələ, inkarçılıq ruhiyyəsindən ibarət olan hicabdan çıxmaqdır. Çünki bu hər növ inkişafın və müsbət irəliləyişin qarşısında bir maneədir. Bu mərhələ (hicabdan çıxmaq) kamal deyildir, lakin kamala doğru yol açandır...

Ümumiyyətlə inkarçılıq ruhiyyəsi ilə yanaşı mərifətə doğru heç bir yol tapmaq olmaz. Ariflərin və mənə əhlinin məqamlarını inkar edənlər xudpəsənd və yalnız özünü bəyəyənlərdir. Onlar bilmədikləri bir şeyi heç vaxt öz

¹ Səhifeyi nur, 22/371.

cəhalətləri ilə əlaqələndirməzlər və onu dərhal inkar edərlər ki, xudbinliklərinə xələl yetişməsin.»¹

ŞƏXSİYYƏTİNİN ARAŞDIRILMASI HƏDDİNDƏN ARTIQ ÇƏTİN OLAN İNSANLAR

Mərifət əhlinin məqamları camaatın əksəriyyəti üçün bəyan olunması çox çətin olan bir kamal məqamıdır. Bu barədə imam Sadiq (ə)-dan nəql olunmuş dərin məzmunlu aşağıdakı hədisə diqqət yetirək:

«Məxluqat Allah-taalanın sifətlərini olduğu kimi dərk etməkdə acizdirlər. Onlar Allahın sifətinin cövhərini dərk etməkdə aciz olduqları kimi, Peyğəmbərin (s) xüsusiyyətlərini də olduğu kimi dərk etməkdə acizdirlər. Habelə Peyğəmbərin (s) xüsusiyyətlərini dərk etməkdə aciz olduqları kimi, imamın da xüsusiyyətlərini dərk etməkdə acizdirlər. İmamın xüsusiyyətlərini dərk etməkdə aciz olduqları kimi də, möminin həqiqətini olduğu kimi dərk etməkdə acizdirlər.»²

İnsan Allahda fani olmaq məqamına (fəna fillah) çatdıqda Onun yer üzündəki nümayəndəsi olur, məhz belə olan halda camaatın əksəriyyəti tərəfindən onun kamal xüsusiyyətlərinin təhlil edilib araşdırılması və dərk edilməsi Allahın xüsusiyyətlərində olduğu kimi, qeyri-mümkündür. İmam Sadiq (ə)-ın kəlamında gördüyünüz kimi, bu xüsusiyyətlərdə Peyğəmbər, İmam və mömin şəxs arasında heç bir fərq yoxdur. Buna görə də - «Cənab Şeyx kimi böyük şəxsiyyətlərin mənəvi məqamlarını olduğu kimi vəsf etmək qeyri-mümkündür» - desək çox da qəribə olmaz.

¹ Yenə orada, 22/348.

² Mizanül-hikmət, 1/390/289/1400.

Şeyxin şagirdlərindən biri uzun illər boyu mənimlə dostluq etmişdir və Şeyxin yüksək mənəvi məqamları barədə çoxlu əhvalatlar nəql etmişdir. O, nəql edirdi ki, bir gün Şeyx belə buyurdu: «Fıllankəs! Dünyada bir kəs məni tanımadı, amma mən iki yerdə tanınacağam: Birincisi on ikinci İmamımız (ə.c) zühur edəndə, ikincisi isə qiyamət günündə.»

Deməli, bu kimi kiçik kitablar vasitəsi ilə cənab Şeyxin həqiqi mənəvi kamallarının tanıtılması mümkün deyil, lakin onun nurani həyatının qələmə alınmasının ən yaxşı təsiri məhz cənab Şeyxin həyatının ümumi xüsusiyyətlərini işıqlandırmaq, mərifət əhlinin yüksək məqamlara çatmasının sirrini və onun insanların mənəvi təlim-tərbiyəsindəki tutduğu yolu bəyan etməkdir. Bu da öz növbəsində çox böyük və dəyərli bir işdir ki, Allah Öz mərhəməti sayəsində bizə nəsib etmişdir. Bu böyük nemətə görə Allaha şükr edirik ki, bəlkə cənab Şeyxin «ölümündən sonra tanınacağam» deyə etdiyi uzaqgörənliyinin gerçəkləşməsinə bir növ müqəddimə olsun. Belə ki, Şeyxin oğlu onun belə dediyini nəql edir:

«Heç kəs məni tanımır, öldükdən sonra məni tanıyacaqlar.»

Məhəmməd Reyşəhri.

11/2/1378.

BİRİNCİ BÖLMƏ

BİRİNCİ FƏSİL

XÜSUSİYYƏTLƏR

«Cənab Şeyx» və ya «Şeyx Rəcəbəli Xəyyat» adı ilə məşhur olan, Allahın saleh və mömin bəndəsi olan Hacı şeyx Rəcəbəli 1262-ci hicri ilində (Miladi 1883.)Tehran şəhərində dünyaya gəlmişdir. Atası məşhədi Baqir sadə bir fəhlə idi. Rəcəbəlinin on iki yaşı olarkən atası dünyasını dəyişmiş və o, özündən kiçik qardaş və bacısı ilə yetim qalmışdır. Şeyxin uşaqlıq dövrü haqda əlimizdə bundan artıq məlumat yoxdur. Amma onun özü anasından eşitdiyi xatirələri belə nəql edir:

«Sən mənim bətnimdə olan zaman atan kababxanada işləyirdi. Bir gün o, evə kabab gətirmişdi. Mən onları yemək istədikdə sən bətnimdə hərəkətə gəldin və ayaqlarınla qarnıma vurmağa başladın. Hiss etdim ki, bu kababı yeməməliyəm. Əl saxlayıb atandan bu məsələnin səbəbini soruşdum. Atan dedi: Doğrusunu desəm, bunları icazəsiz gətirmişəm! Mən də o yeməklərdən yemədim.»

Buradan məlum olur ki, şeyxin atası sadə bir insan olmuşdur və yüksək şəxsiyyətlərə xas olan qeyri-adi xüsusiyyətə malik olmamışdır. Amma şeyxin öz dediklərinə əsasən, atası Allah dostlarından birinə yaxşılıq etmiş və onun duası nəticəsində belə bir caleh övlad ərsəyə gətirmişdir.

Şeyxin beş oğlu və dörd qızı olmuş, qızlarından biri uşaq ikən dünyasını dəyişmişdir.

ŞEYXİN EVİ

Şeyxin atasından qalma sadə evi «Mövləvi» xiyabanının «Siyahlar» küçəsində yerləşirdi. O, ömrünün axırına kimi bu kiçik və sadə evdə yaşamışdır.

Onun oğlu deyir: Evimizin damı köhnə və ucuq olduğundan yağan yağışın suyu evin tavanından döşəməyə tökülürdü. Günlərin bir günündə bir neçə yüksək rütbəli hərbcı ölkənin böyük şəxsiyyətləri ilə birlikdə bizə gəlmişdilər. Biz də yağış daman yerlərə ləyən və kasa düzmüşdük. Onlardan biri bizim bu acınacaqlı vəziyyətimizi görüb getdikdən sonra münasib yerdə iki torpaq sahəsi almış və onları atama göstərib demişdi: Bunlardan birini sizin üçün, digərini isə özüm üçün almışam. Atam cavabında demişdi: Çox sağ olun, öz evimiz özümüzə kifayətdir.

Şeyxin övladlarından digər birisi deyir: Mənim məişət vəziyyətim yaxşılaşdığı üçün atama dedim: Atacan, mənim dörd tükən pulum vardır. Bu evimizi də on altı tükənə alırlar. İcazə verin, pulumuzu toplayıb münasib bir yerdə təzə ev alağ.

Atam buyurdu: İstədiyin vaxt özün üçün təzə ev ala bilərsən, mənim üçün elə bu da bəsdir!

Evləndikdən sonra evin ikinci mərtəbəsində iki otaq tikdirib hazırladıqdan sonra atama dedim: Atacan, sənin görüşünə yüksək şəxsiyyətli qonaqlar gəlir. Öz görüşlərinizi bu otaqlarda keçirsəniz yaxşı olar.

Atam buyurdu: Yox! Hər kəs istəsə elə bu otağa gəlsin, köhnə palazların üstündə otursun. Mənim heç nəyə ehtiyacım yoxdur!

Bu kiçik otağın döşəməsində sadə bir kilim və köhnə bir dərzilə stol vardı.

Bir neçə ildən sonra şeyx öz otaqlarının birini məşhədi Yadulla adlı bir taksidürücüsünə iyirmi tükənə icarəyə verdi.

Bir müddətdən sonra Yadullanın bir qızı oldu. Mərhum şeyx onun adını Məsumə qoydu, qulağına azan-iqamə dedikdən sonra iki tımən çıxarıb uşağın bələyinə qoydu və buyurdu: Yadulla! İndi sənin ailə üzvlərinin sayı çoxalıb və məişət xərcin də artıb. Bu aydan etibarən iyirmi tımən əvəzinə on səkkiz tımən icarə haqqı verəcəksən.

ŞEYXİN PALTARLARI

Şeyx ruhani libasına bənzəyən çox sadə və təmiz paltarlar geyirmiş. O, adətən ləbbadəyə bənzər bir paltar geyər, başına araqın qoyar və çiyinə əba salardı.

Diqqət yetirilməli məsələlərdən biri də bu idi ki, onun hətta libas geyməsi də, Allah dərgahına yaxınlaşmaq məqsədi daşıyırdı. Yalnız bircə dəfə başqasının xoşuna gəlmək üçün çiyinə əba atmışdı ki, bu zaman onu mənə aləmində məzəmmət etmişdilər. Cənab Şeyxin özü bu hadisəni belə nəql edir:

«Nəfs çox qərribə bir şeydir. Bir gecə gördüm ki, hicablarım vardır.¹ İbadətlərimdə hüzeni-qəlb və rahatlıq tapa bilmirəm. Səbəbini axtarmağa başladım. Bir qədər acizənə yalvarışdan sonra (məni) anlatdılar ki, dünən axşam çağı Tehranın böyük şəxsiyyətlərindən biri görüşünə gəlib demişdi: İstəyirəm məğrib və işə namazını sizə iqtida etməklə qılam. Sən də onun xoşuna gəlsin deyə namaz vaxtı çiyinə əba saldın.»

ŞEYXİN YEMƏYİ

Şeyx heç vaxt ləzzətli xörəklərə meyl göstərmirdi. Əksər hallarda sadə yeməklər, o cümlədən kartof və firni yeyərdi. Süfrə başında dizi üstə üzü qıbləyə oturur və bir qədər əyilərək yeməyə məşğul olurdu. Bəzi vaxtlarda da boşqabı əlinə alar və

¹ Məqsəd nəfsi bürüyən batini zülmət pərdəsidir.)

yeməyi iştahla yeyərdi. Adətən öz xörəyindən bir qədərini yanında oturanlara verərdi. Yemək yeyən zaman danışmazdı və başqaları da ona ehtiram əlaməti olaraq sükut edərdilər.

Qonaq çağrılarkən çox diqqətli olar, dəvət edənin kimliyindən asılı olaraq onu qəbul və ya rədd edərdi. Bununla belə, əksər vaxtlarda dostlarının dəvətini rədd etməzdi.

Dükən-bazarda olan yeməklərdən pəhriz etməzdi, yeməyin insan ruhuna göstərdiyi təsirlərdən də qafil deyildi. O, ruhda baş verən bəzi mənfi dəyişikliklərin mənşəyini yeməkdə görürdü. Bir dəfə qatarda Məşhədə gedən zaman batini bir zülmət və korluq hiss edir və dərhal müqəddəslərin ruhuna təvəssül edir. Bir müddətdən sonra ona başa salırlar ki, bu zülmət və batini korluq qatarın çayından istifadə edilməsi nəticəsində yaranmışdır.¹

¹ İkinci bölmənin ikinci fəslinə, «Bələm Bauranın talehinə düçar olmaqla təhdid» adlı başlığa baxa bilərsiniz.

İKİNCİ FƏSİL

İŞ VƏ FƏALİYYƏTİ

Dərzilik islamda bəyənیلən məşğuliyət növlərindən biridir. Həkim Loğman də bu məşğuliyəti özü üçün peşə seçmişdi. Bir hədisdə Peyğəmbər (s) buyurur:

«Yaxşı kişilərin işi dərzilik, yaxşı qadınların işi isə yun əyirməkdir.»

Cənab Şeyx öz məişətini təmin etmək üçün bu peşəni seçmiş və buna görə də Şeyx Rəcəbəli Xəyyat adı ilə məşhurlaşmışdı. (Xəyyat ərəbcə dərzilə deməkdir.) Maraqlısı budur ki, Şeyxin kiçik və sadə evi əvvəldə qeyd olunan xüsusiyyətlərlə yanaşı, həm də onun iş otağı olmuşdur.

Şeyxin övladlarından biri bu barədə deyir: Əvvəllər atamın karvansarada bir hücrəsi var idi və orada dərziliklə məşğul olurdu. Bir gün hücrənin sahibi gəlib dedi: «Mən razı deyiləm ki, sən burada qalasan!» Sabahısı gün atam heç bir söz demədən və ondan heç bir əmək haqqı tələb etmədən tikiş maşını və dərzilə mizini evə gətirdi, o hücrəni də boşaldıb sahibinə təhvil verdi. Həmin vaxtdan etibarən evin həyət qapısına yaxın olan otaqdan dərzilə dükanı kimi istifadə edirdi.

İŞİNDƏ CİDDİLİK VƏ MƏSULİYYƏT

Cənab Şeyx öz işində çox ciddi olmuş, həyatının son anlarınadək tam çalışqanlıqla fəaliyyət göstərmiş və öz halal əməyi ilə məişətini, güzəranını təmin etmişdir. Müridlərindən çoxu cani-dildən onun məişət xərclərini təmin etməyə razı olmuşlar, lakin Şeyxin özü heç vaxt bu işə razı olmamışdır.

Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunan hədisdə deyilir:

«Hər kəs öz zəhməti və alın təri ilə həyat sürsə, qiyamət günündə peyğəmbərlərin cərgəsində olar və onların savabını alar.»

Başqa bir hədisdə buyurulur:

«İbadət on qismdir, onun doqquz qismi halal ruzi qazanmaqdır».

Şeyxin dostlarından biri deyir: Bunu heç vaxt unutmaram: Yay günlərindən birində bazarda Şeyxlə rastlaşdım. Zəiflikdən sanki çöhrəsi solmuş və rəngi saralmışdı. Dərziyə lazım olan bəzi şeyləri alıb evinə tərəf gedirdi. Ona dedim: Ağa, siz bir qədər istirahət etməlisiniz, vəziyyətiniz yaxşı deyil.

Buyurdu: Əhli-əyalı nə edim?!

Başqa bir hədisdə Peyğəmbəri-əkrəm (s) buyurur:

«Allah-taala Öz bəndəsini halal ruzi kəsb etmək yolunda yorğun görmək istəyər.»¹

«Öz əhli-əyalının və ailəsinin (dolanışığı) xərcini təmin etməyən kəs məlundur, məlun!»².

ZƏHMƏT HAQQI ALMAQDA İNSAF

Şeyx dərziilik sənətində və müştərilərlə davranışda həddindən artıq mülayim və insafly idi. O, gördüyü işlərdə yalnız öz zəhməti miqdarında muzzd alırdı. Bundan əlavə, heç vaxt müştəridən artıq bir şey almağa razı olmazdı. Buna görə də əgər bir şəxs ona — «Cənab Şeyx, icazə verin bir qədər artıq pul verim» — desəydi, heç vaxt razı olmazdı.

Şeyx öz işlərini islamda mövcud olan icarə qanunlarına əsasən tənzim edər və əmək haqqını bu əsasında alardı. Amma, müştəridən işlədiyindən artıq bir şey almağa razı olmadığından, işi görüb qurtardıqdan sonra həmin iş sərif

¹ Mizanul-hikmət, 5/2058/1496/7209.

² Mizanul-hikmət 5/20

olunacaq miqdardan artıq nəzərdə tutduğu məbləği müştərinin özünə qaytarırdı!

Ruhanilərdən biri belə nəql edir: Şeyxə bir əba, bir qəba və bir də ləbbadə sifariş verdim və zəhmət haqqının məbləğini soruşdum. Dedi: İki gün vaxt aparacaq, qırx түmән verməlisən.

Libaslarımı almağa gedəndə dedi: Əmək haqqı iyirmi түmән oldu. Dedim: Axı siz buyurmuşdunuz ki, qırx түmәndir? Dedi: Mən fikirləşirdim ki, iki günlük işi var, amma bir günə tamam oldu.

Başqa bir şəxs deyir: Şeyxə bir şalvar sifariş verib məbləğini soruşdum. Dedi: On түmән. Dərhal çıxarıb pulunu verdim. Şalvarı təhvil almağa getdikdə gördüm ki, şalvarın üstünə iki түmән qoyub qaytarır. Səbəbini soruşduqda dedi: Bunun zəhmət haqqı səkkiz түmән oldu.

Şeyxin övladlarından biri deyir: Bir gün atam müştəri ilə razılaşmışdı ki, onun əbasını otuz beş түmәнə tiksin. Müştəri əbasını aparanda atam onun dalınca qaçıb pulunun beş riyalını geri qaytarıb dedi: Mən fikirləşirdim ki, bu əba çox vaxt aparacaq, amma belə olmadı.

(Əziz oxucular, yuxarıda qeyd olunan hadisələr müxtəlif zamanlarda baş verdiyi üçün pulun dəyəri və alıcılıq qabiliyyəti eyni qaydada olmadığından göstərilən rəqəmlər sizi təəccübləndirməsin. Red.)

İNSAFIN BƏHRƏSİ

Bütün işlərdə, xüsusilə müştəri ilə alverdə insafılı olmaq islamın təkid etdiyi mühüm məsələlərdəndir. İmam Əli (ə)-dan nəql olunan hədisdə deyilir:

«İnsaf fəzilətlərin ən fəzilətlisidir.»

«Savabların ən böyüyü insafa verilən savabdır.»

Alış-verişdə, eləcə də müştərilərlə davranışda insafli olmağın insan ruhunun mənəviyyata doğru yüksəlişində nə qədər təsirli olduğunu bilmək istəyirsinizsə, aşağıdakı əhvalata diqqət yetirin:

İNSAFLA RƏFTAR VƏ HƏZRƏT İMAM ZAMANLA (Ə) GÖRÜŞ

Alimlərdən biri imam Zaman əleyhissəlamla görüşmək arzusunda idi. Amma bu işə nail olmadığından daim ruhi əzab çəkirdi. Nəcəfi-əsrəfin elmiyyə hövzələrinin tələbələri, eləcə də ələviyyə (Əli (ə)-ın məqbərəsinin yanında təhsil alan) tələbələr arasında belə bir məşhur qayda var ki, hər kəs ardıcıl olaraq qırx çərşənbə gecəsi «Səhlə» məscidinə gedib məğrib və işə namazlarını orada qılmağa müvəffəq olsa, imam Zaman (ə)-ın hüzuruna müşərrəf ola bilər. Həmin şəxs uzun müddət bu məqsədlə çalışdı, lakin öz arzusunə çatmağa bilmədi. İstəyinə nail olmaq üçün qərribə elmləri, hərf və ədədlərin sirlərini öyrənməyə başladı, tələb məqamında ruhi riyazətlə məşğul oldu. Çillələr saxladı, uzun-uzadı ruhi məşğələlərə dözdü, lakin yenə də heç bir nəticə almadı. Bu şəxs İmam əleyhissəlamın ziyarətinə nail ola bilməsə də, gecələr oyaq qalmaq, səhərlər Allah dərğahında ah-nalə etmək nəticəsində batini nuranilik və səfa əldə edə bilmişdi. Belə ki, bəzi vaxtlarda onun üçün xüsusi nuranilik gəlir, ona bu məsələdə yol göstərilir, ruhunda xalislik və cəzb halətləri tapılır, həqiqətləri görür və incəlikləri eşidirdi.

Bu halətlərin birində ona deyildi: «Sənin imam Zaman əleyhissəlamı görüb ziyarət etməyin yalnız filan şəhərə səfər etməklə mümkün ola bilər.» Bu səfərin çox çətin olmasına baxmayaraq, öz məqsədinə çatmaq üçün həmin şəxs dərhal onu yerinə yetirməyə hazırlaşdı.

İMAM ZAMAN (Ə) DƏMİRÇİLƏR BAZARINDA

Bir neçə günlük səfərdən sonra həmin şəxs deyilən şəhərə çatdı. Orada da həmin riyazətləri davam etdirdi, çillə saxladı, otuz yeddi, yaxud otuz səkkizinci gündə ona dedilər: «Həzrət imam Zaman (ə) indi dəmirçilər bazarında qıfıl düzəldən qoca bir kişinin dükanının qapısında oturub. Yubanmadan onun hüzuruna tələs!»

Həmin şəxs ayağa qalxıb mənəvi aləmdə gördüyü yolları keçdi və qoca kişinin dükanının qabağına gəlib imam Zaman əleyhissəlamın orada oturduğunu və həmin kişi ilə şirin-şirin söhbət etdiyini gördü. Salam verdi, imam onun salamını alıb işarə ilə sükut etməsini əmr etdi. Burada maraqlı bir mənzərə var, ona diqqət yetirin.

QIFIL DÜZƏLDƏN QOCA KİŞİNİN İNSAFI

Həmin şəxs deyir: Bir qədər kənarda dayanıb heyrətlə onlara tamaşa edirdim. Bu zaman gördüm ki, qocalıb əldən düşmüş, beli bükülmüş, əlləri əsən və əlində əsa tutmuş bir qoca qarı əlindəki qıfılı dükançıya göstərib dedi: Allah rızasına bu qıfılı məndən üç şahıya alın, mənim üç şahı pula ehtiyacım vardır.

Qoca kişi qıfıla diqqətlə baxdıqdan sonra dedi: Qıfılın heç bir nöqsanı yoxdur, bunun iki abbası dəyəri vardır. Çünki, onun açarının qiyməti on dinardan çox deyildir. Əgər sən mənə on dinar pul versən, mən bu qıfılın açarını düzəldərəm və onda onun qiyməti üç şahı deyil, on şahı olar.

Qarı dedi: Mənə qıfıl lazım deyildir, mənim pula ehtiyacım vardır. Siz bu qıfılı üç şahıya məndən alın, mən sizə dua edərəm.

Qoca kişi tam sadəliklə cavab verdi: Bacım! Sən müsəlmansan, mən də özümü müsəlman hesab edirəm. Nə üçün müsəlmanının malını ucuz qiymətə almalı və kiminsə haqqını tapdalamalıyam?! Bu qıfılın hal-hazırda da səkkiz şahı qiyməti vardır. Qazanc götürmək istəsəm də, mən onu yeddi şahıdan ucuz ala bilmərəm. Çünki, iki abbaslıq alverdə bir şahıdan artıq qazanc almaq insafsızlıqdır. İndi əgər satmaq istəsən, mən onu yeddi şahıya alaram. Yenə də təkrar edirəm ki, onun həqiqi qiyməti iki abbasıdır. Mən də ticarətçi olduğuma görə haqq-hesabı belə aparmalıyam. Ona görə də bir şahı ucuzuna alıram.

Bəlkə də qarı inana bilməzdi ki, bu kişi doğru danışır. Ona görə də narahat olub dedi: Mən özüm deyirəm ki, heç kəs bu məbləğə razı deyil. Mən yalvarırdım ki, üç şahıya alsınlar. Çünki mənim ehtiyacım on dinarla başa gəlmir. Mənə üç şahı pul lazımdır.

Qoca kişi yeddi şahı verib qıfılı aldı.

MƏN ONUN ARDINCA GƏLƏRƏM!

Qarı qayıtdıqdan sonra İmam (ə) mənə buyurdu: Əzizim, bu mənzərəni müşahidə etdinmi?! Belə olun ki, biz də sizin ardınızca gələk. Çillə saxlamaq lazım deyil, qərribə elmlərə əl atmaq faydasızdır, riyazət və səfərlərə getməyə də ehtiyac yoxdur. Özünüzdən xalis əməl göstərin və həqiqi müsəlman olun ki, biz də sizlərlə ünsiyyətdə olaq. Bu şəhərdə yalnız bu qoca kişini seçmişəm. Çünki onun dini var və Allahı tanıyır. Bu da bir imtahan idi ki, ondan başıuca çıxdı. Bu qoca qarı bazarın əvvəlindən başlayıb bura qədər hamıya öz ehtiyacını izhar edir və onlardan, qıfılı üç şahıya almalarını istəyirdi. Onlar da qocanı çarəsiz və ehtiyaclı görüb daha ucuz qiymətə almaq istəyirdilər. Amma bu kişi onu yeddi şahıya aldı. Elə bir

həftə olmur ki, mən onun görüşünə gəlməyim və ona məhəbbət göstərməyim.¹

¹ Sərmayeyi-suxən, 1-ci cild, səh. 610--613, ixtisarla

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

FƏDAKARLIQ VƏ İSAR

Şeyxin həyat və davranışlarında olan ən parlaq xüsusiyyətlərdən biri də onun möhtac və kasıb şəxslərə xidmət etməsi, özü yoxsul olduğu halda başqalarına əl tutması olmuşdur. İslam hədisləri baxımından isar, fədakarlıq və insanın öz haqqından keçməsi yaxşılıqların ən gözəli, imanın ən yüksək mərtəbəsi və gözəl əxlaqların ən yaxşısıdır.

Şeyx öz ailəsini dərziliklə çox çətin dolandırmasına baxmayaraq, isar və fədakarlıq fəzilətlərindən də bəhrəsiz qalmamışdır. Bu ilahi şəxsiyyətdən bu barədə nəql olunan əhvalatlar doğrudan da insanı heyrətə gətirir və ona ibrət dərsi öyrədir.

BAŞQALARININ ÖVLADLARINA QARŞI İSAR

Şeyxin övladlarından biri deyir: Anam deyirdi ki, qəhətlik və aclıq illərində Həsən və Əli (mərhum Şeyxin böyük övladları idi ki, sonradan vəfat etmişdilər) evin damında od qalamışdılar. Onlardan nigaran qalıb oraya getdikdə gördüm ki, o iki uşaq tuluğun dərisini odda qızardıb yeyirlər. Bu səhnəni gördükdə çox kövrəldim, qəhərlənib ağlamağa başladım. Aşağı enib evdən bir qədər mis qab götürüb kiçik bazarda satdım və uşaqlar üçün bir qədər xörək hazırladım. Həmin gün qardaşım Qasımخان bizə gəlmişdi. O, mənim həddindən artıq narahat olduğumu görüb səbəbini soruşdu və mən də hadisəni olduğu kimi danışdım. Qasımخان bu hadisəni eşidib çox təəccüblə dedi: Nə danışırısan?! Şeyx Rəcəbəlini

bazarda gördüm, camaata kabab qəbzi paylayırdı. (Yeməxanalardan biri ilə əvvəlcədən razılığa gəlinir, müəyyən miqdarda xörək pulu ödəndikdən sonra həmin məbləğ dəyərində qəbz alınır, o qəbzlər adətən kasıbların arasında paylanır və onlar da gedib qəbzi göstərməklə ya oradca xörək yeyir və ya alıb evə aparırlar.) Bu nə deməkdir, misal var deyiblər, evə lazım olan çırağı məscidə aparmaq haramdır. Bu kişi nə etmək istəyir? Düzdür ki, abid və zahid adamdır, lakin onun bu işləri düzgün deyil.

Bu sözləri eşitdikdə narahatçılığım daha da artdı. Gecə Şeyx evə gəldikdə onunla ciddi danışib etirazımı bildirdim və narahat halda yatdım. Gecə yarısı birdən əyan oldu ki, mənə çağırırlar. Diqqətlə qulaq asdım, bir daha səs gəldi: «Qalx ayağa!» Ayağa qalxdım. Gördüm ki, Əli əleyhissələmdir. Özünü tanıtdırıb dedi: «O, camaatın uşaqlarını saxlayır, biz də sizin uşaqlarınızı! Hər vaxt uşaqların acından ölsə, onda danışarsan!»

MÜFLİSLƏŞMİŞ QONŞUYA QARŞI İSAR

Şeyxin övladlarından biri belə nəql edir: Bir gecə atam mənə yuxudan oyatdı. Evdən iki kisə düyü götürdük. Birini mən, digərini isə atam çiyinə aldı. Onu aparıb məhəlləmizin ən varlı şəxsinin qapısına qoyduq. Atam onları təhvil verərkən ev sahibinə dedi: Qardaş! Yadındadırmı, ingilislər camaatı öz səfirliklərinə apardılar və onlara düyü verdilər. Sonradan hər dənə düyünün əvəzində bir xaral düyü alıblar, yenə də onlardan əl çəkmirlər.

Bu zarafatlarla düyüləri təhvil verib qayıtdıq. Həmin günün sabahı atam mənə çağıraraq dedi: Mahmud! Bir çərək (təqribən 250 q.) düyü yarması və iki riyallıq da quyruq piyi alıb anana ver, günortaya xörək hazırlasın.

O zaman atamın bu cür hərəkətləri mənim üçün çox ağır və anlaşılmaz görünürdü. Fikirləşirdim ki, nə üçün evdə olan duyüləri məhəllənin ən varlı şəxsinə verir, özümüz isə günortaya duyü yarması alırıq?

Sonradan başa düşdüm ki, zahirdə varlı hesab etdiyim bu Allah bəndəsi son günlərdə müflisləşibmiş. Cümə günü həmin şəxsin bir dəstə qonağı olacaqmış və evində də tədarük görmək üçün heç bir şey yoxmuş.

BAYRAM AXŞAMI İSAR

Mərhum Əbdül-kərim Hamid nəql edir ki, mən dərzilikdə Şeyxə şagirdlik edirdim və hər gün bir tümən zəhmət haqqı alırdım. Novruz bayramı gecəsində Şeyxin on beş tümən pulu vardı. Onun bir qədərini mənə verdi ki, duyü alıb bir neçə ünvana aparım. Axırda o puldan beş tümən qaldı, onu da mənə verdi.

Öz-özümə fikrləşdim ki, ustam bayram axşamı evə əliboş gedəcək. Həmin vaxtlar şeyxin ailə vəziyyəti həddindən artıq ağır idi. Buna görə də pulu siyirtməyə qoyub qaçdım. Cənab Şeyx nə qədər çağırırsa qayıtmadım. Evə çatanda başa düşdüm ki, Şeyx hələ də məni arxadan səsləyir. Acıqla dedi: Nə üçün pulları götürmədin? Sonra təkidlə pulları mənə verdi.

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

DİNİ QAYDA-QANUN VƏ GÖSTƏRİŞLƏRƏ SÖZSÜZ ƏMƏL ETMƏK

Cənab Şeyxin dini göstəriş və qayda-qanunlara əməl etməsi təriqət iddiaçılarının məsləki ilə kökündən fərqlənirdi. O, sufilik firqələrinin heç birini qəbul etmirdi. Onun seçdiyi yol Əhli-beyt (ə)-ın göstərişlərinə sözsüz əməl etmək idi. Buna görə də təkcə vacib əmərlərə deyil, müstəhəb əməllərə də ciddi əhəmiyyət verirdi.

Adətən sübhlər oyaq olur, gün çıxandan sonra yarım saatdan bir saata qədər istirahət edirdi. Bəzən günortadan sonra da bir qədər istirahətlə məşğul olurdu.

Şeyxin özü kəşf və şühud əhli olmasına baxmayaraq, təkrar-təkrar buyurardı: «Mükaşifətdə (bəsirət gözüünün açılması və hər bir şeyi həqiqi simasında görmək) deyilənlərə yəqininiz olmasın, heç vaxt mükaşifədə gördüklərinizə arxalanmayın. Biz imamların rəftar və əməllərini, sözlərini özümüzə nümunə götürməliyik.»

Cənab Şeyx ilahi hökmlərə əməl etməklə Allahın göstərişlərinə və Əhli-beyt (ə)-ın buyurduqlarına qeydsiz-şərtsiz itaət etməyə təkid edir, bununla yanaşı ümumi yığıncaqlarda aşağıdakı ayəyə istinad edirdi:

«Əgər siz Allaha kömək etsəniz, Allah da sizə kömək edər və qədəmlərinizi möhkəmlədir.» (Məhəmməd-7).

Sonra deyirdi: «Allah hər şeydən ehtiyacsızdır. Allaha kömək etmək dedikdə, Onun hökmlərinə əməl etmək, Peyğəmbərinin sünnəsinə əsaslanmaq nəzərdə tutulur.»

Başqa bir yerdə buyururdu: « Heç bir şey ilahi hökmlərə əməl etmək qədər bəşərin ruhi yüksəlişində təsirli ola bilməz».

Şeyx dəfələrlə bunu təkrar edərdi: «Haqq din elə minbərlərdə deyilən sözlərdir. Lakin onda iki şey çatışmır: Birincisi ixlas, digəri isə mütəal Allah ilə dostluq. Bu iki şey minbərdəki çıxışlara artırılmalıdır.

Yenə deyirdi: «Müqəddəslərin işlərinin hamısı yaxşıdır, lakin insan vücudunda olan «mən»ləri «Allah» ilə dəyişmək onların ən önəmlisidir».

Yenə buyururdu: «Əgər möminlər öz «inniyyət»lərini kənara qoysalar, yüksək mənəvi məqamlara çatarlar.»

«Əgər insan Allaha təslim olsa, öz rəy və şəxsi nəzərini kənara qoyar, özünü tam mənada Allaha tapşırar, Allah da onu Özü üçün tərbiyələndirər».

TƏQLİD

Şəriət qanunlarına qeydsiz-şərtsiz tabe olmaq məsləkinə əsasən, Şeyx ilahi hökmlərdə müctəhidə təqlid edirdi. Onun mərcəyi təqlidi dövrünün böyük alimlərindən olan Ayətullah Höccət idi. Şeyx özü belə bir şəxsiyyətə təqlid etməsi barədə buyurur: «Quma getdim, mərcəyi-təqlidləri gördüm, onların içərisində həvayi-nəfsinə ən az tabe olan ağayi Höccət idi».

Başqa bir nəqlə görə buyurur: «Gördüm ki, onun qəlbində cah-cəlal, şan-şöhrət və rəyasət məhəbbəti yoxdur.

Şeyx öz dostlarını bu yoldan azan firqələrdən çəkindirirdi. Şeyxin dostlarından biri deyir: Bu tayfalar barəsində ondan soruşdum. (Bunu nəql edən şəxs tövsiyə etmişdi ki, bu tayfanın adlarını kitablara salmasınlar.) Şeyx buyurdu: Kərbəladada idim. Gördüm ki, bir tayfa gəlir. Şeytan onların qarşısında hərəkət edən bir şəxsin cilovunu əlinə almışdı. Dedim: Bunlar kimdir? Dedilər:...

Cənab Şeyx inanırdı ki, seyri-sülukda Əhli-beyt (ə)-in tutduğu yoldan uzaq düşənlər riyazət nəticəsində müəyyən

ruhi qüdrət və məqamlara çatmalarına baxmayaraq, həqiqi mərifətdən tamamilə məhrumdurlar.

Şeyxin övladlarından biri belə nəql edir: Atamla birlikdə Bibi-Şəhrəbanı dağna getmişdik. (Bu Tehran ətrafında olan dağların birinin adıdır ki, imam Hüseyn (ə)-ın həyat yoldaşı Şəhrəbanının məzarı orada yerləşir.) Yol əsnasında riyazət əhlindən biri ilə rastlaşdıq. Onun çox böyük iddiaları var idi. Atam ona dedi: Axı de görək, sənin riyazətlərinin hasili nə olub?

O şəxs bu sözləri eşidən kimi əyilib yerdən bir daş parçası götürdü və onu əlində armuda döndərdi. Sonra atama təklif edib dedi: Buyurun, meyl edin.

Atam buyurdu: Çox yaxşı! Bu işi mənim üçün gördün. De görüm Allah üçün nə nəyin vardır və nə etmişən?

Həmin şəxs bu sözü eşidən kimi ağlamağa başladı.

ALLAH ÜÇÜN OLAN İŞİN DƏYƏRİ

Şeyxin dostlarından biri onun belə buyurduğunu nəql edir:

Gecələr Tehranın cümə məscidində oturub camaatın «Həmd» surəsinin oxunuş və tələffüzünün düzəlişinə fikir verirdik. Bir gecə iki uşaq bir-biri ilə savaşıdı, onlardan biri döyülməmək üçün mənim yanımda oturdu. Mən də fürsətdən istifadə edərək ondan «Həmd» surəsinə soruşdum. Həmin gecə yalnız o uşağın qıraəti ilə məşğul oldum. Sonrakı gecə bir dərviş mənim yanıma gəlib dedi: Mən iksir, simya, himya, limya elmlərini bilirəm və onların hamısını sənə verməyə razıyam, bu şərtlə ki, dünənki işinin savabını mənə verəsən.

Ona belə cavab verdim: Xeyr! Əgər bu elmlər sənə faydalı olsaydı, heç vaxt mənə verməzdin.

ŞƏRİƏTLƏ UYĞUN OLMAYAN RİYAZƏTLƏ MÜXALİFƏT

Cənab Şeyx inanırdı ki, əgər bir şəxs doğrudan da islamın nurani hökmlərinə əməl etsə, bütün mənəvi məqamlara və kamallara nail olacaqdır. O, Peyğəmbər (s) sünnəsi və Əhli-beyt (ə) məktəbiinin əksinə olan riyazətlərlə kəskin müxalifət edirdi. Onun müridlərindən biri belə nəql edir: Bir müddət riyazətlə məşğul oldum, seyyid övladı olan həyat yoldaşımdan ayrılıb bir otaqda zikr deməyə başladım. Gecələr də həmişə ayrı yatırdım. Dörd-beş aydan sonra dostlarımdan biri məni Şeyxin görüşünə apardı. Qapını döyüb içəri girdim, Şeyx məni görən kimi buyurdu: İstəyirsənmi deyim...?!

Başımı aşağı saldım, Şeyx sanki bir anda bütün səhvlərimi mənə xatırlatdı. Bu nə rəftardır ki, həyat yoldaşınla edirsən? Nə üçün onu tərək etmişən?...

Bu riyazət və zikrləri kənara qoy! Bir qutu şirni alıb əhli-əyalının yanına get. Namazı vaxtında və adi qaydada olan təqibatlarla yerinə yetir.

Daha sonra Şeyx bu hədisi təkid etdi ki, **«əgər bir şəxs qırx gün əməllərini Allaha görə xalis etsə, hikmət çeşmələri qəlbində cuşə gələr.»**

Şeyx bu hədisə işarə edərək buyurdu: Bu hədisə əsasən, əgər bir şəxs qırx gün müddətində öz dini vəzifələrinə əməl etsə, şübhəsiz, xüsusi nuranilik tapacaqdır.

O şəxs Şeyxin tövsiyələrinə əsasən, riyazəti tərək etdi və adi həyatına qayıtdı.

XUMSUNUN HESABINI ET!

Doktor Həmid Fərzarəm özünün Şeyxlə necə tanış olmasını belə xatırlayır: 1333-cü Şəmsi ilin ortalarında (1968) mənim əziz dostum və həmkarım mərhum doktor Əbdül Əli

məni Cənab Şeyxin yanına apardı. Bir-iki saat onun hüzurunda oturduq. Mənə yol göstərmək və həqiqətləri başa salmaq üçün mərhəmətli nəzərlərlə hər sahədən bir şey danışırdı. Qəlbimdə ona qarşı son dərəcə məhəbbət hissi yaranmışdı. Zahirən həmin gün «Ya Əlimu, ya Rəşid, səlli əla Muhəmmədin və alihi əcməin» zikrini birlikdə mənə təlqin etdilər. Onun hüzurundan getdikdən sonra doktor Əbdül Əli mənə təbrik dedi və bildirdi ki, cənab Şeyx sizi öz hüzuruna qəbul etdi. Allaha şükr olsun, mən çoxlarınızı onun hüzuruna aparmışam, o hətta onlarla bir kəlmə olsun danışmayıb. Soruşdum. Bunun mənası nədir?

Doktor dedi: «Allaha şükr olsun ki, o səni qabiliyyətli və istedadlı gördü. Mən də buna görə Allaha şükr etdim».

Şeyxin şagirdlərindən biri onun ibadətdə necə ciddi olduğunu belə bəyan edir: Şeyx şəriət, təriqət və həqiqəti bir-biri ilə eyni bilirdi. Dərvişlər kimi deyildi və şəriəti boşlamırdı. Onun mənə dediyi ilk söz bu idi: Get xumsunun hesabını et.

Sonra məni mərhum Ayətullah Əhməd Aştianinin yanına göndərib dedi: Sən onun hüzuruna getməlisən.

O necə də böyük şəxsiyyət idi! Doğrudan da Allahın ayəti və nişanəsi idi. Mən ondan nə qədər mənəvi qida aldım! Ondən necə böyük işlər gördüm! Onun hüzuruna gedib öz kiçik evimin xumsunu hesablayıb ödədim.

BEŞİNCİ FƏSİL

ƏXLAQ

Şeyx çox mehriban, güləruz, xoşəxlaqlı, mətanətli və ədəbli bir şəxs idi. Həmişə dizi üstə əyləşər, arxasına qoyulan mütəkkəyə söykənməz və həmişə ondan bir az aralı oturardı. Bir kəslə əl verib görüşsəydi, əlini həmin kəsdən tez çəkməzdi. Çox aram idi. Söhbət zamanı əksər hallarda güləruz olar, çox az hallarda əsəbləşərdi. Yalnız şeytan və nəfs onu öz toruna salmaq istədikdə narahat olardı. Belə olan halda vücudunu büsbütün qəzəb bürüyər, evdən çıxıb özünü nəfsinə qalib etdikdən sonra aram halda geri qayıdardı.

Şeyxin gözəl əxlaqında diqqəti cəlb edən nöqtə və eləcə də onun başqalarına tövsiyə etdiyi məsələ bu idi ki, insan Allah xatirinə xoş əxlaqlı olmalı və camaatla gözəl rəftar etməlidir. Bu barədə belə buyurur: «Təvazökarlıq və gözəl əxlaqlı olmaq Allaha görə olmalıdır, camaatı özünə cəlb etmək və riyakarlıq məqsədi ilə yox.»

Şeyx çox az danışırdı. Onun hərəkət və rəftarı göstərirdi ki, o, həmişə Allaha diqqət yetirir, Onu yad edir və Onun barəsində fikirləşir. Söhbətinin əvvəli də, axırı da Allah idi. Ona nəzər salmaq insanı Allahla tanış edirdi. Hər kəs ona baxsaydı, Allahı yad edərdi. Bəzi vaxtlar ondan soruşurdular ki, harada idin?

Buyururdu: İndə mələkin muqtədir. (Quran ayəsi: iqtidarlı məlik olan Allahın yanında).

Dua məclislərində, Hafizin, yaxud Taqdisin şerləri oxunanda bərk təsirlənib ağlayardı. Ağladığı zaman təbəssüm etməyi də bacarar, yaxud müəyyən lətifə nəql etməklə hamını yorğunluq halından çıxarırdı. Həzrət Əmirəl-möminin Əli (ə)-

a qarşı həmişə eşq bəsləyər, pərvanə kimi onun vücud şamının ətrafında qol-qanad çalardı. Oturan zaman hər bir neçə dəqiqədən bir «Ya Əli, ədrikni» zikrini təkrar edərdi.

TƏVAZÖKARLIQ

Doktor Fərzam bu barədə belə deyir: Şeyx başqaları ilə ünsiyyətdə olarkən çox təvazökarlıq göstərirdi. Qapını həmişə özü açar və gələnləri evə dəvət edərdi. Bəzi vaxtlar bizi dərzilik avadanlıqları olan iş otağına aparardı. Bir dəfə qış idi. Ona iki nar gətirdilər, birini mənə verib dedi: Ye, Həmid can!

Çox təkəbbürsüz bir adam idi, ümumiyyətlə onun şəxsiyyətində lovğalıq və kobudluq xüsusiyyəti yox idi. Sanki özü ilə başqaları arasında heç bir fərq qoymurdu. Nəsihət etməsi yalnız Allaha görə və camaata yol göstərüb onlara şəri vəzifələrini öyrətmək məqsədi ilə olardı. Həmişə qapının ağzında oturur, gələnləri içəri dəvət edərdi.

Şeyxin şagirdlərindən digər biri deyir: Dostları ilə birlikdə olanda onlardan qabaq evə daxil olmazdı.

Başqa birisi deyir: Məşhəddə Şeyxin otağına getmişdim. Hərəmin ziyarətinə getdik, Heydər Əli Möcüzə (mərhum Mirzə Əhməd Mürşid Çəluyinin oğlu) dəlisov adam kimi özünü Şeyxin ayaqlarına atdı və ondan istədi ki, ayağını onun gözlərinin üstünə qoysun. Şeyx buyurdu: Ey qeyrətsiz! Allaha bu qədər itaətsizlik etmə və bu işlərdən xəcalət çək. Mən kiməm ki?!

BARIŞIQ YARATMAQ

Cənab Şeyxin çox əhəmiyyət verdiyi mühüm əxlaqi məsələlərdən biri də ayrı-ayrı kəslər arasında barışıq yaratmaq idi. Bir-biri ilə küssülü olan şəxsləri dəvət edib Quran və islam hədislərinə istinadən onları barışdırardı.

SEYYİDLƏRƏ XÜSUSİ EHTİRAM

Şeyx, seyyidlərə çox ehtiram göstərirdi. Çox hallarda onların əllərindən öpər və başqalarına da seyyidlərə ehtiram qoymağı tövsiyə edərdi.

Alicənab bir seyyid bəzən Şeyxin görüşünə gəlirdi. O, qəlyana adət etmişdi. Şeyx siqaret çəkən olmamasına baxmayaraq, qəlyan hazırlandıqdan sonra seyyid xəcalət çəkməsin deyə, əvvəlcə ondan bir neçə qüllab çəkər, özünü siqaret çəkən kimi göstərər və sonra onu seyyidin qarşısına qoyardı.

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir:

Soyuq bir qış günündə Şeyxin hüzurunda idim. O buyurdu: Gəl birlikdə Tehranın qədim məhəllələrindən birinə gedək.

Birlikdə yola düşdük. Qədim küçələrin birində uçub-dağılmış bir mağaza var idi. Orada, yaşı ötməsinə baxmayaraq hələ də subay olan qoca bir seyyid kişi yaşayır və gecələr həmin dükanda qalırdı. İş də kömür satmaqdan ibarət idi.

Məlum oldu ki, keçən gecə onun buxarısı od tutmuş, bütün paltarları və iş avadanlıqları yanıb tələf olmuşdur. O qoca seyyidin həyat şəraiti elə ağır və acınacaqlı idi ki, heç kəs onun yanında beş dəqiqə oturmağa razı olmazdı. Şeyx son dərəcə təvazökarlıqla onun yanına gedib hal-əhval tutduqdan sonra çirkli paltarlarını yuyub-təmizləmək üçün götürdü. Qoca kişi dedi: Ağa, sərmayəm qurtarıb, artıq kömür sata bilmirəm.

Şeyx mənə dedi: Ona bir şey ver ki, əlində sərmayə kimi istifadə etsin.

BÜTÜN İNSANLARA QARŞI HÖRMƏT

Cənab Şeyx təkcə seyyidlərə deyil, bütün insanlara ehtiram göstərirdi. Bir şəxs səhvə yol versəydi, onu başqalarının

yanında təhqir edib yüngül saymazdı. Heç kəsin xətasını üzünə çəkməz və zahirdə onunla mehriban rəftar edərdi.

DÜNYƏVİ MƏQAMLARA QARŞI ETİNASIZLIQ

Şeyxin ömrünün axırlarında böyük şəxsiyyətlər tədriclə onunla tanış olmağa başlayırdılar. Təkcə elmiyyə hövzələri və universitetlərin böyük və tanınmış şəxsiyyətləri deyil, həm də ölkənin siyasi və hərbi məqamları da müxtəlif məqsədlərlə onun hüzuruna gəlirdilər.

Şeyx yoxsul və kasıb sinifdən olanlar, xüsusilə seyyidlər arasında təvazökarlıq etməsinə baxmayaraq, dünyəvi məqamları böyük olan şəxsiyyətlərə əsla etina etməzdi. Onlar Şeyxin evinə gəldikdə Şeyx buyurardı:

«Qoca arvadın» sorağına gəliblər.¹

Şeyxin oğlu deyir: Şeyxə çox məhəbbət göstərən ordu başçılarından biri mənə dedi: Bilirsən sənin atanı nə üçün çox istəyirəm?! İlk dəfə onun hüzuruna gələndə o, otağın qapısının ağzında əyləşmişdi. Salam verdim, salamımı aldı və ayağa durmadan oturmaq üçün yer göstərdi, mən də keçib oturdum. Bu zaman kor bir kişi gəlib çıxdı. Şeyx ayaq üstə qalxaraq onu ehtiramla qarşıladı, qucaqlayıb görüşdü və üzündən öpüb öz yanında oturtdu.

Mən burada qəribə işlər gördüm və hər şeyi gözələrimlə müşahidə etdim. Axırda bu kor kişi yerindən qalxıb getmək

¹ Yəni, axirət işi üçün deyil, dünya çətinliklərini həll etmək üçün mənim yanıma gəliblər. Şeyx dünyanı «qoca arvad» ifadəsi ilə bəyan edərdi. Bu da ərəb dilində olan islam hədislərində «əcuuz» kəlməsi kimi işlənmişdir. Kitabın 3-cü bölməsinin 3-cü fəslinə «Allah məhəbbətinin bələləri» adlı hissəsinə müraciət edə bilərsiniz.

istədi. Şeyx onun ayaqqablarını cütləyib qabağına qoydu və ona on tümən pul da verdi!

Lakin mən getmək istəyəndə əsla yerindən tərpənmədi və mənimlə oturduğu yerdəcə xudafizləşdi.

SƏFƏR ƏXLAQI

Şeyx öz uzun, bərəkətli və nurani ömründə Məşhədə, Kaşana, İsfahana, Mazandarana, Kermaşaha səfərlər etmişdi. Xaricə isə yalnız İraqa, İmamların qəbirlərini ziyarət etmək məqsədilə getmişdi. Adətən öz dostları ilə birlikdə etdiyi bu səfərlərdə çox ibrətli xatirələr yadigar qalmışdır ki, bu kitabda onlardan yalnız səfər əxlaqına aid olanlarını qeyd edəcəyik.

Şeyxin dostlarının dediyinə görə, o, çox gözəl səfər yoldaşı idi, öz səfər yoldaşları ilə gözəl davranardı. Özü ilə şagirdləri və müridləri arasında heç bir fərq qoymazdı. Əgər səfər vəsaitini daşımaq lazım olsaydı, o da daşıyar, öz payına düşən səfər xərclərini də özü verərdi.

ALTINCI FƏSİL

İMAM ZAMAN (Ə)-İN ZÜHURUNUN İNTİZARI

Cənab Şeyxin bariz xüsusiyyətlərindən biri də həzrət Vəliyyəi-əsr İmam Zaman (ə)-a qarşı dərin məhəbbət bəsləməsi və o Həzrətin (ə) zühurunun gerçəkləşməsini gözləməsi idi. O, buyurur:

Camaatın əksəriyyəti deyirlər ki, biz imam Zamanı (ə.c) özümüzdən artıq sevirik. Halbuki, belə deyildir. Çünki, əgər onu özlərindən artıq sevsəydilər, özləri xatirinə deyil, onun xatirinə iş görərdilər. Hamınız dua edin ki, Allah-taala o Həzrətin zühuru qarşısında olan maneələri aradan qaldırsın və bizim qəlbimizi o həzrətin mübarək qəlbi ilə bir etsin!

ŞEYXİN MÜHÜM İSTƏKLƏRİ

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Onun hüsurunda olduğum illərdə hiss etmişdim ki, onun həzrət İmam Zaman əleyhissəlamın zühurunun gerçəkləşməsindən mühüm bir istəyi yoxdur. O, həmişə dostlarına xatırladardı ki, mümkün olsa həzrət İmamın zühurunun tezləşməsindən başqa Allahdan heç bir şey istəməsinlər. Şeyxdə intizar haləti o qədər güclü idi ki, əgər bir kəs həzrət imam Zaman əleyhissəlamın zühurundan söhbət etsəydi, halı dəyişilər və ağlamağa başlayardı.

QARIŞQANIN ÖZ MƏŞUQUNA ÇATMAQ YOLUNDA GÖSTƏRDİYİ SƏYLƏR

Cənab Şeyxin təkid etdiyi mühüm məsələlərdən biri də həzrət imam Zaman əleyhissəlamın zühurunun intizarını çəkən şəxslərin bu işə ruhən hazır olmaları idi. O, deyirdi ki, hətta insanın ömrü o Həzrətin (ə) zühurunu görməyə kifayət etməsə belə, bu fəaliyyətləri dayandırmamalıdır. Burada həzrət Davud əleyhissəlamdan nəql olunmuş bir hekayəni xatırladıb buyurdu:

O həzrət (ə) səhradan keçərkən görür ki, bir qarışqa dayanmadan təpədəki torpaqları götürüb başqa bir yerə tökür. Davud peyğəmbər Allahdan onun üçün bu işin sirrini açmasını istəyir. Qarışqa dilə gəlib deyir ki, mənim bir məşuqum vardır. Mənim ona qovuşmağımın yeganə şərti o təpənin torpaqlarının hamısını buraya daşımağımıdır!

Həzrət Davud (ə) buyurur: Sən bu kiçik cüssənlə bu təpənin torpağını necə daşıyıb qurtaracaqsan? Sənin ömrün buna kifayət edəcəkmimi?!

Qarışqa deyir: Bunların hamısını bilirəm, amma əgər bu yolda ölsəm, məhbubumun yolunda canımı qurban etdiyim üçün özümü xoşbəxt sanaram!

Burada həzrət Davud (ə) başa düşür ki, bu məsələ onun üçün bir ibrət dərslidir.

Cənab Şeyx həmişə israr edib buyururdu: Bütün varlığımla həzrət İmam Zaman əleyhissəlamın zühurunun intizarında ol və intizar halətini Allahın istəyi ilə əlaqələndir.

MƏNİM SALAMIMI O HƏZRƏTƏ ÇATDIRIN

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: O həmişə həzrət İmam Zaman əleyhissəlamı yad edər və salavat göndərərkən «və

əccil fərəcəhum» kəlməsini heç vaxt tərk etməzdi. Onun hüzurunda olan yığıncaqlarda həmişə imamın haqqında söhbətlər olar və o həzrətin zühuru üçün çoxlu dua edilərdi. Ömrünün axırlarında imamın zühur edəcəyindən əvvəl bu dünyadan gedəcəyini hiss edib dostlarına dedi: Əgər həzrətin zühurunu görə bilsəniz, mənim salamımı ona yetirin.

İNTİZAR ÇƏKƏN CAVANIN BƏRZƏX ALƏMİNDƏKİ HALƏTİ

Bir cavan dəfn edilərkən Şeyx ona baxıb deyib: «Gördüm ki, həzrət Musa ibni Cəfər (ə) bu cavanı ağuşuna almaq üçün öz qollarını açmışdı. Soruşdum ki, bu cavanın axırncı sözü nə olmuşdur? Dedilər: O, bu şəri oxuyurdu:

Müntəziranra be ləb aməd nəfəs
Ey şəhi xuban to be fəryad rəs.
Məzmunu:
İntizar çəkənlərin ölüm anı yetişdi,
Ey yaxşılardan şahı, özün fəryada yetiş!

İMAM ZAMAN (Ə)-İN ZÜHURUNUN İNTİZARINI ÇƏKƏNLƏRDƏN BİR QİSMİNİN BU DÜNYAYA RƏCƏTİ

Cənab Şeyx inanırdı ki, İmam Zaman əleyhissəlamın zühurunu həqiqi mənada gözləyənlər, öldükdən sonra o həzrətin zühuru zamanı bu dünyaya qayıdacaq və o həzrətlə birlikdə olacaqlar. İmam Sadiq (ə)-dən nəql olunmuş rəvayətdə deyilir: «Hər kəs qırx sübh bu əhdi oxusa, bizim Qaimimizin köməkçilərindən olacaqdır. Əgər o həzrətin zühurundan qabaq dünyadan getsə, Allah onu yenidən

dirildəcək ki, onun hüsurunda olsun». («Məfatihul-cinana», Əhd duasının müqəddiməsi).

Sonra qeyd edirdi ki, Əliyibni Cəfər (ə) (Qumun «behişt» qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur) və Mirzayi Qumi (Qumun «Şeyxan» qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur) adları imam Zaman (ə)-in zühuru dövründə rəcət edənlərin siyahısında olanlardandır.

REY ŞƏHƏRİNDƏ PİNƏÇİ

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Bir gün Şeyxdən imam Zaman (ə)-in intizarının xüsusiyyətləri barəsində soruşduq. Buyurdu: Rey şəhərində İmaməli adlı bir pinəçi var idi. Əhli-əyalı da yox idi və işlədiyi dükanda qalırdı. Onun barəsində qəribə halətlər nəql etmişlər. Onun imam Zaman (ə)-in zühurundan başqa bir istəyi olmamışdır. Vəsiyyəət etmişdi ki, öldükdən sonra onu Rey şəhərinin ətrafında yerləşən «Bibi-Şəhrəbanı» dağının ətəyində dəfn etsinlər. Hər vaxt onun qəbrinə diqqət yetirdimsə, gördüm ki, imam Zaman (ə) oradadır.

YEDDİNCİ FƏSİL

ŞER

Cənab Şeyx irfani və əxlaqi şerlərə çox maraq göstərirdi. Əksər vaxtlarda öz moizələrində şer də oxuyardı. O, Hafizin şerlərinə və Taqdisin «Məsnəvi»sinə çox əhəmiyyət verirdi. Bu şerlər oxunan zaman ağlayırdı.

Şeyxin Taqdisin «Məsnəvi»də yazdığı şerlərə çox məhəbbəti var idi və buyururdu: Əgər bütün bu şəhərdə təkəcə Molla Əhməd Nəraqinin «Taqdis» kitabı olsaydı, var-yoxumu verib həmin kitabı alardım.

Doktor Əbul Həsən, Şeyxi yaxından tanıyanlardan, uzun illər onunla oturub-duranlardan biri idi. O deyir: Cənab Şeyx gözəl hafizşünas idi. Hafizin şerlərini çox şəkildə açıqlayıb izah edirdi.

Doktor Həmid Fərzam cənab Şeyxin şer və şairlər, xüsusilə Hafiz Şirazi barədə söylədiklərini belə deyirdi: Mən 1333-cü ildə doktor Quyanın vasitəçiliyi ilə cənab Şeyxin hüzuruna gedən zaman çox az yığıncaqlar olardı ki, onda münasib və yaxşı şerləri eşitməmiş olum. O, doğrudan da Hafizin vurğunu idi. Hətta bir dəfə ondan soruşdum ki, siz nə üçün Hafizi bu qədər sevirsiniz?

Buyurdu: Hafiz mənəvi baxımdan doğrudan da heç nəyi əsirgəməmişdir. Mənəvi həqiqətləri bəyan etmək, irfani incəlikləri duymaq üçün lazım olan hər bir şey onun şerlərində mövcuddur.

Şeyx, Hafizə sair şairlərdən daha artıq diqqət yetirir və onun şerlərini zikr edirdi. Hətta əgər bir şəxsi tənbih etmək, yaxud ona xəbərdarlıq etmək istədikdə Hafizin şerlərini oxuyardı.

Şeyx dünyanı həmişə «qoca qarı» deyə adlandırırdı. Bəzən məclisdə öz müridlərinə üz tutub deyərdi: Yenə də görürəm ki, başın «qoca qarıya» qarışıb!

Sonra Hafizin bu şerlərini oxuyardı:

Kəs nist ke oftadeye an zülfi duta nist
Dər rəhqozəri kist in dame bəla nist.

Əksər hallarda əsir olurlar, çox az adam tapmaq olar ki, bu «qoca qarı»nın əlindən xilas olsun.

Bu sözləri zarafatyana deyərdi.

Xudbinliyin qarşısını almaq üçün aşağıdakı lətif şeri oxuyardı:

Xudrəyi küfr əst be dərvişi
Hökm an çe tu fərmayi rəy an çe tu əndişe.

GÖZƏL AVAZLA ŞER OXUMAQ

Doktor Fərzam bu barədə belə deyir: Mərhum Şeyx şerləri gözəl səslə və avazla oxuyardı. Məsələn, bəzi hallarda mərhum Feyz Kaşaninin bu şerlərini oxuyardı:

Ze hər çe ğeyri yar əstəğfirullah
Ze bude müstəar əstəğfirullah
Dəmi kan be qozərəd bi yad ruyəş
Əz an dəm bi şumar əstəğfirullah

Bu şerləri oxuyanda dostlarımızın hamısı təsirlənirdi. Bir gün Şeyx müridlərinin birinin evində idi. Günortadan sonra onun hüzuruna getdik. Mənzilin böyük dəhlizi var idi. Şeyx qarının ağzında əyləşərək Hafizin bu məşhur şerini oxuyurdu:

An kist kəz rui kərəm ba ma vəfadarı konəd
Bər caye bədkari çu mən dəm neykukari konəd

Bu qəzəlin bir neçə beytini çox gözəl səslə oxuyar və ağlayardı. Bu zaman məclis əhlinin hamısı dərindən təsirlənər, göz yaşı axıdardılar. Çox qəribədir! Bir dəfə mən doktor Quyaya dedim: Cənab Şeyxin necə də gözəl səsi və isti nəfəsi vardır!

O mərhum dedi: Heyf ki, siz çox gec onun hüzuruna çatmışınız. Bir zamanlar onun elə gözəl səsi var idi ki, Allah şahiddir, irfani halətlə bu cür şerləri oxuyanda qapılar, divarlar lərzəyə gəlirdi!!

ŞEYXİN MÖVLƏVİ BARƏSİNDƏKİ NƏZƏRİ

Şeyx, Hafizi ilahi övliyalardan hesab edir və onun bərzəxdəki yüksək məqamından xəbər verirdi. Lakin Mövləvinin barəsində tam qətiyyətlə danışmırdı. O, buyururdu: Mövləvinin bərzəx aləmində çətinliyi vardır.

Şeyxin şagirdlərindən biri onun belə buyurduğunu deyir:

«Məsnəvi» kitabını almaq istədikdə mənə aləmində bir şəxsi qarşımda, digərini isə arxamda gördüm. Onlardan biri digərinə deyirdi: «Qoymayın yatsın». Bu səsi eşitdikdə fikirləşdim ki, görəsən nə üçün Quran oxuyanda heç vaxt «qoymayın yatsın» demirlər. Buna görə də həmin kitabı oxumayıb bir tərəfə qoydum.

AYƏTULLAH BÜRUCERDİ VƏ MÖVLƏVİ

Buna oxşar bir mükaşifə böyük alim, fəqih və mərcəyi-təqlid həzrət Ayətullah Bürucerdi üçün də baş vermişdi.

Mərcəyi təqlidlərdən biri olan Həzrət Ayətullah Safi Qulpayiqani 1377-ci ilin Bəhmən ayında(1998) Qumdakı «Darul-hədis» elmi mədəni və təhqiqat mərkəzində keçirilən görüşdə müəllifin bu barədə verdiyi suala belə cavab vermişdi.

Mən Ayətullah Bürucerdinin belə buyurduğunu eşitdim: Bürucerdə olan zaman bəzi vaxtlarda qeybi ilhamlardan bəhrələnirdim. Bir dəfə Mövləvinin «Məsnəvi» kitabını oxumağa məşğul idim ki, birdən belə bir səs eşitdim: «Bu şəxs yolunu itirmişdir.» Bu sözü eşidən kimi kitabı bağlayıb bir tərəfə qoydum. O zamandan etibarən bir daha onu mütaləə etmədim. Həmin vaxt «Üddətud-dai» kitabı yanımda idi. Onu götürüb mütaləə etməyə başladım.

Mən (yəni müəllif) Ayətullah Safiyə dedim: Bəziləri deyirlər ki, o belə buyurmuşdur: O səsi eşitdikdən sonra onun ilahi və qeybi ilham olmasına daha artıq əmin olmaq üçün evdən çıxdım. Küçəyə baxdıqda heç kəsi görmədim.

Ayətullah Safi buyurdu: Bu sözün qeybi-ilham olmasında onun şəkki yox idi.

ŞEYXDƏN BİR ŞER VƏ BİR XATİRƏ

Şeyxin özü də bəzi hallarda şer yazırdı. Mərhum Ayətullah Əllamə Təbatəbainin ustadı mərhum Ayətullah Qazi kimi böyük arif və fəqihin şagirdlərindən biri və eyni zamanda hal-hazırda mərcəyi təqlidlərdən sayılan bir nəfərdən cənab Şeyx Rəcəbəli Xəyyat barəsində soruşduqda buyurdu: «Onu Nəcəf şəhərində mərhum Qazinin hüzurunda gördüm. O, məclisdə Əli (ə)-ın mədhində əvvəl misraları «əbcəd» hərfləri ilə başlanan bir şer oxuyurdu. Söhbət əsnasında dedi: Mən belə bir şer yazmışam:

Hər çe nemət dadeyi bər kainat
Cümlə bər mən dadi əz hər cəhat

Mən fikirləşirdim ki, bu söz Allah nemətlərini yad edib əvəzində şükr etmək üçün yüksək təbirdir. Lakin «Səhifeyi-Səccadiyyə»də bu cümləni gördükdə bir qədər aram oldum: «Şükri iyyakə min inamatikə.»

(Sənə şükr etməyim də Sənin mənə verdiyin nemətlərdəndir.) (Çoxlu tədqiqatlar aparılmasına baxmayaraq, bu cümlə «Səhifeyi-Səccadiyyə»də tapılmadı. Buna baxmayaraq «Səhifeyi-Səccadiyyə»nin 37-ci bəndi, eləcə də imam Səccad (ə)-in 15 münacatından olan «Munacati-şakirin» bu mətləbi təsdiq edir.)

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

SİYASƏT

Şeyx siyasətə qarışmırdı, lakin mənfur Pəhləvi rejimi və hakim rejimin siyasət adamları ilə kəskin müxalifət edirdi. O, təkcə şah və onun ətrafındakıları deyil, Müsəddiqi də qəbul etmirdi. Lakin mərhum Ayətullah Kaşanini tərifləyərək deyirdi: Onun batini saqqaxanaya (sərin su saxlayan yer) bənzəyir.

ÖNCƏDƏN İKİ SİYASİ HADİSƏDƏN XƏBƏR VERMƏSİ

Şeyxin övladlarından biri deyir:

1333-cü Hicri-şəmsi ilinin Tir ayının 30-da (1954) Şeyx mənzilə daxil olub ağlar halda dedi: «Həzrət Seyyidüş-şühədə bu atəşi əbası ilə söndürdü və bu bəlanın qarşısını aldı. Onlar bu gün də çoxlarını öldürmək istəyirlər. Ayətullah Kaşani müvəffəq olmayacaq, lakin sonradan gələn bir seyyid müvəffəq olacaqdır.»

Bir müddətdən sonra məlum oldu ki, Şeyx, ikinci seyyid dedikdə həzrət imam Xomeynini (r.ə.) nəzərdə tuturmuş.

İSLAM İNQİLABININ GƏLƏCƏYİ

Mərhum İmam Xomeynidən söhbət düşdüyü üçün yaxşı olardı ki, onun İslam İnqilabının gələcəyi ilə əlaqədar bir xatirəsini də qeyd edək.

Şeyx dünyanı «qoca arvad» Sabiq daxili işlər naziri Məhəmməd Əli Bəşərəti belə nəql edir: 1358-ci ilin yayında (1980) İslam İnqilabı Keşikçilər Korpusunun kəşfiyyat

şöbəsinin məsulu idim. Mənə xəbər çatdı ki, Məşhəddə məşhur ruhani liderlərdən biri imam Xomeyninin əleyhinə qiyam edəcəyi və inqilabı devirəcəyi barədə bəyanat verib.

Sabiq daxili işlər naziri Məhəmməd Əli Bəşarəti belə nəql edir: 1358-ci ilin yayında (1980) İslam İnqilabı Keşikçilər Korpusunun kəşfiyyat şöbəsinin məsulu idim. Mənə xəbər çatdı ki, Məşhəddə məşhur ruhani liderlərdən biri imam Xomeyninin əleyhinə qiyam edəcəyi və inqilabı devirəcəyi barədə bəyanat verib.

Bu barədə hökm almaq üçün imam Xomeyninin qəbuluna getdim və işlərim barədə raport verdikdən sonra həmin sözü dedim. İmam əvvəlcə başını aşağı salıb qulaq asırdı, lakin bu cümləni eşitdikdə başını qaldırıb təəccüblə dedi: Bunlar nə deyirlər?! Bizim qələbəmizə Allah zəmanət vermişdir. Biz müvəffəq olacağıq. Burada islam hökuməti təşkil edəcəyik, bayrağı da onun əsil sahibinə təhvil verəcəyik.

Mən soruşdum: Sizin özünü təhvil verəcəksinizmi?

İmam sükut etdi və sualımı cavabsız qoydu.

NASİRƏDDİN ŞAH BƏRZƏX ALƏMİNDƏ

Şeyxin şagirdlərindən biri Nasirəddin şahın bərzəx aləmindəki vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq onun belə dediyini nəql edir:

Onun ruhunu cümə günü azad etmişdilər. Şənbə gecəsi isə zəncirləyib öz yerinə aparırdılar. O ağlar halda məmurlara yalvarıb deyirdi: «Məni aparmayın!» Məni gördükdə dedi: «Əgər bilsəydim ki, yerim bura olacaqdır, dünyada özümə asayışı rəva görməzdim».

ZALIM PADŞAHI TƏRİFLƏMƏK

Şeyx öz dostlarını və şagirdlərini zalım Pəhləvi rejiminin məmurları ilə həmkarlıq etməkdən, xüsusilə onları

tərifləməkdən çəkindirərdi. Şeyxin şagirdlərindən biri onun belə dediyini nəql edir:

Müqəddəs şəxsiyyətlərdən birinin ruhunun bərzəxdə mühakiməyə çəkildiyini gördüm. Zalım və nalayiq padşahın bütün çirkin əməllərini onun əməl dəftərində yazmışdılar. Həmin şəxs deyirdi: «Axı mən bu qədər cinayət etməmişəm!». Ona dedilər: «Məgər sən onu tərifləyərək demirdinmi ki, o, ölkədə necə də əmin-amanlıq bərqərar etmişdir?!».

Dedi: Bəli.

Ona dedilər: Sən onun gördüyü işlərə razı olmusan, o da öz səltənətini qoruyub saxlamaq üçün bu cinayətlərə əl atmışdır.

«Nəhcül-bəlağə»də imam Əli (ə) buyurur: «Hər kəs bir tayfanın gördüyü işlərə razı olsa, onlarla bu işi görmüş kimidir. Hər kəs batil bir işə əl atsa, onun üçün iki günah yazılır: O işin görülməsinin günahı və ona razı olmağın günahı.»

AMERİKA MÜSTƏMLƏKƏÇİLƏRİ İLƏ HƏMKARLIQ

Şeyxin dostlarından birinin oğlu Amerika mütəxəssisləri ilə həmkarlıq edirdi. O belə deyir: Məşhədə səfər edərkən Şeyxin hüzuruna getdim. Onunla birlikdə hərəmə ziyarətə getdik. O, bir tərəfdə dayanıb ziyarətnaməni oxudu. Mən sizinlə söhbət etdiyim kimi, o da imamla danışdı. Ziyarət qurtardıqdan sonra səcdəyə getdi. Səcdədən qalxdıqdan sonra məni çağıraraq dedi: Həzrət (ə) buyurdu: «Oğlunun qabağını al, bu işlərin ardınca getməsin, əks halda o sizə ağır bir əngəl törədəcəkdir».

Biz onun qərb mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq edib Amerikaya getməsindən xəbərdar deyildik. Təqribən 25 il bundan qabaq bir gün oğlum yanıma gəlib dedi: Xarici

ölkələrə getmək istəyirəm, işlərimin hamısını qaydasına salmışam, xarici pasport da almışam. Biz nə qədər çalışdıqsa, onu bu işdən çəkindirə bilmədik. Amerikaya getdikdən sonra bizə yazdı ki, arvadımı boşayın, uşağı olmadığı üçün onu saxlamayacağam. O vaxtdan indiyə qədər əzab-əziyyət içindəyik.

İKİNCİ BÖLMƏ

RUHİ YÜKSƏLİŞ VƏ MƏNƏVİ TƏRƏQQİ

BİRİNCİ FƏSİL

İLƏHİ TƏLİM-TƏRBIYƏ

Şeyxin mənəvi kamalları və yüksək məqamları onu yaxından tanıyan, onunla tanış olan hər bir şəxs üçün məlumdur.

Bu böyük mənəviyyətli şəxsiyyətin həyatı ilə əlaqədar yaranan əsas sual bundan ibarətdir ki, necə oldu ki, o insaniyyətin yüksək məqamlarına nail oldu? Necə oldu ki, elmiyyə hövzəsi və ali məktəblərin rəsmi dərslərindən heç bir bəhrəsi olmayan bir şəxs elə bir məqama çatdı ki, təkcə adi camaat deyil, hövzədə və universitetlərdə təhsil alan şəxslər də onun hidayətinin bərəkətlərindən istifadə edib bəhrələndilər? Bir sözlə, cənab Şeyxin birdən-birə ruhi yüksəlişinin və müvəffəqiyyət qazanmasının sirri nədir? Hansı ustadın məktəbində tərbiyə görmüş və onun mənəvi tərbiyəçisi kim olmuşdur?

ŞEYXİN MÜRŞİDLƏRİ

Cənab Şeyx hövzə və universitetlərdə rəsmi şəkildə oxunan dərslərdən bəhrəsiz olduğuna baxmayaraq, böyük elm-mərifət və mənəviyyət sahiblərinin hüzurunda olmuşdur. İmam Xomeyninin müəllimi mərhum Ayətullah Məhəmmədəli Şahabadi, Ayətullah Mirza Məhəmmədtəqi Bafiqi və onun ustadı olmuşdur. Şeyx iki böyük alimin –

Seyyid Əli Müfəssir və Seyyid Əli Qərəvinin dərslərindən də bəhrələnmişdir.¹

¹ Nəql olunduğuna görə, ağa Nəcəfi İsfahani adı ilə məşhur olan Ayətullah Mirza Camal İsfahani hacı ağa Nurullah İsfahaninin qardaşdır. O, Rza xanın hakimyyətinin əvvəllərində Tehran bazarında olan «Seyyid Əzizullah» məscidində imamlıq edirdi. Onun məclisləri haqda mərhum Şeyx Rəcəbəlindən nəql olunur ki, o belə deyirmiş: «Ağa Camalın minbərdəki moizələri Allah aşiqi yetişdirirdi». O, Rza xan hökuməti ilə müxalifət etdiyinə görə İsfahana sürgün edildi və orada da şəhadətə çatdırıldı. Onun qəbri «Təxtfulad» qəbristanlığında yerləşir. Doktor Əbul Həsən deyir: Cənab Şeyx ilə İsfahandakı həmin qəbristanlıqda idik. Bir qəbrin yanında oturduq. Buyurdu: Bu qəbrin sahibi mənim ustadım olmuşdur.

Höccətül-islam Kərimi Ayətullah seyyid Kazim Əssaddan Əmirəl-möminin Əli (ə)-ın Ayətullah Mirza Camal İsfahani barəsində olan kəramətlərindən maraqlı bir əhvalat danışmışdır. O hadisə belədir:

Həzrət Ayətullah Əssar Tehranın «şəhid Mütəhhəri» ali səviyyəli mədrəsəsində (keçmiş Sepəhsalar) Əsfar dərslərini tədris edirdi. Mən, Kərəməli Kərimi Qərtəmani mədrəsənin altı illik kursunu onun və sair müdərrişlərin hüzurunda keçirmişdik. Onun barəsində baş verən birinci möcüzəli hadisəni gözlərindən yaş axan halda Əsfar dərslərində bizə belə nəql etdi: Həzrət Ayətullah hacı ağa Camal Nəcəfi İsfahani (o zaman Pəhləvi hökuməti tərəfindən Tehrana sürgün olunmuşdu və bazarın «hacı seyyid Əzizullah» məscidində camaat namazını qılırdı). O sübhlər Mərvə mədrəsəsində tədris edirdi. Onun dərsləri çox yüksək səviyyəli və dolğun olduğundan Mərvə mədrəsəsinin elm əhlindən olan alim və tələbələrin yığıldığı məkana çevrildi. Hamı onun dərslərindən faydalanmaq istəyirdi. Hətta, imam camaatlardan bəziləri ona qarşı həsəd aparırdılar.

Buna görə də bir yığıncaq təşkil edərək onun savadsız olduğunu isbat etmək istəyirdilər. Onlar ruhaniləri öz ətrafına yığaraq qərara almışdılar ki, hacı ağa Camal İsfahanini üç dərs barəsində imtahana çəksinlər:

-
1. Fəlsəfə;
 2. Fiqh;
 3. Üsul.

Cənab Əssar buyururdu: Ondan fəlsəfədən, yəni Əsfar kitabından imtahan götürməyi mənə həvalə etdilər. Adlarını unutduğum iki nəfər də ondan fəlsəfə və fiqh barədə imtahan tutmağa məmur oldular. Qərara alındı ki, biz üç nəfər onun dərsinə gedib, hər birimiz sinfin bir tərəfində oturub, dərs əsnasında ondan sual edək.

Mən Əsfar kitabını özümlə götürdüm. Dərsin ortasında hacı ağa Camal fəlsəfi bir mətləbi izah edərkən ona bir sual verdim. O minbərin üstündən mənə diqqətlə baxıb buyurdu: Mən sizin cavabınızı belə sadəliklə vermərəm. Siz Əsfarı istədiyiniz yerdən açın və səhifənin əvvəlini mənim üçün oxuyun.

Mən onun dediyi kimi edib, açdığım səhifənin birinci cümləsini oxuduqda «kifayətdir» dedi. Həmin səhifəni heç bir səhv və xəta olmadan əvvəldən axıradək əzbərdən dedi, tərcümə də etdi və buyurdu: Siz məni imtahan etməyə gəlmisiniz? Mənim özümə aid etməyə heç nəyim yoxdur, hər nəyim varsa Mövlayi müttəqiyyəni Əli (ə) tərəfindəndir.

Sonra hacı ağa Camal Əmirəl-möminin Əli (ə)-in kəramət və möcüzəli işləri barəsində belə nəql edir: Mən qırx il Nəcəfdə elmlə məşğul oldum, ictihad dərəcəsinə nail olub yüksək elmi səviyyəyə çatdım. Atam bir dəstə alimi mənim ardımca göndərdi ki, İsfahana qayıdam və İsfahanın elmiyyə hövzəsinin başçılığını öhdəmə alam. İrana yola düşmək istədiyim gecə gözlənilmədən qorxunc bir xəstəliyə tutuldum və qırx gün huşsuz halda qaldım. Qırx gündən sonra Allah mənə mərhəmət etdi, tərləyib huşa gəldim. Ayıldıqda gördüm ki, ömrümün əvvəlindən öyrəndiklərimin hamısını unutmuşam,.

Çarəsizlikdən Əmirəl-möminin Əli (ə)-in müqəddəs hərəminə gedib yalvarmağa başladım və bərkdən ağladım. Həzrətə ərz etdim: «Ağa! Qırx il müddətində sizin süfrənizin başında əyləşib sizin elminizi əxz etmişdim. İndi vətənə qayıtmaq istəyirəm, amma əlim boşdur. Siz kərəm dəryasınız». Bu zaman mərhum Əssar ağlamağa

Şeyx rəsmi olmayan bu təhsillərinin nəticəsində Qurani-kərim və islam rəvayətləri ilə dərindən tanış olmuşdu. O, təşkil olunan məclislərdə Qurani, hədisləri və duaları tərcümə və təfsir edir, ondan elə incə mənalara çıxarırdı ki, digərləri çox az ona diqqət yetirirdilər.

Buna əsasən cənab Şeyxin islam maarifi ilə olan tanışlığı bu kimi böyük şəxsiyyətlərdən istifadə etməsi nəticəsində əldə olunmuşdur. Lakin onun mənəviyyatında böyük dəyişikliyə və ruhi sıçrayışa səbəbi başqa yerdə axtarmaq lazımdır ki, o, Şeyxin həyatında dönüş nöqtəsi olmuşdur. Şeyxin «Mənim ustadım olmamışdır» deməsi də məhz bu dönüş nöqtəsinə işarə edir.

Cənab Şeyxin müridlərindən biri belə deyir: Şeyx buyururdu: Mənim ustadım yox idi. Lakin mərhum Şeyx Məhəmməd Təqi Bafiqinin həzrət Əbdül-əzim (ə)-in pak hərəmində bərqərar olunan dərslərində iştirak edirdim. O, mənə əhli idi. Gecələrin birində məclisə baxıb mənə xitabən buyurdu: «Sən müəyyən məqamlara çatacaqsan».¹

başladı. Mərhum hacı ağa Camal buyurdu: O qədər ağladım ki, huşdan getdim, yarı yuxulu və yarı oyaq halda Mövlamı gördüm. Ağa şəhadət barmağını ağzıma qoydu və mənə nəvaziş göstərdi. Huşa gəldim və evə qayıdanda gördüm ki, ömrümün əvvəlindən oxuduqlarımın hamısını əzbərdən bilirəm.

Sonra ağa Camal ağlayıb buyurdu: Cənablar, mənim özümdən heç nəyim yoxdur. Hər nəyim varsa Əmirəl-möminin Əli (ə)-dandır. Gəlin məni imtahan edin. Mən Allahın köməyi və Əli (ə)-in inayəti ilə oxuduğum dərslərin hamısını əzbərdən bilirəm.

Cənab Əssar burada ağlayaraq deyirdi: Bu hadisəni hacı ağa Camal bəyan edərkən orada mənəvi bir dəyişiklik yarandı. Mən qalxaraq o böyük şəxsiyyətin ayaqqabılarını gözümə sürtüb təbərrük etdim.

¹ Böyük alim, kamil arif və yorulmaz mücahid Şeyx Məhəmmədtəqi Bafiqi Yəzdi «çadra və hicabla mübarizə»

hərəkətində Rza xanla həzrət Məsumə (ə.s.)-in hərəmində qarşılaşdı. Məsələ belə olmuşdu: Rza xan açıq-saçıqlığı yaymaq və çadranı qadağan etmək məqsədi ilə öz xanımını qadına yaraşmayan bir geyim formasında Qum şəhərinə göndərmiş və o da müqəddəs məkana hörmətsizlik edərək Həzrət Məsumə əleyhəssəlamın hərəminin eyvanına çıxaraq özünü xalqa nümayiş etdirmişdi. Bu xəbəri eşidən mərhum Ayətullah Bafiqi tələsik oraya gəlmiş, kimsənin bu ehtiramsızlığa etiraz etməyə cürət etmədiyini görüb özü şəxsən şahın arvadını təhqir edərək eyvandan qovmuşdu. Buna görə də Rza xan onu döyüb hörmətsizlik etdikdən sonra Rey şəhərinə sürgün etmiş və o da ömrünün axırına qədər həmin şəhərdə yaşamışdır. Bu böyük alimlə yaxından tanış olanlar ondan çoxlu qəribə hadisələr və kəramətlər nəql etmişlər. Misal olaraq bunu qeyd edirik: Onun xidmətçisi mərhum Şeyx İsmayıl mənim (yəni kitabın müəllifi) üçün belə nəql edir: Ayətullah Bafiqi ömrünün axırlarında xəstəlik nəticəsində evdən çıxa bilmirdi. Bir gün məndən soruşdu: «Sən həzrət Əbdüləzim (ə)-in ziyarətinə gedərkən hər üç imam övladını hərəmin daxilindən ziyarət edirsən, yoxsa imamzadə Tahirə çöldən salam verirən?»

O zaman hərəmin həyətyanı sahəsi genişləndirilməmişdi. İmamzadə Tahirin hərəmi o birilərindən ayrı idi. Cavabında dedim: «İmamzadə Tahiri ziyarət etmək üçün onun hərəminə daxil olmuram. Sadəcə həyətdən ziyarət edib salam verirəm».

Şeyx buyurdu: «Bu iş düzgün deyildir. Siz üç böyük şəxsiyyətin hərəminə gedirsiniz, ikisini yaxından, birini isə uzaqdan ziyarət edirsiniz. Bu əməl bir növ ehtiramsızlıq sayılır. Bu dəfə ziyarətə gedəndə həzrət Tahir (ə)-in hərəminə daxil olub onu ziyarət et və de ki, axund da salam göndərir.

Şeyx İsmayıl deyir: «Şeyxin tövsiyələrinə əsasən həzrət Tahir (ə)-in hərəminə daxil oldum. Orada heç kəs yox idi. Şeyxin sözlərini yadıma salıb onun tərəfindən salam çatdırmaq istədikdə, məqbərənin daxilindən üç dəfə «ləbbeyk, ləbbeyk, ləbbeyk».sözlərini eşitdim.

DÖNÜŞ NÖQTƏSİ

Mənim (yəni müəllifin) nəzərimə görə, Şeyxin həyatında dönüş nöqtəsi və mənəvi dəyişikliyin, ruhi sıçrayışın sirri insani heyratə gətirən ibrətli bir hadisə olmuşdur. Şeyxin cavanlığının ilk çağlarında, həzrət Yusif əleyhissəlamın başına gələn bir hadisənin oxşarı onun üçün də baş vermişdi. Bu və bundan sonra baş verəcək hadisələr təcrübi tövhidin nümunələrindəndir. Bu hadisə göstərir ki, Qurani-kərimin həzrət Yusif əleyhissəlamla əlaqədar olan hadisələrin axırında buyurduğu **«İnnəhu mən yəttəqi və yəsbir fə innəllahə la yuziu əcrəl muhsinin» (Yusif-90)** ayəsi ümumi bir qanundur və təkcə həzrət Yusifə aid deyildir. Bu ayənin davamında buyurulur: **«Hər kəs təqvalı olsa və (nəfsani istəklərin müqabilində) səbr edib dözümlülük göstərsə, Allah-taala yaxşı əməl sahiblərinin əməllərini zay etməz».**

Bu hadisə göstərir ki, Qurani-kərimin həzrət Musa (ə)-in başına gələn əhvalatların axırında buyurduğu **«və ləmma bələğə əşuddəhu atəynahu hukmən və ilmən və kəzalikə nəczil-muhsinin»** yəni **(«O kamal həddinə çatdıqda ona hikmət və elm əta etdik və Biz yaxşı əməl sahiblərini belə mükafatlandırırıq».) (Yusif surəsi 22 ayə)** Hökmlər də ümumi bir qanundur. Qurani-Kərimin nəzərində bütün ehsan əhli və

Həzrət imam Xomeyni (r.ə) mərhum Bafiqinin sürgün olunduğunu eşitdiyi zaman camaatı onunla sıx rabitə saxlamağa təşviq etmək üçün öz xüsusi yığıncaqlarında bu beyti buyurmuşdu:

Çe xoş bud ki bərayəd be yek kereşmə do kar

Ziyarəti şəh əbdüləzim və didəne yar

Məzmunu:

Bir səfərlə iki mühüm iş görmək çox xoş olar,

Şah Əbdüləzimi ziyarət etmək və dostu görmək.

bütün yaxşı əməl sahibləri hikmət nurundan, xüsusi ilahi elmdən bəhrələnəcəklər.

HƏZRƏT YUSİFİN ƏHVALATINA OXŞAR BİR HADİSƏ

Şeyx bu hadisəni təfsilatı ilə çox az adamlar üçün bəyan edərdi. Bəzən müəyyən münasibətlərlə əlaqədar olaraq ona işarə edərək deyirdi: «Mənim ustadım yox idi, lakin dedim ki, Pərvərdigara, bu işi sənin razılığın xatirinə tərk edir və buna göz yumuram. Sən də məni Özün üçün tərbiyələndir.»

Böyük fəqih mərhum Ayətullah Seyyid Məhəmməd Hadi Milani bu hadisəyə işarə edərək buyururdu: Şeyxə Allah tərəfindən xüsusi inayət olunmuşdu. Bu da cavanlıq dövrlərində onun öz nəfsani istəklərinin qarşısını ala bilməsi ilə bağlı idi.

Şeyxin özü bu hadisəni onunla görüşdə bəyan etmişdi. Höccətül-islam Seyyid Məhəmməd Əli Milani (Ayətullah Milaninin oğlu) onun hüzurunda iştirak etdiyi zaman Şeyxin dilindən belə bəyan edir:¹

Cavanlıq dövrlərində yaxın qohumlarımızdan olan gözəl bir qız mənə aşiq olmuşdu. Nəhayət bir gün xəlvət bir evdə məni tələyə saldı və mən öz-özümə dedim: «Rəcəbəli! Allah səni çox imtahan edə bilər. Gəl bir dəfə də sən Allahu imtahan et! Bu ləzzətli və hazır olan haram işdən Allahın xatirinə keç».

Sonra Allaha belə ərz etdim: «Pərvərdigara! Mən bu günahı Sənin xatirinə tərk edirəm. Sən də məni Özün üçün tərbiyə et».

¹ Görüşdə Şeyx daha incə nöqtələri bəyan etmişdir ki, onlar üçüncü bölmənin birinci fəslində qeyd olunacaqdır.

Bu zaman Şeyx həzrət Yusif (ə) kimi çox şücaətlə günah qarşısında müqavimət göstərərək özünü saxlayır və sürətlə həmin tələdən çıxıb qaçır.

Şeyxin nəfsani istəklərin qarşısında müqavimət göstərməsi və günahdan uzaqlaşması onun bəsirət gözlərinin açılmasına səbəb olur. Onun bərzəx gözləri açılır, başqalarının görmədiyi şeyləri görür, başqalarının eşitmədiklərini eşidir. Belə ki, öz evindən çıxanda camaatın bəzilərini onların həqiqi simasında görür, bəzi qeyb sirləri onun üçün aşkar olur.¹

Şeyxin özündən belə nəql olunur: «Bir gün Mövləvi xiyabanı ilə Sirius xiyabanının kəsişdiyi yerdən Gəlubəndək meydanına qədər gedib-qayıtdım, bu qədər məsafədə yalnız bir nəfəri adam sifətində gördüm!»

İLƏHİ TƏRBİYƏ NECƏ BAŞ VERİR?

Şeytanın tələsinə düşən bir cavanın «Pərvərdigara, mənə Özün üçün tərbiyə et»—deyə etdiyi dua çox həyəcanlı və iztirablı bir fəzada qəbul olundu və bu səadətli cavanın mənəvi həyatında əsaslı bir dönüş yaratdı ki, onu zahiri şeyləri müşahidə edən adi insanlar dərk etməkdə acizdirlər. Rəcəbəli bu təkamülü ilə yüz illik yolu bir gecədə keçmiş və bununla da Şeyx Rəcəbəli Xəyyat kimi məşhurlaşmışdır.

Neqare mən ke be məktəb nərəfto xət nəneveşt

Beğəmze məsələ amuze səd mudərres şod

Məzmunu:

Mənim yarım məktəbə getmədən və yazı yazmadan,

Bir işarə ilə yüzlərlə müəllimin ustadı oldu.

İlahi tərbiyənin ilk mərhələlərində bu cavanın bəsirət gözü açılır, artıq varlığın batinində, mələkut aləmində başqalarının görmədiyi şeyləri görür, başqalarının eşitmədiyi səsləri eşidir.

¹ Şeyx 23 yaşında olarkən bu hadisə baş vermişdi.

Bu batini təcrübə nəticəsində Şeyxdə belə bir etiqad yaranmışdı ki, ixlaslı olmaq bəsirət gözünün açılmasına səbəb olur.

BƏSİRƏT GÖZÜ

Burada belə bir sual yaranır ki, məgər qəlbin gözü və qulağı varmı? Məgər insan zahiri qulaq və gözündən başqa bir şeylərlə də görüb eşidə bilərmə?

Cavab məlumdur. Həm şüa, həm də sünnülər tərəfindən nəql olunan islam hədislərində bu suala müsbət cavab verilmişdir. Burada nümunə olaraq onlardan bir neçəsini qeyd edirik:¹

Peyğəmbəri-əkrəm (s) buyurur: «Hər bir bəndənin üzündə iki gözü vardır ki, onun vasitəsilə dünya işlərini görür. (Onların) qəlbində də iki gözü vardır ki, onunla axirət işlərini müşahidə edir. Hər vaxt Allah-taala bir bəndənin yaxşılığını istəsə, onun qəlbindəki gözlərini açır ki, onun vasitəsilə qeybi vədələri görsün və qeybi görmək vasitəsilə də ona iman gətirsin».²

Başqa bir hədisdə o həzrətdən belə nəql olunur: «Əgər yalan danışmaqlarınız və qəlbinizdəki pərakəndəliklər olmasaydı, şübhəsiz mənim eşitdiklərimi siz də eşidərdiniz.»³

İmam Sadiq (ə) belə buyurub: «Həqiqətən qəlbin iki qulağı vardır: İman ruhu ona xeyir şeyləri, Şeytan isə şər işləri təlqin edir. Bunlardan hər biri qələbə çalsa, digərini məğlub edər.»⁴

¹ Bu barədə daha artıq hədislərlə tanış olmaq istəyənlər «Mizunul-hikmət» kitabının 10/4988/3390 və 3391-ci hədislərinə baxa bilərlər.

² «Mizanul-hikmət», 10/4988/3390/16942

³ Mizanul-hikmət 10/4990/3391/16956

⁴ Mizanul-hikmət 10/4990/3391/16956

İKİNCİ FƏSİL

QEYBİ YARDIMLAR

«Nəhcül-bəlağə»də qeyd olunduğu kimi, imam Əli (ə) buyurur: Tarixdə elə layiqli bəndələr olub ki, Allah-taala onlarla əql və əndişə qüvvəsi ilə danışıb. İmam Əli (ə)-ın bu barədəki kəlamı belədir: «Allah-taalanın hər bir əsr və zamanda, xüsusilə peyğəmbərlərin mövcud olmadığı dövrlərdə elə bəndələri vardır ki, onlarla (ilham yolu ilə) əndişə və əql qüvvəsilə danışır, onların gözlərini, qulaqlarını və qəlblərini ayıqlıq nuru ilə işıqlandırır.»¹

Layiqli bəndələrin xüsusiyyətləri «Şəbaniyyə» münacatında belə qeyd olunur:

«Pərvərdigara, məni o kəslərin cərgəsində qərar ver ki, Sən onları çağıranda Sənə cavab verərlər, onlara diqqət yetirəndə Sənin cəlalının nurunun təcəllisi onları bihüş edər. Sən gizləndə onlarla sirlərdən danışarsan, onlar da aşkarda Sənin üçün əməl edərlər».²

Cavan oğlan olan Rəcəbəli əmmarə nəfsinin əlindən və şeytanın tələsindən xilas olduqdan, bəsirət gözləri açıldıqdan sonra Allahın layiqli bəndələrinin sırasına keçir və bundan sonra bəzən yuxuda, bəzən də ayıqlıqda Allah-taalanın hidayətəddici imkanlarından, Allah yolunun ixlashlı bəndələrinə və həqiqi mücahidlərinə məxsus olan hidayətdən bəhrələnir.³

Bu hidayət növü Peyğəmbərdən (s) nəql olunan bir hədisdə belə bəyan edilir: «Allah-taala bir bəndəsinin

¹ Nəhcül-bəlağə, 222-ci xütbə

² «Məfatihul-cinan», «Şəbaniyyə» münacatı

³ «O kəslər ki, Bizim yolumuzda çalışarlar, hökmən onları öz yolumuza hidayət edərik. (Ənkəbut-69).

yaxşılığını istəsə, onu dində fəqih və agah qərar verər, bu yolu ona ilham edər. ¹

MƏKRUH FİKRİN YÜKSƏK HƏDDİ

Allah-taalanın xüsusi tərbiyəsi altında qərar tutan şəxslər üçün ilahi hidayətin bərəkətlərindən biri də, onların Öz eyblərindən agah olmasıdır.

Peyğəmbərdən (s) nəql olunan hədisdə buyurulur: «Hər vaxt Allah-taala bir bəndəsinə yaxşılıq etmək istəsə, onu dində fəqih və agah, dünyaya etinasız və öz eyblərinə bəsirətli edər.²

Şeyx də xüsusi ilahi tərbiyə mehvərində qərar tutduqdan sonra bu ilhamdan bəhrələnmişdir.

Ayətullah Fehri nəql edir ki, cənab Şeyx belə buyururdu: Bir gün bir iş görmək üçün bazara getdim. Beynimdən məkrüh bir fikir keçdi. Lakin dərhal tövbə etdim. Yol əsnasında şəhərin kənarından odun daşıyan dəvə karvanı mənim yanımdan keçəndə gözlənilmədən onların biri mənə təpik atdı. Özümü kənara çəkməsəydim, mənə xəsarət dəyəcəkdi. Məscidə getdim. Beynimdə bu sual dolaşırdı ki, bu hadisənin mənşəyi nə ola bilər. İztirab və yalvarışla ərz etdim. Pərvərdigara! Bu nə idi? Məna aləmində mənə deyildi: Bu, beynindən keçirdiyin o pis fikirlərin nəticəsi idi.

Dedim: Axı mən günah iş görmədim?!

Deyildi: O dəvə də səni vurmadı!³

¹ Mizanul-hikmət, 4/1602/1160/5359

² Mizanul-hikmət, 4/1602/1160/5360.

³ Bu hekayəni Şeyxin müridlərindən iki nəfəri azacıq fərqlə nəql etmişlər. Bizim qeyd etdiyimiz də Ayətullah Fehrinin nəql etdiyinə uyğun idi. Fərq yalnız bundadır ki, məkrüh sözü sair mətnlərdə qeyd olunub.

BƏLƏM BAURANIN TALEHİNƏ DÜÇAR OLMAQLA TƏHDİD

Şeyxin müridlərindən biri də Zəncanın imam cüməsi Ayətullah ağa Mirza Mahmud idi. Çox fəzilətli şəxs olan Mirza Mahmud mərhum Mirza Naininin tələbələrindən biri idi. Belə fəzilətli bir şəxs də rəsmi təhsildən bəhrəsi olmayan, lakin öz növbəsində ləyaqətli və insani nuraniyyəyə, qəlb səfasına malik olan bir şəxsə mürid olmuşdu. Şeyx bir gün buyurdu: Zəncanın imam cüməsi və zahirdə Tehranın möhtərəm sayılan şəxsiyyətlərindən bir qrupu bura gəlmişdilər. O öz yoldaşlarını təqdim etdi və...

Bu gediş-gəliş nəticəsində məndə bir halət (özündən razılıq) baş verdi. Fikirləşdim ki, elə yerə çatmışam ki, böyük şəxsiyyətlər mənim görüşümə gəlirlər və...

Gecə qaribə bir hala düşdüm, vəziyyətim pisləşdi. Ağlayıb-yalvarmaqla Allah-taalanın dərgahına üz tutdum, ilahi mərhəmətlə bu batini səfa yenidən bərpa olundu.

Mən fikrə daldım ki, əgər bu halət davam etsəydi, onda mənim vəziyyətim necə olardı? Mən nə üçün belə olmuşam?

Bu fikirdə idim ki, Bələm Bauranı mənə göstərdilər və dedilər:

Əgər bu halət davam etsəydi, sən də onun kimi olacaqdın. Çəkdiyən zəhmətlərin hamısının nəticəsi bu olacaqdı ki, həmin şəxsiyyətlərlə məşhur olardın, bu halda sənün dünyan olacaqdı, lakin axirətdə heç bir şey sənə nəsis olmayacaqdı.¹

¹ Bələm Baura böyük bir alim idi, onun duası dərhal qəbul olunurdu. Onun on iki min nəfər tələbəsi vardı. Lakin həvayi-nəfsinə itaət edib dünyapərəstlik meyllərinə malik olduğundan öz əsrinin zalım padşahına kömək etdi. İş o yerə çatdı ki, o həzrət Musa (ə)-in qoşununa qarşı etdi. Qurani-kərim bu ibrətamiz əhvalata işarə edərək onu itə oxşadır. Əraf surəsi, 176-cı ayə. Bax: «Əl-mizan»

Bu hadisə keçib getdi. Cümə günləri bizim yığıncağımız olurdu. Bir gün yığıncaq günortaya qədər uzandı. Ev sahibi və dostlar dedilər: «Elə burada günorta yeməyini yeyərik». Biz də qəbul etdik. Sonrakı həftə yenidən yığıncağımız günortaya qədər davam etdi və yenidən süfrə salındı. Təbiidir ki, bu dəfəki süfrə keçən həftəyə nisbətən daha rəngarəng idi. Bu hadisə bir neçə həftə təkrar olundu və hər dəfə süfrə əvvəlkilərə nisbətən daha çeşidli və rəngarəng idi. Süfrənin ortasında bir ədəd kərə var idi və hamının diqqətini özünə cəlb etmişdi. Mən öz-özümə fikirləşdim ki, bu süfrə mənə görə salınıb, məclis özü mənə görə təşkil olunub və dostlar da buraya mənə görə yığılıblar. Buna görə də mən onu yeməyə hamıdan artıq haqlıyam. Bu fikirlə bir qədər çörək parçası götürüb əlimi uzatdım ki, o kərəni götürəm. Gördüm ki, Bələm Baura otağın guşəsindən mənə gülür. Dərhal əlimi çəkdim.

SƏN TOX, QONŞUN İSƏ AC?!

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir ki, Şeyxin belə buyurduğunu eşitdim:

Bir gecə rəya aləmində gördüm ki, mən müqəssir kimi tanınmışam. Məmurilər gəldilər ki, mənə zindana aparsınlar. O gün çox narahat oldum və bu yuxunun səbəbini bilmək istədim. Allah-taalanın inayəti sayəsində başa düşdüm ki, bu yuxu mənim qonşumla əlaqədar baş vermişdir. Öz əyalımdan istədim ki, bu barədə axtarış aparıb bir xəbər gətirsin. Qonşum bənnalıqla məşğul olurdu. Məlum oldu ki, bir neçə gün işsiz qalıb, keçən gecəni özü və əhli-əyalı ac yatmışlar. Mənə deyildi: Vay olsun sənə! Sən gecəni tox yatasan, qonşuların isə ac?!

təfsiri, 8-ci cild, səh 339, «Təfsiri Qumi» 1-ci cild, səh.248 və «Munyətül Murid» səh.151.

O zaman mənim üç abbası ehtiyat pulum var idi. Dərhal məhəllədəki dükançıdan bir abbası da borc edib verdim, sonra üzürxahlıq edərək xahiş etdim ki, hər vaxt işsiz qalsa və pulu olmasa məni xəbərdar etsin.

ÖVLADINI ALLAHA GÖRƏ İSTƏ!

Cənab Şeyx bir dəfə buyururdu: Bir gecə gördüm ki, zülmət pərdələri vücudumu bürüyüb.¹

Öz məhbubuma (Allaha) yol tapa bilmirəm. Araşdırma apardım ki, görəsən bu hicablar haradan yaranıb. Təvəssül edib çoxlu axtarış apardıqdan sonra məlum oldu ki, bu, keçən gecə övladımın gözəl və rəna qiyafəsini görməklə atalıq məhəbbətinin coşmasının nəticəsidir. Mənə deyildi: Onu Allaha görə istəməlisən. Mən də bu işdən peşman olub istiğfar etdim.

QİDANIN ZÜLMƏTİ

Şeyxin müridlərindən biri belə nəql edir: Şeyx dostlarından birinin evində təşkil olunmuş yığıncaqda söhbətə başlamazdan əvvəl özündə zəiflik hiss edib bir qədər çörək istəyir. Evin sahibi bir lavaşın yarısını gətirir və o da yeyib söhbətə başlayır.

Sonrakı gecə Şeyx buyurur: Keçən gecə imamlarımıza (ə) salam verdim, lakin onları görmədim. Təvəssül etdim ki, görəsən bunun səbəbi nədir?! Mənə aləmində deyildi: O çörəyin yarısını yediyin zaman bədəninəki zəiflik aradan qalxdı. Bəs nə üçün ikinci hissəsini də yedinin?!

Bədənin təbii ehtiyaclarını təmin olunması qədər yeməyin eybi yoxdur. Lakin ondan artıq yeyilməsi ruhun zülmətə düşməsinə səbəb olur.

¹ Məqsəd batini zülmət və ruhun qaranlığıdır

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

MƏNƏVİ KAMALLAR

Hədislər məcmuəsində «Qurbi-nəvafil» adı ilə tanınan bir məşhur hədis var. Bu hədisi sünnü və şiə hədisçiləri azacıq fərqlə Peyğəmbəri-əkrəmdən (s) nəql etmişlər.¹

Hədisin məzmunu belədir:

Allah-taala buyurur: «Bəndələrimdən heç biri Mənim dərgahıma, vacib əməlləri yerinə yetirməklə yaxınlaşdıqları qədər başqa bir yolla yaxınlaşa bilməz. Amma o, müstəhəb əməlləri yerinə yetirərək Mənim dərgahıma o qədər yaxınlaşar ki, Mən onu sevərəm. Onu sevdiyim zaman onun eşidən qulağı, görən gözü, danışan dili, zərbə vuran əli olaram. Məni çağırırsa cavab verərəm və bir şey istəsə əta edərəm.»²

«Qurbu-nəvafil» hədisində nafilə deyildikdə, vacib əməllərdən sonra yerinə yetirilən əmməllər nəzərdə tutulur ki, insanı mütləq kamala, mənəviyyatın yüksək mərtəbələrinə doğru sövq etdirir. Bu da bütün yaxşı və bəyənilmiş işlərdən ibarətdir.

Bu hədisə əsasən, insan Allah xatirinə yaxşı işləri yerinə yetirməklə mərhələ-mərhələ mütləq kamala və bəndəçiliyin son həddinə yaxınlaşa bilər, gözləri Allahdan başqası üçün bir şey görməz, qulaqları Allahdan başqası üçün bir şey eşitməz, dili Allahdan başqası üçün bir şey deməz və qəlbi Allahdan başqası üçün bir şey istəməz.

¹ Bax. Mizanul-hikmət 10/4856/33-30.

² Kafi-2/352/7, Mizanul-hikmət 10/4856/3330/16627

Başqa sözlə desək, insan öz iradəsini Allah-taalanın iradəsində fani və təslim etdikdə, Qurbu-nəvafil hədisində qeyd olunan təbirlərə əsasən, Allah-taala bəndənin görün gözü, eşidən qulağı, danışan dili və fikirləşən qəlbi olur. Beləliklə də insan bir növ rübubiyyətdən (rəbb olmaq) ibarət olan übuddiyyətin (bəndəçiliyin) zatına nail olur.

Şeyxin buyurduğu kimi:

«Əgər göz, qulaq, əl və digər üzvlər Allah üçün işləsə ilahi mütləqiyyətə əsaslanan əzalara çevrilər. Nəhayətdə növbə insanın qəlbinə çatır ki, bura da Allah məkanıdır. Hədisdə buyurulduğu kimi:

«Möminin qəlbi rəhman Allahın ərşidir.»¹

İmam Hüseyin (ə) belə dua edirdi: «Pərvərdigara! Sən Öz dostlarının qəlbini Öz istək və iradənin məkanı qərar ver.»²

Şeyxin başına gələn hadisələrin dəqiq şəkildə araşdırılması göstərir ki, Allahın razılığı xatirinə cinsi ehtiraslara və şəhvtlərə qarşı çıxmağın nəticəsində onda əzəmətli ruhi dəyişiklik və mənəvi irəliləyiş baş vermiş, ilahi tərbiyə, qeybi imdad və ilhamlar sayəsində mənəviyyatın yüksək kamal nöqtəsinə nail olmuşdur. Bəlkə də bu məsələ onun həmişə zümzümə etdiyi bu şeirlə əlaqədardır.

*Dər dəbestane əzəl hosne to irşadəm kərd
Bəhre seydam ze kərəm lotfe to imdadəm kərd
Nəfse bədseyrate mən mayele hər batel bud
Feyzbəxşiye to əz dəste vey azadəm kərd.*

Məzmunu:

Məktəbə ayaq qoyduğum ilk gündən sənin gözəlliyin məni irşad etdi. Məni özündə qərq etmək istəyən dərya sənin kərəminlə imdadıma yetişdi. Mənim murdar nəfsim

¹ Biharul-ənvar, 58/31

² Biharul-ənvar 85/214.

hər bir çirkinliyə meyl edirdi. Sənin mərhəmətin məni onun əlindən xilas etdi.

TÖVHİDDƏ QƏRQ OLMAQ

Şeyxlə otuz ilə yaxın bir müddətdə ünsiyyətdə olan şagirdlərindən biri deyir: Şeyxin tövsiyələrinə əsasən Ayətullah Kuhistaninin görüşünə getdim. O, müəyyən mətləbləri qeyd etdikdən sonra Şeyxin barəsində belə buyurdu: Mərhum Şeyx Rəcəbəlinin malik olduğu hər bir şey tövhid sayəsində idi, o, tövhiddə qərq olmuşdu.¹

¹ Böyük alimlərdən, eləcə də Şeyxin ziyarət etdiyi görkəmli şəxsiyyətlərdən biri də Ayətullah Kuhistani idi. Cənab Şeyx onun barəsində buyururdu: «Ayətullah Kuhistanidən asimana doğru yüksələn bir nur çıxır». Bu görüşlərin birində mərhum Ayətullah Kuhistani piyada gedib Şeyxi təqribən bir kilometrlik məsafəyə qədər yola salır. Sonralar Ayətullah Kuhistani Şeyxin barəsində danışarkən çox təvazökarlıqla deyirdi: O zamanlar bizim bəzi söhbətlərimiz var idi.

Burada çox yerinə düşərdi ki, Ayətullah Kuhistanidən baş vermiş çox qəribə bir hadisəni danışaq. Məşhur xətib höccətül-islam ağa seyid Qasim Şücai mənim üçün belə nəql edir: Rəştin vaizlərindən olan cənab Sədrai Eşkəvəri ürək xəstəliyinə tutulmuşdu. Onu Rəştdən Tehrana gətirdilər və Tehranın «Aban» xəstəxanasında yatırdılar. Bir gün mərhum Fəlsəfi mənə zəng vurub birlikdə onun görüşünə getmək istədiyini bildirdi. Cənab Fəlsəfi Eşkəvəri ilə görüşündə ondan soruşdu: Sizin maddi vəziyyətiniz necədir?

Dedi: Həzrət Seyyidüş-şühəda (ə)-in əta etdiyi bizi təmin edir.

Dedilər: Bizim hamımız Seyyidüş-şühədanın süfrəsindən bəhrələnirik.

O dedi: Xeyr, bizim hesabımız tamamilə başqadır.

Cənab Fəlsəfi bir az da maraqlanıb bu hadisənin nədən ibarət olmasını soruşdu.

Cənab Sədrai dedi: Həzrət Seyyidüş-şühədə İmam Hüseyn (ə) mənə bir bağ əta etmişdir ki, qocalıq çağlarımda oranın gəliri ilə dolanım.

Ustad Fəlsəfi dedi: Hardan bilirsən ki, onu İmam Hüseyn əleyhissəlam əta edib?

O cavab verdi: Mən o baği satmaq üçün müqavilə yazıb sonra Ayətullah Kuhistanini görməyə getdim. Onun yanına daxil olan kimi buyurdu: Sədra! Nə üçün səltənət hədiyyəsini satırsan? Ona dedim: Ağa, mənim şahlarla heç bir işim yoxdur. Buyurdu: Bunu demirəm, məqsədim İmam Hüseyn əleyhissəlamdır. Həqiqi səltənət məsumlarındır, bunlar bu sözləri oğurlayıblar. Yadımdadırmı, cavanlıq vaxtında İmam Hüseyn əleyhissəlamın hərəminə getmişdin, qəbrin baş tərəfində dayanıb başını zərihə dayadın və dedin: Ağa mən sizdən elə bir lütf istəyirəm ki, qocalanda onunla həyat və məişətimi təmin edim. Bu bağ həmin duanın nəticəsində sənə verilmişdi. Nə üçün onu satdın?!

Ağanın əlini öpdükdən sonra dərhal maşın tutub Rəştə qayıtdım və yazdırdığım müqaviləni cırdım. İndiyə qədər də o bağla məişətimi təmin edirəm.

O vaxt mənim (Şüca) halım tamamilə dəyişildi. Qərara aldım ki, cənab Ayətullah Kuhistaninin hüzuruna gedim. Həcc mövsümündə bir ruhani kimi karvanların birində Məkkəyə getdim. Karvanda Təhmasibi adlı bir həkim də var idi. Ona dedim: Mən əvvəllər Ayətullah Kuhistanini görmək istəyirdim, amma mümkün olmadı. O dedi: Mən onun həkimiyəm. Dedim: Nə yaxşı oldu! Burada əhd bağlayaq ki, İrana çatan kimi məni onu hüzuruna aparasan. O dedi: Mən gələndə o çox xəstə idi, qan təzyiqi qalxmışdı. Bu sözdən sonra onun barəsində çox nigaran oldum. Nəhayət Ərəfata gəldik. Ərəfə duasının zümzümə edir və onun məzmun və məfhumuna diqqət yetirirdim. Nəhayət bu cümləyə çatdım. «Səni görməyən gözlər kor olsun!». Bu zaman kövrəldim, gözlərimdən yaş axmağa başladı. Dedim: Pərvədigar! Mənim heç nəyim yoxdur, lakin bilirəm ki, seyyidəm və bu seyyidliyimdən burada istifadə edirəm. Səni and verirəm cəddim Peyğəmbərin haqqına, Ayətullah Kuhistaniyə şəfa ver!

FƏNA MƏQAMI

Uzun illər Şeyxin hüzurunda olan, onun mənəvi xeyirlərindən faydalanan doktor Həmid Fərzam onu belə vəsf edir:

Cənab Şeyx Rəcəbəli kamil arif idi və ilahi eşqdə qərq olmuşdu. O, nəfsinin saflaşdırılması və batini səfa nəticəsində fəna-fillah (Allahda fani olmaq) və bəqa-fillah (Allahda əbədi qalmaq) mərhələsinə nail olmuşdu. O, şəriət hökmlərinə, seyrisüluk və təriqət məqamlarına əməl etməklə Pərvərdigarın inayət və mərhəmətinə nail olaraq həqiqət mənzilinə çatmışdı.

ALLAH AŞİQİ

Şeyxin şagirdlərindən digər biri onu belə vəsf edir: Mərhum Şeyx, bütün varlığı Allahın əlində ram və müti olmuş

İrana gəldikdən sonra Ayətullah Kuhistaninin görüşünə getmək istədim, lakin müyəssər olmadı. Məşhədə getdim. Gecə saat on ikinin yarısında Darüs-siyadətdə gördüm ki, bir qoca kişinin qoltuğuna girib gətirirlər. Soruşdum ki, o kimdir? Dedilər: Ayətullah Kuhistanidir. Mən onu əvvəllər görməmişdim. Salam verdim və əyilib əlindən öpdüm. Mən əyilən kimi o əlini sağ çiynimə qoyub dedi: Şücai, Allah sənəni aqibətini xeyirlə qurtarsın. Ərəfatdakı duan bizə çatdı!!

Heyrətdən donub qaldım, bütün bədənim tərlədi. Elə həmin yerdəcə oturdum. Həyat yoldaşım dedi: Nə oldu? Dedim: Heç. Qoy bir qədər oturum. Təqribən yarım saat oturdum. Əzizlərim, Allahu şahid tuturam ki, Ərəfatda mənim yanımda heç kəs yox idi. Mən də ahəstə səslə, gözümdən yaş axan halda onu dua etmişdim. O isə həzrət Riza (ə)-in hərəmində mənə deyirdi ki, Ərəfatdakı duan gəlib bizə çatdı. Bu mənim həyatımda çox qəribə və maraqlı bir xatirədir.

şəxslərdən idi. O, Allahdan başqa heç nə görmürdü, hər nə deyirdisə, Allahdan deyirdi. Kəlamının əvvəli də, axırı da Allah idi. Çünki o, Allah, Peyğəmbər və Əhli-beyt (ə) aşiqi idi. Dediklərinin hamısını onlardan deyirdi. Müqəddəsliklə aşıqlıq bir-biri ilə tamamilə fərqlənən halətlərdir. Şeyx Rəcəbəli aşiq idi, onun işi-peşəsi Allaha məhəbbət, Allah üçün işləmək idi. Mənəviyyatda aşiq olan şəxslərin baxışları göstərir ki, onların gözləri adi gözlərdən tam fərqlənir. Sanki onlar Allahdan başqa heç bir şeyi görmürlər.

Cənab Şeyx Allahdan başqalarından ləzzət almağı günah hesab edirdi. Qızmar yay günlərindən birində əlində tutduğu yelpiclə bir qədər sərinləşmək istəyirdi. Birdən nə isə xatırlamış kimi dedi: «Pərvərdigara! Sənin zikr və yadından başqa olan hər bir ləzzətə görə, Səninlə ünsiyyətdən doğmayan hər bir rahatlığa, Sənin dərgahına yaxınlaşmaqdan başqa olan hər bir sevincə və Sənə itaət etməkdən başqa olan hər bir məşğuliyyətə görə Səndən bağışlanmaq istəyirəm.¹

Şeyxin şagirdlərindən biri onun Allah barəsində olan məhəbbətini belə təsvir edir: Şeyx Allaha o qədər aşiq idi ki, zəruri danışıqlar istisna olmaqla, məhbubundan başqa bir söz danışmağa razı olmazdı. Bəzən Leyli və Məcnunun əhvalatını misal gətirib deyirdi ki, Məcnun Leylidən başqası barəsində söhbət olunmasına razı olmazdı. O deyirdi: Məcnundan soruşdular ki, haqq Əli ilədir, yoxsa Ömərlə? Cavab verdi: Haqq Leyli ilədir.

Şeyx yenə buyurur: Əgər bu hadisə baş verməmiş olsa belə, həqiqətin başa düşülməsi üçün çox münasibdir.

¹ Məfatihul-cinan, Münacati Zakirin.

ƏN BÖYÜK MƏQAM

Allah məhəbbətinin şiddəti və ixlasın kamal həddi cavan Xəyyatı yüksək məqama, ali məqsədlərə çatdırmışdı. Hədəsdə də qeyd olunduğu kimi, bu yolla o, hal-hazırda ariflər arasında mövcud olan qayda-qanunlardan tamam başqa yollarla kamala, mərifət əhlinin məqamına nail olmuşdu.

İmam Sadiq (ə)-dan nəql olunan hədisdə buyurulur: «Əql sahibi o şəxslərdir ki, təfəkkür qüvvəsindən istifadə etmək nəticəsində Allaha məhəbbət əldə etmiş olsunlar. (Hədəsin davamında belə buyurulur:) Onlar bu məqama çatdıqları zaman öz istək və məhəbbətlərini Pərvərdigari-ələmə məxsus edərlər. Belə etdikdə ən böyük və yüksək məqama çatmış olur, Pərvərdigari öz qəlblərində görür və hikməti tapırlar. (Onlar hikməti) həkimlərin, elmi alimlərin və sidqi (doğruçuluğu) siddiqlərin tapdığı yolla deyil, (başqa yolla tapırlar). Hikmət sahibləri hikməti sükutla, alimlər elmi təhqiqat və axtarışla, siddiqlər isə doğruçuluğu uzun-uzadı ibadət və Allah dərgahında öz acizliklərini izhar etməklə əldə edirlər.»¹

BÜTÜN ALƏMLƏRƏ YOL TAPMAQ

Uzun illər boyu aşkarda və xəlvətdə Şeyx ilə birlikdə olan müridlərdən biri onun mənəvi kamalı barəsində belə deyir: Allaha və Əhli-beyt (ə)-a məhəbbətin şiddətindən onunla Allah arasında heç bir pərdə yox idi və o, bütün aləmlərə yol tapmışdı. Xilqətin əvvəlindən indiyə qədər Bərzəx aləmində olan bütün ruhlarla istədiyi vaxt söhbət edirdi. İradə etdiyi zaman hər kəsin ömür boyu gördüyü əməlləri görür, onların

¹ Mizanul-hikmət, 2/960/671/3159.

ələmətlərini deyir və (qeybdən) icazə verilən şeyləri aşkar edirdi.¹

MƏLƏKUT ALƏMİNƏ NƏZƏR

Asimanların, yerin və mələkut aləminin bəsirət gözü ilə görünməsi şühudun yəqin dərəcəsinə, yaxud eynül-yəqinin ən yüksək mərhələsinə çatmağın müqəddiməsidir:

«Beləliklə asimanların və yerin mələkutunu İbrahimə göstərdik ki, yəqin əhlindən olsun.» (*Ənam surəsi-75*).

Rəsuli-əkrəmdən (s) nəql olunan hədisdə buyurulur: «Əgər şeytanlar insanların qəlblərini bürüməsəydilər, hökmən insan mələkut aləmini müşahidə edərdi.»²

Əmmarə nəfsin və şeytanın tələsindən xilas olan, qəlbində olan hicab və zülmət pərdələrini kənara qoyan bir şəxs asimanların və yerin mələkut aləmini müşahidə edə bilər. Beləliklə də ülul-elm (elm sahibi) olan mələklərin cərgəsində qərar taparaq Allah-taalanın zati-müqəddəsinin haqq olmasına şəhadət verə bilər:

«Allah, mələklər və elm sahibləri şəhadət verirlər ki, Allahdan başqa heç bir məbud yoxdur.»³

Şeyxin şagirdlərindən biri belə nəql edir: Mərhum həc Mürqəddəsdən soruşdular ki, Peyğəmbərdən (s) nəql olunan bu hədis (yuxarıda qeyd etdiyimiz hədis) düzdürmü?⁴

O cavab verdi: Bəli.

¹ Bunun nümunəsi mənim Məkkəyə etdiyim ilk səfərdə görünmüşdü. «Məhəbbət edilən yeganə yer» adlı başlığa baxa bilərsiniz.

² Mizanul-hikmət, 10/4988/3390/16965.

³ *Ali İmran-1*).

⁴ Tehranın müqəddəslik və təqvası ilə tanınan məşhur vaizlərindən biri idi.

Dedim: Siz asimanların və yerin mələkutunu müşahidə edirsinizmi?

Cavab verdi: Xeyr, lakin Şeyx Rəcəbəli Xəyyat görür.

ŞEYX ALTMİŞ YAŞINDA

Mərhum Əbdül-kərim Hamiddən belə nəql olunur: Şeyx altmış yaşında olarkən elə bir halətdə idi ki, bir anlığa diqqət yetirsəydi, istədiyi hər bir şeyi başa düşərdi.¹

BİZİM ELMİMİZ HARA, ONUN ELMİ HARA?!

Doktor Həmid Fərzam deyir: Mən adətən, cümə axşamları günü Şeyxin hüzuruna gedir və onun namaz və dua mərasimində iştirak edirdim. Axırda gördüm ki, bəzi suallarımı xüsusi şəkildə ondan soruşmalıyam. Buna görə də həftənin ara günlərində də onun hüzuruna getməyi qərara aldım.

Bazar ertəsi günü günortadan sonra suallarımı soruşmaq üçün onun hüzuruna getdim. Çox gözəl bir gün idi. Çünki universitetin tanınmış müəllimlərindən olan doktor

¹ «İrənin yeni sufilik tarixində iki il» adlı kitabın müəllifi həmin kitabın 103-cü səhifəsində «Fayda» adlı başlıqda belə yazır: Müəllif sözgəlişi belə bir hadisəni eşitdiyini deyir: Ağa doktor Müdərrisi belə deyib: Mən insitutda oxuduğum zamanlar bəzən müəllimlərin bir neçəsi ilə birlikdə mərhum Şeyx Rəcəbəli Xəyyatın həftəlik yığıncaqlarında iştirak edirdik. Ondan müəyyən suallar soruşur, fizikadakı müxtəlif çətin və mürəkkəb məsələləri həll etməsini istəyirdik. O cümlədən maqnit sahəsi barəsində suallar soruşurduq, Şeyx bizə buyururdu: «Soruşub cavabını deyərəm». O, bir neçə anlığa başını aşağı salır, sonra başını qaldıraraq həmin sualın düzgün elmi cavabını verirdi.

Məhəmməd Mühəqqiqi və Ayətullah Bürucerdinin nümayəndəsi də orada idi. O çox gözəl və nurani bir şəxsiyyət idi. Mən onu o vaxta qədər görməmişdim və tanımırdım. İcazə aldıqdan sonra onların hüzurunda oturdum və hər iki böyük şəxsiyyətin elmi söhbətlərindən faydalandım. Gün batmağa az qalanda söhbət qurtardı, doktor Mühəqqiqi sağollaşdı. Mən də Şeyxlə xudafizləşib doktorun ardınca çıxdım. Sürətlə irəliləyib ona çatdım və dedim: Sizinlə yaxından tanış olmaq istəyirəm.

O, buyurdu: Familyam Mühəqqiqidir, özüm də müəlliməm.

Dedim: Mən Şeyxin hüzurundan faydalanmaq üçün buraya gəlirəm. Siz də Allaha şükür olsun ki, bu kimi işlərdən ehtiyacsınız. (Məqsədim onu yoxlamaq idi və bilmək istəyirdim ki, onun özü haqda təsəvvürü necədir.)

Buyurdu: Xeyr, əzizim! Bizim məlumatımız kitab üzündən və əzbərləməli şeylərdir, Şeyxin yanına gəl gör nə xəbərlər var! Cənab Şeyx elə bir məqamlara nail olubdur ki, çox şeyləri əyani olaraq görür. Bizim elmimiz hara, onun elmi hara?!

Dedim: Necə ki?

Dedi: İlk dəfə onun hüzuruna getdiyim vaxt hal-əhval tutandan sonra məndən ixtisasım barədə sual etdi. Dedim: Universitet müəllimiyəm, tədrislə məşğulam.

Buyurdu: Xeyr! Mən görürəm ki, siz kürəyə oxşar şeylər düzəldirisiniz.

Mən təəccübdən yerimdə donub qaldım və dedim: Bəli. Mən uzun illərdir ki, öz məişətimini təmin etmək üçün coğrafi kürələr (qlobus) düzəldirəm və bundan heç kəsin xəbəri yoxdur.

Doktor Fərzam doktor Mühəqqiqinin nəzərini təkid etmək üçün öz xatirələrini belə davam etdirirdi: Bu çox böyük bir mətləbdir. Amma əgər onların hamısını demək istəsəm, qalaq-qalaq kitab yazmaq lazım gələr. Ariflərin və sufilərin

istilahında mövcud olan cümlə ilə desək, Şeyx nəfsin saflaşdırılması və batini səfaya nail olmaq nəticəsində «mükaşifə dənizində» qərq olmuşdu. Çox sadə tərzdə müəyyən şeyləri görüb bəyan edirdi. Belə ki, dəfələrlə öz müridlərinə açıq şəkildə belə demişdi: «Dostlar! Allah mənə bir inayət etmişdir. Mən şəxslərin bərzəx aləmində olan surətlərini müşahidə edirəm».

Mən də onun ardınca bu qəbildən olan bəzi xatirələri təqdim edirəm:

ZƏHMƏTKƏŞ FƏHLƏYƏ KÖMƏK

1. Əslən azərbaycanlı olan Əli Qüzati adlı çox düzgün, əməli-saleh və zəhmətkeş bir şəxs qonşumuzun mənzilində işləyirdi. O, bəzi vaxtlar bizim evimizə də gəlib işləyir və muzd alırdı. O, yay-qış əyninə uzun bir hərbi paltar geyinirdi. Şeyx onu ümumiyyətlə görməmişdi. Amma bir gün müqəddiməsiz olaraq gözləmədiyim halda buyurdu: Hərbi paltar geyinən o uzun boylu kişi bəzi vaxtlar sizin mənzilinizdə də işləyir. O, kasıb adamdı, əhli-əyalı da çoxdur. Ona bacardığın qədər çox kömək etməlisən.

MEYDANDAN NƏ TEZ ÇIXIRSAN?

2. Günlərin bir günündə sübh çağında evdə dava-dalaş saldı, küsüb evdən çıxdım. Axşam namaz qılmaq üçün Şeyxin hüzuruna gəldim, dostların hamısı orada idi. Hələ gün batmamışdı. Cənab Şeyx otağın bir küncündə əyləşmişdi. Gözləri mənə sataşan kimi, dərhal buyurdu: «Meydandan nə tez çıxırsan!» Bunu dedikdən sonra təəccüblə başını yellətdi və Hafizin bu şerini oxudu:

*Zire şəmşirə qəməş rəqskonan bayəd rəft,
Kan ke şod koştəye u neyk sərəncam oftad.*

Məzmunu:

**Qəm şəmşirinin altında rəqs etdiyin halda getməlisən,
Əgər nəticədə ölsən, aqibətin xeyir olar!**

Bu sözlərdən sonra mən dərhal öz səhvimi anladım.

ONUN SAÇ-SAQQALININ AĞARDIĞINI GÖRÜRƏM

3. Qırx il bundan əvvəl ürək ağrısına düşər olmuşdum və müəyyən qədər təhlükə hiss edirdim. Doktor Quyaya dedim: Vəziyyətim yaxşı deyil, mümkündür ki...

O da bu xəbəri Şeyxə çatdırmışdı və o da buyurmuşdu: Narahat olmasın, onun saç-saqqalının ağaran gününü görürəm.

Səhv etməsəm, mənim yetmiş-həştad il yaşayacağımı demişdi.

İndi Allahın köməyi ilə yaşım yetmiş keçmişdir.

İxtisara riayət olunsun deyər, bu kimi mətləbləri qeyd etmirik. Amma əşyaların və işlərin mahiyyət və həqiqətlərinin müşahidə olunması ilə əlaqədar olan bəzi şeyləri gətiririk.

DOKTOR FƏRZAMIN ATA-ANASININ RUHU İLƏ RABİTƏ

4. Təqribən 1337-ci ildə (1958), yəni Şeyxin ömrünün axırlarında mən Pakistanın Lahur şəhərinin universitetində fars dilini tədris etmək üçün səfərə hazırlaşırıdım. Bir gün günortadan sonra məsləhət və xeyir-dua alım deyər, onun yanına gəldim. Ədəb əhlinin istilahında desək, heç bir təfəkkür və müqəddimə olmadan dedim: Cənab Şeyx, mən sizin hüzurunuza Pakistana getmək üçün məsləhətə gəlmişəm. Mümkündür ki, bu barədə mənim mərhum atam-anamla məşvərət edəsiniz?

Cənab Şeyx buyurdu: Üç salavat göndər.

Sonra isə onlarla (ata-anamın ruhi ilə) danışdı və axırda ağlamağa başladı. Mən dedim: Əgər bilsəydim narahat olacaqsınız, sizdən belə bir xahiş etməzdim.

Şeyx buyurdu: Xeyr, əzizim! Mən həzrət İmam Zamanın (ə.f.) zühuru barəsində onlardan soruşdum, ağlamağımın səbəbi də budur.

Sonra atamın zahiri əlamətlərini deyib buyurdu: Ananın başında bir çadrası var idi, üzünü də örtmüşdü. Kermanın yerli ləhcəsində danışır. Mən onun sözlərindən bəzilərini başa düşmürdüm.

Dedim: Bəli, Şeyx! Əgər Kerman ləhcəsində danışsalar, onların sözlərinin bəzilərini başa düşməyəcəksiniz.

Şeyx sonra dedi: Onların sözlərinin xülasəsi bu idi ki, sən Pakistana səfər edə bilməyəcəksən və ümumiyyətə bu səfər sənə nəyinə lazımdır?

Sonralar bu iş baş tutmadı. Həm Şeyxin, həm də ata-anamın dedikləri düz çıxdı.

DOKTOR ŞEYXİN CƏNAB ŞEYX RƏCƏBƏLİ İLƏ ƏLAQƏSİNİN SƏBƏBİ

Şeyx Rəcəbəlinin övladlarından biri belə nəql edir: Mərhum doktor Əbulhəsən Şeyx¹ ilk dəfə Şeyxlə necə tanış olması barədə deyir: Mənim mərhum Şeyx Rəcəbəli Xəyyatla tanış olmağım həyat yoldaşımın bir neçə ay ərzində itməsi ilə əlaqədar idi. Mən nə qədər axtardımsa, onu tapa bilmədim. Mərifət əhlindən çoxuna müraciət etdim, amma heç bir faydası olmadı. Vəziyyətimin çox gərgin vaxtlarında bir nəfər Şeyx Rəcəbəlinin ünvanını mənə verdi və onunla ilk dəfə məhz bu münasibətlə görüşdüm. Məni görəndə kimi diqqətlə nəzər salıb

¹ O, «İran iksirinin atası» ləqəbini almışdır.

buyurdu: Sənin həyat yoldaşın Amerikadadır və iki həftəyə qayıdacaq, narahat olmayın.

Şeyx necə buyurmuşdusa, elə də oldu. Həyat yoldaşım Amerikadaydı və iki həftədən sonra qayıdıb gəldi.

Bu hadisədən sonra universitetdə işim tez qurtaran günlərdə əvvəlcə cənab Şeyxin evinə baş vurur, sonra evə gedirdim.

Mərhum doktor Şeyx 1996-cı ildə bu kitabın tərtib olunması ilə əlaqədar verdiyi müsahibəsində belə demişdir: Bir dəfə onunla birlikdə Pəşqələyə getmişdik. O, kirayə etdiyimiz ulğa mindi və mən də onun qarşısında hərəkət edirdim. Öz-özümə dedim: Universitet müəllimi olmaqdan nə çıxar?! Əgər ustad olmaq istəyirəmsə, gərək bu yolu keçəm. Gərək addım-addım onun getdiyi yolları gedəm ki, axırda da onun kimi olam. Onunla birlikdə olmaq çox mənalı və ləzzətli idi!

MAŞIN DÜZƏLMİŞDİR, YOLA DÜŞ!

Doktor Səbati deyir: Bir gün Şeyx, ağa Mirza Seyid Əli və ağayi Əkrəmi ilə birlikdə Tehranın ətraf dağlarında «Bibi Şəhrəbanu» məzarına getmək istəyirdik. Dayanacaqda çoxlu adam var idi. Birinci avtobus gələn zaman Şeyx dedi: Bu avtobusa minmək bizə nəsis olmayacaq.

Avtobus gələn kimi dərhal doldu. İkinci avtobus gəldi, Şeyx yenə də buyurdu: Bu avtobusa da minə bilməyəcəyik.

Camaat növbəyə riayət etmədən avtobusa mindi, Şeyx və onun dostları yerdə qaldı. Şeyx buyurdu: Biz üçüncü avtobusa minib gedəcəyik.

Üçüncü avtobus da tez gəldi, hamı minməyə tələsdi. Şeyx və onun yoldaşları minə bilmədilər. Sürücü nə qədər çalışdısa, maşını işə sala bilmədi. Axırda sənişinlərə dedi: Maşın xarab

olub. Hamı yerə endi. Cənab Şeyx öz yoldaşlarına dedi: Minin maşına.

Hamımız mindikdən sonra sürücü dedi: Eşitmədiniz maşın xarabdır, hərəkət etmir.

Şeyx dedi: Maşın xarab deyil, hərəkət et.

Sürücü sükan arxasına keçib bir daha yoxladı, maşın dərhal işə düşdü. Bu zaman sair sərnəşinlər də gəlib mindi və maşın yola düşdü. Yol əsnasında yol pulunu yığan zaman biz üç nəfərdən pul almaq istəmədi, lakin qəbul etmədik. Nəhayət Şeyxə işarə edib dedi: Mən o şəxsdən yol pulu almayacağam.

DUAN QƏBUL OLDU

Cənab hacı seyid İbrahim Musəvi Zəncani¹ deyir: 1333-cü ilin Bəhmən ayının əvvəllərində (1954) Bağdadda İran konsulunun müavini vəzifəsində çalışırdım. Ailəvi şəkildə İraqa getmişdik. İraq inqilabından iki gün əvvəl mən və ailəm İrana qayıtdıq. Lakin anam və övladlarım Kazimeyn şəhərində qalmışdılar. İki gündən sonra bütün informasiya vasitələri ilə İraq inqilabının baş verməsindən xəbər verdilər. Sərhədlər bağlandı, anam və övladlarım barəsində (orada qaldıqları üçün) məndə qərribə bir nigarançılıq yarandı. Yenidən viza alıb İraqa qayıtmaq üçün səfirliyə get-gəl edirdim. Bir neçə nəfər də mənim kimi pis vəziyyətdə qalmışdı və müraciət edib mənfi cavab alırdılar.

Getdikcə nigarançılığım artmağa başladı. O vaxt Məhərrəm ayı idi, buna görə də Quma gedib həzrət Məsumə əleyhəssələmin mütəhhər qəbrinin baş tərəfində çox yalvarışla həzrət Musa ibni Cəfər (ə)-a məxsus olan salavətləri qiraət etdim və viza almaqda Allahdan yardım dilədim.

¹ Zəncanın imam cüməsi mərhum Ayətullah seyid Mahmudun kürəkənidir.

İki gündən sonra Tehrana qayıtdım. Mərhum Əhməd Feyz Məhdəvi adlı bir iş yoldaşım var idi. O, məndən əmioğlusunu - mərhum höccətül-islam hacı ağa Ziyauddin Feyz Məhdəvinin Şeyxlə görüşməsinə şərait yaratmağımı xahiş etdi. Birlikdə (Hacı ağa Ziyauddinlə) Şeyxin evinə getdik. Evə daxil olduqdan sonra bizi təkcə yarısı döşənmiş olan çox sadə bir otağa apardılar. Şeyx bizə ilk növbədə «Tövhid» surəsini yeddi dəfə oxumamızı tövsiyə etdi (O, yeddi rəqəminə çox inanırdı.) və sonra söhbətə başladı. Bizə çox gözəl nəsihətlər edib yol göstərdi, söhbət əsnasında birdən mənə üzüm tutub dedi: Çox yaxşı ziyarət etdin. Sənin istəyin qəbul olundu və onun əlamətləri görünməkdədir, iltiması dual!

Mən Şeyxdən soruşdum: Məqsədiniz hansı ziyarətdir?

Buyurdu: Qumdakı ziyarət.

Bundan sonra öz nəsihətlərini davam etdirdi.

QARĞIŞ QƏLBƏ QARANLIQ GƏTİRİR

Bu zaman mərhum hacı ağa Ziyauddin Feyz Məhdəviyə buyurdu: Bu qədər qarğış eləmə! Qarğış insanın qəlbinə qaranlıq gətirir, sən dua et.

O mərhum cavabında dedi: Baş üstə!

Mətləbə heç bir dəxli olmayan bu sözün deyilişi məndə anlaşılmaqlıq yaratdı. O günün sabahı, öz həmkarım Əhməd Feyz Məhdəvidən dünənki məsələnin izahını soruşdum və Hacı ağa Ziyanın qarğış məsələsi ilə maraqlandım?

Buyurdu: Əmioğlum, yəni Hacı ağa Ziyauddinin oğlu kommunistlərin təsiri altına düşüb və onların əqidəsinə inanır. O da hər namazdan sonra ona qarğış edir.

Amma Şeyxin işarə etdiyi təvəssülün qəbul olunmasına gəldikdə isə, deməliyəm ki, iki gündən sonra İraqın səfirliyinə getdim, bu zaman əlaqədar işlər üzrə məmur məni görəndə dedi: Pasportunu ver möhürləyim.

Elə əvvəlki səltənət möhürü ilə möhürlədi və «məlik» sözünün üstündən xətt çəkib «cümhuriyyət» kəlməsini yazdı. Səfirlik işçisinin bu əməli məndə və sair müraciət edənlərdə çox təəccüb yaratdı. Nəhayət razılıq əldə etdikdən sonra Bağdada hərəkət etdim. Aydın oldu ki, məndən əvvəl yalnız Amerikalı bir müxbir Bağdada gedə bilmişdir.

ALLAH XATİRİNƏ BƏNDƏLƏR QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ ETMƏYİN NƏTİCƏLƏRİ

Şeyxin şagirdlərindən biri belə nəql edir: Dostlarımızdan biri deyirdi ki, Şeyx Mürtəza Zahid dəfn olunan zaman Şeyx Rəcəbəli buyurdu: Qəbrə qoyulan kimi dərhal mütəal Allah tərəfindən Nəkir və Münkərə xitab gəldi ki, siz bu bəndəni Mənə həvalə edin. Onunla heç bir işiniz olmasın. O, ömrü boyu Mənim xatirimə məxluqatla təvazökarcasına dolanmış, özündə zərrə qədər qürur hissi keçirməmişdir.

BİTKİLƏRLƏ SÖHBƏT

Şeyxin şagirdlərindən biri deyirdi: O buyururdu ki, bitkilər də canlıdırlar və danışırlar. Mən onlarla söhbət edirəm və onlar özlərində olan xüsusiyyətləri mənə deyirlər.

VİNTİLYATOR İXTİRAÇISINA VERİLƏN MÜKAFAT

Şeyxin şagirdlərindən biri ondan belə nəql edir: Bir gün kiçik bir vintilyatoru mənə hədiyyə gətirdilər. Gördüm ki, bərzəx cəhənnəmində onu ixtira edən şəxsin qabağına bir vintilyator qoyublar (yəni onu sərirlədir).

Bu mükaşifə islamda mövcud olan bəzi rəvayətlərin məfhumunu bir daha təsdiq edir. Hədislərdə buyurulur ki, kafir şəxsini behiştə getməməsinə baxmayaraq, onların yaxşı əməlləri heç vaxt əvəzsiz qalmaz.

Rəsuli-əkrəmdən (s) nəql olunan bir hədisdə buyurulur: «Müsəlman və ya kafir olmasından asılı olmayaraq, hər kəs yaxşı bir iş görsə, Allah-taala onun əvəzini verir.

Soruşdular: Kafirə əvəz verilməsi necədir?

Buyurdu: Əgər qohumluq əlaqələrini bərqərar etmiş, yaxud kiməsə sədəqə vermiş, yaxud başqa bir yaxşı əməl görmüş olsa, Allah-taala bu işlərin əvəzi olaraq ona mal-dövlət, övlad, sağlamlıq və s. şeylər əta edir.

Soruşdular: Axirətdə ona necə əvəz verilir?

Buyurdu: Ona əzabı az dadızdırırlar. (Sonra isə bu ayəni tilavət etdi.)

«Ey Firon övladları! Ən ağır əzablara daxil olun!»¹

ŞƏRTLİ DUANIN QƏBUL OLUNMASI

Şeyxin dostlarından biri deyir: Şeyxin şagirdlərindən birinin övladı olmurdu. Müxtəlif yerlərə müraciət etdisə də, heç bir faydası olmadı. Nəhayət mənim də iştirak etdiyim bir yığıncaqda Şeyxdən kömək istədi və dedi: Mən elə bir övlad istəyirəm ki, vəfatımdan sonra mənim üçün bir səmərəsi olsun.

Şeyx buyurdu: Cavabını sonra verərəm.

Bir müddət keçdi. Şeyxin sonralar ona verdiyi cavabdan xəbərim yox idi. Nəhayət bir gün məni qonaqlığa dəvət etdilər.

Dedim: Bu qonaqlıq nə münasibətilədir?

Cavab verdi: Allah mənə bir qız övladı əta etmişdir.

Mən dərhal Şeyxlə olan söhbətləri xatırladım və dedim: Şeyxin duası qəbul olunubmu?

¹ Mizanul-hikmət, 2/662/474/2213

Cavab verdi: Qəbul olunub, amma bəzi şərtləri vardır.

Dedim: Necə?

Dedi: Bizdən iltizam almışdır ki, hər il uşağın doğulduğu gün Rey şəhərinin ətrafındakı kəndlərdən birində yerləşən imamzadə Əbulhəsənin ziyarətgahında qurbanlıq alıb kəsək və onun əhalisinə verək. Bu da əhdin birinci ilidir.

Yeddi il bu iş davam etdi. Səkkizinci il qızın atası xarici ölkəyə səfər etdiyindən öz əhdinə vəfa edə bilmir və həmin ildə uşaq dünyadan gedir.

Bu hadisədən sonra o, çox kədərlənib narahat olur. Mən Şeyxin hüzuruna getmək istəyirdim, ona görə də dedi: Hazırsanmı bu gecə Şeyxin mənzilinə gedək?

Dedi: Bəli.

Mən ondan bir az tez getmişdim. Şeyxə dedim ki, filankəsin qızı dünyadan getdiyinə görə halı yaxşı deyil. Şeyx buyurdu: Nə edim?! Məgər müsəlmançılığın ilk şərti öz əhdinə vəfa etmək deyilmə? O, öz əhdinə vəfa etmədi!

Sonra dostumuz gəldi. Şeyx onunla bir qədər zarafat etdikdən sonra buyurdu: Narahat olma, Allah-taala onun əvəzində behiştə sənin üçün bir neçə qəsr əta etmişdir. Amma ehtiyatlı ol ki, onları da xarab etməyəsən.

MALI OĞURLANAN ŞƏXSƏ KÖMƏK

Şeyxin vəfatından sonra bir nəfər onun övladlarından birinə belə nəql edir: Evimi satmışdım. Pulunu banka qoymaq istəyirdim ki, bankın iş saati qurtardığından pulu evə apardım. Gecə oğru gəlib onların hamısını apardı. Müxtəlif yollarla axtarmağıma baxmayaraq, heç bir nəticə hasil olmadı. İmam Zaman (ə)-a təvəssül oldum. Qırxıncı gecə yuxuda cənab Şeyxin evinin ünvanını mənə verdilər. Həmin günün sabahı Şeyxin evinə gəlib öz çətinliyimi ona dedikdə buyurdu: Mən

dua yazmıram və fala da baxmıram. Sənə ünvanı səhv veriblər.

Dedim: Cəddimə and olsun ki, səndən əl çəkən deyiləm.

Şeyx bir anlığa dayandı və məni evin içinə aparıb sonra buyurdu: Vəramin şəhərinə get, filan kəndin filan evində iç-içə olan iki otaq vardır. Sənin pulun ikinci otaqdadır. Əl vurulmadan qırmızı rəngli ipək dəsmala bağlanmış və təndirin yanına qoyulmuşdur. Pulları götürüb çölə çıx. Onlar səni çay içməyə dəvət edəcəklər, lakin sən təcili olaraq oranı tərk et.

Onun verdiyi ünvan mənim iş yoldaşımın evi idi. Ora müraciət etdikdə ev sahibi belə təsəvvür etdi ki, mən polis işçisiyəm. İkinci otağa getdikdə pulları Şeyxin dediyi yerdə görüb götürdüm. Ev sahibi məni çay içməyə dəvət etdi. Onların üstünə qışqıraraq evdən çıxdım.

Pulun miqdarı yüz tümən idi. Onun yarısını Şeyxin hüsuruna gətirdim. Ağlayıb, yalvararaq ona təşəkkür etdim və pulları onun qarşısına qoydum ki, götürsün, lakin o qəbul etmədi.

Mənim ən ləzzətli anlarım o idi ki, mənim ısrarım nəticəsində iyirmi tüməni qəbul etdi, amma özü üçün yox. Üzünü mənə tutub dedi: Bir neçə kasıb ailənin ünvanını sənə verirəm. Onların qızlarına cehizlik lazımdır. Bu işi heç kəsə həvalə etmə, özün şəxsən yerinə yetir və onlar üçün lazım olan zəruri şeyləri hazırla və evlərinə təhvil ver.

O, özü üçün bir qəpik də götürmədi.

QIRMIZI ALMA YE

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Şeyxlə birlikdə Kaşan şəhərinə getmişdik. Şeyx adəti üzrə hər hansı bir yerdə gedəndə ilk dəfə əhli-qüburu ziyarət edərdi. Kaşanın qəbristanlığına daxil olduqda Şeyx dedi: Əssəlamu ələykə, ya Əba Əbdillahi!

Bir qədər irəliləmişdik ki, buyurdu: Nə isə bir qoxu hiss etmirsinizmi?

Dedik: Xeyr.

Soruşduq: Nə qoxusu?

Dedi: Qırmızı alma qoxusu hiss etmirsinizmi?

Dedik: Xeyr.

Bir qədər irəli getdik. Şeyx qəbristanlıqda işləyən bir şəxsi gördükdə soruşdu: Bu gün burada kimi isə dəfn ediblərimi?

O şəxs cavabında dedi: Sizin qarşınızda olan qəbir təzədir, bu gün dəfn olunmuşdur. Sonra bizi həmin qəbrin yanına apardı. Orada bizim hamımız qırmızı alma ətrini hiss etdik. Soruşduq: Bu nə iydirdi?

Şeyx buyurdu: Bu şəxs dəfn olunan zaman Seyyidüş-şühəda imam Hüseyn (ə) buraya gəlibmiş. Onun gəlişi səbəbi ilə, qəbristanlıq əhlinin hamısından əzab götürülüb.

GÖZLƏRİ HARAM BAXIŞDAN SAXLAMAĞIN MÜKAFATI

Başqa bir şəxs deyir: Tehranın indiki «Sepah» meydanından taksi ilə aşağı gedirdim. Uca boylu və gözəl bir qadının çadraya büründüyünü gördüm. Üzümü yana çevirdim və istiğfar etdikdən sonra onu maşına mindirib gedəcəyi yerə çatdırdım.

Sonrakı gün Şeyx, sanki bu hadisəni yaxından müşahidə edirmiş kimi dedi: O uca boylu qadın kim idi ki, ona baxdıqda üzünü yana çevirdin və sonra da istiğfar etdin?

Allah təbarək və təala sənin üçün behiştə bir qəsir hazırladı və həmin qadına oxşar bir hurini də sənə əta etdi.

HARAM MALDAN YARANAN ATƏŞ

Bir nəfər camaatı başına yığıb sehr və cadu ilə məşğul idi. Şeyxin övladlarından biri də həmin yerdə oturmuşdu. O, hadisəni belə nəql edir: Mən onun işinin qarşısını aldım. O, nə qədər çalışdısa da, sehr və cadusu baş tutmadı və axırda başa düşdü ki, mən onun işinə mane oluram. Çoxu yalvardıqdan sonra mənə dedi ki, gəl mənim çörəyimə bais olma! Sonra mənə bahalı bir xalça verdi və mən də onu götürüb evə gətirdim. Atam gördükdə buyurdu: Bu xalçanı sənə kim vermişdir ki, onun içindən tüstü və od qalxır? Tez ol, onu sahibinə qaytar!

Mən də dərhal onu aparıb qaytardım.

QRAMAFONUN XARAB OLMASI

Şeyxin övladlarından biri nəql edir ki, atamla birlikdə qohumlarımızdan birinin toy məclisinə getmişdik. Ev sahibi Şeyxin gəldiyini gördükdə cavanlara dedi ki, qramafonu söndürsünlər. Biz məclisə daxil olduq. Cavanlar yaxına gəldilər. Onlar bilmək istəyirdilər ki, görəsən gələn kimdir ki, onun gəlişi ilə qramafondan istifadə olunmamalıdır. Şeyxi gördükdə dedilər: Bu nədir, bu kişiyyə görə biz qramafonu söndürməliyik? Yenidən onu işə salıb qulaq asdılar. Mən dondurmanın yarısını yemişdim, atam əlimə vurub dedi: Qalx ayağa, gedək.

Mən məsələnin nə yerdə olduğunu bilməyib dedim: Ata, mən hələ dondurmanın yarısını yeməmişəm.

Atam dedi: Çox yaxşı, qalx ayağa.

Hələ evdən təzəcə çıxmışdıq ki, qramafonun yandığını eşitdik. İkincisini gətirdilər, o da yandı. Bu hadisədən sonra ev sahibi Şeyxin müridləri cərgəsinə keçdi.

AŞIQ CAVANIN TƏVƏSSÜLÜ

Şeyxin dostlarından biri deyir: Məşhəd səfərinə Şeyxlə birlikdə getmişdik. İmam Riza (ə)-ın hərəmində polad pəncərənin yaxınlığında dayanmış bir cavan gördük. O, fəryad edir, ah-şivən qoparıb imamı öz anasına and verirdi.

Şeyx mənə dedi: Get ona de ki, işin düzəldi.

Mən irəli gedib bu sözləri dedim. Cavan təşəkkür edib yola düzəldi. Mən cənab Şeyxdən soruşdum: Bu nə məsələ idi?

Buyurdu: Bu cavan bir qıza aşiq olmuşdu və onunla evlənmək istəyirdi, lakin qızı ona vermirdilər. O gəlib imam Riza (ə)-a təvəssül etdi. Həzrət buyurdu: İşi düzəlmişdir, gedə bilər.

ƏSƏBİLƏŞMƏ!

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Bir gün bazarda dindarların biri ilə dini-elmi mübahisəmiz oldu. Mən nə qədər dəlil gətirdimsə o, qəbul etmədi. Mən bir qədər əsəbiləşdim, bir neçə saatdan sonra Şeyxin hüzuruna getdim. Məni görən kimi, başdan-ayağa süzüb dedi: Kiminlə kobud rəftar etmişən?

Hadisəni dedikdə Şeyx buyurdu: Bu kimi hallarda əsəbiləşmə, imamlarımızın yolu ilə get. Əgər qəbul etmədiyini görsən, ondan aralan.

SAQQALI İLƏ NƏ İŞİN VAR?!

Şeyxin şagirdlərinin birindən belə nəql olunur: Bir gecə məclisə daxil oldum. Bir qədər gecikmişdim. Şeyx münacat oxumaqla məşğul idi. Məclisdə iştirak edənlərə baxdım, onların arasında saqqalını qırılmış bir nəfəri gördüm. Qəlbimdə narahat oldum və öz-özümə, nə üçün bu şəxs saqqalını qırılmışdır — deyə fikirləşdim.

Şeyx üzü qibləyə oturmuşdu, arxası mənə tərəf idi. Gözlənilmədən duanı kəsib üzünü mənə çevirdi və dedi: Onun saqqalı ilə nə işin var? Gör əməlləri necədir! Ola bilsin, onun bir yaxşı xüsusiyyəti vardır ki, səndə yoxdur.

Bunu dedikdən sonra yenidən üzünü çevirib dua oxumağa məşğul oldu.

ŞEYTAN VƏSVƏSƏSİNƏ CAVAB

Şeyxin oğlu belə deyir: Bir gün atamla birlikdə yol gedirdik. İki hicabsız və bəzənmiş qadın gördüm. Onlardan biri atamın sağ tərəfində, o birisi isə sol tərəfində hərəkət edirdi və Hər ikisinin də əlində oyuncaq fır-fıra var idi. Onlar atama deyirdilər: Şeyx, bax gör hansımızın fır-fırası daha yaxşıdır?

Mən çox balaca idim və bir şey başa düşmürdüm. Atam isə onlara etina etmir, başını aşağı salıb təbəssüm edirdi. Onlar bir qədər bizimlə gəldilər, lakin birdən-birə gözdən itib görünməz oldular. Atamdan soruşdum ki, bunlar kim idi? Atam buyurdu: Hər ikisi şeytan idi.

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ

RUHUN SAFLAŞDIRILMASI

BİRİNCİ FƏSİL

RUHU SAFLAŞDIRMANIN YOLLARI

Cənab Şeyxin nəfəsi çox təsirli idi və istedadlı ruhların tərbiyə olunmasında yüksək quruculuq qabiliyyətinə malik idi. Onun şagirdlərindən biri belə deyir:

«Bir gün mən və Şeyx mərhum Ayətullah Məhəmməd Əli Şahabadi ilə birlikdə Təcriş meydanında gedirdik.¹ Şeyx, Ayətullah Şahabadini çox sevirdi. Bir nəfər bizə yaxınlaşıb mərhum Şahabadidən soruşdu: Siz düz deyirsiniz, yoxsa bu ağa (Şeyxə işarə edirdi)?

Ayətullah Şahabadi buyurdu: Nəyi düz deyir? Siz nə istəyirsiniz?

O şəxs dedi: Sizlərdən hansı biriniz düz deyirsiniz?

Ayətullah Şahabadi buyurdu: Mən dərs deyir və tələbələri öyrədirəm, o isə insan hazırlayıb cəmiyyətə təhvil verir.

Bu sözlər, o böyük rəbbani və kamil insanın təvazökarlıq nümunəsi olmasından əlavə, cənab Şeyxin təlim-tərbiyə və insan ruhunun saflaşdırılmasındakı qüdrət və kəlamının dərin təsirini bəyan edirdi.

ALTMİŞ İL YOLU TƏRSİNƏ GETMİŞƏM!

Doktor Həmid Fərzam, cənab Şeyxin mənəvi cazibəsini və kəlamının təsirini belə bəyan edir: Tehran universitetinin

¹ O, Həzrət imam Xomeyninin ustadıdır.

məşhur ustadlarından olan Cəlaləddin Hüməyi elm və maarifdə, xüsusilə fars ədəbiyyatında və islami irfanda dövrümüzün məşhur şəxsiyyətlərindən biri idi. O, həm də mənim müəllimim idi. İlk dəfə altmış yaşında ikən Şeyxlə görüşə bilmişdi.

Mən on yeddi yaşında olarkən ustad Humayinin hüzuruna getdim. O, həmin vaxtlarda Əbu Reyhan Biruninin «Əttəfhimu li əvailis-sənəati təcim» kitabını, eləcə də İzzuddin Məhmud Kaşaninin «Misbahül-hidayət» və «Miftahul kifayət» adlı kitablarını təshih etmiş, eləcə də imam Məhəmməd Qəzzalinin əsərləri ilə bağlı «Ğəzzalinamə» kitabını çox dəqiq və incəliklə yazmışdı. Onun «Misbahül-hidayət» kitabına yazdığı müfəssəl müqəddimə demək olar ki, nəzəri və əməli irafanın tam külliyatıdır.

Bəli, altmış yaşlı bu böyük irfani şəxsiyyət mənim ustadım idi. Adətimizə görə bir gün cənab Şeyxin hüzuruna çatdıqda mənə buyurdu:

«Sənin ustadın cənab Cəlaləddin Huməyi mənim yanıma gəlmişdi. Ona bir neçə cümlə dedim. Dərindən təsirləndi, həsrət və peşmançılıq əlaməti olaraq öz alınına bir sillə vurdu və öz-özünə dedi: «Qəribədir: Altmış il yolumu tərsinə getmişəm!!»

Bəli, cənab Şeyxin cazibəsi və kəlamının təsiri elə bir dərəcədə idi ki, ustad Humayini kimi böyük irfani və elmi məqamda olan şəxsin həyatında əsaslı bir dönüşə səbəb olur. Allah ona rəhmət eləsin!

Şeyx qızğın söhbətə məşğul olduğu dua və raz-niyaz məclislərində buyururdu:

«Dostlar! Mənim sizə dediyim bu sözlər irfanın axırncı səviyyəsindədir!»

Doğrudan da belə idi.

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Şeyxin dərsləri misi qızıla çevirirdi.

Buna əsasən, Şeyxin insan quruculuğunun bəyanında ilkin məsələ onun dinləyicilərə təsirinin sirrini açmaq, bu ilahi şəxsiyyətin insan quruculuğu yolunda və insan təlim-tərbiyəsində seçdiyi üslubu araşdırmaqdan ibarətdir.

ƏMƏL İLƏ TƏLİM-TƏRBIYƏ

İslami rəvayətlər və hədislər baxımından əxlaq tərbiyəçilərinin, əxlaq ustadlarının təlim-tərbiyəsindən daha təsirli olmasının ilkin şərtlərindən biri də tərbiyəçi şəxsin özünün öz dediklərinə əməl etməsindən ibarətdir. Əmirəl-möminin Əli (ə) bu barədə buyurur:

*«Hər kəs özünü camaata rəhbər seçsə, gərək başqalarını öyrətməkdən qabaq özünü təlimləndirsin, (və başqalarına) sözlə təlim-tərbiyə verməkdən əvvəl onları öz rəftarı ilə tərbiyələndirməlidir».*¹

Şeyxin nəfəsinin təsirinin və onun təlim-tərbiyədəki qüdrətinin əsil sirri Əmirəl-möminin Əli (ə)-in bu tövsiyələrinə əməl etmək, camaatı Allah yoluna sözlə deyil, ilk növbədə əməllə dəvət etməsi idi.

Şeyx başqalarını tovhidə dəvət etdiyi zamanda özü «Ərbabun mütəfərriqun»² pərakəndə vəziyyətdə olan rəbbləri) onların da başında öz nəfs bütünü sındırmışdı. Başqalarını bütün işlərdə ixlas və sədaqətə dəvət etdiyi zaman özünün bütün hərəkətləri, bütün əməlləri yalnız Allah üçün idi. Əgər bir anlığa Allahdan qafil olurdusa, yenə də haqqın mərhəməti onun dadına yetişirdi. O, özü bu barədə belə buyurur:

«Allahdan başqası xatirinə vurduğum hər bir iynə əlimə batırdı».

¹ «Mizanul-hikmət», 1/222/147/850.

² Yusif surəsi, 39-cu ayə

Şeyx başqalarını Allaha məhəbbət bəsləməyə dəvət etdiyi zaman özü pərvanə kimi Allahın eşq şöləsi ətrafında yanırıdı. Başqalarını ehsana, fədakarlığa, xalqa xidmət etməyə dəvət etdiyi zaman özü bu işlərdə hamıdan öndə gedirdi. Dünyanı «qoca qarı» kimi təbir etdiyi və başqalarını da ona qarşı məhəbbət göstərməkdən ciddi şəkildə çəkəndirdiyi halda, onun zahid sayacağı olan sadə həyatı dünya malına rəğbətətsiz olduğunu göstərirdi. O, başqalarını həvayi-nəfslə Allah yolunda mübarizəyə dəvət etdiyi zaman özü bu cəbhənin ön xətlərində dayanmış və həzrət Yusif kimi çox çətin imtahanlardan başıuca çıxmışdı.

TƏRBİYƏ METODLARI

Cənab Şeyxin şagirdlərinə verdiyi təlim-tərbiyə üsullarını iki yerə bölmək olar: Ümumi məclislərindəki təlim-tərbiyə üsulları və xüsusi rəftar və tərbiyə üsulu.

1. Ümumi məclislər;

Şeyxin ümumi iclasları adətən, onun öz evində təşkil olunurdu. Həmçinin əksər bayram günlərində, məsumların (ə) şəhadət və təvəllüd günlərində, məhərrəm və səfər aylarında, eləcə də mübarək Ramazan ayında hər gecə öz evində moizə təşkil edirdi.¹ Bəzi hallarda bu yığıncaqlar növbə ilə dostlarının evində təşkil olunurdu və iki il müddətində davam edirdi.

Həftəlik yığıncaqlar adətən cümə axşamları olurdu. Məğrib və işa namazları cənab Şeyxin imaməti ilə qılınırdı və o,

¹ Cənab Şeyx öz övladlarına belə tövsiyə edirdi: Yadınızda olsun, həmişə rövzələrin axır günlərinə gedin çünki, həzrət Zəhra (ə) orada iştirak edir.

namazdan sonra çıxışının əvvəlində mərhum Feyz Kaşaninin istiğfarla əlaqədar olan şerlərindən bir neçə beyt oxuyurdu:¹

*Ze hər çi ğeyri yar əstəğfirullah
Ze bude müstəar əstəğfirullah
Dəmi ki an beqzərəd biyadi ruyəş
Əz an dəm bişumar əstəğfirullah
Zəban ki an tər bezikri dust nəbovəd
Ze sirrəş əl həzər əstəğfirullah
Səraməd ömro yek saəti ze ğəflət
Nəğəştəm huşyar əstəğfirullah
Cəvani rəfto piri həm səraməd
Nə kərdəm hiç kar əstəğfirullah*

Şeyxin şagirdlərindən biri belə deyir: «Bu beytləri elə halla oxuyurdu ki, ağlamağımızın qarşısını ala bilmirdik. Bundan sonra imam Zeynül-abidin (ə)-a mənsub edilən on beş münacatdan birini vəsf olunmaz halla oxuyurdu.²

Başqa birisi belə deyir: «Şeyxin dua mərasimlərində heç kəs onun kimi göz yaşını axıtmırdı. Doğrudan da onun göz yaşları insanın qəlbini rıqqətə gətirirdi.

Dua mərasimi sona yetdikdən, çay paylandıqdan sonra çıxışında moizə, nəsihət etməyə başlayırdı. Cənab Şeyxin bəyanı çox gözəl idi. Danışarkən çalışırdı ki, özünün Quran və islam hədislərindən çıxardığı, eləcə də yəqinə yetişdiyi həqiqətləri başqalarına çatdırsın.

Onun məclisində iştirak edənlərə «dostlar» deyə xitab edirdi. Onun sözünün əsil mehvəri tovhid, ixlas, Allaha

¹ Mərhum Məhəmməd Möhsün ibni Mürtəza [molla Feyz adı ilə məşhurdur] on birinci hicri əsrinin məşhur şair, müfəssir, arif, filosof və alimlərindən biridir. [1006/hq]

² «Xəmsətə əşərə» [on beş münacat] çox qısa, lakin gözəl münacatdan ibraətdir ki, imam Zeynül-abidin (ə)-a mənsub edilir. Bu «Məfatihul cinan» kitabında qeyd olunmuşdur.

məhəbbət, həmişə özünü Allahın hüzurunda hiss etmək, Allahla ünsiyyətdə olmaq, insanlara xidmət, Əhli-beytə (ə) təvəssül etmək, on ikinci imamın (ə) zühurunun intizarını çəkmək, dünyaya məhəbbətdən və xudbinlikdən uzaq olmaq, həvayi-nəfsə itaət etməkdən çəkinmək və s. Bunların hamısı gələcək fəsillərdə qeyd olunacaqdır.

Cənab doktor Səbati özünün cənab Şeyxlə necə tanış olması, eləcə də onun məclisləri barədə belə deyir: «Orta məktəbin axır illərində mərhum doktor Əbdül Əli Quyanın (o, Fransada atom fizikasında doktorluğu müdafiə etmişdir.) vasitəçiliyi ilə Şeyxlə tanış oldum və təqribən on il müddətində onun moizə məclislərində iştirak etdim. Onun məclisləri çox müxtəsər bir yığıncaq idi və çox az və xüsusi şəxslərin vasitəsi ilə təşkil olunurdu, ümumi yönə malik deyildi. Hər vaxt onun məclislərində çox adam iştirak etsəydi və məclisə məhrəm olmayan şəxslər gələydi, moizəsini müvəqqəti olaraq dayandırardı. Yəni o, heç vaxt özünə çoxlu mürid toplamaq fikrində deyildi.

Onun moizə və nəsihət məclislərində bir qədər söhbət olunur, moizə və nəsihət edilir və bir dua oxunurdu. Söhbətlər də əksər hallarda bir-birinin təkrarı idi. Lakin məclisə mənəvi bir fəza hakim olduğundan insan o söhbətlərin oxşarını və təkrarını nə qədər eşitsəydi, yenə də yorulmazdı. Bu sanki Qurana oxşayırdı! İnsan nə qədər tilavət etsə, yenə də tərəvətli və ürəkoxşayandır. Onun söhbətləri də belə idi.

Onun təşkil etdiyi məclislər o qədər mənəvi yönə malik idi ki, heç kəs maddi və dünyəvi söhbətlər etməyə cürət etmirdi. Əgər bəzi hallarda bir kəs maddiyyatdan söhbət etsəydi, ətrafdakılar o söhbətdən narahat olurdular. Cənab Şeyxin söhbətləri Allah dərgahına yaxınlıq, Allaha məhəbbət və Allaha doğru seyr ətrafında cərəyan edirdi. O, Allah dərgahına yaxınlaşmağı iki cümlədə xülasələndirir və deyirdi:

«Elə indidən ustadı dəyişmək lazımdır, yəni indiyə qədər etdiyən hər bir işi özün üçün etmişən. Bundan sonra görəcəyən işlərin hər biri Allah xatirinə olsun və bu, Allah dərgahına yetişməyən ən yaxın yoldur. İnsanın bütün xudbinlikləri özünü pərəstişdən irəli gəlir. Nə qədər ki, Allaha pərəstiş etməyibsən, bir yerə çatmayacaqsan.

İşlərini Allah üçün yerinə yetirməlisən, özü də məhəbbətlə! Yəni, Onu sevməlisən və əməllərini Onun dostluğu xatirinə yerinə yetirməlisən. Allaha məhəbbət bəsləmək və əməlləri Allah xatirinə yerinə yetirmək bəşərin bütün mənəvi tərəqqilərinin sirridir. Bu da nəfsin istəkləri ilə müxalifət sayəsində əldə oluna bilər. Buna əsasən, bəşəriyyətin bütün mənəvi tərəqqilərini nəfsani istəklərlə müxalifətdə axtarmaq lazımdır. Nə qədər ki, nəfslə güləşməmişən və onun arxasını yerə vurmamışən, tərəqqiyə nail olmayacaqsan.

Yenə də buyururdu:

«Sənin dəyər və qiymətin istəyinin qədərincədir. Əgər Allahı istəsən, sənin istəyin sonsuz və mütləq olar və əgər dünyanı istəsən, sənin dəyər və qiymətin istədiyən şeylər qədərdir.

Heç vaxt demə ki, ürəyim «bunu istəyir, onu istəyir». Bax gör, Allah nəyi istəyir. Əgər qonaqlıq verirsənsə, bax gör Allahın istədiyini şəxsləri dəvət edirsən, yoxsa ürəyinin istədiyini adamları? Nə qədər ki, ürəyinin istədiklərinin ardınca düşmüşən, heç bir yerə çatmayacaqsan. Qəlb Allahın evidir, orada Allahdan başqasına yer vermə. Öz qəlbində hökumət etmək üçün yalnız Allaha yer verməlisən, başqasını yox! Həzrət Əli (ə)-dan soruşdular ki, bu məqama necə nail olmusan? Buyurdu:

«Qəlbimin darvazasının qapısında oturdum və Allahdan başqasına yol vermədim».

Onun bu çıxışlarından sonra məclisdə iştirak edənlərə yüngülvari xidmət olunur, çay verildikdən sonra münacat

oxunurdu. Onun münacatları çox eşitməli, keçirdiyi ruhi vəziyyətlər isə doğrudan da görməli idi. Duanı çox sadə oxuyur, rəsmi şəkildə bəyan etmirdi. Əksinə o, öz məhbubu ilə vüsala çatan bir şəxs kimi danışdı. Münacatlarda Allaha o qədər qovuşurdu ki, sanki ana öz itirmiş övladını axtarırdı. Ürəkdən ağlayır və öz sevimili Rəbbi ilə söhbət edirdi.

Bəzi vaxtlar hiss olunurdu ki, dua əsnasında bəzi mükəşifləri görür, belə ki, onun əsər-əlamətləri söhbətlərində və onun ruhi halətlərində aşkar olurdu. Dostları onun istədiyi kimi irəli getmədiyindən çox qəmgin olurdu. İstəyirdi ki, dostlarının gözü tez bir zamanda açılsın, mələkələri, imamları görə bilsinlər.

Ziyarətə gedən bir şəxsdən soruşdular: O mübarək vücudu görmüsənmi?

Əlbəttə, bəziləri bu işə müvəffəq olur və çox yüksək mənəvi məqamlara çatır, bəzən mükəşifə vəziyyətinə düşürdülər. Qalanları da yığıla-dura onun ardınca hərəkət edirdilər.

Ümumiyyətlə, onun münacatları insana dərin təsir bağışlayır, başqalarını da həyəcanlı vəziyyətə salırdı. Duaların mənalarını çox yaxşı bilirdi, duanın cümlələrində dayanır, bəzən təkrar edir və bəzən də izah edirdi. «Yəstəşiru» «Xəmsətə əşərə» dualarını çox oxuyardı. O, inanırdı ki, «yəstəşiru» duası məhbubla eşq əsasında olan deyişmədir.¹

Məhərrəm mövsümündə çox az söhbət edir, əksinə Taqdis kitabından Əhli-beytin (ə) başına gələn müsibətlərdən bir neçə səhifə oxuyub ağlayır və sonra münacata başlayardı.

¹ Yəstəşiru» duasının 214-cü səhifəsinə bax.

ALLAHA İTAƏT VƏ NƏFSİN İSTƏKLƏRİLƏ MÜXALİFƏTƏ TƏKİD

Şeyx inanırdı ki, yaradılışın hikməti, insanın Allahın yer üzündəki nümayəndəlik məqamına və xilafətə çatmasıdır.¹ İnsan bu məqama çatsa, Allahın gördüyü işləri görə bilər. Ona çatmağın yolu da Allaha itaət etmək və nəfsani istəklərlə müxalifətdən ibarətdir. O, bu barədə buyururdu: Hədisi-qüdsidə buyurulur:

«Ey Adəm övladı, hər şeyi sənin üçün, səni isə Özüm üçün yaratmışam»².

Yenə buyurur:

«Ey Mənim bəndəm, Mənə itaət et ki, səni də Özüm kimi, yaxud Öz məsəlim qərar verim»³.

Bu hədislərə uyğun olaraq, ey dostlarımız, siz Allahın yer üzündəki xəlifəsisiniz. Öz qədir-qiymətinizi bilin və həvayi nəfsə, nəfsani istəklərə tabe olmayın, Allaha itaət edin, bu halda elə məqama çatarsınız ki, Allah görən işləri görə bilərsiniz. Allah bütün aləmi sizin üçün, sizi isə Özü üçün yaratmışdır. Baxın, görün sizə necə böyük bir məqam əta etmişdir!

Şeyx inanırdı ki, insan ilahi xilafət məqamına çatmayınca adam sayılmır. Bu barədə buyururdu:

¹ Nəql olunmuşdur ki, Şeyx belə buyurub: Məna əhlindən və alimlərin bəzilərindən soruşdum ki, Allah insanı nə üçün xəlq etmişdir? Qaneedici cavab eşitmədim. Nəhayət Ayətullah Məhəmməd Əli Şahabadidən soruşdum və o, belə buyurdu: Allah-taala insanı Öz nümayəndəlik məqamına yetirmək üçün yaratmışdır: «İnni cailun fil ərzi xəlifətən».

² «Şərhi əsmai hüsna», 1/139/202; «Rəsaili kərəki» 3/962.

³ Biharul-ənvar, 105/165, «Məqami imam Əli (ə)» 3/185 azacıq fərqlə.

«Qasıq yeməyi yemək üçün, fincan çay içmək üçündür. İnsan da yalnız adam olmaq üçün yaradılmışdır».

O, təkrar buyurardı:

«Allah mənə mərhəmət etmişdir. Siz də Allah bəyənən işləri görün, sizə də əta edər. Cənab bənnə! Cənab dərzil! Siz qoyduğunuz bu kərpicləri, tikdiyiniz bu tikişləri Allah eşqi ilə edin, Allaha diqqət yetirin. Demə ki, geydiyim bu paltarı yüz tükənə almışam, de ki, bunu Allah mənə vermişdir. Özünü yox, Allahı tanıtdıranlardan ol!»

BATİNİ HALƏTLƏRİN AYIRD EDİLMƏSİ

Şeyx batini hiss və duyğularla məclisdə iştirak edənlərin daxili vəziyyətlərini ayırd edirdi. Lakin, heç vaxt bir kəsin zəifliklərini, nöqsanlarını camaat arasında bəyan etməzdi. O, elə tərzdə bəyan edərdi ki, nəzərdə tutduğu şəxs onun məqsədini anlasın və özünü islah etmək fikrinə düşsün. Bu barədə iki nümunəni nəzərinizə çatdırırıq.

ŞEYXİ İMTAHAN ETMƏK

Məşhur xətiblərdən biri buyururdu: 1335-ci şəmsi ilində (1956) bir gün axşam çağı Tehran bazarında «Şeyx Əbdülhüseyn» məscidinin yaxınlığında yerləşən «Hacı Şeyx Əbdülhüseyn» mədrəsəsində idim. Mərhum Şeyx Rəcəbəlinin tələbələrindən olan Şeyx Əbdülkərim Hamid mənim yanıma gəldi və öz ustadı Şeyx Rəcəbəli Xəyyatın gözəl əxlaqı, mənəvi məqamı, ixlas və mənəviyyəti barəsində danışdı. Axırda məndən istədi ki, cümə axşamı onun məclisinə gedək. Birlikdə yola düşüb Şeyxin məclisinə daxil olduq. Şeyx üzü qibləyə oturmuşdu, həzrət Əli (ə)-in münacatını oxuyurdu. Müridlərindən bir dəstəsi də onun arxasında birlikdə dua oxuyurdular. Mən məclisin axır tərəfində, hamıdan arxada oturdum və öz-özümə dedim: Pərvərdigara, əgər o Sənin

dostlarındanırsa, bu il mənim Tehrandakı mənbərim yaxşı olsun və yaxşı qazanc əldə edim.

Bu fikir mənim zehnimdən keçən kimi Şeyx duanı kəsib ortada buyurdu:

«Mən deyirəm puldan keçin, amma o, gəlib ki, məni pulla imtahan etsin!»

Şeyx həmin duanı oxuduğu müddətdə bu cümlədən başqa farsca heç nə demədi və sonra duasını davam etdirdi.

BİR CASUSUN HADİSƏSİ

Tədricən dövlət başçıları və məşhur adamlar Şeyxin məclislərində iştirak etməyə başlamışdı. Şeyxin dediyi kimi, onlar özlərinin dünyəvi çətinliklərinin həlli üçün gəlir və burada öz çətinliklərini həlletmək istəyirdilər. Əlbəttə, onların arasında Şeyxin moizələrindən öz səviyyəsində bəhrələnən şəxslər də var idi

Elə şəxslərin həmin məclislərə gəlməsi ilə əlaqədar şah rejiminin təhlükəsizlik orqanları Şeyxin məclislərinə qarşı diqqətli olmağa başlamışdılar. Şahın üsul-idarəsi Həsən Elbəyi adlı bir polkovnikə əmr etmişdi ki, tanınmaz paltarda başqa bir neçə nəfərlə Şeyxin məclisinə getsinlər və dövlət məqamlarının orada iştirak etməsinin səbəbini öyrənsinlər.

Savakın məmurları o məclisə gəldikdə Şeyx nəsihət və moizə edirdi. Söhbət əsnasında orada iştirak edənlərə buyurdu:

«Allaha diqqət yetirin, Allahdan başqa qəlbinizdə heç bir şeyə yol verməyin. Çünki, qəlb güzgü kimidir. Əgər kiçik bir ləkə qəlbinizə düşsə, onu tez göstərir. Bəziləri casus kimi gəlir və başqa adlarla iştirak edirlər. Məsələn, onun adı Həsəndir və filan adla gəlib».

Bu sözlər savak məmurlarını, xüsusilə Həsən Elbəyini çox təəccübə gətirdi. Çünki, o vaxta qədər heç kəs onun həqiqi

adını bilmirdi. O, Şeyxin sözlərindən o qədər təsirləndi ki, sonralar öz vəzifəsindən istefa verdi.

ƏVVƏLCƏ ATANI RAZI SAL

Cənab Şeyx müəyyən vaxtlarda bəzi şəxslərə, onun məclislərində iştirak etmək icazəsi vermir və ya müəyyən şərtlər qoyurdu. İyirmi ilə qədər Şeyxin hüzurunda olmuş müridlərindən biri, özü ilə Şeyxin necə rabitə bərqərar etməsi barəsində belə deyir: «Əvvəlcə nə qədər çalışdımsa, onun hüzuruna getməyə icazə ala bilmədim. Nəhayət bir gün Came məscidində onunla görüşdüm, salam verib hal-əhval tutduqdan sonra dedim: Nə üçün mənə məclisinizdə iştirak etmək icazəsi vermirsiniz?

Buyurdu: Əvvəlcə atanı özündən razı sal, sonra səninlə söhbət edərəm.

Gecə evə getdim və atamın əl-ayağına düşdüm, çox iltimasla israr etdim ki, məni bağışlasın. Atam bu işləri məndən gördükdə heyrətləndi və soruşdu: Nə olmuşdur?

Dedim: Sənin heç bir işin olmasın, mən başa düşməmişəm, məni bağışla. Nəhayət atamı özümdən razı saldım.

Sabahı Şeyxin mənzilinə getdim. O, məni görəndə kimi buyurdu:

Bərəkallah! Yaxşı gəlmisən. İndi mənim yanımda otura bilərsən.

İkinci dünya müharibəsi qurtarandan vəfat etdiyi vaxta qədər onunla birgə oldum.

2. Xüsusi göstərişlər;

Kamil tərbiyəçi və ustadın səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri də budur ki, Allah-taala dərgahına yaxınlaşmaq məqamında şagirdlərinə verdiyi göstərişlər bu yolun yolçularının müxtəlif mərhələlərdəki ehtiyaclarına tam uyğun

olsun. Bu kimi tədbirlər başqalarının iştirak etdiyi ümumi toplantılarda mümkün deyildir.

Həkim nə qədər dərin ixtisaslı və təcrübəli olsa da, ona müraciət edən xəstələrin hamısına eyni nüsxə və eyni dərman yazaraq müalicə edə bilməz. Hər xəstənin müalicəsi üçün xüsusi dərmanlara ehtiyac vardır. Hətta ola bilsin ki, eyni xəstəliyə düçar olan iki şəxsə də müəyyən səbəblərə görə ayrı-ayrı dərmanlar yazsın. Ruhi xəstələrin də müalicəsi eynilə belədir.

Əxlaq ustadı həqiqətdə insanların ruhunun təbibidir. O zaman əxlaqi xəstəlikləri müalicə edə bilər ki, əvvəla xəstəliklərin kökünün nə olduğunu bilsin, ikincisi həmin xəstəliyin müalicəsi üçün münasib dərmanları da olsun.

Bəşəriyyətin həqiqi ruhi təbibləri sayılan böyük ilahi peyğəmbərlər də ümumi halda bu xüsusiyyətdən istisna olunmurlar. Onlar bəşər cəmiyyətlərinin müxtəlif sahələrdəki ümumi ehtiyaclarını ayırd etməkdən əlavə, həm də ümmətin ayrı-ayrı fərdlərinin hər birinin xüsusi ehtiyaclarından da tamamilə agahdırlar.

İmam Əli (ə), Peyğəmbəri-əkrəmin (s) bu xüsusiyyəti barədə belə buyurur:

O, bir təbib idi, özünün tibbi elmi ilə gəzir və xəstələrin yanına gedirdi. Onun tibbi ləvazimatı və dərmanları hər bir cəhətdən hazır idi. Ehtiyac duyulan hallarda onlardan istifadə edir və (mənəvi) karlıq, korluq və lallığa düçar olan xəstələrin ruhlarına şəfa bağışlayırdı. O, öz dərmanları ilə qəflət evlərini, heyrət məkanlarını axtarırdı».¹

Peyğəmbərlərin həqiqi canişinləri və onların vəsiləri sayılan tərbiyəçi alimlər bu xüsusiyyətlərdən bəhrələnməmişlər. Belə ki, Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurur:

¹ «Nəhcül-bəlağə» 108-ci xütbə

*«Elm həqiqi görüş əsasında onlara üz gətirmiş və (onlar) yəqin ruhunu tapmışdılar».*¹

İmam (ə) da belə buyurur:

*«Onlar, Allaha and olsun ki, say baxımından ən azlar, lakin Allah yanında qədir-qiyət baxımından ən əzəmətli şəxslərdir».*²

KAMİL TƏRBIYƏÇİNİN ƏHƏMIYYƏTİ

Mərhum Ayətullah Mirza Əli Qazidən nəql olunur ki, o, belə buyururmuş:

«Bu yolda lazım olan şeylərin ən əhəmiyyətlisi tam mənada agah olan, həvayi nəfsin hakimiyyətindən çıxan və kamil insan olan bir ustaddır. Belə ki, hər kəs Allaha yetişmək yollarını axtarsa və bu yolda ustad tapmaq üçün hətta ömrünün yarısını belə sərf edib ustad tapsa, yenə də dəyərlidir. Hər kəs ustadı tapsa, lazım olan yolun yarısını getmişdir».

Şeyxin öz şagirdlərinə etdiyi tövsiyələrini araşdırdıqda məlum olur ki, o, nəfslə mübarizə nəticəsində, ixlas və qeybi yardımlar səbəbi ilə elə bir mənəvi kamal məqamına çatmışdı ki, ruhi dərdləri, başqalarının həyatında baş verən müşkül və kor nöqtələri ayırd edir və münasib nüsxələrlə onu müalicə edə bilirdi. Bu həqiqət Şeyxlə tanışlığı olan hər bir şəxsə gün kimi aydındır.

¹ «Nəhcül-bəlağə», 148-ci hikmət

² «Nəhcül-bəlağə», 148-ci hikmət

GÜNAH VƏ HƏYAT MÜSİBƏTLƏRİ

İslam nəzərindən insanın yaramaz və nalayiq əməlləri onun giriftarçılığa və müsibətlərə düçar olmasında əsaslı rol oynayır. Qurani-Kərim aşkar şəkildə belə buyurur:

«Sizə çatan müsibətlər öz əməllərinizin nəticəsidir».¹

İmam Əli (ə) bu ayənin təfsirində belə buyurur:

«Günahlardan uzaq olun, çünki bütün bəlalalar, ruzinin çatışmamazlığı, günah vasitəsilədir. Hətta bədəndə baş verən cızılmalar, yerə yıxılmaq və müsibət görmək də. Çünki, Allah-taala belə buyurur: "Sizə çatan hər bir müsibət, sizin öz əllərinizlə gördüyünüz işlərin nəticəsidir».²

Əgər insan doğrudan da öz çirkin əməllərinin təkə axirətdə onu əzab-əziyyəyə salmasına deyil, həm də dünya həyatında müxtəlif çətinliklərə düçar etməsinə səbəb olmasına inansa, heç vaxt çirkin işlərə əl atmaz, ona yaxın da düşməz. Bu inanc nə qədər qüvvətlənsə saleh insanların tərbiyəsi üçün lazım olan şərait bir o qədər artacaqdır.

Cənab Şeyx ilahi bəsirət və bərzəx gözləri sayəsində insanın yaramaz əməlləri ilə onun düşdüyü çətinliklər arasındakı əlaqəni görür və onu bəyan etməklə camaatın müsibətlərinin aradan qalxmasını və çətinliklərinin həll olmasına kömək edirdi. Onların ruhi cəhətdən saflaşdırılmasında bu yoldan istifadə edərək onları insani kamallara doğru hidayət edirdi.

HƏTTA SİZƏ BELƏ NİSYƏ VERİLİR

Şeyxin övladlarından biri deyir: Bir gün mərhum Mürşid Celuyi Məruf, Şeyxin hüzuruna gələndə qazancının azalmasından gileylənib dedi: Qardaş! Bu nə vəziyyətdir ki,

¹ Şura surəsi 30-cu ayə

² Xisal, 10/616, Biharul-ənvar, 73/350/47.

biz buna düçar olmuşuq? Əvvəllər vəziyyətimiz çox yaxşı idi, gündə üç-dörd qazan plov bişirib satırdıq, müştərilərimiz olduqca çox idi. Amma vəziyyət birdən-birə dəyişdi, müştərilər azalmağa başladı. Gündəlik bir qazan bişiririk, onu da sata bilmirik.

Şeyx bir az fikirləşib dedi:

«Öz təqsirindir ki, müştəriləri qapıdan qaytarırsan».

Mürşid dedi: Mən bir kəsi qaytarmamışam, hətta uşaqları belə qəbul edir və onlara kababın yarısını verirəm.

Şeyx buyurdu:

«O seyyid kim idi ki, üç gün nisyə xörək yedikdən sonra, axırıncı dəfə itələyib dükandan çölə saldın?!»

Mürşid vahiməli halda Şeyxin yanından çıxdı və qaça-qaça o seyyidi axtarmağa başladı. Tapdıqdan sonra üzürxahlıq etdi, daha sonra dükanının qabağından bir tablo asıb üzərində belə yazdı: «Nisyə verilir, imkanımız miqdarında əl borcu da verilir!”¹

UŞAĞI İNCİTMƏK

Şeyxin məşhur şagirdlərindən biri deyir: İki yaşlı oğlum (hal-hazırda təqribən qırx yaş vardır) evi buladığına görə anası onu möhkəm döydü, az qaldı ki, nəfəsi kəsilsin. Bir saatdan sonra həyat yoldaşım şiddətli qızdırmaya düçar oldu. Həkimə müraciət etdik, o günün ağır iqtisadi şəraitində altıмыш tümənlik dava-dərman yazdı. Lakin qızdırması kəsilmədi, üstəlik yenə də şiddətləndi. Yenidən həkimə müraciət etdik, bu dəfə qırx tümənlik dava-dərman yazdı. Bu məbləğ pulu ödəmək o zaman bizim üçün çox ağır idi.

¹ Mürşid Celuyi Məruf Möcüzə təxəllüsü götürmüş şair Heydər Əli Tehraninin atasıdır ki, onunla Şeyxin arasında olan əhvalatlar gələcəkdə qeyd olunacaqdır.)

Gecə Şeyxi maşına mindirdim ki, onun məclisinə gedək. Həyat yoldaşım da maşında idi. Cənab Şeyx mindikdən sonra həyat yoldaşıma işarə edib dedim: Uşaqlarımın anasıdır, qızdırması var. Həkimə apardıq, qızdırması kəsilmədi.

Şeyx dərin bir baxışla nəzər salıb həyat yoldaşıma xitabən buyurdu:

«Uşağı ki, o cür vurmazlar! Tövbə et, uşağın qəlbini ələ al, onun üçün dükandan bir şey al, yaxşı olacaqdır.

Biz o cür etdik və xanımın qızdırması dərhal kəsildi.

HƏYAT YOLDAŞINI İNCİTMƏK

O yenə belə nəql edir: Bir gün Şeyxlə birlikdə cənab Radmənişin mənzilində idik. Mən ona dedim: Atam təqribən 1352-ci hicri qəməri ilində (1933) dünyadan getmişdir.¹

Onların vəziyyətinin necə olmasını bilmək istəyirəm.

Şeyx buyurdu: «Bir Fatihə surəsi oxu».

Bir qədər diqqət etdikdən sonra dayandı və dedi: Qoymurlar buraya gəlsin, arvadının əlində giriftardır!

Dedim: Mümkünsə onun həyat yoldaşı ilə söhbət edin.

Buyurdu: Ögey anan gəldi.

O, kənd əhlindən idi və atam onunla evləndikdən sonra bir neçə arvad da almışdı. Buna görə də ömrünün axırına qədər atamla dava-dalaşda idi. Atam qarıdan girəndə, o qarıdan çıxırdı.

¹ O, axund Mirza Caninin övladlarından olan axund molla Məhəmməd Baqir idi. Qəzvinin məşhur mübarizlərindən və təqvalı alimlərindən biri sayılırdı ki, 1290-cı hicri qəməri ilində anadan olmuşdur. O, də «Kifayət» kitabının müəllifi Axund Xorasaninin, hacı Şeyx molla Xorasaninin və hacı Məhəmməd Hadi Tehraninin tələbələrindən idi. «Gəncineyi danişməndan» kitabı, 9-cu cild səh. 219.

Şeyxə dedim: Ondan soruşun ki, nə etməliyəm ki, atamdan razı olsun.

Şeyx buyurdu: Bir neçə ac doyursun.

Dedim: Neçə nəfəri?

Şeyx dedi: Yüz nəfəri.

Dedim: Bu qədərə gücüm çatmaz.

Nəhayət qırx nəfər acı doyuzdurmaqla razılaşdı. Bunu qəbul etdikdən sonra Şeyx dedi: «Atanın səsi ucaldı, o qadın razı olduqdan sonra atanı azad etdilər. O, deyir: Oğluma de ki, nə üçün iki arvad almışdır! Gör başıma nə bəlalər gətirmişəm. Ona de ki, diqqətli olsun, arvadların arasında ədalətlə rəftar etsin.

Şeyxin dostlarından biri deyir: Soruşdum ki, bərzəxdə atamın vəziyyəti necədir?

Buyurdu: O, sənin ananın əlində giriftardır.

Gördüm ki, düz buyurur. Atam ikinci arvad almışdı. Buna görə də anam ondan narazı idi. Gedib anamı razı saldım, Şeyxin hüzuruna getdiyim başqa bir səfərdə məni görən kimi buyurdu: Nə qədər yaxşı işdir ki, insan iki nəfərin arasında barışıq yaratsın. Atan artıq rahatlıqdadır.

ƏRİ İNCİTMƏK

Şeyxin şagirdlərindən biri belə nəql edir: Bir qadının əri seyyid idi və Şeyxin dostlarından sayılırdı. O, ərinə çox əzab-əziyyət verirdi. Bir müddətdən sonra vəfat etdi. Onun dəfn mərasimində Şeyx də iştirak edirdi. Sonra buyurdu: Bu qadının ruhu yersiz mübahisə edir, deyir: Yaxşı, indi ki, öldüm, necə oldu! Onu dəfn etmək istədikdə əməlləri yırtıcı qara bir it sifətinə düşdü, itin onunla dəfn olunacağını başa düşdükdə, anladı ki, necə böyük bəlalər onun yolu üzərindədir. Buna görə də ağlayıb yalvarmağa və nəre çəkməyə başladı! Çox narahat olduduğunu gördükdə

seyyiddən xahiş etdim ki, arvadını halal etsin. O da mənim xatirimə halal etdi, it yox oldu, sonra onu dəfn etdilər.

BACININ NARAZILIĞI

Şeyxin övladlarından biri deyir: Bir mühəndis ev tikib satmaqla məşğul olurdu və o vaxta qədər yüz bina tikmişdi. Lakin borclu olduğuna görə iqtisadi vəziyyəti ağır idi. Məhkəmə onun müflisləşməsinə dair hökm çıxarmışdı. O, atamın evinə gəlib dedi ki, evə gedə bilmirəm, özümü gizlədirəm ki, bir kəs məni görməsin.

Şeyx diqqətlə baxıb buyurdu: «Get, bacını özündən razı sal».

Mühəndis dedi: Bacım məndən razıdır.

Şeyx buyurdu: «Xeyr!»

Mühəndis bir qədər fikirləşib dedi: Düzdür. Atam dünyadan getdikdə onun irsi bizə çatdı. Bacımın payı min beş yüz tüməndən ibarət idi. İndi yadıma düşdü ki, bu miqdarı ona verməmişəm.

Gedib gəldikdən sonra dedi: Bacıma beş min tümən verib onu razı saldım.

Atan deyir ki, hələ də razı olmamışdır... Bacının evi vardımı?

Mühəndis dedi: «Xeyr, kirayədə qalırlar».

Şeyx dedi:

«Get indiyə qədər tikdiyin evlərin ən yaxşısını onun adına keçir və ver. Sonra gəl görək nə edə bilərik».

Mühəndis dedi: « Şeyx, biz iki nəfər şərikik, bu işi təklildə necə edə bilərəm?»

Şeyx dedi: «Bundan başqa bir şey fikrimə gəlmir. Çünki, Allahın bu bəndəsi hələ də razı olmayıbdır».

Sonra o şəxs getdi və evlərdən birini bacısının adına keçirtti, mənzil avadanlıqlarını orada qoyub qayıtdı.

Şeyx dedi: «İndi işlər düzəldi».

O günün sabahı onun tikdiyi evlərdən üçü satışa getdi və iqtisadi çətinlikləri aradan qalxdı.

BACIYA QARŞI ETİNASIZLIQ

Bazar tacirlərindən biri müflisləşmişdi. Dostu ilə dərdləşərək özünün pərişan vəziyyətindən nalə edirdi. Bu zaman Şeyx onun dükanının qabağından keçirdi. Dostu ona dedi: Öz çətinliyini bu kişiyə de.

Tacir dedi: Axı onu tanımıram. Nəhayət çox isrardan sonra dostu Şeyxin yanına gedib salam verdikdən sonra deyir: Mənim qarşıma bir çətinlik çıxıb, sizinlə danışmaq istəyirəm.

Tacir bu barədə məlumat verdikdən sonra Şeyx başını aşağı salıb deyir: «Sən çox rəhimsiz adamsan. Dörd aydır ki, bacının əri dünyadan getmişdir, sən isə bacını və onun uşaqlarını arayıb axtarmamısan. Sənin giriftarçılığın bu işdən ötrüdür».

Tacir dedi: «Axı ixtilafımız vardır?»

Şeyx dedi: «Sənin bu müşkülünün kökü oradadır, indi özün bilərsən».

Tacir öz dostunun yanına qayıdır və baş verən hadisəni danışır. Sonra bir qədər mənzil avadanlığı alıb bacısının yanına gedir. Barışdıqdan sonra onun bütün çətinlikləri düzəlir.

ANANIN NARAZILIĞI

İçərisində bir cavan olmaqla bir neçə nəfərin edam olunması haqda hökm çıxarılmışdı. O cavanın yaxın adamları Şeyxin yanına gəlib ondan iltimas edirdilər ki, bu barədə bir çıxış yolu buyursun. Şeyx deyir: «O, anası tərəfdən giriftar olmuşdur».

Anasının yanına gəlirlər, o deyir: Nə qədər dua edirəmsə təsiri yoxdur.

Deyirlər: Cənab Şeyx buyurdu ki, siz ondan narazısınız.

Anası deyir: Oğlum təzə evlənmişdi. Bir gün yemək yeyəndən sonra süfrəni yığıb, qabları bir siniyə qoydum və gəlinə verdim ki, mətbəxə aparsın. Oğlum sinini onun əlindən alıb dedi: Sizin üçün kənz almamışam!

Axırda anası razılıq verdi və övladının bu işdən qurtarması üçün dua etdi. Sonrakı gün elan etdilər ki, onu edama məhkum edərkən səhvə yol verilmişdir. O cavan azad edildi.

BİBİNİN QƏLBİNİN SINMASI

Şeyxin dostlarından biri nəql edirmiş ki, onun atası ağır xəstəliyə düşər olmuşdu. Nə qədər dava-dərman işlətdilərsə, faydası olmadı. Axırda Şeyxə dedim ki, atam xəstələnmişdir, bir ildir ki, xəstəlik yatağında yatır. Şeyx dedi: «Bibin varmı?»

Dedim: Bəli.

Buyurdu: O bibinin ucbatından giriftar olmuşdur. Əgər bibin dua etsə atan sağalar.

Bibimdən xahiş etdim ki, atamı dua etsin. O, da dua etdi. Lakin, atam sağalmadı. Yenidən Şeyxin hüzuruna gəlib dedim: Bibim razı oldu, lakin atam sağalmadı?!

Şeyx, bibimin dörd yetim qalmış övladına qarşı ehsan etməyi tövsiyə etdikdən sonra dedi: «Bu işləri etdikdən sonra onlara de ki, atanı dua etsinlər».

Mən də belə etdim, sonra bibimdən soruşdum: Sənin atamdan narazı olmağının səbəbi nədir?

Dedi: Ərim rəhmətə gedəndən sonra atan məni və dörd yetim övladımı öz evinə apardı. Bir gün sənin ananla dava etdiyimiz zaman atan gəldi, dərhal məni və balalarımı evdən çıxartdı. Orada mən həddindən artıq narahat oldum.

Nəhayət bibimin razı olması ilə atamın halı yaxşılaşdı. Lakin tamamilə sağalmamışdı. Yenidən Şeyxin hüzuruna gedib, hadisəni dedim. Bu dəfə göstəriş verdi ki, seyyidlərdən birinə ehsan edim. Bu işdən sonra atam tamamilə sağaldı.

SAHİBKARIN ÖVLADLARINI İNCİTMƏK

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Şeyx buyurardı: Heç bir səbəb olmadan sizə çətinlik üz verməz.

Bir dəfə başım yaralandı, dostlarımdan biri ilə Şeyxin hüzuruna getdim. Dostum ondan soruşdu: Görün o nə etmişdir ki, başı əzilmişdir.

Şeyx bir qədər diqqət yetirdikdən sonra buyurdu: «Fabrikdə bir uşağı incitmişən».

Gördüm ki, düz deyir. Mən qəlib düzəldirdim və o zamanlar bu sənət çox az yayılmışdı. Qəlib düzəldənlər adətən sahibkarlarla necə istəyirdilərsə, elə də rəftar edirdilər. Ev sahibinin oğlu mənim işimə çox yersiz bir irad tutmuşdu və əslində bu işin ona heç bir dəxli də yox idi. Mən də onunla o qədər tünd və ciddi danışmağa başladım ki, o ağlamağa başladı. Şeyx buyurdu: Əgər onu razı salmasan, sənin giriftarçılığın davam edəcəkdir.

Mən gedib ondan üzürxahlıq istədim.

QULLUQÇUNUN İNCİDİLMƏSİ

Şeyxin müridlərindən birinin mənzilində maliyyə idarəsindən bir neçə nəfər onun hüzuruna gəlir. Onlardan biri deyir ki, bədənimdə qaşınma xəstəliyi var və sağalmaq bilmir.

Şeyx bir qədər diqqət yetirib buyurur: Çünki sən ələviyyə (Əli (ə)-in nəslindən olan) xanıma əziyyət vermişən.

O şəxs dedi: Axı bunlar gəlib, stolun arxasında oturur və özlərindən bəzi şeylər quraşdırırlar, bir söz deyəndə də ağlamaqları tutur.

Məlum oldu ki, o ələviyyə qadın onların idarəsində işləyirmiş. Həmin şəxs də öz rəftarı ilə o qadını incitmişdir.

Şeyx buyurdu: «O qadını razı salmayınca, sənin bu xəstəliyin sağalmayacaq».

Bu hadisənin oxşarını Şeyxin şagirdlərindən digər biri nəql etmişdir. O, belə deyir: Dostlarımdan birinin evinin həyətinə Şeyxin hüzurunda oturmuşduq. Şeyxin məclislərində iştirak edən dövlət məmurlarından biri də orada idi. O, müəyyən xəstəlik səbəbindən ayaqlarını uzatmışdı. Şeyxə üzünü tutub dedi: Cənab Şeyx! Bir müddətdir ki, ayaq ağrısına mübtəla olmuşam, üç il müddətində nə etmişəmsə müsbət nəticəsi olmayıb, heç bir dərmanın təsiri yoxdur.

Şeyx həmişəki adətinə uyğun olaraq orada olanalardan istədi ki, bir həmd oxusunlar və diqqət yetirib buyurdu: Sizin ayağınızın ağrısı, yazını pis yazdığına görə katibəni danladığınız və onun üzərinə qışqırdığınız gündən başlamışdır. O, ələviyyə bir qadın idi. Qəlbi sındı və ağladı. İndi gedib onu tapmalı və könlünü almalısın ki, ayağın sağalsın.

O kişi dedi: Düz buyurursunuz. O, qadın idarədə katibə işləyirdi. Bir dəfə mən onun üzərinə qışqırdım və o da ağladı.

QOCA QARININ HAQQINI QƏSB ETMƏK

Şeyxin şagirdlərindən biri yemək yeyəndən sonra öz mənəvi halətini itirir. Şeyxdən kömək istədikdə, o buyurur: Yediyin kababın pulunu filan tacir vermişdir ki, o pul da qoca bir qarıdan qəsb olunmuşdu.

BAŞQALARINA HÖRMƏTSİZLİK

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Şeyx bir neçə nəfərlə birlikdə imamzadə Yəhya küçəsindən keçən zaman bir nəfər piyadə bir velosipedçi ilə toqquşdu. Piyadə əsəbiləşib velosipedçiyə dedi: Ay eşşək!

Şeyx dedi : Onun batını (piyadənin) eşşəyə döndüü!

Şeyxin şagirdlərindən başqa birisi Şeyxin belə buyurduğunu nəql edir:

«Bir gün bazarın qabağında keçirdim. Gördüm ki, bir fayton hərəkət edir. Faytonu çəkən bir yabının cilovunu da başqa bir şəxs tutmuşdu. Gözlənilmədən bir nəfər faytonun qabağında keçdi. Faytonçu qışqırdı: Ay yabı!

Gördüm ki, faytonçunun mənəvi siması dərhal yabıya çevrildi və cilov iki dənə oldu!!

HEYVANLARA QARŞI RƏHİMSİZLİK

İslamda, hətta heyvanlara qarşı rəhimsizlik də məzəmmət olunmuşdur. Müsəlman bir şəxsin heyvanlara əziyyət verməyə, eləcə də onlara pis sözlər deməyə haqqı yoxdur.¹

Buna görə də Peyğəmbəri-əkrəm (s) bir hədisdə belə buyurmuşdur:

*«Əgər heyvanlara qarşı rəva gördüyünüz zülmələr sizin üçün bağışlansa, sizin günahlarınızdan çoxu bağışlanar».*²

Əti halal olan heyvanların ətindən istifadə olunsun deyə, başının kəsilməsi islam nəzərindən caizdir, lakin eyni zamanda onların zibh olunması üçün müəyyən qayda-qanunlar qoyulmuşdur ki, mümkün olan qədər heyvanlar az əziyyət çəksinlər. Heyvanın kəsilmə qaydalarından biri də budur ki, başı kəsiləcək heyvan başqa heyvanların gözü qarşısında öldürülməsin.³

İmam Əli (ə) buyurur:

*«Qoyunu qoyun yanında, dəvəni dəvə yanında bir-birinə baxdığı halda zibh etməyin».*⁴

Buna əsasən bir heyvanın balasının başını anasının gözü qabağında kəsmək çox şiddətlə qadağan edilmişdir. Bu da

¹ «Mizanul-hikmət» 3/1343

² «Mizanul hikmət» 3/1344/981/4520

³ «Vəsailü-ş-şiə», 16-cı cild, səh.24, «Təhririlül-vəsilə», 2-ci cild, kitabe-seyd və zübahə, səh.151, 20-ci məsələ.

⁴ «Kafi», 6/229/7 və «Təhzibul-əhkam», 9/80/341

həmən işi görən adamın qəlbinin daş olmasından və son dərəcə rəhimsizliyindən xəbər verir. Bu işin mənfi təsirləri onu görənin həyatında hökmən zahir olacaqdır.

Şeyxin şagirdlərindən biri belə nəql edir: Bir nəfər qəssab Şeyxin yanına gəlib deyir: «Uşağım ölüm ayağındadır, nə edim?»

Şeyx dedi: «Sən inəyin balasını onun anasının gözü qabağında kəsmisən!»

Qəssab iltimas etdi ki, bəlkə onun üçün bir iş görsün. Şeyx buyurdu: «Ola bilməz. Deyir ki, balamın başını kəsibdir, uşağı gərək ölsün!»¹

İKİNCİ FƏSİL

RUHİ-MƏNƏVİ TƏRBIYƏNİN ƏSASI

«Fələh» (qurtuluş), həqiqətdə bütün insani kamalları əhatə edən bir kəlmədir. Quran nəzərindən bu məqama çatmağın yolu nəfsin saflaşdırılması və mənəvi tərəqqidən ibarətdir. Allah-taala Qurani-Kərimdə təkrar andlardan sonra təkid edərək buyurur:²

Yəni, *«Öz nəfsini paklayıb aludəliklərdən təmizləyənlər fələhə (qurtuluşa) çatmışlar».*

Bütün ilahi peyğəmbərlərin Allah tərəfindən insanları hidayət etmək üçün gətirdikləri şeylər fələhin və insanın

¹ Ayətullah Fehri cənab seyyid Məhəmməd Rza Kəşfidən nəql edir ki, onun qonşuluğunda bir qəssab var idi. Onun oğlu şiddətli ürək ağrısına düşər olmuşdu və cənab Kəşfiyə təvəssül etmişdi. Cənab Kəşfi onu Şeyxin yanına göndərmişdi, amma Şeyx qəssaba demişdi: «Bir dananı anasının gözü qabağında kəsmisən, buna görə də oğlunun sağalacağına ümid yoxdur.»

² Şəms surəsi, 9-cu ayə.

daxilində olan yüksək istedadların çiçəklənməsinin müqəddiməsidir. Nəfsin saflaşdırılmasında əsas məsələ bundan ibarətdir ki, insan bu işin haradan başlayıb necə yerinə yetirəcəyini bilsin.

İlahi peyğəmbərlərin nəzərində nəfsin saflaşdırılmasının əsası və bu yolda götürülən ilkin addım tövhiddən ibarətdir. Buna görə də bütün ilahi peyğəmbərlərin bəşəriyyət üçün gətirdikləri ilkin kəlam «la ilahə illəllah» kəlməsindən ibarətdir.

*«Biz səndən qabaq hər peyğəmbəri göndərmişiksə, ona belə vəhy etmişik ki: Məndən başqa heç bir məbud yoxdur, belə isə mənə ibadət edin».*¹

Peyğəmbəri-əkrəmin (s) də insanlara xitabən bəyan etdiyi ilkin söz bundan ibarət idi:

*«Ey insanlar, «la ilahə illəllah» deyin ki, qurtuluşa çatasınız».*²

Digər tərəfdən, təkə tövhid kəlməsini demək kifayət deyildir. İnsanın mənəvi saflaşmasına, ruhi tərəqqisinə və fəlahə nail olmasına səbəb olan, eləcə də insani kamalları çiçəkləndirən şey, tövhidin həqiqəti və insanın həqiqi mənada tövhidçi olmasıdır.

İnsanın tövhidin həqiqətinə tam və kamil mənada çatmasının əlaməti bundan ibarətdir ki, ilahi mələklərlə eyni səviyyədə Allahın hüzurunda haqq-taalanın yeganəliyinə şəhadət versin:

*«Allah, mələklər və elm sahibləri şəhadət verirlər ki, Allahdan başqa heç bir məbud yoxdur».*³

Şeyxin şagirdlərindən biri onun barəsində belə deyir: Allah ona rəhmət eləsin! Bütün səy və çalışmaları «la ilahə illəllah»

¹ Ənbiya surəsi, 25-ci ayə.

² «Biharul-ənvar», 18/202

³ Ali-İmran surəsi ayə 18

kəlməsini dərk etmək, bütün danışıqları bu pak kəlmənin həqiqətinə çatmaq üçün sərf olunurdu.

Başqa birisi deyir: Şeyx bu sahədə mütəxəssis idi. Var gücü ilə çalışırdı ki, özünün əldə etdiyi həqiqəti başqalarına da ötürə bilsin, şagirdlərini şühudi tövhid məqamına çatdırsın.

Şeyx buyururdu:

«Mənəvi yüksəlişin və ruhi saflaşdırmanın əsası tövhiddən ibarətdir. Hər kəs bir ev tikmək istəsə, əvvəlcə onun təməlini möhkəmləndirməlidir. Əgər təməli möhkəm və əsaslı olmazsa, o binanın möhkəm olacağına arxayın olmaq olmaz. Allah yolunun davamçıları da öz yollarını tövhiddən başlamalıdırlar. Bütün peyğəmbərlərin ilkin sözü «la ilahə illəllah» kəlməsi olmuşdur. İnsan tövhidin həqiqətini dərk etməyincə, öz vücudunda Allahdan başqa heç bir şeyin təsirli olmadığına inanmayınca və Allah-taalanın müqəddəs zatından başqa hər bir şeyin fani olduğuna əqidə bəsləməyincə insani kamallara çata bilməz. Tovhid kəlməsini dərk etməklə insan bütün varlığı ilə Allaha diqqət yetirəcəkdir».

Həmçinin buyururdu:

«Əgər Allahın səni çağırmasını istəyirsənsə, müəyyən qədər mərifət qazanıb Allahla müamilə et. «La ilahə illəllah» deyərkən sözünüzdə doğruçu olmalısınız. İnsan yalançı məbudları kənara qoymayınca həqiqi mənada müvəhhid (tovhidçi) və «la ilahə illəllah» kəlməsini deyərkən düz danışan ola bilməz. «İlah» dedikdə insanın qəlbini ovsunlayan hər bir şey nəzərdə tutulur. İnsanın qəlbini ovlayan hər bir şey, o şəxsin məbudu sayılır. «La ilahə illəllah» deyəndə, biz Allaha heyran olmalıyıq.

Bütün Quran «la ilahə illəllah» kəlməsinə qayıdır. İnsan elə bir yerə çatmalıdır ki, qəlbində bu kəlmədən başqa heç nə həkk olunmasın, Allahdan başqa hər şey aradan götürülsün.¹

¹ Ənam surəsi, ayə 91

İnsan tövhid ağacına bənzəyir ki, onun meyvəsi ilahi sifətlərin insanda zühur olmasıdır. O ağac bu səməri gətirməyincə kamil deyildir. İnsanın kamal həddi Allaha qovuşmaqla nəticələnir. Yəni, o, Allah-taalanın sifətlərinin zahir oduğu yerə çevrilir. Çalışın ilahi sifətlər sizdə canlansın. O, kərimdir, siz də kərim olun. O, rəhm edəndir, siz də rəhm edən olun. O, eybləri gizlədəndir, siz də eybləri gizlədin.

İnsanın dərdinə dəyən şeylər ilahi sifətlərdir. Yerdə qalan heç bir şey insanın dərdinə dərman etməz, hətta ismi-əzəm də.

Əgər tövhiddə qərq olsan, hər an Haqq-taalanın mərhəmətlərindən bəhrələnəcəksən. Hər an yeni-yeni mərhəmətlər vücudunu bürüyəcək.

ŞİRKDƏN UZAQ OLMAQ

İnsanın şirki öz qəlbindən, ruhundan təmizləməsi tövhidin həqiqətinə çatmaqda ilkin addımlardır. Buna görə də tövhidin əsil şüarında, yəni «la ilahə illəllah»da yalançı məbudların inkar olunması həqiqi Allahın isbat edilməsindən öncə gəlir.

İndi görək şirk nədən ibarətdir və müşrik kimdir. Görəsən şirk sadəcə cansız əşyaların Allah olmasına inanmaqdır? Və müşriklər də yalnız cansız bütlərə etiqad bəsləyənlərdirmi? Yoxsa məsələ tamamilə başqa cürdür?

Tövhid müqabilində şirk dedikdə xəyali qüvvələrə etiqad bəsləmək, onların varlıq aləmində təsir göstərməsinə inanmaq və həqiqi təsir edən qüvvə, yəni Allah-taalanın qarşısında bu etiqadlara malik olmaqdır.

Müvəhhid varlıq aləmində Allahdan başqa heç bir şeyi təsirli bilmir; Ondan başqa heç bir şeyə pərəstiş etmir; Nə cansız, nə də canlı bütlərə etiqad bəsləyir.

Müşrik o kəsə deyilir ki, yeganə Allahdan başqa nə isə bir şeyi varlıq aləmində təsirli bilir, Ondan başqasına itaət edir. Bəzən cansız varlıqlara, bəzən zorakılara itaət edir, bəzən də

nəfsani istəklərinə tabe olur, bəzi vaxtlar isə hər üçünə tabe olur.¹

İslam nəzərindən qeyd olunan şirkin hər üç növü məzəmmət olunmuşdur. Tövhidin həqiqətinə çatmaq üçün mütləq mənada olan şirkdən uzaqlaşmaq lazımdır.

Diqqət yetirilməli mühüm məsələ bundan ibarətdir ki, şirkin növlərinin ən təhlükəlisi üçüncü mənada olan şirk, yəni həvayi-nəfsin istəklərinə tabe olmaqdır. Bu qəbildən olan şirk əqli və qəlbi mərifətin maneələrinin mənşəyi, birinci və ikinci mənaya olan şirkin başlanğıcıdır:

«O kəsi görmədinmi ki, öz həvayi-nəfsini özünə məbud qərar vermişdir?! Allah-taala onu bildiyi halda azğınlığa saldı, qulağına, qəlbinə möhür vurdu. Bəs Allahdan sonra kim onu hidayət edə bilər? Ayılmaq istəmirsinizmi?!»²

Buna əsasən Şeyx nəfs bütünü tövhidin ən təhlükəli bir bəlası hesab edərək buyururdu:

«Kəlamın əsas məğzi o böyük büt ətrafındadır ki, sənin qəlbində yatmışdır».

İmam Xomeyni (r.ə.) də bu barədə belə buyurur: *Bütlərin anası sizin nəfsinizdən ibarət olan bütdür. Nə qədər ki, bu böyük büt və güclü Şeytan aradan qaldırılmayıb, Allah-taalaya doğru bir yol yoxdur. Nə qədər də çətindir ki, bu büt sına və bu Şeytan ram və müti ola».*³

Əgər insan bu böyük bütlə mübarizədə qalib gəlsə, ən böyük qələbələrə nail olar.

¹ Birinci dəstəyə Nuh surəsinin 23-cü ayəsi, ikinci dəstəyə Nəhl surəsinin 36-cı ayəsi və üçüncü dəstəyə Furqan surəsinin 43-cü ayələri dəlalat edir.

² Casiyə surəsi-23)

³ «Səhifeyi-nur», 22/348.

NƏFSİNLƏ MÜBARİZƏYƏ QALX

O dövrün məşhur güləşçilərindən biri olan Əsgər Pəhləvan belə nəql edir: Bir gün mənə Şeyxin yanına apardılar. O, mənə biləyimə əl vurub buyurdu: Əgər çox güclü pəhləvansansa öz nəfsinlə güləş!

Həqiqətdə nəfs bütünü sındırılması, şirkin aradan qaldırılıb həqiqi tövhid məqamına çatmaq üçün birinci və axırncı məsələdir.

Bəlkə də bu mənə Allaha çatmaqda ən yaxın yol ola bilər ki, Əbu Həməzə Somali imam Zeynül-abidin (ə)-in dilindən belə nəql edir:

İlahi, Sənə tərəf gələn yoçuların yolu çox yaxındır!¹

Zahirən cənab Şeyx məhz bu məsələni Sərdar Kabuli kimi böyük bir şəxsiyyətə xatırlatmaq üçün Kermanşaha səfər etmişdi.

BİR İNCƏ MƏSƏLƏNİ DEMƏK ÜÇÜN SƏFƏR

Ayətullah Fehri mərhum hacı Qulam Qüdsidən nəql edir: Günlərin bir günündə şeyx mənə dedi: Kermanşaha - Sərdar Kabulinin evinə getmək lazımdır.²

Biz onun evinə gedib oturduq. Mən Şeyxi təqdim etdim, bir müddət araya sükut çökdü. Mərhum Sərdar Kabuli buyurdu: Cənab Şeyx! Bir şey buyurun biz də istifadə edək.

Şeyx buyurdu: Allahın fəzl və mərhəmətinə etimad etməyib, yalnız öz kəsb etdikləri məlumatlarına etimad edən bir şəxsə nə deyə bilərəm?

¹ «Məfatihul-cinan», Əbu Həməzə Somali duası.

² O, əqli elmlərdə son dərəcə istedadlı bir şəxsiyyət idi.

Mərhum Sərdar Kabuli sakit oturmuşdu, bir neçə an keçdi, əmmaməsini başından götürdü və stolun üstünə qoydu, başını o qədər divara çırpdı ki, mən onun halına yandım. Qarşısını almaq istədikdə Şeyx mane olub dedi:

...Mən gəlmişəm ki, elə bu sözü ona deyib qayıdam.

MİN DƏFƏ İSTİĞFAR ET!

Şeyxin övladlarından biri belə nəql edir: Hindistandan hacı Məhəmməd adlı bir nəfər hər il İrana gəlir və bir ay burada qalırdı. Məşhəd yolunda namaz qılmaq üçün qatardan enir və bir guşədə namaz qılmağı başlayır. Qatar hərəkət edən zaman dostları nə qədər «qatara min, qatar yola düşür» deyə fəryad etsələr də, onlara etina etmir və özünün ruhi qüdrəti ilə qatarı yarım saat hərəkətdən saxlayır. Məşhəddən qayıdıb Şeyxin hüzuruna gəldikdə, Şeyx ona deyir:

«Min dəfə istiğfar et!»

O, deyir: Nə üçün?

Şeyx buyurur: Xəta bir iş görmüsən.

Dedi: Hansı xəta? İmam Riza (ə)-in ziyarətinə getdim, sizi də dua etdim.

Şeyx buyurur: Qatarı orada saxladın. Demək istədin ki, mən idim ki...! Gördünmü Şeytan səni aldatdı. Sənin haqqın yox idi ki, belə bir iş görəsən!

ŞƏXSİYYƏTƏ PƏRƏSTİŞ VƏ ŞİRK

Tövhidlə şirkin sərhədləri o qədər nazik, zərif və məxfidir ki, adi gözlər onu ayırd edə bilməz. Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunan bir hədis buyurur:

«Həqiqətən şirk zülmətli gecədə qara daşın üstündə gedən qarışqanın yol getməsindən daha gizlidir».¹

¹ «Mizanul-hikmət», 6/2724/1994/9316.

Yalnız Allah dərgahında böyük məqamlara malik olan bəsirət sahibləri gizlin şirk sərhədlərini ayırd edər və onun barəsində xəbərdarlıq verə bilirlər.

Şəxsiyyətə pərəstiş hiss olunmayan şirk məxfi növlərindən biridir ki, çoxları buna giriftar olurlar. Şəxsiyyət nə qədər ilahi və böyük olsa belə, ona diqqət yetirilməsi, əmrlərinə itaət olunması Allahın razılığı üçün olmazsa, bu iş şirk sayılır. Buna görə də Şeyx buyurardı:

«Əgər mənim xatirimə mənim yanına gəlibsənsə, uduzmuşan».

ATAN SƏNİN ÜÇÜN BÜT OLMASIN

Höccətul-islam Seyyid Məhəmməd Əli Milani (böyük alim, mərcəyi-təqlid mərhum Ayətullah Seyyid Məhəmməd Hadi Milani (rə)-in oğlu) Şeyxin onun atası ilə görüşünü belə bəyan edir:

Mərhum Şeyx Rəcəbəli Xəyyatın nəfsini günahlardan saxlamaq və Allah dərgahında günah etməmək səbəbi ilə bəsirət gözü açılmışdı. Bu ilahi şəxsiyyət müridlərindən bir çoxunu ixlas, Allaha eşq istiqamətində tərbiyə edə bilmişdi.

O, atamı çox istəyirdi. Mən də onu əvvəlcədən tanıdığım üçün tez-tez hüzuruna gedir və bəzi vaxtlar ayə və rəvayət zikr edilən məclislərində iştirak edib onun moizələrindən istifadə edirdim.

Bir dəfə Məşhədə ziyarət üçün getdim. Yuxarı xiyabanda yerləşən «Bəstin» yanındakı «Tus» hotelində otaq götürdük. Mərhum atam onu nahar yeməyinə dəvət etdi. Şeyx Rəcəbəli bizim mənzilə gəldi, atam da onu görüb çox sevindi. Gün batana qədər bir-biri ilə söhbət etdilər.

Mərhum Şeyx həmin məclisdə mənə üz tutub dedi: Ehtiyatlı ol, atan sənin üçün bütə çevrilməsin!

Atama isə belə dedi: Ehtiyatlı olun, oğlunuz sizin üçün giriftarçılığa və əzab-əziyyəyə səbəb olmasın!

Mənim zehnimdən keçdi ki, görəsən insan həm dünyanı, həm də axirəti əldə edə bilərmi? Cənab Şeyx heç bir müqəddimə olmadan mənə üz tutub buyurdu: Bu duanı çox oxu: *Rəbbana atina fiddünya həsənətən və fil axirəti həsənətən (Pərvərdigara, həm bu dünyada, həm də axirətdə biza, Həsənə nəşib et!).*

Onunla birlikdə hotelə qayıtdıq. Hoteldə Heydər ağa Möcüzə (şer divanının müəllifi) cənab Şeyxin qarşısına çıxdı və nahar yemək üçün dəvət etdi. Şeyx əvvəlcə qəbul etmədi, lakin çoxlu israr etdikdən sonra razı oldu. Sonra Heydər ağa atamın qarşısına gəldi və onu da dəvət etdi. Nəhayət atamla birlikdə Heydər ağa Möcüzənin evinə getdik. Cənab Şeyx Rəcəbəli özünün iki səfər yoldaşı ilə orada idi. Həmin gün gün batana qədər söhbət davam etdi.

TOVHDİN HƏQİQƏTİNƏ ÇATMAĞIN YOLU

İndi əsaslı sual bundan ibarətdir ki, insan özünü şirkdən necə təmizləyə bilər, nəfs bütünü sındırmaqla aşkar məxfi şirkin kökünü öz vücudundan necə quruda bilər və nəhayət tövhid zülalını əldə edə bilər?

Cənab Şeyxin cavabı belə idi:

Mənim nəzərimə görə əgər bir şəxs nicat yolunu tapmaq, həqiqi kamala yetişmək və tövhidin mənasından bəhrələnmək istəsə gərək dörd şeyə əl atsın:

1. Özünü daim Allahın hüzurunda hiss etsin;
2. Əhli-beytə (ə) təvəssül etsin;
3. Gecələr ah-nalə etsin;
4. Allahın bəndələrinə ehsan etsin.

Şeyxin bu barədə olan nəzərləri sonrakı fəsillərdə bəyan olunacaqdır.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

MƏNƏVİ YÜKSƏLİŞ AMİLİ

Məhəbbət insanın mənəvi tərəqqisi və nəfsinin saflaşdırılması üçün bir iksirdir. Allah-taalaya eşq bəsləmək, bütün əxlaqi çirkinlikləri sağaldır, bütün gözəl sifətlərin hamısını bir yerdə aşıqə hədiyyə edir. İlahi eşq aşıqə öz məşuquna elə cəzb edir ki, Allahdan başqa hər kəslə rəbitəni kəsir.

İmam Zeynül-abidin (ə)-a mənsub edilən «Munacate mühibbin» də belə qeyd olunur:

«Pərvərdigara! Kim Sənin məhəbbətinin şirinliyini daddıqdan sonra başqasını özüinə yar seçər? Kim Sənin dərgahınla ünsiyyət yaratdıqdan sonra Səndən ayrılmaq istəyər?!»¹

İmam Sadiq (ə)-dan nəql olunan rəvayətdə deyilir:

«Allaha məhəbbət nuru hər vaxt bir bəndənin qəlbinə saçsa, onu başqa məşquliyətlərdən saxlayar. Allahdan başqa hər şeyi yad etmək zülmət deməkdir. Qəlbinə Allaha məxsus edən, Allaha aşıqə olan şəxs Allahın ən müxlis bəndələrindən, camaat içərisində ən doğru danışan, öz əhd-peymanına ən çox vəfalı qalanlardır»²

İnqitanın (yəni, bütün varlıqlardan ayırılıb Allaha diqqət yetirmək) ilkin mərhələsində əmmarə-nəfs ölür, insanın əqli həyatı başlanır və onun ən yüksək mərhələsində qəlbin gözləri

¹ «Biharul-ənvar», 93/160, «Məfatihul-cinan», Xəmsətə əşərə duasının Muhibbin münacatı.

² «Mizanul-hikmət», 2/958/669/3153.

Allah nuru ilə aydınlaşır və insan ulul-elm adlanan tövhidin ən yüksək mərhələsinə nail olur. Şəbaniyyə münacatında belə oxuyuruq:

*«Pərvərdigara! (Bütün varlıqlardan əl üzüb) yalnız Sənin dərgahına sığınmağın ən yüksək mərhələsinə mənə ata et və qəlbimizin gözlərini Sənə nəzər etmək nuru ilə işıqlandır».*¹

HƏQİQİ İKSİR

Allah məhəbbətinin kimyagərliyi və həqiqi iksir barəsində Şeyxdən çoxlu maraqlı hadisələr qeyd olunmuşdur. O cümlədən buyurur:

İksir elmi ardınca olduğum zaman bir müddət riyazətlə məşğul oldum və nəhayət çıxılmaz vəziyyətə düşdüm. Heç nə əldə edə bilmədim. Mənə almində mənə bu ayə buyuruldu:

*«Hər kəs izzət və başıucalıq istəyirsə (bilməlidir ki,) bütün izzət Allaha məxsusdur».*²

Ərz etdim: Mən iksir elmi istəyirdim.

Buyuruldu: İksir elmini izzət və başıucalıq üçün istəyirlər və izzətin həqiqəti də bu ayədədir. Buna görə də tam xatircəm oldum.

Bu hadisədən bir neçə gün sonra iki nəfər riyazətçi bizim mənzilin qapısına gəlib məni soruşdular. Görüşdükdən sonra dedilər: İki ildir ki, iksir elmi barəsində çalışırıq, indi heç nə əldə edə bilməyib çıxılmaz vəziyyətdə qalmışıq. İmam Riza (ə)-a təvəssül etdikdə bizi sizə doğru yönəltdi.

Şeyx təbəssüm etdi və yuxarıdakı hadisəni onlar üçün deyib əlavə etdi: Mən həmişəlik rahat oldum. İksirin hiqəqəti Allahın Özünə çatmaqdadır.

¹ «Biharul-ənvar», 94/99.

² Fatir surəsi-10.

Şeyx bəzi vaxtlar bu barədə Ərəfə duasının bu hissəsini dostları üçün oxuyardı:

«Pərvərdigara, Səni itirən nəyi tapmışdır və Səni tapan nəyi itirmişdir?!»

İmam Səccad (ə) Məkarimul-əxlaq duasının axırlarında Allah məhəbbətinin kimyagərliyi haqqında incə bir məsələyə toxunaraq deyir:

*«Pərvərdigara!.. Məhəbbət yolunu mənə asanlaşdır və onun vasitəsi ilə dünya və axirət xeyirini mənə kamil et».*¹

ŞEYXİN ƏN BÖYÜK BACARIĞI

Şeyxin ən mühüm xüsusiyyəti və bacarığı Allah-taalanın məhəbbət iksirinə nail olmasıdır. Şeyx bu kimyagərlikdə mütəxəssis idi və şübhəsiz bu ayələrdə buyurulanların bariz nümunəsi idi: *Yuhibbihu və yuhibbunəhu* (Allah onları, onlar da Allahı sevir)²

Vəlləzinə amənu aşəddu hubbən lillah (yəni, iman gətirənlər Allaha daha çox şiddətli məhəbbət bəsləyirlər).³

Hər kəs ona yaxınlaşsaydı məhəbbət iksirindən faydalanardı.

Cənab Şeyx buyururdu:

Allaha məhəbbət bəsləmək axırıncı bəndəlik mənzilidir, məhəbbət eşqindən də üstündür. Eşq sonradan yaranan, məhəbbət isə zati bir şeydir. Aşiq müəyyən səbəblərdən məşuqundan ayrıla bilər, lakin məhəbbət belə deyildir. Əgər aşiqin məşuqundan nöqsan tapılsa, kamallarını əldən versə,

¹ «Səhifeyi-səccadiyyə» məkarimul-əxlaq duası.

² Maidə-54

³ Bəqərə-165

ola bilsin ki, onun eşqi aradan getsin, lakin ana özünün nöqsanlı övladına da məhəbbət göstərir.

Sonra deyirdi: Əməllərin dəyərinin mizan və meyarı əməl edən şəxsin Allah-taalaya məhəbbətinin mizanı qədərdir.

ŞİRİN VƏ FƏRHAD

Bəzi vaxtlar şagirdləri başa salmaq üçün «Fərhad və Şirin» hadisəsindən misal çəkərək deyirdi:

Fərhadın vurduğu hər bir külüng, Şirinin adı və eşqi ilə idi. Hər iş görürsənsə onun axırına qədər bu halda olmalısan. Bütün fikrin-zikrin Allah olmalıdır, özün yox!

MƏHBUBUN EŞQİNƏ YAZI!

Şeyxin şagirdlərindən biri nəql edir ki, mən bir ticarətxananın katibi idim. Bir gün Şeyx mənim yanıma gəlib belə buyurdu: «Bu dəftərləri kimin üçün yazırsan?»

Dedim: «Ustadım üçün».

Buyurdu: «Əgər bu dəftərlərdə öz adını yazsan ustadın sənə irad tutarmı?»

Dedim: «Hökmən irad tutar».

Sonra buyurdu: «Ölçdüyün bu parçaları kimin üçün ölçürsən, özün üçün, yoxsa ustadın üçün?»

Dedim: «Onun üçün».

Sonra buyurdu: «Başa düşdünmü?»

Dedim: «Xeyr».

Buyurdu: «Fərhad hər bir külüngü vuranda, «Şirin can!» deyir və öz məşuqundan başqa heç nəyi yad etmirdi. Bu dəftəri öz məhbubunun eşqinə yaz. Parçanı Onun eşqinə ölç. Belə olan halda bunların hamısı vüsəlın müqəddiməsi olacaq. Çəkdiyin hər bir nəfəsi Allah eşqilə çək».

AŞIQLIK DƏRSİ VER!

Şeyxin müridlərindən biri belə nəql edir: Mərhum Şeyx Əhməd Səidi tanınmış müctəhid və mərhum ağa Burhanın xaric dərslərindəki ustadı idi.¹

Bir gün mənə dedi: Tehrandə bir dərzi tanıyırsanmı ki, mənə qəba tiksən?

Mən cənab Şeyxin ünvanını ona verdim. Bir müddətdən sonra onu gördüm. Məni görən kimi dedi: Mənə nə elədin?! Məni haraya göndərdin?!

Dedim: Necə ki? Məgər nə olmuşdur ki?

Dedi: Mənə tanışlıq verdiyin bu cənabın hüzuruna getdim ki, mənə qəba tiksən. Mənim ölçümü götürəndə, harada işlədiyimdən soruşdu. Dedim ki, tələbəyəm.

Buyurdu: Dərs oxuyursan, yoxsa tədris edirsən?

Dedim: Dərs verirəm.

Dedi: Hansı dərsləri verirsən?

Dedim: Xaric dərslərini.

Şeyx başını yelləyib dedi: Yaxşıdır, amma eşq dərsləri verginən.

Bu cümlənin mənə nə qədər təsir etdiyini deyə bilmərəm! Bu cümlə məni tamamilə dəyişdirdi.

Mərhum Səidi bu hadisədən sonra Şeyxlə əlaqə yaradır və onun hüzuruna gedirdi. Həm də Şeyxlə tanış etdiyimə görə mənə dua edirdi.

¹ Mərhum ağa Burhan Tehranın böyük alimlərindən və «Burhan» adlı elmiyyə mədrəsəsinin təsisçisi idi. Bu mədrəsəni Rey şəhərində həzrət Əbdül-əziz Həsəni (ə)-in məqbərəsinin qonşuluğunda tikdirmişdi.

EŞQİ PƏRVANƏDƏN ÖYRƏN

Şeyxin şagirdlərindən biri onun belə buyurduğunu nəql edir:

«Bir gecə Allahla münacat edərək, Onun dərgahında raz-niyaz etməklə məşğul idim. Gördüm ki, bir pərvanə çırağın ətrafına fırlanır. O qədər fırlandı ki, axırda özünü çırağa vurdu və yerə düşdü. Amma can vermədi. Çoxlu zəhmətlə yenidən hərəkətə gəldi və uçmağa başladı, bədəninin o biri tərəfini də çırağa vurub özünü həlak etdi. Bu cəryanda mənə belə ilham olundu ki: «Filankəs! Eşqbazlığı bu heyvandan öyrən. Daha öz vücudunda heç bir iddiaya yer qalmasın». Məşuq qarşısında həqiqi eşqbazlıq və məhəbbət bu heyvanın etdiyi kimi olmalıdır. Mən bu qəribə hadisədən ibrət dərsi aldım və halım dəyişildi.

ALLAHA MƏHƏBBƏTİN MÜQƏDDİMƏLƏRİ

Mütəal Allaha məhəbbətin müqəddiməsinin əsası Ona dair mərifət kəsb etməkdir.¹

Mümkün deyildir ki, insan Allahı tanıсын, amma Ona aşiq olmasın.

İmam Həsən Müctəba (ə) buyurur:

*«Hər kəs Allahı tanısa, Onu sevər».*²

Bu barədə əsas məsələ bundan ibarətdir ki, görəsən hansı mərifət Allah məhəbbətinin yaranmasına səbəb olur? Bürhani mərifət, yoxsa şühudi mərifət?

¹ Allaha məhəbbətin müqəddimatı ilə daha artıq tanış olmaq üçün «Əl-məhəbbətü fil-kitabi və sünneti» kitabına baxa bilərsiniz.

² «Tənbihul-xəvatir», 1-ci cild, səh.52.

Cənab Şeyx buyurur: Mətləbin məğzi bundan ibarətdir ki, insan Allaha qarşı şühudi məhəbbət kəsb etməyincə aşıq ola bilməz. Əgər arif olsa görəcəkdir ki, bütün yaxşılıqlar Allahda cəm olmuşdur.

«Allah yaxşıdır, yoxsa Ona şərik qoşduqlarınız?!» (Nəml surəsi-59)

Belə olan surətdə insanın Allahdan başqasına arxalanıb diqqət yetirməsi qeyri-mümkündür.

Qurani-Kərim Allah barəsində şühudi mərifət kəsb edən iki dəstə barəsində söhbət açır: Biri mələikələr, digəri isə elm sahibləridir.

«Allah şəhadət verir ki, Ondan başqa heç bir məbud yoxdur, eləcə də mələklər və elm sahibləri də (buna şəhadət verirlər).»¹

İmam Əli (ə) birinci dəstənin, yəni mələklərin Allaha məhəbbət və mərifətinin şirinliyi barəsində belə buyurur:

«Sonra Allah-taala asimanlarda sakin olmaları və Öz mələkutunun ən yüksək məqamlarını abad etmələri üçün mələklərdən yeni məxluqatlar yaratdı ki... Allaha ibadət etməyə məşğul olmaq onları bütün işlərdən saxlayır. İmanın həqiqəti onlarla Allaha mərifət arasında rabitə bərqərar etmişdir. Haqqa yəqin onları heyran və sərgərdan etmiş, Allah yanında olanlardan başqa şeylərə əlaqə tapmamışlar. Onlar ilahi mərifətin şirinliyini dadmış, ilahi mərifət camlarından sirab olmuşlar».²

ŞÜHUDİ MƏRİFƏTƏ ÇATMAQ

Şühudi mərifətə çatmaq üçün qəlbin güzgüsünü günah cirkablarından və məsiyət zülmətlərindən təmizləməkdən

¹ Ali-İmran surəsi, 18-ci ayə

² «Nəhcül-bəlağə» 91-ci xütbə.

başqa bir yol yoxdur. Əbu Həməzə Somalının imam Səccad (ə)-dan nəql etdiyi duada deyilir:

*«Pərvərdigara, Sənə doğru seyr edənlərin yolu yaxındır və doğrudan da Sən Öz yaratdıqlarından məxfi (hicabda) deyilsən; yalnız Sənin dərgahında (nalayiq) əməllər hicab qərar verir».*¹Allah Öz bəndələrindən gizli deyil, Onunla bəndələr arasında heç bir hicab yoxdur. Hicab yalnız bizim yaramaz əməllərimizdən əmələ gəlir. Əgər yaramaz işlərimizin qəlbdə yaratdığı çirkinliklər qəlbin güzgüsündən təmizlənsə, qəlbimiz Allah-taalanın gözəl camalına şahid olaraq Ona eşq bəsləyər:

*Cəməli yar nə darəd hicab və pərdə vəli
Qubari rəh be nişan ta nəzər təvəni kərd*

Allaha barəsində mərifət yolunda mövcud olan toz-torpağı silmək, yaramaz əməllərin yaratdığı hicabları qəlbdən təmizləmək üçün ilk növbədə qəlbi dünya məhəbbətindən paklamaq və boşaltmaq lazımdır. Çünki, Allaha məhəbbətlə dünya məhəbbəti heç vaxt bir yerə sığmaz.

İLƏHİ MƏHƏBBƏTİN BƏLA VƏ AFƏTLƏRİ

İlahi məhəbbətin əsas bəlası dünyaya məhəbbət bəsləməkdir. Şeyxin məktəbində insanın dünyanı Allaha görə istəməsi ilahi vüsala yetişməyin müqəddiməsi sayılır. Dünyanı Allahdan başqa işlər üçün sevmək ilahi məhəbbətin bəlasıdır. Bu kimi işlərdə dünyanın haram və ya halal olmasının arasında heç bir fərq yoxdur. Əlbəttə aydındır ki, haram dünya insanı Allahdan daha çox uzaqlaşdırır. Peyğəmbəri-əkrəmdən (s) nəql olunan hədisdə buyrulur:

¹ «Məfatihül-cinan», Əbu Həməzə Somali duası.

*«Həqiqətən dünya məhəbbəti və Allah məhəbbəti heç vaxt bir qəlbə bir yerə sığışmaz».*¹

İmam Əli (ə) bu barədə buyurur:

*«Gündüzlə gecə bir yerə sığmadığı kimi, Allah məhəbbəti ilə dünya məhəbbəti də bir yerə sığmaz».*²

Digər bir hədisdə buyurulur:

*«Dünya məhəbbətinə qəlbində yer verən bir şəxs Allah məhəbbətini necə iddia edə bilər?!»*³

Cənab Şeyx dünyanı həmişə «qoca qarı» adı ilə ifadə edir, bəzi vaxtlar öz məclislərində müridlərinə üz tutub buyurardı:

«Yenə də görürəm ki, başınız bu qoca qarıya qarışıb!»

Sonra Hafizin bu şerini oxuyardı:

Kəs nist ki oftade an zülfi du ta nist

Dər rəhqozəri kist in damu bəla nist

Həqiqətdə Şeyx bu məsəli aşağıdakı hədisdən əxz etmişdi:

*«Dünyanın həqiqəti İsa (ə) üçün aşkar oldu. O, bu mükəşifədə dünyanı qoca bir qarı kimi görürdü: dişləri tökülmüş və bütün zinət əşyalarını özündən asmışdır. Sonra dedi: Nə qədər ərə getmişən? Dedi: Saya bilməmişəm! Həzrət buyurdu: Ərlərinin hamısı ölüb, yoxsa sənə tələq verən də var? Dünya dedi: Hamısını öldürmüşəm. Həzrət İsa (ə) buyurdu: Vay olsun sənənin gələcək ərlərinin halına ki, sənənin əvvəlki ərlərindən ibrət almadılar. Necə oldu ki, onları bir-birlərinin ardınca öldürdün, amma onlar səndən uzaqlaşmadı?!»*⁴

Şeyx təkrar buyurardı:

¹ «Mizanul-hikmət», 2/960/672/3162.

² «Mizanul-hikmət» 2/960/672/3164.

³ «Mizanul-hikmət», 2/960/672/3163.

⁴ «Tənbihul-xəvatir», 1/146, «Mizanul-hikmət», 4/1744/1253/6010.

Mənim yanıma gələn bu şəxslər yalnız qoca qarının sorağına gəlirlər.¹

Heç kəs gəlib demir ki, mən Allahla küsmüşəm, mənimlə Allah arasında barışıq yarat!

BATİNDƏ DÜNYAPƏRƏST OLANLAR

Bəsirət nəzərləri ilə camaatın batınini görən Şeyx, dünya əhli, axirət əhli və Allah aşıqlərinin batınınin necəliyi barəsində buyururdu: Haram yolla dünyanı əldə edənlərin batini it kimidir. Axirəti istəyənlər xonsa (həm kişi, həm də arvad) kimidir, Allahı istəyənlər isə əsil kişidir!

ALLAHVARI ÜRƏK

Şeyx buyurardı: Ürək nə istəyirsə onu da göstərir. Çalışın qəlbiniz Allahı göstərsin! İnsan hər nəyi sevirsə onun şəkli qəlbində inikas olunur. Mərifət əhli onun qəlbinə nəzər saldıqda onun hansı bərzəx surətində olmasını başa düşür. Əgər insan bir şəxsin gözəlliyinə aşıq olmuşsa, yaxud pula, mülkə və s. şiddətlə məhəbbət bəsləyirsə, həmin əşyalar o şəxsin bərzəx surətini təşkil edir.

NƏ İŞ GÖRMÜSƏN?!

Şeyxin müridlərindən biri belə nəql edir: Bir gecə yuxuda şəhətli və insanı həyəcanladırən səhnə gördüm. Həmin yuxu bütün günü mənim zəhnimi özünə məşğul etmişdi. Sübh Şeyxin hüzuruna getdim. Məni görən kimi başını aşağı salıb irfani bir bu şər zümzümə etdi.

¹ Gündəlik həyat və məişət çətinliklərinin həll olunmasına işarədir.

Başa düşdüm ki, nə isə ciddi bir məsələ vardır və o, heç bir səbəb olmadan bu şerləri oxumaz. Bir qədər oturdum, Şeyx başını aşağı salmışdı və dərziliklə məşğul idi. Sonra soruşdu: Bir məsələ vardırmi?!

Buyurdu: Nə iş görmüsən ki, surətin qadın surətinə düşüb?

Dedim: Yuxuda gözəl bir qadını gördüm, onun hadisəsi mənim zehnimdə qalıb.

Buyurdu: Elə budur, istiğfar et.

SƏNDƏ NƏLƏR GÖRÜRƏM!

Şeyxin müridlərindən biri belə nəql edir: Bir gün Şeyxin mənzilinə getmək məqsədi ilə evdən çıxdım. Yolda gözüm bir hicabsız qadına düşdü və mənim diqqətimi cəlb etdi. Şeyxin evinə çatanda onun yanında oturdum. Şeyx mənə baxıb buyurdu: Filankəs, səndə nələr görürəm?!

Ürəyimdə Allahu çağırıb dedim: Ya Səttarəl-Üyub! (Ey eybləri örtən Allah!)

Şeyx güldü və buyurdu: Nə etdin ki, səndə müşahidə etdiyim şeylər aradan getdi?!

QADINA ÇEVİRİLMİŞ KİŞİLƏR

Doktor Hacı Təvəkküli belə nəql edir: Bir gün özümün dış poliklinikamdan hərəkət etdim, bir yerə getmək istəyirdim. Maşına mindim. «Firdovsi» meydanına çatar-çatmaz maşın saxladı. Bir qədər adam mindi, sonra gördüm ki, sürücü qadındır. Ətrafıma baxanda hamını qadın sifətində gördüm. Hamısı bir şəkildə və bir paltarda! Gördüm ki, mənim yanımda oturan da qadındır! Özümü yığışdırdım və fikirləşdim ki, səhvən qadınların maşınına minmişəm. Elə bildim ki, bu avtobus qadınlara məxsus olan avtobusdur.

Maşın dayandı və bir qadın yerə endi. O qadın yerə enəndən sonra hamı kişiyə döndü.

Əvvəlcə Şeyxin yanına getmək istəmədiyim halda, maşından düşən kimi mərhum Şeyxin yanına getdim. Mən sözə başlamamış o, buyurdu: Gördünmü, bütün kişilər qadın halında idi. Çünki, o kişilər həmin qadına diqqət yetirmişdilər və hamısı qadın sifətində idi! (Sonra dedi:) Can verən zaman hər kəs nəyə diqqət yetirirsə, o şey onların gözləri önündə təcəssüm tapır. Lakin, Əmirəl-möminin Əli (ə)-a məhəbbət insanların qurtuluşuna səbəb olur.

Necə də yaxşıdır ki, insan Allahın camalında fani olsun... Nəticədə başqalarının görmədiyini görsün, başqalarının eşitmədiyini eşitsin.

O STOL NƏDİR?

Doktor Səbatı deyir: Seyyid Cəfər adlı bir pinəçi deyirdi: Evimizdə böyük bir stol var idi, onu qoymaq üçün münasib yer tapmırdıq. Onu hara qoyacağımı həmişə fikirləşirdim. Gecə Şeyxin məclisinə getdim o, məni görəndə kimi (qəlbimə işarə edərək) dedi: O stol nədir ki, oraya qoymusan?!

O şəxs birdən gülməyə başladı və dedi: Cənab Şeyx, onu qoymağa bir yer tapmadım, ona görə də buraya qoydum.

İLƏHİ SİRLƏRLƏ TANIŞLIQ

Cənab Şeyx inanırdı ki, ilahi sirlərdən agah olmağın əsası Allahı istəməkdir. O, buyururdu: Zərrə qədər Allahdan qeyrisinin məhəbbəti qəlbində olsa, ilahi sirlərlə tanış olmağın qeyri-mümkündür.

ALLAHDAN BAŞQA HEÇ NƏ İSTƏMƏ!

«Allahdan başqa heç nəyi istəmə» inancını iki mələk ona öyrətmişdi. Şeyxi sevənlərdən biri onun belə buyurduğunu deyir: Bir gecə iki mələk mənə iki cümlə gətirdi və Allah dərgahında fani olmağın yollarını mənə öyrətdilər. Həmən iki cümlə bundan ibarət idi: «Özündən heç bir şey demə və Allahdan başqa heç nəyi istəmə».¹

¹ Xacə Nəsirəddin Tusi bu barədə buyurur: «İnsan vəhdət dərəcəsinə yalnız bundan sonra çata bilər ki, varlıq və yoxluq qapılarını öz üzünə bağlaya. Və nəzərini bu iki dərəcədən yüksəklərə apara. Və insan nə qədər ki, varlıqla yoxluq arasında tərəddüddədir, təkcə dünya və ya təkcə axirət adamıdır. Əgər məcazi varlığı və həqiqi yoxluğu istəyirsə, dünya adamıdır və axirət ona haramdır; əgər həqiqi varlığı və məcazi yoxluğu istəyirsə, axirət adamıdır və dünya ona haramdır. Əgər nə varlığı və nə də yoxluğu istəmirsə, əksinə Allah adamı olsa, dünya və axirət hər ikisi ona haramdır. Yəni təkcə dünyaya və ya axirətə nəzər etsə onun kamal dərəcəsindən və əksinə çevrilər. Çünki, nə qədər ki, insan axirət və behiştə, savab və səadətə tapıb öz kamalını istəmişdir, öz kamalını da öz xeyrinə istəmiş olur. Deməli özünü istəmişdir, Allahı yox. Belə olan halda kəsrət adamıdır, vəhdət adamı deyildir. Belə ki, buyurmuşlar: *«Allahdan başqa hər nə görürsənsə, bütdür, onu sındır»*. Belə isə Allahdan başqasını istəmək bütperəstlikdir. Çünki hər kəs Allahı tanısa onun əlaməti budur ki, Allahdan başqasını istəməsin və Allahı tanımaq, Allahı istəmək hələ də kəsrətdən sayılır. Çünki, vəhdətdə tanıdan və tanınan yoxdur, istəmək və istənilən yoxdur, hər şey Allahdır, vəssəlam. Deməli, hər kəs Allahdan başqasını görmürsə vəhdətin talibidir. Əgər Allah-taala varlıq və yoxluq hicablarını onun qarşısından götürsə bu mərtəbəyə çatar. («Təvəlla və təbərri» risaləsi, Əxlaqi Möhtəşəmidən, səh.569.

ƏQL VƏ RUHUN MƏRTƏBƏLƏRİ

Cənab Şeyx buyururdu:

«Əgər insan əql mərtəbəsində olsa, heç vaxt ibadətdən boyun qaçırmas və Allah qarşısında günah etməz. Çünki: «*Əql o şeydir ki, onun vasitəsi ilə Allaha ibadət olunur və cənnətlər kəsb edilir*». Bu mərtəbədə insan Allahdan başqasına — behiştə nəzər yetirir.

Lakin, ruh məqamına çatarkən, yəni, «*Ona Öz ruhumdan üfürdüm*» yalnız Allaha nəzər yetirir.

MƏHƏBBƏT ƏSASINDA OLAN İBADƏT

İnsan Allahı sevməyin ən yüksək mərhələsində olduğu məhəbbət əsasında Allaha ibadət edir, o heç də cəhənnəmin qorxusundan, yaxud behiştə hərislikdən ibadət etmir. Belə ki, imam Cəfər Sadiq (ə) öz ibadəti barəsində buyurur:

«İnsanlar Allaha ibadət etməkdə üç dəstəyə bölünürlər: Onlardan birincisi ibadətin mükafatını almaq üçün ibadət edirlər. Bu, hərislərin ibadətidir və o da tamahdır. İkinci bir dəstə cəhənnəmin qorxusundan ibadət edirlər ki, bu da qulların ibadətidir və o da qorxudur. Amma mən Allah-taalaya eşq və məhəbbət bəslədiyimə görə Ona ibadət edirəm. Bu da kərimlərin ibadətidir və o əmin-amanlıq sərmayəsidir. Çünki, Allah-taala buyurur: «Onlar Qiyamət gününün qorxu və vəhşətindən amandadırlar». Həmçinin Allah-taala buyurur:

«De, əgər Allahı dost tutub sevirsinizsə...» Buna əsasən hər kəs Allahı sevir, Allah da onu sevər, hər kəs Allahı sevsə (Qiyamət gününün vəhşətindən) amanda olar».¹

¹ «Mizanül-hikmət», 7/3418/2495/11647.

Cənab Şeyx öz dostlarına təkrarən tövsiyə edərdi ki, çalışsın Allahu istəməkdə bu nöqtəyə çatsın ki, Allaha ibadətdə eşq və məhəbbətdən başqa heç bir məqsədləri olmasın.

HƏR ŞEYİ ÖZÜN ÜÇÜN, HƏTTA ALLAHI!

Cənab Şeyx buyururdu:

«Ey insan! Nə üçün Allahdan başqasını istəyirsən?! Məgər Ondan qeyrisində nə görmüsən?!¹

Əgər O istəsə, heç bir şey təsir göstərə bilməz. Sənin qayıdış yerin Ona doğrudur!

Allahu buraxıb Ondan başqalarını əldə etmək istəyirsənmi?! Nə üçün bu qədər öz dövrənə fırlanırsan?! Allahu istə və bütün istənilən şeyləri Onunla vüsala çatmaq üçün qərar ver. Məsələ burasındadır ki, biz hər bir şeyi, hətta Allahu da özümüz üçün istəyirik.

TƏQVANIN ƏN YÜKSƏK MƏRTƏBƏSİ

ənŞeyx təqvanın mərtəbələri barəsində buyururdu: Təqvanın müəyyən mərtəbələri vardır. Onun ən kiçik mərtəbəsi vacibəti yerinə yetirib haram işlərdən çəkinməkdir ki, bu çoxları üçün çox yaxşı bir işdir. Lakin təqvanın ən yüksək mərtəbəsi — Allahdan başqa bütün şeylərdən çəkinməkdir. Bu mənaya ki, insan öz qəlbində Allah məhəbbətindən başqa heç bir şeyə yer verməsin.

¹ «Hədəsi-Qüdsi »də buyurulur: «Ey insan övladı, hər şey səni özü üçün istəyir, Mən də səni Özüm üçün istəyirəm. Belə isə Məndən qaçma!» «Əlməvaizul-ədədiyyə», səh.420

MƏHƏBBƏT MƏKTƏBİ

Şeyx inanırdı ki, insan öz qəlbini Allahdan başqalarından təmizləməyincə insaniyyətin yüksək məramına çata bilməz. Hətta əgər bir kəsin məqsədi özünü kamala yetirmək olsa da, yenə həqiqi məqsədə çatmayacaqdır.

Buna görə də əgər bir şəxs onun yanına gəlib yol göstərməsini istəyirdisə və «nə qədər riyazətlə məşğul oldumsa heç bir fayda vermədi» — deyirdisə, Şeyx buyururdu: Siz nəticə almaq üçün iş görürsünüz. Bu məktəb nəticə məktəbi deyil, əksinə məhəbbət məktəbi və Allahu sevmək məktəbidir.

QƏLBİN BƏSİRƏT GÖZLƏRİNİN AÇILMASI

Mərhum Şeyx təcrübə əsasında başa düşmüşdü ki, insanın bəsirət gözünün, qəlbinin qulağının açılması və qeyb sirləri ilə tanış olması mütləq mənada Allah qarşısında ixlasla əməl edib Allahu sevməkdən ibarətdir. O, buyururdu: Əgər qəlbinizdən muğayət olub gözləsəniz və Allahdan başqasına onda yer verməsəniz başqalarının görmədiyini görəcək, başqalarının eşitmədiyini sözləri eşidəcəksiniz.

Əgər insan öz qəlbinin gözünü Allahdan qeyrilərindən saxlasa, Allah ona nuraniyyət bağışlayar və onu ilahiyyətin lazım olan işləri ilə tanış edər.

Əgər bir şəxs Allah üçün işləsə onun qəlbinin gözü açılar.

Dostlar! Dua edin ki, Allah sizi mənəvi karlıq və korluqdan xilas etsin. İnsan Allahdan başqısını istəyən vaxta qədər həm kardır, həm də kor!!

Başqa sözlə desək, Şeyx inanırdı ki, şühudi mərifət yalnız sağlam qəlb vasitəsi ilə mümkün ola bilər. Yalnız o qəlblər tam sağlam sayılır ki, onda zərrə qədər dünya məhəbbəti olmasın,

bundan əlavə Allahdan başqa heç nəyi istəməsin. Bu da imam Sadiq (ə)-in sağlam qəlb haqqında buyurğunun xülasəsidir. O Həzrət (ə) «İlla mən ətəllahə bi qəlbın səlimin» ayəsi

barəsində buyurur:

*«Sağlam qəlb o qəlbdir ki, dünya məhəbbətindən pak (sağlam) olsun».*¹

Digər bir hədisdə buyurur:

*«Sağlam qəlb o qəlbdir ki, Allahla görüşə gələndə Allahdan başqa onda heç bir şey olmasın. Hər hansı bir qəlbə şakk, yaxud şirk olsa saqit və xəstədir».*²

QƏLBİN BATİNİ SİMASI

Şeyx buyururdu: Əgər insanın bəsirət gözü açılsa Allahdan başqalarının qəlbinə yol tapması ilə eyni zamanda onun özünün bərzəx surətinin dəyişilib başqa formaya düşdüyünü hiss edər. Əgər Allahdan başqasını istəyirsənsə sənin dəyər və qiymətin elə istədiyən şeylər qədərdir. Əgər Allahı istəsən qiymətinin həddi-hüdudu yoxdur. **«Mən kanə lillahi kanəllahu ləhu»** *Hər kəs özünü Allaha sərf etsə, Allah da onun üçün olar.* Əgər bütün anlarda ilahi məhəbbətə qərq olsan, Allah nuru sənin qəlbinə saçır və istədiyən şeyləri ilahi nurla görərsən.

HƏR BİR ŞEYİN HAZIR OLDUĞU QƏLB

Şeyx buyurur: Çalış, qəlbın Allah üçün olsun. Qəlbın Allah üçün olsa, Allah oradadır. Allah orada olduqda Onunla əlaqədar olan bütün şeylər orada hazır və zahir olur. Hər vaxt iradə etsən hamı sənın qəlbində hazır olacaqdır. Çünki, Allah

¹ Şüəra surəsi, 89-cu ayə) («Mizanül-hikmət», 10/4984/3388/16931.

² «Mizanül-hikmət» 10/4984/3388/16930.

orada olduğu üçün bütün peyğəmbərlərin və övliyaların ruhu da oradadır. Məkkə-Mədinəni iradə etsən, hamısı sənin yanındadır. Belə isə çalış qəlbin yalnız Allah üçün olsun ki, Allahın məxluqları sənin yanında hazır olsun.

İLƏHİ İŞLƏR GÖRƏN İNSAN

Cənab Şeyxin nəzəri bu idi ki, əgər Allah məhəbbəti qəlbə qələbə çalsın və doğrudan da qəlb Allahdan başqa heç bir şeyi istəməsə insan ilahi xilafət məqamına çatır və ondan ilahi işlər baş verir. O, bu barədə belə buyururdu: Əgər bir şey başqasına qələbə çalsın, məğlub olan şey qalib olan şeyin növünə çevrilir. Məsələn dəmiri odda qızdırdıqda bir müddətdən sonra od qələbə çaldığından odun yandırmaq xüsusiyyəti dəmirə sirayət edir. Həmçinin, insanın işləri öz xalığı ilə əlaqədar olan işləri ilə də belədir.

Həmçinin buyururdu: Biz heç də fəvqəladə bir iş görmürük, əksinə biz ilahi insan sayılan fitrəti tapmışıq. Hər şeyi ruh insana bağışlayır. Öküz ruhu öküzün işini görür, xoruz ruhu xoruzun işini görür. İndi deyin görüm, insanın ilahi ruhu nə işlər görə bilər? Gərək ilahi işlər görsün!

«Və nəfəxtu fihi min ruhi»¹

Bu ayələr də bu mətləbə işarə edir.

QƏLBİN TƏMİZLƏNMƏSİ

Buna əsasən qəlb Allahdan başqalarının məhəbbətindən təmizlənməsə şühudi mərifət kəsb oluna bilməz. Mərifət də hasil olmayınca insan mütləq kamala aşıq ola bilməz. Buna görə də əsas məsələ bundan ibarətdir ki, qəlbi dünya məhəbbətindən paklaşdırmaq çox da sadə bir iş olmadığını

¹ Hicr surəsi-29, Sad surəsi-72

bilək. Biz öz qəlbimizi «qoca qarının» şərindən necə paklaya bilərik?

Cənab Şeyxin nəzərinə görə qəlbi bəlalardan təmizləyən şey onu həqiqi tövhidə yaxınlaşdıran şeylə eynidir: Bunlara əvvəlki fəsildə işarə olundu, yəni, daim özünü Allahın hüzurunda hiss etmək, Əhli-beytə (ə) təvəssül və gecələr raz-nyaz etmək, eləcə də Allahın bəndələrinə xeyir vermək.

ALLAHLA AŞİQLİK ÜSLUBU

Cənab Şeyx qeyd olunan amillər içərisində Allahla xüsusi ünsiyyət yaradıb məhəbbət bərqərar etmək üçün, Allah bəndələrinə ehsanın rolunu xüsusilə qeyd edirdi. Onun nəzərinə görə ilahi eşqin yolu məhz Allahın məxluqatına məhəbbət bəsləyib onlara hörmət etməkdir. Xüsusilə zəif və ehtiyacı olan insanlara.

Rəsuli Əkrəmdən (s) nəql olunan hədisdə buyurulur:

*«İnsanlar Allahın ailəsidir, Allah yanında insanların ən sevimlisi o kəsdir ki, Allahın ailəsi üçün fayda yetirsin və bir ailəni şad etsin».*¹

Başqa bir hədisdə qeyd olunur ki, Peyğəmbərdən (s) soruşdular: Allah dərğahında ən sevimli şəxs kimdir?

Həzrət (s) buyurdu:

*«Camaata ən çox fayda verən».*²

Başqa bir hədisə əsasən merac gecəsi Allah-taala Peyğəmbərə (s) belə buyurdu:

*«Ey Əhməd! Mənim dostluğum fəqirlərə məhəbbətdir. Belə isə fəqirləri özünə yaxınlaşdır, onların məclislərinə get, çünki fəqirlər Mənim dostlarımdır».*³

¹ Kafi, 2/164/6

² Kafi, 2/164/7

³ «İrşadül-qülub» səh.199

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Şeyxin yol göstərməsi ilə bir müddət Ayətullah Kuhistaninin yanına — Nikaya gəldim. Bir gün səhər Nikaya getmək üçün «İranpeyma» qarajına gəldim «Nasir Xosrov» küçəsində ikən cənab Şeyxi gördüm. O, buyurdu: Hara gedirsən?

Dedim ki, Nikaya, Ayətullah Kuhistaninin yanına gedirəm.

Buyurdu: Onun tutduğu yol zahidlikdir. Gəl gedək mən sənə Allaha aşiqlik dərsi öyrədim!

Sonra mənim əlimdən tutub, hazırkı «İmam Xomeyni» xiyabanı ilə apardı. Kiçik bir küçədə yerləşən bir evin qapısını döydü. Həyətdə bir daxma göründü ki, kiçikli-böyükü bir neçə fəqir və biçarə uşaq orada yerləşmişdi. Cənab Şeyx onlara işarə edib buyurdu: Bu biçarə insanların müşküllərini həll etmək insanı Allah aşiqi edər! Sənin dərşin budur, Ayətullah Kuhistaninin yanındakı dərş isə zahidlik idi. İndi aşiqlik dərşindəsən.

Bundan sonra on il müddətində Şeyxlə birlikdə şəhərdən kənardə yerləşən biçarələrin yanına gəldik. Şeyx onları mənə göstərir və yemək hazırlayıb onlara çatdırırdıq.

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ İXLASI

Şeyxin təlim-tərbiyə məqamında şagirdlərinə təkid etdiyi əsas məsələlərdən biri iklas idi. İklas dedikdə təkcə əqidə və ibadətdə deyil, həm də bütün işlərdə iklas nəzərdə tutulur. O, dəfələrlə təkidlə deyərdi: Din elə mənbərlərin üstündə deyilənlərdir, lakin iki şeyi çatmır: Biri iklas, digəri isə Allah-taala ilə dostluq; Bu iki şey mənbərdəki çıxışlara əlavə edilməlidir.

BÜTÜN İŞLƏR ALLAH ÜÇÜN

Cənab Şeyxin ən dəyərli və ibrətamiz sözlərindən biri də budur: «Hər şey yaxşıdır, amma gərək Allah üçün olsun!»

Bəzən özünün tikiş maşınına işarə edib buyurardı: Bu dərzilik çarxını görün; onun kiçikli-böyüklü bütün hissələrinin xüsusi markaları vardır... Bunu demək istəyirlər ki, bu maşının ən kiçik hissəsi belə bizim zavodun markasına malik olmalıdır. Mömin insanın da bütün işləri Allah nişanəsinə malik olmalıdır.

Şeyxin tərbiyəvi məktəbində dərs alan bir şəxs hər hansı bir işi yerinə yetirməmişdən əvvəl düşünməlidir: Əgər o iş qanunsuz bir işdirsə, Allaha görə tərək edilməli, qanuna uyğun və nəfsani meyllərə müxalifdirsə, Allah üçün yerinə yetirilməlidir. Əgər qanuni iş olub nəfsin xoşuna gəlicsə, əvvəldə öz nəfsani meyllərindən istiğfar etməli, sonra isə Allah yolunda bu işi görməlidir.

ALLAH ÜÇÜN YE VƏ ALLAH ÜÇÜN YAT

Peyğəmbəri Əkrəm (s) Əbuzərə buyurdu:

*«Ey Əbuzər! Gərək hər bir işdə pak niyyətin olsun. Hətta yemək və yatmaqda da belə».*¹

Cənab Şeyx öz şagirdlərinə təkrar təkidlərlə buyurardı: Bütün işlər Allah üçün olmalıdır, hətta yemək və yatmaq da.

Sonra buyururdu:

«Əgər bu stəkandakı çayı Allahın razılığı üçün içsən, sənin qəlbin ilahi nurla nuraniləşər. Amma əgər nəfsin ləzzəti üçün içsən, elə istədiyən şey olacaqdır».

Ayətullah Məhdəvi Kəni buyurur: Təhsilin və tələbəçiliyin əvvəllərində özüm üçün bir paltar almaq istədikdə—mərhum

¹ «Mizanül-hikmət», 13/6578/3984/20999.

Burhandan kirayəyə götürdüyüm paltarları təhvil vermək istədikdən sonra—Şeyx Rəcəbəli adlı bir şəxsin yanına getdim. O vaxt 14-15 yaşım var idi. Parçanı gətirdim, onun iş yeri də yaxınlıqdakı otaqda idi. Bir qədər oturduq, gəldi və dedi: Yaxşı, indi nə olmaq istəyirsən?

Mən dedim: Tələbə olmaq istəyirəm.

Dedi: Tələbə olmaq istəyirsən, yoxsa adam?

Mən bir qədər təəccübləndim və fikirləşdim ki, nə üçün ruhani libasında olan bir şəxs bu sözləri demir? Sonra dedi:

«Narahat olma! Tələbəlik yaxşıdır. Gərək sənin məqsədin insan olmaq olsun. Sizə bir nəsihət edirəm, onu unutmayın.. Elə cavan olduğun və günaha batmadığın indiki vaxtda belə ilahi hədəfləri unutma, hər nə iş görürsənsə Allah xatirinə gör. Hətta əgər kabab yeyirsənsə bu məqsədlə ye ki, qüvvətlənib Allaha ibadət edəsən. Bu nəsihəti ömrün boyu unutma».

ALLAH ÜÇÜN TİK

Şeyx ayaqqabı tikənə buyurardı: Ayaqqabını tikəndə əvvəlcə Allah xatirinə iynəni sanc, daha sonra möhkəm tik ki, tez dağılmasın. Dərziyə deyərdi: Tikdiyin hər paltarı Allah xatirinə, Allah yad etməklə möhkəm tik.

ALLAH XATİRİNƏ GƏL

Şeyxin şagirdlərindən biri onun ixlas barəsindəki tövsiyələrini belə nəql edir. Şeyx buyurur: Buraya (yəni Şeyxin evinə) gələndə Allah xatirinə gəlin. Əgər mənə xatir gəliirsinizsə uduzmuşunuz.

Onun çox qəribə halı vardı: Camaatı özünə yox, Allaha doğru dəvət edirdi.

ALLAHA GÖRƏ ÜFÜR

Şeyxin oğlu deyir: Şeyx Əbdül Kərim Hamid atamın yaxşı şagirdlərindən biri idi. Bir gün daş kömürlə işləyən ütünü üfürürdü. Atam dedi: Əbdül Kərim! Ütünü necə üfürməyi bilirsənmi?

Cavab verdi: Xeyr, ağa! Necə üfürüm?

Atam dedi: Dodaqlarını qönçə şəklinə sal və Allah xatirinə üfür!

ALLAH XATİRİNƏ SEV!

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Şeyx xüsusi məclislərdə mənə buyurdu: Fikrin filan yerdədir. Lakin, bu Allaha görə olmalıdır.

Bir gün dostlarımdan biri ilə onun hüzurunda idik. Dostumun qəlbinə işarə edib dedi: Burada iki qız, ya oğlan görürəm.¹ Bu yaxşıdır, lakin qəlb Allahın yeridir, övlada məhəbbət də Allah xatirinə olmalıdır.

Yenə buyururdu: Müqəddəslərin bütün işləri yaxşıdır, yalnız «mənəm»liyi Allahla əvəz etmək lazımdır.

ALLAHA GÖRƏ ÖP

Ayətullah Fehri Şeyxin ixtlas barəsindəki tövsiyələrini belə vəsf edirdi: Onun kəlamının əsas mehvəri «Allaha görə işləmək» idi. Öz kəlamlarında bunu «Allaha görə işləyin» sözünü o qədər təkrar edirdi ki, şagirdləri üçün «Allaha görə işləmək» bir səciyyəyə (mələkə) çevrilmişdi. Sanki fil sürən bir adam kimi idilər. Belə ki, filin üzərində oturan şəxs çəkilə onun başına vurur. O da öz şagirdlərinin beyninə «Allah üçün iş görmək» məsələsini yeridirdi.

¹ Şəkk nəql edən tərəfindəndir.

Özündən və başqalarından çoxlu misallar gətirirdi ki, bu xüsusiyyət dinləyicilərdə mələkə səciyyəsi halətinə düşsün. Hər yerdə və hamıya təkid edirdi ki, işi Allah üçün görün.

Sonra buyururdu: Axşam evə gedəndə və arvadını öpəndə də Allah xatirinə öp.

Şeyxin məktəbində təlim görən şəxslərin mükaşifə və mənəvi məqamları bu göstərişə əməl etmək sayəsində olmuşdur.

ALLAH ÜÇÜN NƏ ETMİSƏN?!

Şeyxin oğlanlarından biri belə deyir: Bir gün atamla bibi Şəhrəbanu ziyarətəgahına getmişdik. Yolda bir murtazla rastlaşdıq. Atam ona dedi: Sənin riyazətlərinin nəticəsi nədir?

Murtaz əyilib yerdən bir daş götürüb əlində armuda çevirdi və atama təklif edib dedi: Buyurun, yeyin!

Şeyx ona bir nəzər salıb dedi: Bu işi mənim üçün gördün. De görüm Allah üçün nə etmisən?!

Murtaz bu sözü eşitdikdə ağlamağa başladı.

VAY OLSUN MƏNƏ, VAY OLSUN MƏNƏ!

Şeyxin hüzurundan 30 il müddətində bəhrələnən şagirdlərindən biri deyir ki, Şeyx mənə buyurdu: İrənin böyük şəhərlərindən birində yaşamış mənə əhlindən olan alimlərdən birini bərzəx aləmində gördüm. O, daim təəssüflənir və dizlərinə vuraraq deyirdi: Vay olsun mənə, gəldim amma özümlə heç bir xalis əməl gətirmədim!

Ondan soruşdum ki, nə üçün belə edirsən? Cavab verdi: Sağlığımda bir gün kəsb-ticarətlə məşğul olan mənə əhlindən biri ilə rastlaşdım. O, mənə batini xüsusiyyətlərimdən bəzilərini özümə xatırlatdı. Ondan ayrıldıqdan sonra qərara aldım ki, riyazətlə məşğul olub, o şəxs kimi bərzəx gözümü açım və qeybi mükaşifələrə və müşahidələrə əl tapım. Otuz il

müddətində riyazət çəkdim və bu işə nail oldum. Bu zaman əcəlim gəlib çatdı. İndi mənə deyirlər: Məna əhlindən olan o şəxsi gördüyün vaxta qədər həvayi-nəfsin əlində giriftar idin. Ondan sonra da təqribən ömrünün otuz ilini mükaşifə və bərzəx halətlərini görməyə sərf etmişən. İndi de görək, bizim üçün gətirdiyin xalis əməl hansıdır?!

ALLAH XATİRİNƏ YAXŞI OLMAQ

Böyük irfan və əxlaq ustadlarından və müasir alimlərdən biri buyururdu ki, cənab Şeyx Rəcəbəlidən özüm barəsində (necə olduğumu) soruşdum O, cavab verdi: Cənab Şeyx! Ürəyin yaxşı olmağı istəyir amma, özün üçün! Çalış yaxşı olmağı Allaha görə istə!

Əziz oxucular! Gördüyünüz kimi cənab Şeyx ilahi bəsirətlə tövhidlə şirkin çox incə sərhdətlərini ayırd edir və camaata xəbərdarlıq verir! Bəli, bu çox incə sərhdətlər olub, tükdən də nazikdir. Bundan başqa yolla tövhidin həqiqətinə, cənnətiliqaya nail olmaq qeyri mümkündür.

ALLAHA GÖRƏ ZİYARƏTƏ GET!

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Bir gün Şeyxə ərz etdim ki, icazə versəniz birlikdə imam Riza (ə)-ın ziyarətinə gedək.

Buyurdu: İcazəm öz əlimdə deyil.

Əvvəlcə bu mətləb mənim üçün bir qədər ağır gəldi və fikirləşdim ki, necə yəni «icazəm öz əlimdə deyil» deyə cavabını versin. Nəhayət bir müddət keçdikdən sonra başa düşdüm ki, bu Allah bəndəsinin Haqqın iradəsindən başqa özünün heç bir rəyi yoxdur, işlərinin hamısı Allahın razılığına və icazəsinə bağlıdır. Bir müddətdən sonra ixlas və mübarək vücudun imamlıq ziyarəti haqda söz düşdükdə buyurdu: Əgər biz Allaha görə ziyarətə getsək və Allahın razılığından başqa

heç bir şeyi nəzərə almasaq, Həzrət bizi tam başqa cür qəbul edəcəkdir.

Səfərlərimin birində Allahın razılığından başqa heç bir şeyi nəzərdə tutmamışdım. İmam Riza (ə) mənə elə mərhəmət göstərdi ki, məhəbbətinin çoxluğundan valeh oldum. Əgər bu məhəbbətin zahiri görünüşü də olsaydı sizin üçün deyərdim, lakin bu məhəbbəti eynilə, olduğu kimi dərk etmək istəsən, gərək özün nəfsini saflaşdırıb, əməllərini xalis edəsən ki, mənim nə gördüklərimi biləsən!

İXLASIN TƏSİRLƏRİ

Şeyxin kəlamınınin məğzi bundan ibarət idi: *Mən kanə lillah kanəllahu ləh*—(*Hər kəs Allah üçün olarsa, Allah da onun üçün olar.*)¹

Hər kəs tam mənada Allah üçün işləsə, Allah da onun üçün olacaqdır.

Yenə buyurur: Sən Allah üçün ol, Allah və mələklər də sənə üçün olar.

Bəzən belə deyərdi: Əgər insan ona (ixlasa) əməl etməyə müvəffəq olmasa da, onun barəsində söhbət etmək şəxsən ruhiyyəsinə gözəl təsirlər buraxır.

¹ Bu cümlə hədis mənbələrində, o cümlədən, «Biharul-ənvar», 82/197, «Vafi», 5/784, «Rovzətul-müttəqin», 3/195 kimi kitablarda hansı məsumdan nəql olunması qeyd edilmədən «kəma» vərədə» yaxud «qəd vərədə kimi qeyd olunmuşdur ki, bu da onun hədis olmasına dəlalət edir. Sədrul-Mütəəllihin Şirazi öz təfsirinin birinci cildinin 76-cı səhifəsində onu Peyğəmbərə (s) aid etmişdir. Aparılmış tədqiqatlara əsasən bu hədisin ən qədim mənbəsi Xacə Nəsrəddin Tusinin yazdığı «Əxlaqi möhtəşəmi» kitabıdır. Bu hədis həmin kitabın 12-ci bölməsinin 122-ci səhifəsində qeyd olunmuş, lakin, dəqiq şəkildə hansı məsumdan nəql olunduğu bəyan edilməmişdir.0

İLƏHİ HİDAYƏT

Şeyx xüsusi ilahi hidayətdən bəhrələnməyi ixlasın mühüm bərəkətlərindən biri kimi hesab edirdi. Və bu etiqad da aşığıldakı ayəyə istinad edirdi:

*«Vəlləzinə cahədu fina lənəhdiyənnəhu subuləna».*¹

Mətləbin bəyanında belə buyurulur: Əgər sən Allah üçün qiyam etsən bütün xilqət aləmi sənə yol göstərəcəkdir. Çünki, onların kamala yetməsi səndə fani olmalarındadır. Onlar da fitrətlərində olanları təhvil vermək istəyirlər ki, həqiqi kamala nail olsunlar. Əgər insan Allah üçün iş görsə, bütün vücud aləmi onun yolu üzərində səfə düzülər ki, özlərində olanı həmin şəxsə təqdim edib ona yol göstərsinlər.

Şeyx həqiqətdə xüsusi tərbiyədən başqa sözlə xüsusi ilahi hidayətdən bəhrələnmək üçün ixlasın ən yüksək mərhələsinə çatmağı zəruri bilir və buyururdu ki, insanın öz səy və fəaliyyətlərində Allahın razılığından başqa heç bir hədəfi olmamalı, hətta öz kamalını da nəzərdə tutmamalıdır. Bu bərədə buyururdu: Nə qədər ki, insan öz kamalını nəzərdə tutur, həqiqətə nail ola bilməz. İnsanın qabiliyyət və istedadları Allaha çatmaq yolunda istifadə olunmalıdır. Məhz bu halda mütəal Allah insanı özü üçün tərbiyə edər.

ƏMƏLDƏ İLƏHİ RƏNG

Cənab Şeyx təkidd edib buyururdu: Allahı tanıdığı zaman görəcəyinin hər iş xaliscəsinə və aşıqcəsinə olmalıdır. Hətta öz kamalını da belə nəzərə alma. Nəfs çox hiyləgər və mürəkkəbdir. İnsandan heç vaxt əl çəkməz. O, hər vasitə ilə olursa olsun insanın niyyətinə dəxalət etmək istəyir. İnsan nə qədər ki, özünü istəyir və özünə diqqət yetirir, onun işləri

¹ Bizim yolumuzda çalışanları hökmən Öz yolumuz hidayət edərik. «Ənkəbut» surəsi, ayə 69

həvayi-nəfs üzündəndir və əməllərində ilahi rəng yoxdur. Lakin əgər xudbinliyi və özünü istəməyi bir tərəfə qoyub Allahı istəsə, onun işləri ilahi rəngdə olur, əməlləri ilahi rəngə boyanır. Onun da bir nişanəsi vardır ki, imam Səccad (ə) belə buyurur:

«*Vəma atyəbə təmə hubbikə*»¹.

ŞEYTANA QƏLƏBƏ ÇALMAQ

Allah üçün görülən işlərin bərəkətlərindən biri də şeytana qələbə çalmaqdır. Şeyx bu barədə belə buyururdu: Hər kəs Allah üçün bir iş görmək istəsə, onun nəfsi yetmiş beş ləşkərlə, şeytan isə öz qoşunları ilə onu aradan aparmaq üçün hərəkətə gəlirlər. Əqlin də yetmiş beş ləşkəri vardır o, Allahın müxlis bəndəsinin məğlub olmasına yol verməz.²

Əgər Allahdan başqasına meylin olmazsa, nəfs və şeytanın sənə gücü çatmaz və hər ikisi sənin qarşında məğlub olar.

Hər nəfəs çəkməkdə bir imtahan vardır, bax gör bu, ilahi məqsədlə başlanır, yoxsa şeytani məqsədlərlə də qarışıqdır!

QƏLB GÖZÜNÜN AÇILMASI

Cənab Şeyx inanırdı ki, insan nə qədər ki, Allahdan başqasına diqqət yetirib və Ondan başqasını istəyir, həqiqətdə müşrikdir və onun qəlbi şirk çirkabına bulaşmışdır. Bu barədə aşağıdakı ayəyə istinad edirdi:

(*İnnəməl-müşrikunə nəcəsun*)

«*Həqiqətən müşriklər nəcisidir*».³

¹ Pərvərdigara, Sənin məhəbbətinin dadı necə də gözəldir!» «Məfatihül-cinan», Xəmsətə əşərə, münacatul-arifin.

² (Ey İblis), «Bil ki, Mənim xalis bəndələrimə yol tapa bilməzsən» Hicr surəsi, 42-ci ayə.

³ Tövbə surəsi, ayə 28.

Şirkin toz-torpağı qəlbin güzgüsündən təmizlənməyincə, insan varlığın həqiqətləri ilə tanış ola bilməz. Bu barədə Şeyx buyururdu: Nə qədər ki, insanın diqqəti Allahdan başqasındadır, varlığın həqiqətlərindən məhrumdur və xilqətin batinindən agah deyildir.

Amma əgər insan xalis olsa, şirk toz-torpağı onun qəlbindən silinəcək və yaradılışın sirləri ilə tanış olacaqdır. Şeyx bu barədə buyururdu: Əgər bir kəs Allah üçün iş görərsə, onun qəlbinin gözü açılar. Əgər qəlbinizi başqa şeylərdən qorusanız, onda başqa bir şeyə yer verməsəniz, başqalarının görmədiyini görəcək, başqalarının eşitmədiyini eşidəcəksiniz.

MADDİ VƏ MƏNƏVİ BƏRƏKƏTLƏR

Qurani-Kərim aşkar şəkildə buyurur ki, əgər bir şəxs dünya əhli olsa belə, bilməlidir ki, Allaha itaət etmək onun dünyasını azaltmayacaqdır, əksinə Allaha itaət etmək dünya həyatından başqa pak-pakizə axirət həyatına da səbəb olacaqdır.¹

«Hər kəs dünyəvi savabı istəsə (bilməlidir ki,) həm dünya, həm də axirət savabı Allah yanında».

Başqa sözlə desək, mütəal Allah hər şeydir. Hər kəsin Allahu varsa, deməli hər şeyi vardır.²

Şeyxin müridlərindən biri belə deyir: Şeyx məndən soruşdu: Nə işlə məşğulsunuz?

Dedim: Dülğərəm.

Buyurdu: Bu çəkici ki, mıxa vurursan, Allahu yad etməklə vurursan, yoxsa pul xatirinə?! Əgər pulun xatirinə vurursansa,

¹ Nisa surəsi, 134-cü ayə.

² Ərəfə duasında da buyurulur: “Məlləzi fəqədə mən vəcədək” (Səni tapan nəyi itirmişdir?!)

sənə təkcə o pulu verəcəklər. Amma, əgər Allah xatirinə vursan həm pul verəcəklər, həm də Allaha qovuşacaqsan.

ALLAH XATİRİNƏ DƏRS VERİRDİM

Şeyxin şagirdlərindən biri onun dilindən belə nəql edir: Mərhum Ayətullah Bürucerdinin cənazəsinin dəfn mərasimində çoxlu adam iştirak etdi və onu çox əzəmətlə dəfn etdilər. Bərzəx aləmində ondan soruşdum ki, necə oldu ki, bu qədər əzəmətlə yad edildiniz? Buyurdu: Bütün tələbələrə Allah xatirinə dərs verirdim.

ALLAH BİZİM İŞİMİZİ DÜZƏLTDİ

Şeyxin müridlərindən biri ondan nəql edərək belə deyir: Oğlumun adı əsgəri xidmətə çağırılanların içərisində idi. Onun işinin ardınca getmək istəyirdim ki, bir qadınla bir kişi öz ixtilafını həll etmək üçün mənim yanına gəldilər. Mən onların çətinliklərini həll edib, barışıq yaratmaq üçün qaldım. Günortadan sonra oğlum gəlib dedi: Paliqonun yanına çatanda şiddətli baş ağrısına düşər oldum, başım şişdi. Həkim məni müayinə etdikdən sonra əsgəri vəzifədən azad etdi. Paliqondan çölə çıxan kimi, sanki o şiş yox imiş kimi bir əsər-ələmət qalmadı.

Şeyx axırda əlavə etdi ki: Biz getdik camaatın işini düzəldək, Allah da bizim işimizi düzəltdi.

BEŞİNCİ FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ ZİKRİ

Şeyxin Allahı zikr edib Onu yad etmək haqqında əsaslı bir göstərişi var idi ki, müxtəlif yerlərdə təkrarən ona təkid edirdi. Bəyan edəcəyimiz kimi, bu göstəriş islam hədislərindən

çıxarılmışdır, lakin mühüm məsələ Şeyxin bu barədəki şəxsi təcrübələridir.

Ümumiyyətlə bu ilahi şəxsiyyətin və saleh bəndənin kəlamı ona görə əhəmiyyətlidir ki, özünün batini təcrübələri və kəlamlarından ibarətdir.

ÖZÜNÜ DAİM ALLAHIN HÜZURUNDA BİLMƏK

Cənab Şeyx öz şagirdlərini elə tərbiyə etmək istəyirdi ki, onlar hər bir halda özlərini Allahın hüzurunda hiss etsinlər. Bu da həqiqətdə həzrət Peyğəmbərin (s) insan tərbiyə edən mühüm kəlamının məğzidir:

«Allahı «kamil» zikr ilə yad edin». Soruşdular: «Kamil zikr nədən ibarətdir?»

*Buyurdu: «Gizləndə və məxfi zikr».*¹

Başqa bir hədisdə Həzrət Peyğəmbər (s) belə buyurur:

*«Gözetçi mələyin eşitmədiyi məxfi zikr, onların eşitdiyi zikrdən yetmiş dəfə fəzilətlidir».*²

Məxfi şəkildə edilən zikrin aşkarda edilən zikrdən üstünlük və fəziləti məhz onun insanın ruhi tərəqqisində və yüksəlişində ifa etdiyi mühüm rolla əlaqədardır. Dildə zikr etmək çox asandır, lakin qəlbdə zikr etmək xüsusi ilə onu davam etdirmək çox çətin bir işdir. Məhz buna görə də imam Baqir (ə) bu işi ən çətin işlərdən biri kimi qeyd edir:

«Üç şey bəndələrin ən çətin işlərindəndir: Möminin insaflı olması, dini qardaşına kömək və hər bir halda Allahı yad etmək. Bu da o mənanadır ki, insanın günahla qarşılaşaraq onu yerinə yetirmək istədikdə, Allahı yad etməsi onu günah iş etməkdən saxlayar. Bu da Allah-taalanın buyurduğu kəlamın

¹ «Mizanül-hikmət», 4/1866/1352/6491 və 6493.

² «Mizanül-hikmət», 4/1866/1352/6491 və 6493.

mənasıdır: “Pərhişkar olan şəxslərə şeytan vəsvəsaləri yaxınlaşdıqda Allahu yad edərlər. Çünki, onlar bəsirət sahibi olan insanlardır”»¹

Başqa bir hədisdə imam Sadiq (ə) möminin insafli olmasını, bərabərliyə riayət etməsini və Allahu daim zikr etməsini ilahi vaciblər arasında ən çətin bir iş hesab edir və buyurur ki, Allahu hər halda yad etmək dedikdə, məqsəd dildə zikr etmək deyil. Baxmayaraq ki, dildə zikr etmək də Allahu zikr etmək sayılır:

«Hüseyn Bəzzaz deyir: İmam Sadiq (ə) mənə buyurdu: Allahın bəndələrinə vacib etdiyi əməllərin ən çətinindən sənə xəbər verimmi?»

Ərz etdim ki: Bəli.

Buyurdu: Camaatla insafla rəftar etmək, (dini) qardaşınla həmdərd olmaq və hər bir halda Allahu yad etmək. Allahu yad etmək dedikdə məqsədim “Sübhanəllahi vəl həmdü lillahi vəla ilahə illəllahu vəllahu əkbər»—deyil. Bu da zikrdir, amma Allahu yad etmək dedikdə, məqsədim itaət və günahla qarşılaşarkən Allahu yad etməyi nəzərdə tuturam.²

Çox çətin məsələ budur ki, insan özünü hər bir halda Allahın hüzurunda görsün. Əgər insan üçün belə bir vəziyyət irəli gələrsə, həvayi-nəfsinin və şeytanın ona qələbə çalaraq onu Allah qarşısında itaətsizliyə vadar etməsi qeyri mümkündür.

NƏFSİN VƏ ŞEYTANIN ƏLİNDƏN XİLAS OLMA YOLU

Şeyx buyururdu: Nəfsin şərindən xilas olmaq üçün Allaha diqqət yetirib, özünü daim Onun hüzurunda hiss etməkdən

¹ «Mizanül-hikmət», 4/1856/1342/6454

² «Mizanül-hikmət», 4/1856/1342/6455.

başqa bir çıxış yolu yoxdur. Nə qədər ki, Onun hüzurundasən və Allahla rəbitən kəsilməyib, nəfs səni aldatmağa qadir deyildir.

O, özü də əksər hallarda aşağıdakı ayəyə işarə edərək buyururdu:¹

«Hər vaxt insan öz diqqətini Allahdan kəssə, pusquda dayanan şeytan və nəfs onun qəlbini öz ixtiyarına keçirər və öz işlərinə başlayarlar.

MƏNDƏN ƏL ÇƏK!

Şeyxin şagirdlərindən biri onun dilindən belə nəql edir: Öz nəfsimi mənə aləmində görüb dedim: Məndən əl çək! Dedi: Sən bilmirsənmi ki, səni həlak etməyincə səndən əl çəkən deyiləm?!

Bəlkə də məhz bu mükaşifənin səbəbinə görə Şeyx aşağıdakı şəri daha çox oxuyardı:

Dər dəbistani əzal hüsnü tu irşadəm kərd

Bəhri seydam ze kərəmi lütfü to imdadəm kərd

Nəfsi bəttinəti mən mayili hər batili bud

Feyz bəxşi tu əz dəsti vey azadəm kərd

İlahi mərhəmət və feyz Allahu yad və zikr etməyə davam edilməsi yolu ilə insanın qəlbinə nazil olur. Allahın yadı insanın qəlbinə daxil olarkən ilk növbədə insanın qəlbini şeytani vəsvəşlərdən, nəfsani aludəliklərdən təmizləyir və onu Mütləq Fəyyazın feyzini almağa hazırlayır. Əmirəl-möminin Əli (ə) bu barədə buyurur:

«Qəlbin ləyaqətli olmağının səbəbi, onun Allah zikrinə məşğul olmasıdır».¹

¹ «Hər kəs Rəhman Allahın yadından qəlbini döndərsə onun üçün bir şeytan təyin edərik ki, onunla həmnəşin olar». (Züxruf surəsi-36.)

İnsan özünü daim Haqq taalanın hüzurunda hiss etsə, nəfsin və şeytanın əsarətindən xilas olar və bu azadlıqla onun qəlbindəki və ruhundakı müxtəlif xəstəliklər müalicə olunar. İmam Əli (ə) buyurur:

*«Allahı yad etmək-şeytanın qovulması səbəbidir».*²

*«Allahı yad etmək, ruhun xəstəliklərinin dərmanıdır».*³

*«Ey O kəs ki, adın dərman, Sənin yadın şəfadır»!*⁴

İlahi feyz, Allahı daim zikr etmək yolu ilə qəlbə insani həyat bağışlayır və onu nuraniləşdirir, ruhu qüvvətləndirir və qəlb sahibi ilə Allah arasında ünsiyyət yaradır və tədriclə insana eşq və məhəbbət iksiri verilir.

Allah barəsində sözün tam mənasında arif olan, insan ruhlarının dərdlərindən agah olan İmam Əli (ə) kimi böyük şəxsiyyət bu barədə buyurur:

*«Hər kəs subhan Allahı yad etsə, Allah da onun qəlbini dirildər, fikir və düşüncəsini aydınlaşdırar».*⁵

*«Həmişə Allahı yad etmək ruhların qidasıdır».*⁶

*«Allahı yad etmək ünsiyyətlərin açarıdır».*⁷

*«Hər kəs Allahı çox yad etsə, Allah onu sevar».*⁸

Bu müxtəsər kəlamlarda qeyd olunanlar Allahı yad etməyin insan həyatında və onun ruhunun tərəqqisindəki bərəkətlərindəndir. Lakin, bunlara dərinədən diqqət yetirməklə aydın olur ki, Allahı yad etdiyimiz anlar nə qədər dəyərli,

¹ «Mizanül-hikmət» 4/1846/1340/6394.

² «Mizanül-hikmət», 4/1850/1340/6427.

³ «Mizanül-hikmət», 4/1850/1340/6418.

⁴ «Mizanül-hikmət», 4/1850/1340/6419.

⁵ «Mizanül-hikmət», 4/1848/1340/6399.

⁶ «Mizanül-hikmət», 4/1848/1340/6403.

⁷ «Mizanül-hikmət», 4/1852/1340/6435.

⁸ «Mizanül-hikmət» 4/1852/1340/6435.

Allahı yadımızdan çıxartdıığımız vaxtlar isə bizim üçün nə qədər ziyanlıdır.

YUXUDA DA ALLAHI YAD ETMƏK

Doktor Səbati deyir: Bir gün nahara dostlardan birinin evində qonaq idik. Yemək yeyəndən sonra hamı istirahətə başladı. Mən gözlərim yumulu halda uzanmışdım. Bu halda Allahı yad edir və bu barədə fikirləşirdim. Bu zaman qarşımda uzanan cənab Şeyx məni görüb dostlara belə tövsiyə etdi: Yuxuda da gərək Allahı yad edəsən.

Yuxuda da Allahı yad etmək barəsində etdiyi tövsiyəni mən yalnız həmin yerdə eşitdim, daha başqa vaxtlar bu sözü heç bir yerdə eşitmədim.

BƏRZƏXDƏN XƏBƏRDARLIQ

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Bir gün Şeyxin hüzurunda idim, buyurdu: Bərzəxdə bir cavanı gördüm, o deyirdi: Siz bilmirsiniz ki, burada nə xəbərlər var?! Bura gələndən sonra başa düşəcəksiniz. Allahdan başqası üçün çəkdiyiniz hər bir nəfəs sizin ziyanınıza tamam olacaq.

BƏZİ ZİKRLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Şeyxin məktəbində zikrin xasiyyətləri barəsində söhbət edərkən unutmamalıyıq ki, onun məktəbi nəticə məktəbi deyil, məhəbbət məktəbidir. O kəs nəticə hasil edər ki, Allahdan başqa heç nə istəməsin, hətta öz kamalını belə nəzərə almasın. Buna əsasən zikrin təsiri hər nə olsa belə, onda əsas məqsəd Allahdan başqaları olmamalıdır.

İKİ ZIKRƏ DAHA ÇOX TƏKİD

Şeyxin müridlərindən biri belə deyir: Şeyx istiğfar edib salavat göndərməyə daha çox əhəmiyyət verirdi. O, başa düşmüşdü ki, bu iki zikr Allaha doğru seyr edənlərin sanki iki qanadıdır. O, buyururdu: Hər kəs həyatında çoxlu salavat göndərsə, ölüm zamanı Peyğəmbər (s) onun dodaqlarından öpər.

NƏFSƏ QƏLƏBƏ ÇALMAQ ÜÇÜN

1. «La hovla vəla quvvətə illa billahil-əliyyil-əzim» zikrini daimi təkraralamaq;

2. «Ya daimu, ya qaim» zikrini demək;

3. İnadkar nəfsi məğlub etmək üçün sübh və axşam on üç dəfə, yaxud yüz dəfə «Allahummə ləkəl-həmdü və iləykəl-müştəka və ətəl-müstəanu» duasını oxumaq;

4. Hər gecə yüz dəfə «Ya zəkiiyyut-tahiru min kulli afətin bi qudsihi» duasını oxumaq.¹

Cənab Şeyx nəfsə qələbə çalmaq üçün qeyd olunası axırıncı zikrlərə daha çox təkid edərək buyururdu: Mən özüm ondan istifadə etmiş və bu yolla varid olmuşam. Hətta bir gün onu o qədər təkrarladım ki, axırda nəfsim öldü. Öz-özümə dedim ki, bunu o qədər davam etdirəcəyəm ki, vücudum yoxluğa çevrilsin. Bəşər təbiyyətinin tələbinə uyğun olaraq onu təkrarlamaqdan qafil oldum, bu zaman öz nəfsimi dirilmiş gördüm. Məlum oldu ki, hər kəs dünyaya diqqət yetirsə nəfsi güclənər. Bu zikrin oxunuşu nəfsə qələbə çalmaq üçün çox təsirlidir.

¹ Bu zikr həzrət İdris (ə)-in dualarının bir hissəsidir. «Misbahul-müctəhid», səh.601.

NAMƏHRƏM GÖRDÜKDƏ ŞEYTAN VƏSVƏSƏLƏRİNƏ QƏLƏBƏ ÇALMAQ

Doktor Fərzam nəql edir ki, cənab Şeyx Rəcəbəli «Ya xəyrə həbibin və məhbubin, səlli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd» zikrini naməhrəm gördükdən sonra oxumağı çox təsirli hesab edirdi. Dəfələrlə bu zikri etməyi mənə tövsiyə etmişdi ki, şeytanın vəsvəsələrindən amanda olam. O, deyirdi: Gözün naməhrəm qadına düşəndə xoşun gəlməsə bil ki, xəstəsən! Amma əgər xoşun gəldisə, dərhal gözlərini yum, başını aşağı sal və de: Ya xəyrə həbibin... Yəni, Pərvərdigara, mən Səni istəyirəm, bunlar nədir?! Bunlar sevimli deyildir. Hər şeyin ki, davamı yoxdur, ona ürək bağlamaq olmaz.

ALLAH MƏHƏBBƏTİ ÜÇÜN

Qırx gecə ərzində min dənə salavat göndərmək qəlbə mütəal Allahla dostluq yaranmasına səbəb olur.

BATİNİN SƏFALI OLMASI ÜÇÜN

Cənab Şeyx sübh çağları «Saffat», gündüzlər isə «Həşr» surəsinin oxunmasını batının səfali olmasında faydalı hesab edirdi. Şeyxin müridlərindən biri deyir ki, o, mənə belə buyururdu: «Həşr» surəsinə hər gecə oxuyun. O, inanırdı ki, Allahın ismi-əzəmi bu mübarək surənin axırını ayələrinə yerləşir.

İMAM ZAMAN (Ə)-İN HÜZURUNA ÇATMAQ ÜÇÜN

«*Rəbbi ədxilni müdxələ sidqin və əxricni muxrəcə sidqin vəcəlni min lədunkə sultanən nəsira*» ayəsini hər gecə yüz dəfə oxumaq.¹

Nəql olunduğuna görə Şeyxin şagirdlərinin əksəriyyəti bu zikri daim təkrar etməklə imam Zaman (ə)-in hüzuruna çatmışlar, lakin onu zahirdə tanımamışlar. Nümunə üçün bir neçəsini qeyd edirik:

1. Ayətullah Ziyarətinin imamla görüşü.

Şeyxin şagirdlərindən biri nəql edir ki, cənab Şeyx mərhum Ayətullah Ziyarətiyə Məhdişəhərdə imam Zaman (ə)-in hüzuruna çatmaq üçün müəyyən göstərişlər vermişdi.² (Zahirən bizim qeyd etdiyimiz işlərdən ibarət idi.) Onu yerinə yetirdikdən sonra Şeyxə müracət etdi və dedi ki, sənin dediklərini yerinə yetirdim, amma müvəffəq olmadım?!

Şeyx diqqət yetirib buyurdu: Məsciddə namaz qıldığın zaman bir seyyid sənə yaxınlaşıb dedi ki, üzüyü sol ələ taxmaq məkruhdur. Siz də dediniz ki, hər bir məkruh caizdir. Onu deyən imam Zaman (ə) idi.

2. Bir dükançının imam Zaman (ə)-la görüşü.

İki nəfər dükançı bir seyyid ailəsinin məişətini təmin etməyə öhdədar olmuşdular. Onlardan biri imam Zaman (ə)-la görüşmək və ya hüzuruna çatmaq üçün Şeyxin dediyi zikrləri təkrarlamağa başladı. Qırxıncı gecədən əvvəl seyyid ailəsinin övladlarından biri onun yanına gəlib bir sabun istəyir. Dükan sahibi deyir: Anan da təkəcə bizi tanıyır! Filankəsdə də vardır.

¹ İsrə surəsi-80.

² O, höccətül-islam vəl-müslümin cənab seyyid Həmid Ruhaninin atasıdır.

(Bunu deyib qonşuluqdakı dükanı göstərir.) Oradan da ala bilərsiniz.

Bu şəxs deyir: Gecə yatmışdım, birdən hiss etdim ki, həyətdən məni səsləyirlər. Eşiyə çıxdım və heç kəsi görmədim. Yenidən yatdım və yenə də çağırdılar. Bu iş üç dəfə təkrar olundu. Üçüncü dəfə evin qapısını açıqda gördüm ki, üzü niqablı bir seyyid dayanıbdir. O, mənə dedi: Biz öz övladlarımızı idarə edə bilərik, lakin istəyirik ki, siz bir məqama çatasınız.

ÇƏTİNLİKLƏRİN ARADAN QALDIRILMASI VƏ XƏSTƏLİKLƏRİN MÜALİCƏSİ

Doktor Fərzam deyir: Cənab Şeyx müşküllərin həll olunması və xəstəliklərin müalicə olunması üçün bəzi Quran ayələrini və duaların cümlələrini salavat ilə birlikdə deməyi tövsiyə edirdi. O cümlədən:

*«Rəbbi inni məğlubun fəntəsir və əntə ərhəmur-rahimin».*¹

Mənim özümün də bir çətinliyim var idi. Buyurdu ki, bu zikri deyim:

«Ya Rəbbi, inni məssəniyə-zurru və əntə ərhəmur-rahimin».

Həmçinin buyururdu: Bunlar zikrdir, onları salavatla de.

Uşaqlarımız xəstələnəndə buyururdu ki, bunları deyək:

«Ya mən ismihi dəva və zikruhu şəfa, səlli əla Muhəmmədin və ali Məhəmməd».

¹ Qəmər surəsinin 10-cu və Əraf surəsinin 151-ci ayələrindən iqtibas olunub.

ŞİDDƏTLİ İSTİLİYİN VƏ SOYUĞUN DƏF EDİLMƏSİ

Şeyxin şagirdlərindən biri belə deyir: Məkkeyi-müəzzəməyə ilk səfərimdə Şeyxə dedim ki, istiliyin şiddətindən yaranacaq təhlükəni dəf etmək üçün nə edim?

O, istilik və soyuqluğun törədə biləcəyi xətərləri dəf etmək üçün bu ayəni oxumağı məsləhət gördü:

*«Salamun əla İbrahimə, kəzəlikə nəczil-muhsinin».*¹

*«Ya naru, kuni bərdən və səlamən əla İbrahimə»*²

ALTINCI FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ RAZ-NİYAZI

Şeyxin mühüm tərbiyəvi göstərişlərindən biri Allah-taala ilə mütəmadi olaraq xəlvətdə münacat etmək və dua ilə məşğul olmaqdır. Şeyx bunu «Allah evində gədəlik» təbiri ilə deyir və təkidlə buyururdu: Hər gecə bir saat dua oxuyun, əgər dua oxumağa halınız yoxdursa, yenə də Allah-taala ilə olmağı tərk etməyin.

Yenə buyururdu:

«Səhər çağları və eləcə də gecənin axırını üçdə birini oyaq qalamağın çox qəribə təsirləri vardır. Allahdan hər nəyi istəyirsənsə səhər çağı yalvarışlarında əldə edə bilərsiniz. Sübh çağından qafil olmayın, çünki, hər nə varsa ondadır. Aşiqin yuxusu olmaz. O, məhbubunun vüsəlinə çatmaqdan başqa bir şey istəməz. Vüsəla çatmağın və Allahla görüşməyin vaxtı səhər çağlarıdır.

¹ «Salam olsun İbrahimə. Bax beləcə yaxşı əməl sahiblərinə mükafat verərik». Saffat surəsi-109, 110-cu ayələr.

² «Ey od! İbrahim üçün soyuq və salamat ol». Ənbiya-69.

*Hər gənci səadət ki, xuda dad be Hafiz
Əz yumnu duayi şəbo virdi səhəri bud*

CƏNAB ŞEYXİN OXUDUĞU DUALAR

«Yəstəşiru» duası, «Ədilə» duası, «Təvəssül» duası, Əmirəl-möminin Əli (ə)-in Kufə məscidindəki (*Allahummə inni əsəlukəl-əmanə yovmə la yənfəu malun vəla bənun*) cümləsi ilə başlayan münacatı, eləcə də imam Səccad (ə)-dan nəql olunan «Xəmsətə əşərə» münacatı cənab Şeyxin daha artıq diqqət yetirib oxuduğu və şagirdlərinə oxumaq üçün tövsiyə etdiyi dualardandır.

İmam Səccad (ə)-a mənsub olan on beşlik dualar içərisində də «Munacati müftəqirin» və xüsusilə «Munacati müridin» dualarına çox təkid edərək buyururdu: Bu on beş duadan hər birinin özünəməxsus xüsusiyyəti vardır.

ŞEYXİN HƏMİŞƏKİ DUASI

Doktor Fərzam deyir ki, Şeyxin həmişəki duası bu idi:

«Pərvərdigara! Bizi Özün üçün tərbiyələndir! Pərvərdigara! Xudaya, bizi Özünlə görüş üçün hazırla!»

Cümə axşamları axşam namazından sonra adətən cənab Şeyx «Kumeyl» duasını, yaxud qeyd olunan münacat və dualardan birini oxuyaraq şərh edirdi.

«YƏSTƏŞİRÜ» DUASINI OXU!

Ayətullah Fehri nəql edir ki, cənab Şeyxin belə buyurduğunu eşitdim: «Allaha ərz etdim: Pərvərdigara! Hər kəs öz məhbubu ilə raz-niyaz edib ləzzət alır. Biz də istəyirik ki, bu nemətdən bəhrələnək. Hansı duanı oxuyaq?»

Mənə aləmində mənə deyildi ki, «Yəstəşiru» duasını oxu».

Məhz buna görə də o cənab «Yəstəşiru» duasını çox şövq və xüsusi halla oxuyardı.

BƏHANƏLƏRİ ONDAN ALIN!

Cənab Şeyx inanırdı ki, əgər insan doğrudan da Allahı istəyirsə və Ondan başqaları ilə qənaətlənmirsə, hökmən mütəal Allah onun əlindən tutub məqsədə çatdırar. Bu barədə maraqlı misal da çəkirdi. Bəhanə gətirən uşağa nə qədər oyuncaq, konfet versələr də, yenə onları alıb tullayır və inadkarlığından əl çəkmir. O qədər ağlayır ki, axırda ata-anası onu qucağına alıb nəvaziş edir. Bu zaman uşaq sakitləşir. Buna görə də əgər dünyanın zahiri bər-bəzəklərini və bəhanəsini Ondan alsan, axırda Allah-taala sənin əlindən tutar və qaldırar. Məhz bu zaman insan ləzzət alır.

AĞLAMAĞIN VƏ MÜNACATIN DƏYƏRİ

Cənab Şeyx inanırdı ki, insan münacata, Allahla danışmağa o zaman ləyaqət tapar ki, Allahdan qeyrisinin məhəbbətini ürəyindən çıxartsın. Hər kəsin həvayi-nəfsi onun məbudu olsa, həqiqətən «ya Allah» deyə bilməz. O, bu barədə buyururdu: Ağlamağın və müanacatın o vaxt dəyəri vardır ki, insanın qəlbində Allahdan başqasının məhəbbəti olmasın.

Bu barədə cənab Şeyxdən bir neçə ibrətamiz mükaşifə nəql olunmuşdur ki, bizim müddəamızı sübut edir.

«YA ALLAH» DEMƏYİN CAVABINDA İKİ RİYAL

Ayətullah Fehri cənab Şeyxin belə buyurduğunu nəql edir:

«Bazarda gedirdim. Fəqir məndən bir şey istədi. Əlimi cibimə saldım ki, ona pul verəm, əlimə iki riyallıq pul gəldi. Onu buraxıb, bir on şahılıq tapdım.¹

Zöhr zamanı idi. Məscidə gedib namaz qıldım. Namazı qurtardıqdan sonra əllərimi göyə qaldırıb «Ya Allah» dedim. Gördüm ki, cibimdə götürüb təzədən buraxdığım iki riyalı mənə göstərirlər!!

Bu mükaşifədə bir neçə məsələyə diqqət yetirilməlidir:

1. Həvayi-nəfsin məbud şəkilində zahir olması. Qurani-Kərim bu mətləbə işarə edərək buyurur:

«O kəsi görmədin ki, öz həvayi-nəfsini (öz Allahı kimi) qərar verib?»²

2. İnsan öz nəfsani istəklərinə nə qədər itaət edirsə, bir o qədər də Allaha bəndəçilikdən çıxır və həmin miqdarda istədiyi şeyin bəndəsi; qulu olur. Buna görə də kəşf və şühud aləmində məbud iki riyala çevrilmişdir.

3. Elə şeylərin infaq olunması dəyərlidir ki, insan onu sevsin. Mömin öz məhbubu yolunda elə şeylərdən infaq ələməlidir ki, onlara məhəbbəti var. Əksinə onun üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etməyən şeyləri infaq və ehsan etmək düz deyildir:

«Yaxşılığa yalnız o zaman yetişə bilərsiniz ki, istədiyiniz (və sizin üçün əziz olan şeylərinizi) bağışlayasınız».³

ALLAHLA ÜNSİYYƏTİN YOLU

Cənab Şeyx inanırdı ki, Allahla ünsiyyət bərqərar etməyin ən yaxşı yolu Allahın bəndələrinə ehsan etməkdir. Əgər bir kimsə özündə dua halının yaranmasını, Allahla zikr edib

¹ İki riyalın dördüdə biri.

² Casiyə surəsi-22

³ Ali-İmran surəsi-92.

münacatından ləzzət almağını istəyirsə, Allah xatirinə Onun bəndələrinə xidmət etməlidir. O, bu barədə buyurdu: Əgər Allahdan bəhrələnmək, Onunla münacat edib ünsiyyətdə olmaqdan ləzzət almaq istəsən Onun məxluqlarına ehsan et. Əgər tövhidin həqiqətinə yol tapmaq istəyirsənsə Allah bəndələrinə ehsan et və ehsan yolunu Əhli-beyt (ə)-dan öyrən:

*«Öz yeməklərini istədikləri halda miskinə, yetimə və əsirə verirlər. (Və üərklərində deyirlər:) Biz yalnız Allahın razılığı xatirinə təam veririk. Sizdən nə bir mükafat istəyirik, nə də təşəkkür».*¹

Yenə də buyurdu:

«Vacib əməlləri yerinə yetirdikdən sonra insanda Allaha bəndəçilik halını icad edən şey — insanlara yaxşılıq etməkdir.

ALLAHDAN NƏ İSTƏYƏK?

Dua məqamında ən mühüm məsələlərdən biri də budur ki, dua edən şəxs Allahla raz-niyaz edəndə nə dediyini və Allahdan nə istədiyini bilsin. Cənab Şeyx duaları şərh edərkən:

«Ya ғayətə amalil-arifin, ya müntəha əməlil amilin, ya nəimi və cənnəti və ya dünyə və ya axirəti» və sair kimi cümlələrə təkid etdikdən sonra buyurardı: Dostlar! Zirəkliyi İmamlarınızdan (ə) öyrənin. Görün İmam (ə) Allah ilə necə raz-niyaz edir:

«Mən gəlmişəm Sənin pənahına, gəlmişəm özümü Sənə qovuşduram, gəlmişəm Səni ağışuma alam! Mən Səni istəyirəm!»

Cənab Şeyxin özü dua və münacat zamanı deyirdi: Pərvərdigara! Bunları Sənin vüsəlinə çatmağın müqəddiməsi qərar ver!

¹ İnsan surəsi 8-9

AŞIQ ÖZ MƏŞUQUNDAN NƏ İSTƏYİR?

Doktor Həmid Fərzam yuxarıdakı mətləbləri qeyd etdikdən sonra Şeyxin barəsində belə buyurur: Bəzi hallarda Şeyx ali irfani mətləbləri bizə başa salmaq üçün çox sadə və incə məsəl gətirərdi. Məsələn deyirdi: Bir aşiq öz məşuqunun evinin qapısını döydü, məşuqu soruşdu: Çörək istəyirsən?

Dedi: Xeyr.

Dedi: Su istəyirsən?

Dedi: Xeyr.

Məşuq dedi: Bəs nə istəyirsən?

Dedi: Mən səni istəyirəm!

Dostlar! Evin sahibini sevməlisiniz, onun yeməyini, plovunu yox! Sədi demişkən:

Gərək dust çeşmət bəri ehsani ust

Tu dərbəndi xişi nə dərbəndi dust

Bu şəri bizim üçün oxuduqdan sonra deyərdi:

Yalnız Allahı istəməlisiniz, hər nə iş görürsünüzsə, Allah xatirinə görün. Allahın Özünə aşiq olun. Hətta Ona savab qazanmaq üçün də ibadət etməyin.

Bəzən çox şirin avazla buyururdu: Elə bir iş gör ki, züflərin ora ilişsin.

Çox münasib məsəllər, xüsusilə Hafizin şerlərini şahid gətirirdi ki, bu da şagirdlərinin qəlbinə çox təsir edirdi:

Gərək həvasət ke məşuq nə qosilat peyvənd

Niqahdar sərreşte ta niqahdarəd

KİMSƏSİZLİK HARAYI ÇƏK

Cənab Şeyx buyururdu: Gecələr Allah dərgahında gədəliq etməyə müvəffəq olduğun zaman, kimsəsizlik harayı çək və Allaha de: Pərvərdigara! Mən əmmarə nəfs ilə mübarizə

aparmaq qüdrətinə malik deyiləm. Nəfsim məni zəlil etmişdir, dadıma yetiş! Məni əmmarə nəfsimin şərindən xilas et!

Və burada Əhli-beyti vasitə qərar ver!

Sonra aşağıdakı ayəni tilavət edirdi:

*«Nəfs (insanı) pisliklərə əmr edir, yalnız Pərvərdigarımın rəhm etdiyi şəxslərdən başqa».*¹

Əmmarə nəfsin şərindən yalnız Allahın lütf və mərhəməti sayəsində xilas ola bilərsiniz.

ƏHLİ-BEYTƏ (Ə) TƏVƏSSÜL ETMƏYİN FƏLSƏFƏSİ

Cənab Şeyx buyururdu: Camaatın əksəriyyəti Əhli-beytə (ə) təvəssül etməyin səbəbini bilmirlər. Onlar sadəcə olaraq özlərinin dünyəvi və məişət çətinliklərinin, giriftarçılıqlarının aradan qaldırılması üçün Əhli-beytə (ə) təvəssül edirlər. Halbuki, biz tövhid və mərifət yollarını qət etmək üçün Əhli-beytin (ə) qarısına gedirik. Tövhid yolu çox çətindir və insan, yol göstərən bir şəxsın çırağı olmadan bu yolu keçməyə qadir deyildir.

«AŞURA» ZİYARƏTİ

Cənab Şeyxin Əhli-beytə (ə) təvəssül etməkdə təkidlə buyurduğu incəliklərdən biri də «Aşura» ziyarətini oxumaqdır. O, bu barədə buyurdu: Məna aləmində mənə tövsiyə etdilər ki, «Aşura» ziyarətini oxuyum.

Həmçinin bizə tövsiyə edirdi ki: Nə qədər ki, sağsınız «Aşura» ziyarətini fövtə verməyin.

Şeyxin bu tövsiyəsinə əməl etmək istəyən şagirdlərindən biri qırx il müddətində «Aşura» ziyarətini həmişə oxuyardı.

¹ Yusif surəsi-53.

DUANIN QƏBUL OLUNMA ŞƏRTİ

Duanın qəbul olunma şərtlərinin ən mühümü yeməyin halal olmasıdır. Bir şəxs Peyğəmbərdən (s) soruşdu: İstəyirəm ki, dualarım müstəcəb olsun. Peyğəmbər (s) buyurdu:

*«Yeməyini pakla, haram yeməyi qarnına daxil etmə».*¹

ƏVVƏLCƏ DUZUN PULUNU VERİN!

Şeyxin müridlərindən biri deyir: Bir neçə nəfər Şeyxlə birlikdə dua və münacat oxumaq üçün Rey şəhərinin ətrafında olan Bibi Şəhrəbanu məqbərəsinə getdik. Çörək və xiyar aldıq, xiyar satan şəxsin yanından bir qədər duz da götürdük və dağa qalxdıq. Məqbərəyə çatanda Şeyx buyurdu: Gəlin aşağı enək, bizi qaytardılar. Deyirlər ki, əvvəlcə duzun pulunu verin, sonra münacata məşğul olun.

RAZ-NİYAZ EDƏN ŞƏXSİN TUTUMU

Raz-niyaz edən şəxsin diqqət yetirməli incə məsələlərdən biri də onun Allahdan istədiyi şeylərlə ruhi tutumu arasında mütənəsibliyin olmasıdır. Belə ki, əgər lazımi qədər tutuma malik olmasa dua oxumaqla özünə çoxlu çətinliklər və müşküllər yarada bilər.

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Bir zamanlar mənim məişət vəziyyətim çox çətinləşmişdi. Buna görə də çox narahat idim. Nəhayət bir gün Şeyx məndən soruşdu: Nə üçün narahatsan?

Mən də olan hadisəni onun üçün danışdım.

Buyurdu: Məgər namazın təqibatını oxumursan?

Dedim: Əlbəttə, oxuyuram.

Buyurdu: Nəyi oxuyursan?

¹ «Mizanül-hikmət», 4/1658/5599.

Dedim: Mən həzrət Əmirəl-möminin Əli (ə)-ın «Səbah» duasını oxuyuram.

Buyurdu: «Səbah» duasının yerinə namazın təqibatında «Ədilə» duasını və «Həşr» surəsini oxu ki, sənin çətinliyin aradan qalxsın.

Soruşdum: Nə üçün «Səbah» duasını oxumayım?

Buyurdu: Bu duada elə incəliklər vardır ki, bunu oxuyan şəxs onlara dözməyə qadir olmalıdır. Həzrət Əli (ə) bu duada Allahdan istəyərək deyir:

«Pərvərdigara! Mənə elə bir dərd ver ki, o anlarda da Səndən qafil olmayım».

Bu dua xüsusi tutum tələb edir. «Səbah» duasını lazımı qədər tutuma malik olmadığınız halda oxuduğunuz üçün bu qədər çətinliklər sizin üçün yaranmışdır. Buna əsasən siz «Səbah» duasının yerinə «Həşr» surəsini və «Ədilə» duasını oxuyun. İnşaallah çətinlikləriniz həll olar.

Mən «Həşr» surəsini və «Ədilə» duasını oxumağa başladığım vaxtdan bir müddət keçdikdən sonra dostlardan biri mənə on min tümən borc verdi. Onunla işləyib ev aldım, yavaş-yavaş maddi vəziyyətim də düzəldi.

DUA OXUYANIN ƏDƏB QAYDALARI

Dua məqamında Şeyxin tövsiyə etdiyi incəliklərdən biri də dua edənin ədəb qaydalarına riayət etməsidir. Doktor Fərzam bu barədə onun belə buyurduğunu nəql edir: Duada Allah qarşısında zəlilənə olmalı, iki dizləri üstə, ədəblə üzü qibləyə oturmalsan.

Bir dəfə mənim ayağım ağrıdığından istədim ki, bardaş qurub oturam. O, mənim arxamda otağın dal tərəfində oturmuşdu və buyurdu: Düz otur, dua zamanı dizlər üstündə oturmalsan. Ədəb qaydalarına riayət et.

YEDDİNCİ FƏSİL

ALLAH ÖVLIYALARININ EHSANI

İnsanlara yaxşılıq və xidmət etmək ən mühüm tərbiyəvi məsələlərdən biridir. İslam rəvayətlərində buna çox təkid olunmuşdur. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

*«Camaatın ən yaxşısı odur ki, başqaları ondan fayda aparsın».*¹

XİLQƏTİN SİRRİ

Cənab Şeyx bu tərbiyə prinsipi əsasına son dərəcə diqqət yetirirdi. Şagirdlərindən biri onun belə buyurduğunu nəql edir:

«Allahla ünsiyyətdə idim, iltimas etdim ki, xilqətin sirrini bəyan etsin. Mənə anladıldı ki, xilqətin sirri başqalarına ehsan etməkdir.

Həzrət Əli (ə) buyurur:

*«Sizə Allah qarşısında təqvalı olmaq əmr olunmuşdur. Siz başqalarına ehsan edib, Allaha itaət etmək üçün xəlq olunmusunuz».*²

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Bir gün ona dedim: Ağa Mirzə! Mənə elə bir şey verin ki, istifadə edim!

Mənim qulağımı yavaşca burub, buyurdu: Camaata xidmət, camaata xidmət!!

Cənab Şeyx buyururdu: Tövhidin həqiqətini tapmaq üçün Allahın bəndələrinə ehsan et. Tövhid yükü çox ağır və xətərlidir. Hər kəs ona təhəmmül etməyə qadir deyildir. Lakin Allah bəndələrinə ehsan etmək bu işi asanlaşdırır.

¹ «Mizanül-hikmət», 8/3688/2675/12635

² «Mizanül-hikmət» 1/428/314/1555.

Bəzən zarafatyana buyurardı: Gündüzlər Allah bəndələrinə yaxşılıq et, gecələr isə Allahın dərgahına gədəliğa get!

YOXSULLUQLA EYNI ZAMANDA İNFAQ ETMƏK

İslam rəvayətlərində tövsiyə olunduğu kimi, insanlara yaxşılıq və infaq barəsində buyurulan mühüm nöqtələrdən biri də məhz yoxsul olan vaxt infaq etməkdir. Həzrət Peyğəmbər (s) bu barədə buyurur:

*«Üç şey imanın həqiqətlərindəndir: Yoxsul olan vaxtı infaq etmək, camaatla insafla rəftar etmək və elm axtarana elm öyrətmək».*¹

Hafiz Şirazi də yoxsulluq zamanı infaq etməyin mühüm əhəmiyyəti və onun insan ruhunun tərəqqisindəki rolunu belə bəyan edir:

*Hengami təngdəsti dər eyşi kuşi məsti,
Kin kimyayi həsti, qarun konəd gəda ra*

ORUC TUTUB SƏDƏQƏ VER

İmam Kazim (ə)-in dostlarından biri rəvayət edir ki, mən fəqirlikdən və yoxsulluqdan şikayət edib dedim: Paltarsızlıqdan o qədər əziyyət çəkirəm ki, filankəs öz geydiyi iki libasını mənə geyindirirdi.

İmam (ə) buyurdu: «Oruc tut və sədəqə ver».

Dedim: Din qardaşlarımla mənə verdikləri sədəqədən ehsan edimmi? Hətta az olsa belə?

İmam (ə) buyurdu: «Allahın sənə ruzi verdiyi şeylərdən, hətta öz haqqından keçməli olsan belə, sədəqə ver».²

¹ «Mizanül-hikmət», 13/6452/3946/20664.

² «Kafi», 4/18/2.

İŞSİZ AİLƏ SAHİBİNƏ EHSAN

Şeyxin dostlarından biri belə nəql edir: Bir müddət işsiz qalıb çox giriftarçılıqlara düçar oldum. Şeyxin evinə getdim ki, mənə bir çıxış yolu göstərsin, bu vəziyyətdən xilas olum. Şeyxin otağına daxil olduqda gözü mənə sataşan kimi dedi: Səndə çox qəribə zülmət pərdələri görürəm! Nə üçün Allaha təvəkküldən məhrum olmusan? Şeytan səni elə aldadıb ki, yuxarıları dərk edə bilmirsən.

Şeyxin yol göstərməsi sayəsində qəlbimdə bir dəyişiklik hiss etdim, mənə buyurdu: İndi hicab aradan qalxdı, lakin çalış ki, bir daha gəlməsin.

Sonra buyurdu: Bir nəfər həm işsizdir, həm də xəstə, üstəlik iki ailəni dolandırır. Əgər mümkünsə, onun ailəsinə bir qədər parça alıb gətir.

İşsiz və maddi cəhətdən yoxsul olmağıma baxmayaraq, dostlarımla birinin dükanından bir qədər nisyə parça aldım və onun hüzuruna apardım. Parça boxçasını Şeyxin yanında yerə qoyduğum zaman mənə bir nəzər saldı və buyurdu: Çox heyf ki, sənin bərzəx gözlərin açıq deyil, açıq olsaydı Kəbənin sənin ətrafında dövr etdiyini görərdin, nəinki, sənin Kəbə ətrafına!

Doktor Səbati deyir: Şeyxin ən təkidli göstərişlərindən biri də camaata ehsan etmək idi. O, camaata ehsan etməyə çox əhəmiyyət verirdi və Allah dərgahına doğru seyr etməkdə ehsan etməyi ən təsirli yollardan biri hesab edirdi. Belə ki, əgər bir kəs seyri-süluk yolundan aciz olsaydı, ona belə tövsiyə edərdi: Ehsan etməkdə səhlənkarlıq etmə, bacardığın qədər ehsan et.

Ta təvəni be cahan xidməti möhtacan kun

Bedəmi ya dərməmi ya qələmi ya qədəmi

Özü də camaata yaxşılıq etməkdə hamıdan irəlində idi. Bir nəfər üçün giriftarçılıq irəli gəldi. O, Şeyxə müraciət etdikdə,

buyururdu: Bu şəxs təkcə xumsdan öz qohum-əqrabasına kömək edir, başqa ehşanlar etmir.

(Yəni təkcə xums vermək kifayət deyildir.)

BACIYA EHSAN

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Bir gün Şeyxə ərz etdim ki, atamın ruhu ilə əlaqə saxlasın və ondan soruşsun ki, ehtiyacı varsa, onun üçün lazım olan iş və ehşanı edim. Şeyx buyurdu: «Bir Həmd surəsi oxu».

Oxuduqdan sonra qırx il bundan qabaq rəhmətə getmiş atamın bütün əlamətlərini mənim üçün sadaladı və sonra buyurdu:

«Atan deyir ki, mənim heç nəyə ehtiyacım yoxdur. Oğluma de ki, özünün kiçik bacısına ev əşyaları almaqla ehşan etsin».

ŞEYX VƏ CAMAATA XİDMƏT

Cənab Şeyxin bərəkətli həyatının müxtəlif yönlərinin mütlaliə edilməsi göstərir ki, bu böyük ilahi şəxs çətinlikdə olan camaata xidmət etməkdə və onların işlərini sahmana salmaqda həqiqətən nümunəvi şəxs idi. Onun göstərdiyi xidmətlərdən bəziləri bu kitabın müxtəlif yerlərində, o cümlədən, «İsar və fədakarlıq» bölməsində qeyd olunmuşdur. Burada nümunə olaraq onlardan bir neçəsini də qeyd edirik.

VƏLİYYİ ƏSR İMAM ZAMAN (Ə)-İN İMAM CAMAATA HƏVALƏ VERMƏSİ

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Mərhum Süheyli deyir:¹ Mənim dükanım Tehranın «Abbasi» meydanında yerləşirdi.

¹ O, cənab Şeyxin ən yaxın adamlarından biri idi. Dördüncü bölmədə qeyd olunacağı kimi Şeyx onun qucağında can vermişdi.

Qızmar yay günlərinin birində Şeyx təngənəfəs halda mənim dükanıma gəldi, mənə bir qədər pul verib dedi: Yubanma, dərhal bu pulları Seyyid Behiştியə çatdır.

O, «Ariyana» xiyabanındakı «Hacı Əmcəd» məscidinin imam camaatı idi. Mən hər hansı yolla olursa olsun, evinə gedib pulu ona çatdırdım.

Sonralar Şeyxdən soruşdum ki, bu nə məsələ idi. O, cavabında dedi: O gün mənə qonaq gəlmişdi və evdə yeməyə heç nə yox idi. O biri otağa keçib həzrət Vəliyyi Əsr (ə)-a mütəvəssil oldum, o da mənə bu həvaləni çatdırdı».

Cənab Şeyx deyirdi: Həzrət Vəliyyi Əsr (salavatullah əleyh) mənə buyurdu: «*Tez ol, Seyyid Behiştiyə pul çatdır*».

EHSAN SÜFRƏSİ BARƏDƏ TÖVSIYƏLƏR

Şeyxin birbaşa özü tərəfindən, yaxud müəyyən yollarla camaata yaxşılıq etməyə, onların müxtəlif çətinliklərini həll etməyə çalışmasından əlavə, müxtəlif münasibətlərlə, xüsusilə dini bayramlarda öz kiçik evində qonaqlara ehsan verirdi. O, iman əhlinə təam verməyə və mənzilində ehsan süfrəsinin salınmasına ciddi əhəmiyyət verirdi. Həmişə tövsiyə edərdi ki, çalışın, evinizdə ehsan süfrəsi olsun. O, inanırdı ki, əgər o yeməyin pulunu ehtiyacı olanlara versələr və onlar özləri üçün yemək hazırlasalar ehsan verilməsi qədər təsirli olmaz.

Doktor Fərzam deyir: Miskinlərə və fəqirlərə təam vermək Şeyxin həmişəki tövsiyələri idi. Bir dəfə mən ona dedim: Əgər pulunu versək nə olar?

Şeyx buyurdu: Xeyr! Yemək vermək tamamilə başqa bir şeydir və onun təsiri daha çoxdur.

Hamı bilirdi ki, Şəban ayının on beşinci günü toyuq qızartması verəcəkdir. İstər ariflər, istərsə də sadə camaat Şeyxin evinə gələrək onun evindəki rəngi getmiş palazların üstündə oturub ehsan süfrəsindən bəhrələnilirdilər. Şeyx

qonaqlara çox ehtiram göstərir və onlara ehsan etməkdə əlindən gələni əsirgəmirdi.

Şeyxin iman əhlinə təam vermək, ehsan süfrəsini mənzildə salmaq və qonaqpərvərlik ədəblərinə riayət etməkdəki təkidləri elə bir halda idi ki, onun özü maddi cəhətdən çox çətinlikdə idi.

İNŞAALLAH Kİ, HAMIYA ÇATAR

Məclislərin birində günorta yeməyinə Şeyxin mənzilinə çoxlu adam gəlmişdi. Belə ki, onun kiçik evinin hər iki mərtəbəsi qonaqla dolu idi. 24 kilo düyü bişirilmişdi. Ev əhli qorxurdu ki, yemək qonaqların hamısına çatmaya. Şeyx bu nigarançılıqdan agah olduqdan sonra Qumdan gəlmiş ruhani aşpaza buyurdu: Ağa Seyyid Əbul Hüseyn! Bunlar nə deyirlər?! Qazanın ağzını aç baxım.

Sonra bir qədər düyü götürüb dedi: İnşaallah ki, hamıya çatar.

Təsadüfən o məclisdə yemək hamıya çatdı, üstəlik əllərində qab qapının ağzında dayanan qonaqlara da verildi. Heç kəs əliboş qayıtmadı.

CAMAATA XİDMƏT ETMƏYİN BƏRƏKƏTLƏRİ

Camaata yaxşılıq və ehsan etməyin insanın maddi və mənəvi həyatında çoxlu xeyir-bərəkətləri vardır. Şeyxin nəzərinə ehsan etməyin təsirləri qəlbin nuraniyyəti, dua və münacat halı tapmaq və Allah-taala ilə ünsiyyətdə olmaqdır ki, əvvəldə buna işarə edildi.

İndi isə camaata xidmət etməyin bərəkətləri ilə əlaqədar olaraq bir neçə maraqlı və ibrətəməz hadisəni qeyd edirik.

HƏZRƏT ƏBDÜL-ƏZİM HƏSƏNİNİN (Ə) MƏQAMI

Şeyxin dostlarından biri deyir: Şeyxlə birlikdə ziyarətə getdik. Cənab Şeyx (bərzəx aləmində) ondan (həzrət Əbdüləzimdən) soruşdu: Necə oldu ki, bu məqama çatdınız?

Həzrət Əbdüləzim (ə) buyurdu: Camaata ehsan etməklə. Mən Quran yazır və çox çətinliklə onları satıb pullarını ehsan edirdim.

TAKSİ SÜRÜCÜSÜNÜN XİDMƏTİNİN BƏRƏKƏTİ

Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: 1337 və ya 1338-ci illərdə taksi işlədirdim. «Cümhuriyyə Qərbi» xiyabanına çatdım. O zaman marşrut avtobusları işləmirdi. Camaat sıraya düzülmüşdü. Bu zaman iki qadının irəli gəldiyini gördüm. Onlardan biri ucaboşlu biri isə qısaboşlu idi. Onlar dedilər: Bizim birimiz «Çaharrahi-ləşkəri», digərimiz isə Ariyana xiyabanına gedirik. Hər birimiz də beş riyal pul verəcəyik.

Mən qəbul etdim. Ucaboşlu qadın düşdükdə öz pulunu verdi. Mən «Ariyana» xiyabanına tərəf hərəkət etdim ki, o biri qadını öz evinə çatdırım. O, türkdilli idi və fars dilini bilmirdi. Başa düşdüm ki, öz-özünə belə danışdı: Pərvərdigara, mən türkəm və farsca bilmirəm. Evimizin də harada yerləşdiyini bilmirəm. Mən hər gün avtobusa minir və iki qran (iki riyal) pulla evimin qabağında düşürdüm. Səhər tezdən də paltar yumağa gedib, iki tümən pul qazanmışam, indi də onun beş riyalını bu taksiyə verməliyəm.

Mən ona dedim: Narahat olma, mən də türkəm. Ariyanaya gedəcək və mənziliniz harada olsa tapıb səni çatdıracağam.

Qadın bunu eşidib çox sevindi.

Nəhayət onun evini tapıb, dayandım. Boxçasından bir kisa çıxartdı və içindən iki tükən kağız pul götürüb mənə verdi. Mən dedim: Pul istəmirəm, xudahafiz.

Onu maşından endirdim və dərhal dönüb iş yerimə getdim.

Onun sabahısı günü dostlarımdan biri ilə cənab Şeyxin hüzuruna getdim. Öz kiçik otağında oturmuşdu, bir neçə nəfər də onun yanında idi. Salamlaşıb hal-əhval tutduqdan sonra Şeyx mənə baxıb dedi: Sən cümə gecələri müntəzirsən, sən...

Mən imam Zaman (ə) ilə əlaqədar müəyyən proqramlara əməl edirdim. Şeyxin «sən»—deyə buyurmaqdan məqsədi bu idi ki, imam Zaman (ə)-in fərəcində sən də varsan. Əvvəllərdə Allah-taalanın mənə göstərdiyi mərhəmət səbəbi ilə Şeyxin bu sözünü dedikdə sabaha qədər şövqdən yata bilmədik. Biz də ağladıq, Şeyx də ağladı. Onun ətrafındakılar həddindən artıq ağladılar.

Şeyx mənə xitabən buyurdu: Bilirsənmi necə oldu ki, buraya gəldin? Maşına mindirdiyin qısa boylu qadından pul almadın. O, sənə barəndə dua etdi, Allah da onun sənə barəndə etdiyi duanı müstəcəb etdi, səni bura göndərdi.

KORA KÖMƏK VƏ QƏLBİN NURANİLİYİ

Həmin şəxs deyir ki, bir gün həmin taksi ilə «Səlsəbil» meydanında gedirdim. Kor bir kişini gördüm. O, bir kəsin kömək edərək onu küçənin o biri tərəfinə keçirtməsinə gözləyirdi. Maşını saxlayıb yerə düşdüm və soruşdum ki, haraya getmək istəyirsən?

Dedi: Küçənin o biri tərəfinə keçmək istəyirəm.

Dedim: Daha sonra haraya gedəcəksən?

Dedi: Daha sizə zəhmət vermərəm.

Mən çox israr etdikdən sonra dedi: «Haşimi» xiyabanına gedirəm.

Mən onu maşına mindirib evlərinə apardım.

Sabah tezdən Şeyxin hüzuruna getdikdə heç bir müqəddimə olmadan buyurdu: O kor kişini maşına mindirib evinə çatdırmağın hadisəsi nə idi?

Hadisəni dedim, buyurdu: Dünən bu işi yerinə yetirdiyin zamandan Allah səndə bir nur xəlq etmişdir ki, bərzəxdə hələ də qalmaqdadır.

QIRX NƏFƏRƏ TƏAM VERMƏK VƏ XƏSTƏNİN SAĞALMASI

Şeyxin dostlarından biri deyir: Oğlum yol qəzasına düşmüşdü və xəstəxanada yatırdı. Cənab Şeyxin yanına gedib dedim: Nə edim?

Buyurdu: Narahat olma, bir qoyun alıb kəs, meydanda iş axtaran fəhlələrdən qırx nəfəri çağırıb onlar üçün souz hazırla. Bir nəfər də rövzəxan çağır ki, dua etsin. O qırx nəfər «amin» dediyi zaman sənin oğlun sağalacaq və sonrakı gün evə qayıdacaqdır.

Mən bu məsələni bir neçə nəfərə dedim və onlar da buna əməl edib öz hacətlərini aldılar.

QURAQLIQ İLİNDƏ YAĞIŞ

Şeyxin övladı belə nəql edir: Sari əkinçilərindən bir neçə nəfər atamın yanına gəlib dedilər: Saridə bərk quraqlıqdır, hər şey susuzluqdan yanıb tələf olmuşdur. Camaat çox əziyyət çəkir.

Atam buyurdu: Gedin bir inək kəsib ehsan edin.

Onlar Tehrandan teleqraf vasitəsi ilə xəbər göndərdilər ki, bir inək alıb kəssinlər və min nəfərə ehsan versinlər. Yemək verən zaman o qədər yağış yağdı ki, axırda gələn qonaqlar çox çətinliyə düşər oldular. Bu hadisə də o yerin əhalisinin Şeyx ilə

əlaqə yaratmalarına və bir neçə dəfə onun hüzuruna gəlmələrinə səbəb oldu.

ATANIN ÖZ ÖVLADININ HƏYATI ÜÇÜN EHSAN ETMƏSİ

Həmin şəxs yenə də nəql edir: Bir nəfər ölkə daxilində və xaricdə çoxlu müalicə olunmasına baxmayaraq, övlad sahibi olmurdu. Dostlarından biri onu Şeyxin hüzuruna gətirdi. O, hadisəni dedikdə Şeyx buyurdu: Allah bunlara iki oğlan uşağı verəcəkdir. Hər oğlanı verdikdə bir inək kəsib Allah bəndələrinə verin.

O kişi soruşdu: Nə üçün?

Şeyx cavabında buyurdu: Mən imam Riza (ə)-dan istəmişəm, o da qəbul edibdir.

Birinci oğlan dünyaya gəldikdə, atası Şeyxin göstərişinə görə ehsan etdi. Lakin ikinci oğlan dünyaya gələn zaman qohum-əqrəbaları müəyyən məsələləri irəli çəkərək, bu ehsanı etməyə mane olur və deyirdilər: Məgər Şeyx Rəcəbəli Xəyyat imamzadədir, ya imam övladıdır?! Möcüzə edibdirmi?! O nəçidir ki, deyir ki, gərək bu belə olsun?!

Onu Şeyxlə tanış edən şəxs bu işi yerinə yetirməsini təkid etsə də, o dedi: Boşla, bu xurafatdır.

Bir müddətdən sonra ikinci oğlu dünyadan getdi.

BİR AC HEYVANI DOYURMAĞIN BƏRƏKƏTİ

Şeyxin dostlarından biri deyir: Bir gün Şeyx mənə belə buyurdu: Bir nəfər Tehranın qədim küçələrindən keçərkən gözü su arxına düşmüş bir itə sataşır. O itin balaları onun döşlərini dartışıdır, lakin anası acından onlara süd verməyə

qadir deyildi. Və bu vəziyyətdən əziyyət çəkirdi. O, dərhal yaxınlıqdakı kabab dükanından bir neçə şiş kabab alıb o itin qabağına tökdü. O gecənin səhəri Allah-taala o şəxsə böyük bir mərhəmət əta etdi.

Bu hekayəti nəql edən deyir: Şeyxin o şəxsin kim olmasını deməməsinə baxmayaraq, əlamətlərdən onun özü olduğu məlum idi.

Doktor Fərzam deyir: Şeyxlə xudahafizləşən zaman ona «Cənab Şeyx, mənə dair qulluğunuz yoxdurmu, bir tövsiyə etmirsinizmi?» dedikdə o, bu cümləni buyurdu:

«Bəndələrə ehsan edin. Hətta heyvanları da unutmayın».¹

ALLAHIN İSTƏDİYİ ƏSASDA EHSAN ETMƏK

Cənab Şeyxin nəzərində camaata xidmət etməkdə əsas məsələ onun hansı məqsədlə və necə yerinə yetirilməsidir. Cənab Şeyx inanırdı ki, biz camaata məhz imamlarımız və ilahi övliyaların xidmət etdiyi kimi xidmət etməliyik. Onlar bəndələrə xidmət etməkdə Allahın razılığından başqa heç bir şeyi nəzərə almırdılar. Onlar camaata Allah üçün və Allah eşqi ilə xidmət edirdilər. Bu barədə buyururdu:

«Camaata ehsan etmək Allahın istədiyi əsasda olmalıdır:

«İnnəma nutimukum livəcillah».

Sən övladının xərclərini necə təmin edirsən, ona qurban kəsir, onun yolunda sədəqə verirsən? Məgər uşaq ata-anası üçün bir iş görə bilər? Ata-ana kiçik yaşlı övladının aşıqıdır. Övladını sevdiklərinə görə onun yolunda pul xərcləyirlər. Ancaq nə üçün biz Allahla belə rəftar etməyək?! Nə üçün öz övladımızı sevdiyimiz qədər Allaha eşq-məhəbbət

¹ «Mizanül-hikmət», 8/3686/2674.

bəsləməyək?! Bəzən bir kəsə də ehsan edəndə mükafat xatirinə kisə tikirsən?»

İMAM XOMEYNİNİN (R.Ə) İNSANLARA XİDMƏT BARƏSİNDƏKİ SÖZÜ

Bu fəslin axırında daha münasib olardı ki, imam Xomeyninin (rə) camaata xidmət barəsindəki sözlərini qeyd edək. O, öz övladı hacı Əhmədə yazdığı vəsiyyətnamədə belə qeyd edir:

«Oğlum! İnsani məsuliyyət yükünün altından qaçma, çünki Allaha xidmət insanlara xidmət sayəsindədir. Şeytanın bu meydanda at oynatması məsul şəxslərin arasındakından heç də az deyildir. Hər hansı bir məqamı, istər maddi, istərsə də mənəvi məqam—ələ gətirmək üçün ciddi çalışma! Özün də belə üzürxahlıq etmə ki, ilahi mərifətə yaxınlaşam və ya Allah bəndələrinə xidmət edəm. Nəinki o məqamları əldə etmək üçün çalışmaq, hətta onlara diqqət yetirmək şeytan tərəfindəndir. Allahın etdiyi moizələrə can-dildən qulaq as, bütün varlığınla onları qəbul et və o xətt əsasında seyr et.

«De, sizi yalnız bir şeyə moizə və nəsihət edirəm: Allah üçün qiyam edin, təklikdə və iki-iki».¹

Seyrin əvvəlində əsas meyar Allah xatirinə işə başlamaqdır. Həm şəxsi işlərdə həm də ictimai fəaliyyətlərdə çalış ki, bu ilkin qədəmdə müvəffəq olasan. Bu işlər cavanlıq dövründə daha asan və daha müvəffəqiyyətli olur. Qoyma ki, qoca atan kimi olasan: Ya yerində sayasan, ya da geri qayıdasan. Bu işdə ciddi muraqibət və mühasibəyə ehtiyac var. Əgər ilahi məqsədlə cin və insanın mülkü bir kəsin olsa, yaxud əldə etsə, Allahın haqqına arif və dünyada zahid olar. Əgər nəfsani və şeytani məqsədlərlə olsa, ələ gətirdiyi hər bir şey—hətta bir təsbeh qədər olsa belə, həmin qədər Allahdan uzaqlaşır».

¹ Səba surəsi-46.

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ NAMAZI

Cənab Şeyxin məktəbində tərbiyə olunmuş şagirdlərinin ən gözəl və səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri də namaz vaxtı Allahın hüsurunda hüsuru-qəlb tapmaqdır. Bu da yalnız ona görə mümkün olmuşdur ki, Şeyx namazın ruhsuz cəsədinə heç bir dəyər vermir və çalışır ki, onun müridləri həqiqətən namaz qılsınlar.

Cənab Şeyxin namaz barəsindəki tövsiyə və yol göstərmələrində dörd əsas mühüm məsələ vardır ki, onlardan hər biri də Quran ayələrindən və islam hədislərindən əldə edilmişdir:

1. Eşq;

Cənab Şeyx inanırdı ki, aşıq öz məşuqu ilə danışmaqdan ləzzət aldığı kimi, namaz qılan şəxs də öz Allahı ilə raz-niyaz etməkdən ləzzət almalıdır. Onun özü də belə idi, eləcə də ilahi övliyaların hamısı belədir.

Rəsuli Əkrəm (s) namazdan aldığı ləzzəti belə vəsf edir:

*«Pərvərdigar cəllə- cəlaluh mənim gözüümün nurunu namazda qərar vermiş, namazı mənim sevimli əməlim etmişdir. Necə ki, yemək ac insanların, su susuz insanların məhbubudur; bu fərqlə ki, ac insan yemək yeyəndə doyur, susuz insan su içdikdə sirab olur, amma mən namazdan doymuram».*¹

Otuz il müddətində Şeyxin hüsurunda olan şagirdlərindən biri deyir: Allah şahiddir ki, mən özüm göürdüm: Şeyx namazda öz məşuqunun qarşısında dayanan bir aşıq kimi dayanmış və Allahın camalında fani olmuşdur. Ömrüm boyu

¹ «Mizanül-hikmət», 7/3092/2266/10535.

üç nəfər gördüm ki, onların namazı tam başqa cür idi. Birincisi mərhum Şeyx Rəcəbəli Xəyyat, ikincisi Ayətullah Kuhistani və üçüncüsü də Məşhəddə ağa Şeyx Həbibullah Gülpayiqani. Onların vəziyyəti çox qəribə idi. Namaza dayananda mən ilahi gözlərlə görürdüm ki, namaz qılınan fəza tamamilə dəyişilir. Onlar Allah-taaladan başqa heç nəyə diqqət yetirmirdilər.

2. Ədəb qaydaları;

Namaz qılan şəxsin Allahın hüzurunda ədəbli olması islamın çox əhəmiyyət verdiyi məsləhət sırasındadır. İmam Səccad (ə) bu barədə buyurur:

*«Namazın haqqı bundan ibarətdir ki, biləsən ki, namaz Allah-taalanın hüzuruna varid olmaq vasitəsidir və sən də namazda Allah-taalanın hüzurunda dayanmısan. Bunu bildiyin zaman zəlil və həqir, rəğbətli və qorxan, ümidvar və qorxulu, binəva və zarıdayan halda olasan, hüzurunda durduğun şəxsin ehtiramına çox aramla və vüqarla dayanasan, qəlbən namaza üz gətirəsən və onun hüquq və şərtlərinə riayət etməklə onun qılasan».*¹

Cənab Şeyx hüzurun ədəbləri barəsində belə buyururdu:

Şeytan həmişə insanın arxasınca gələr. Yadında olsun ki, öz diqqətini Allahdan çəkmə və namaz vaxtı ədəbli ol. Namazda böyük və sənin əməllərindən agah olan bir şəxsin qarşısında dayandığın kimi dayanasan. Belə ki, əgər sənin bədəninə iynə də batırsalar, tərənəməməlisən.

Bu sözü Şeyx öz uşaqlarının suallarının cavabında demiş: Onlar «siz namaz qıldığınız zaman bəzən təbəssüm edirsiniz» — demişlər. Şeyxin övladı buyurdu: Mən ehtimal verirdim ki, onun təbəssümü şeytana qarşıdır. Təbəssümlə ona deyir ki, zorun mənə çatmaz.

Bəli, cənab Şeyx inanırdı ki, Allah-taalanın hüzurunda ədəb qaydalarının əksinə olan hər bir hərəkət şeytan

¹ «Mizanül-hikmət», 7/3124/2299/10669.

vəsvəsələrinin nəticəsidir. O buyururdu: Şeytanı görürdüm, o, namaz vaxtı insanın qaşdığı yerləri öpürdü.

3. Hüzuri qəlb;

Namazın batini — Allahı yad etmək və namaz qılan şəxsin qəlbinin haqq-taalanın müqəddəs dərgahında sadıqəsinə hazır olmasıdır. Buna görə də Peyğəmbər (s) buyurur:

«Allah-taala qəlbi yaxud bədəni ilə hüzur tapmayan bəndənin namazını qəbul etməz».¹

Cənab Şeyx bu məsələlərə diqqət yetirməklə yanaşı, həmişə çalışardı ki, camaat namazı qılınmazdan qabaq namazda iştirak edənləri hüzuri-qəlb ilə qılınan namaz üçün hazırlasın. Onun öz namazı da hüzuri-qəlb ilə qılınan namaz nümunəsi idi.

Doktor Həmid Fərzam bu barədə deyirdi: Onun namazı çox xatircəmlik və ədəblə qılınardı. Bəzi hallarda namaza gec çatdığım zaman onun qarşısından keçərkən namazdakı qiyafəsini görürdüm: Sanki bədəninə lərzə düşmüşdür. Qiyafəsi nurani, rəngi qaçmış, Allahın zikrinə qərq olmuşdur. Bütün diqqəti namazda idi, başını aşağı salmışdı. Mən belə başa düşürdüm ki, Şeyxdə hətta iynənin ucu qədər olsa belə şək-şübhə yox idi.

Onun şagirdlərindən biri deyir: Şeyx bəzən mənə belə buyururdu: Filankəs! Bilirsən ki, rükuda və səcdədə nə deyirsən? Təşəhhüddə «Əşhədü ənla ilahə illəllahu vəhdəhu la şərikə ləh» deyəndə bunu düz deyirsənmi?! Həvayi-nəfsin yoxdurmu?! Allahdan başqasına diqqət yetirmirsənmi?! «Ərbabun mutəfərriqunə» ilə işin vardırımı?²

4. Namazın əvvəl vaxtda qılınmasında davamiyyət;

İslam hədislərində namazın əvvəl vaxtda qılınmasına çoxlu tövsiyələr edilmişdir. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

¹ «Mizanül-hikmət»,7/3116/2290/10635.

² Yusif surəsi-39

«Namazın əvvəl vaxtda qılınmasının axır vaxtda qılınmasına olan fəziləti axirətin dünyaya olan fəziləti kimidir».¹

Cənab Şeyx həmişə beşlik təşkil edən gündəlik namazlarını əvvəl vaxtda qılır və bu işi başqalarına da tövsiyə edərdi.

İMAM HÜSEYN (Ə) NÖKƏRİNİN NAMAZI İNDİYƏDƏK TƏXİRƏ DÜŞMƏZ!

Qüdrətli xətib höccətül islam cənab seyyid Qasim Şücai bu barədə Şeyxdən maraqlı bir əhvalat danışaraq deyir: Mən məktəb yaşlarından minbərə gedər, gözəl danışıq qabiliyyətinə malik olduğumdan çoxlu rövzələr oxuyardım. O cümlədən ayın yeddinci günlərini mərhum Şeyx Rəcəbəlinin mənzilinə gedirdim. Evi bazara çatmamış «Siyahha» küçəsində idi. Pillələrdən yuxarı gedəndə sol tərəfdəki otağa qadınlar yığılmışdı. Onlar üçün aylıq rövzə oxuyardım. Cənab Şeyxin otağı da birinci mərtəbədə yerləşirdi. O zaman mənim 13 yaşım vardı, hələ həddi-bülüğa çatmamışdım.

Bir gün minbər qurtardıqdan sonra birinci mərtəbəyə gəldim və ilk dəfə olaraq cənab Şeyxlə rastlaşdım. Əlində bir neçə papaq tutmuşdu, sanki bazara getmək istəyirdi. Salam verdim, mənim surətimə baxıb buyurdu:

«Peyğəmbər (s) və imam Hüseyin (ə) nökəri namazını indiyə qədər təxirə salmaz».

Dedim: Baş üstə.

Günün batmasına iki saat qalırdı, o günlər qonaq idim və həməən vaxta qədər namazımı qılmamışdım. O, mənim üzümə baxan kimi bu haləti məndə hiss etdi və mənə xatırlatdı. Bu məsələ səbəb oldu ki, həddi-bülüğun ilk çağlarından etibarən Şeyxin məclislərində iştirak edirəm. Elə yeniyetməliyimin ilk

¹ «Mizanül-hikmət», 7/3130/2302/10685.

çağlarından hiss edirdim ki, bu kişinin söhbətlərinin mətləbləri ona ilham olunur. Çünki onun elmi savadı yox idi. Lakin söhbət edəndə dinləyiciləri tamamilə özünə cəlb edirdi. Hələ də ondan aldığı xatirələr mənim yadımdadır. O cümlədən mənim zehnimdə həmişə canlanan kəlməsi bu idi:

«Biz» kəlməsindən keçin. Hər yerdə «mənam»lik və «biz» hökmranlıq etsə, şirkdir. Dünyada yalnız bir zəmir (əvəzlik) hakimdir, o da «hüvə»dir (Allah zəmirini göstərən, O əvəzliyi). Əgər o əvəzlikdən keçsəniz, bütün əvəzliləri demək şirkdir».

Cənab Şeyx bu cür kəlmələri bəyan edərkən sözü insanın qəlbinə və ruhuna nüfuz edirdi.

QƏZƏB NAMAZIN BƏLASIDIR

Cənab Şeyx belə buyururdu: Bir dəfə gün batan vaxtı Tehranın Sirius meydanındaki məscidin yanından keçirdim. İlk vaxtda qılınan namazın fəzilətinə nail olmaq üçün məscidə daxil oldum. Gördüm ki, bir nəfər namaz qılmağa məşğuldur və onun ətrafını nur bürümüşdür. Öz-özümə fikirləşdim ki, namazdan sonra onunla tanış olacağam ki, görədim onu bu vəziyyətə salan hansı xüsusiyyətidir. Namaz qurtardıqdan sonra onunla birgə məsciddən çıxdıq. Məscidin qapısında o, məscidin xidmətçisi ilə bir qədər sözləşdi və onun üstünə qəzəbləndi. Yolumuza davam etdik, əsəbiləşdikdən sonra onun ətrafındakı nurun məhv olub aradan getdiyini gördüm.

DOQQUZUNCU FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ HƏCCİ

Cənab Şeyx heç vaxt maddi cəhətdən vacib həcc fərizəsini yerinə yetirmək üçün istitəət tapmamış və həccə getməmişdi. Amma onun həccə gedən bəzi şəxslərə verdiyi nəsihətlərdən

məlum olurdu ki, Allah dostlarının həccinin sirlərindən tamamilə və dəqiq şəkildə əgahdır. O, inanırdı ki, yalnız o zaman həqiqi və kamil həcc gerçəkləşə bilər ki, həccə gedən şəxs Kəbənin sahibinin əşiqi olsun ki, həcc əməllərinin həqiqi məqsədlərini dərk edə bilsin. Buna görə də bir nəfər ona həccə getməyi təklif etdikdə, buyurdu: Get əvvəlcə əşiqliyi öyrən, sonra gəl birlikdə Məkkəyə gedək.

ŞEYXİN HƏCCƏ GEDƏN ŞƏXS ÜÇÜN GÖSTƏRİŞLƏRİ

1. Həzrət Vəliyyə Əsr (əccələllahu təala fərəcəhu şərif)-i ziyarət etmək üçün çalışmaq;

Cənab Şeyxin qədim dostlarından biri deyir: Məkkeyi-müəzzəməyə etdiyim ilk səfərdə Şeyxin hüzuruna gəldim və ondan mənə yol göstərməsini istədim. O, buyurdu: Hərəkət etdiyən vaxtdan qırx gün keçənə qədər—*Rəbbi ədxilni müdxələ sidqin və əxricni müxrəcə sidqin vəcəlni minlədünkə sultanən nəsirə*¹ ayəsini oxu, bəlkə Həzrət Vəliyyə Əsri (ə) görə biləsən.

Sonra buyurdu: Necə mümkündür ola bilər ki, bir şəxs dəvət olunaraq bir evə getsin, amma ev sahibini görməsin?! Bütün diqqətin və fikrin bunda olmalıdır ki, inşaallah, o mübarək vücudu həccin mərhələlərindən birində ziyarət edəsen.

2. Ehramda Allahdan başqasına məhəbbət bəsləməyin qadağan olunması;

Ehram bağlayan şəxs bilməlidir ki, bura gəlmişdir ki, Allahdan başqalarını özünə haram etsin. Təlbiyə (ləbbeyk) dediyi vaxtdan Allahın dəvətini qəbul edib, Allahdan başqalarını özünə haram etsin və ömrünün axır anlarına kimi Allahdan qeyrilərinə diqqət yetirməsin!

¹ İsra surəsi-80.

3. Təvafda Allahı diqqət mərkəzində saxlamaq;

Kəbənin təvafı zahirdə evin ətrafına fırlanmaqdır, lakin bilməliyik ki, əsas məsələ mehvər qərar vermək və Allah dərgahında fani olmaqdır. Elə bir hal tap ki, Onun ətrafına fırlanasan, Ona qurban olasan, elə bir iş görəsən ki, həqiqətdə ev sənə ətrafına fırlansın;

4. Qızıl navdanın altında dua;

Hicri-İsmail və qızıl navdanın altında Allah evinin ziyarətçiləri öz müşküllərinin və çətinliklərinin həll olunmasını Allahdan istəyirlər. Sən isə belə de: Pərvərdigara! Məni Özünə bəndəçilik və İmam Zaman Höccət ibnil Həsənin xalis ardıcılı olmaq üçün tərbiyələndir.

5. Nəfsin öldürülməsi;

Minaya gedərkən qurbangahda nə edəcəksən? Bilirsənmi qurbanlığın fəlsəfəsi nədir? Həqiqətdə əmmarə nəfsini qurbanlıq etməlisən—*Fətubu ila bariikum fəqtulu ənfüsəkum*—nəfsin başını kəs və qayıt. Özünü nəfsin əlindən xilas et. Nəinki sadəcə gedib qayıdasan və nəfsin də əvvəlkindən daha güclü olsun!

SƏNƏ MƏHƏBBƏT ETDİKLƏRİ YEGANƏ YER

Həcdən qayıtdıqdan sonra Şeyxin hüzuruna gəlib dedim: Ziyarətimin hasilinin nə olmasını bilmək istəyirəm.

Buyurdu: Başını aşağı salıb həmd oxu.

Dərindən diqqət etdikdən sonra Məscidul-hərəmın, mənəim dayandığım yerlərin əlamətlərini tamamilə bəyan edib sonra buyurdu: Sənə məhəbbət göstərilən yeganə yer «Bəqi» qəbristanlığı idi. Sən elə bir halda idin və filan-filan şeyləri istəyirdin.

O yerdə Allahdan istədiyim şeylərin hamısı Şeyx üçün ayan idi.

HƏCC QONAQLIĞI

Həcc səfərindən qayıtdıqdan sonra Şeyxi və dostlardan bir qrupunu mənzilimə çağırıb ehsan verdim. Plov hazırlamışdım. Şeyx və bir neçə xüsusi şəxslər üçün yuxarı mərtəbədə—eyvanda ayrıca bir süfrə salmışdım. Şeyx bu hadisədən xəbərdar olduqda məni çağırıb buyurdu: Lovğalıq edirsənmi? Çox da özünü tutma! Camaat arasında fərq qoyma. Əgər Allah üçündürsə hamıya bir gözlə bax. Nə üçün bəzilərinə artıq imtiyaz verirsən? Xeyr, mən də onların içərisində olmalıyam, aramızda heç bir fərq qoyma.

MƏRHUM İMAM XOMEYNİNİN KƏLAMINDA HƏCCİN SİRLƏRİ

Maraqlı məsələdir ki, cənab Şeyxin həccin fəlsəfəsi barəsində dedikləri məhz özünün şühud elmi vasitəsi ilə dərk etdiklərindən ibarət idi və onun dedikləri imam Xomeyni (rə)-in həccin irfani yönələri barəsində bəyan etdikləri ilə çox yaxındır. Bu fəslin təkmil olması üçün onlardan bəzilərinə qeyd edirik:

TƏKRAR «LƏBBEYK»LƏRİN SİRRİ

Təkrar ləbbeyklərin deyilməsi o kəslər üçün həqiqidir ki, haqqın nidasını cani dildən eşidərək Allahın dəvətinə came adlarla cavab versin. Əsas məsələ Allahın hüzurunda hazır olmaq, məhbubun cəmalını müşahidə etməkdir. Sanki bu kimi hüzurda insanın ixtiyarı əlindən alınır, dəvətin cavabını təkrar edir və bunun ardınca mütləq mənada şərikləri Ondan inkar edir. Bunları yalnız əhlullah (Allah adamları) bilər. Təkcə ilahiyyat məqamında şəriklər deyil, bütün hallarda şərikləri inkar etmək. Baxmayaraq ki, ondakı şərikləri səlb etmək elə bütün mərtəbələri əhatə edir. Nə qədər ki, aləmin fəna olması

mərifət əhlinin nəzərindədir, bütün ehtiyat və müstəhəb əməlləri əhatə edir, məsələn: *Əlhəmdü ləkə vənnemətu ləkə...* və həmdü Allahın Müqəddəs Zatına məxsus bilirlər; həmçinin neməti də Ona məxsus bilib şərikləri inkar edirlər. Bu mərifət əhlinin yanında tövhidin son mərhələsidir. Bu məna yadır ki, hər bir həmd, hər bir nemət varlıq aləmində gerçəkləşirsə, elə Allaha edilən həmd və Allahın nemətidir, heç bir şirik olmadan. Hər bir məqamda və məşərdə, vuqufda və hərəkətdə, sükunda və əməldə bu mətləb və bu ali məqsəd cərəyandır, onun xilafı ümumi mənada olan şirkdir ki, bizim kimi bədbəxtlərin hamısı ona mübtəladır.¹

TƏVAFIN SİRRİ

Allah evinin ətrafına fırlanmaq bunu göstərir ki, Allahdan başqa heç kəsin ətrafına fırlanmayasan.²

Allaha eşq əlaməti olaraq Allah evinin təvafında qəlbini başqalarından təmizləyir, ruhunu Ondan başqasının qorxusundan paklayırsan, haqqa eşqin səvviyyəsinə uyğun olaraq böyüklü-küçüklü bütün bütəldən, tağutlardan və istismarçılardan bəraət (bezarlıq) edirsən ki, Allah-taala və Onun dostları onlardan bəraət etmişlər, bütün dünyanın azadlıqsevərləri də onlara nifrət edirlər.³

ALLAHLA BEYƏT

Həcərül-əsvədə əl sürtməklə sanki Allahla beyət edirsən ki, Onun özünün, göndərdiklərinin və eləcə də saleh və azadların düşmənləri ilə düşmən olasan. Onlara itaət və bəndəçilikdə

¹ İmam Xomeyni (rə)-in qurban bayramı münasibəti ilə əlaqədar həcc ziyarətinə gedənlərə pəyamı.

² «İmam Xomeyni (rə)-in həcc ziyarətçilərinə pəyamı» 11/7358.

³ «İmam Xomeyni (rə)-in həcc ziyarətçilərinə pəyamı» 16/5/1365.

hər nə məqamda olurlarsa olsunlar itaət etməyəsən, onlardan yaranan xovf və zəlliliyi qəlbindən çıxardasan. Çünki Allah düşmənləri, onların da başında böyük Şeytan—Amerika—zəlidir. Baxmayaraq ki, insaniyyəti məhv etməkdə, məzlumları əzməkdə və cinayət işlərində başqalarından üstüdürlər.

MƏHBUBU TAPMAQ ÜÇÜN ÇALIŞMAQ

Səfa və Mərvə dağları arasında səy edərkən məhbubu tapmaq üçün tam mənada sidqi-ürəkdən çalışmısan. Onu tapsan bütün dünyanı tapmısan, bütün şəkk və tərəddüd səndən uzaq olur, bütün heyvani xovf və ümidlər aradan gedir, maddiyyata olan qəlbi bağlılıqlar qırılır, azadlıqsevərlik ruhiyyəsi çiçəklənir, şeytan və tağutun zəncirləri qırılır, çünki onlar Allah bəndələrini əsarətə və öz itaətinə çəkirlər.

MƏŞƏRDƏ ŞÜUR, ƏRƏFATDA İRFAN

Ərəfata və Məşərul-hərəmə şüur və irfan halı ilə gedirsən. Hər bir məqamda Allahın haqq vədələrinə, məzlumların hakimiyyətə çatmalarına tam xatircəm olursan. Sükut və sükunlarla Haqq-taalanın ayələrində təfəkkür edirsən, məhrumların və müstəzəflərin dünya ağılığına can atanların caynaqlarından xilas olması üçün bir çarə fikrinə düşürsən, həmin kərəmətli yerlərdə Haqq-taaladan onların xilas olmasını istəyirsən.

MİNADA QURBANLIĞIN SİRRİ

Sonra Minaya gedir və orada özünün haqq arzularına nail olursan. Bu da insanın ən sevimli bir şeyini Mütləq Məhbubunun yolunda qurbanlıq etməsidir. İnsan bilməlidir

ki, bunların ən yüksən səviyyədə olanı nəfsi sevmək və dünya məhəbbətindən keçməyincə mütləq məhbuba çata bilməz.

ƏQƏBƏDƏ ŞEYTANI DAŞLAMAQ

Siz bu ilahi səfərə gedərkən şeytanı daşlayırsınız. Əgər Allah eləməmiş, özünüz də şeytanın dəstəsindən olsanız, özünüzü daşlamış olarsınız. Siz ilahi sifətdə olmalısınız ki, şeytanı daşlayarkən Allah qoşunu tərəfindən şeytana daş atmış olasınız.¹

¹ İmam Xomeyni (r.ə.)-in Həcc karvanının başçıları və ruhanilərlə görüşü. 8/7/1358.

ONUNCU FƏSİL

ALLAH ÖVLİYALARININ QORXUSU

Allaha məhəbbət məsələsini araşdırdıqdan sonra insanın mənəvi tərəqqisində əsas rol oynayan şey barəsində yaranan sual bundan ibarətdir ki, əgər Allah mehriban və sevimli və Ona eşq bəsləmək insan təkamülündə ən təsirli vasitədirsə, onda nə üçün islami rəvayətlərdə Allah qarşısında xovf və xəşyətlə təkid olunmuşdur? Nə üçün Qurani-kərim alimlərin ən gözəl xüsusiyyətlərindən biri kimi onların Allahdan qorxmalarını (xəşyət) bəyan edir? Nə üçün Allaha məhəbbət Onun qarşısında xovf və xəşyətlə bir yerdə cəm bilir?

Cənab Şeyx eşq ilə qorxunun bir yerə yığışa bilməsi barəsində çox qəribə və maraqlı misal vurmuşdur ki, gələnlər fəsillərdə bəyan olunacaqdır. Lakin burda da «Allah qarşısında xovf və xəşyət» dedikdə məqsədin nə olduğunu araşdırmalıyıq.

ALLAHDAN QORXMAĞIN MƏNASI

İlahi xəşyət və xovfun təfsir olunmasında ilkin mühüm məsələ bundan ibarətdir ki, Allahdan qorxmaq dedikdə onun mənası insanın öz günahlarından və yaramaz əməllərindən qorxmasıdır. İmam Əli (ə) buyurur:

*«Öz günahlarından başqa bir şeydən qorxma, Allahdan başqa heç nəyə ümid bağlama».*¹

¹ «Mizanül-hikmət», 4/1572/1139/5225; «Qürəül-hikəm», 10162, «Nəhcül-bəlağə», 82-ci hikmət.

ALLAHDAN QORXMA!

İmam Əli (ə) bir şəxslə qarşılaşdı. Üzündəki qorxudan onun tam dəyişilməsi hiss olunurdu. İmam (ə) ondan soruşdu: *«Sənə nə olmuşdur?»*

O, cavab verdi: Allahdan qorxuram.

İmam (ə) buyurdu: *«Ey Allahın bəndəsi! Öz günahlarından qorx! Allahın bəndələrinə etdiyən zülmərin müqabilində səni cəzalandırarkən Onun ədalətindən qorx! Allahın sənə vacib etdiklərinə itaət et, sənənin məsləhətinə olan şeylərdə itaətsizlik göstərmə, daha sonra Allahdan qorxma! O, heç kəsə zülm etməz və hər bir kəsi layiq olduğundan artıq cəzalandırmaz».*¹

İLƏHİ QORXU

Buna əsasən biz Allahdan deyil, əksinə öz yaramaz əməllərimizin aqibətinə düçar olmaqdan qorxmalıyıq. Lakin Allah övliyalarının öz yaramaz işlərinə görə cəzalandırılmaqda qorxuları başqalarının qorxuları ilə tam fərqlidir. Allahdan qeyrisinin məhəbbətini öz qəlblərindən çıxaran, Allaha cəhənnəm əzabından qorxmaq, yaxud behiştə nail olmaq üçün deyil, yalnız layiq olduğu üçün ibadət edənlər ilahi hicranın odundan qorxurlar. Onlar üçün Allahdan ayrılməyin əzabı cəhənnəmin əzabından qat-qat artıqdır. Buna görə də ilahi övliyaların imamı Əmirəl-möminin Əli (ə) öz münacatlarında deyir:

«Pərvərdigara! Əgər məni günahalarımın görə cəzalandırıb Öz düşmənlərinin cərgəsində qoysan, bəla əhli ilə bir yerə yığsan və mənimlə Öz dostların arasında ayrılıq salsan bu halda, ey mənim Pərvərdigarım, ey mənim Mövlam və

¹ «Mizanül-hikmət», 4/1572/1139/5223; «Biharul-ənvar», 70/392/60.

Seyyidim! Tutaq ki, Sənin əzabına səbr etdim, amma Səndən ayrılığa necə dözə bilərəm?!»¹

Cənab Şeyx «Öz Rəbblərini həm qorxu və həm də tamah üzündən çağırarlar.»² ayəsinin izahında buyururdu: Bu qorxu və tamah nədir? Xovf və qorxu Allahdan ayrılmağın, tamah isə Onun vüsalına çatmaqdan irəli gəlir. Bu müddəanın isbatı Əmirəl-möminin Əli (ə)-in «Kumeyl» duasında buyurduğudur:

«Tutaq ki, Sənin əzabına dözdüm, bəs Səndən ayrılığa necə dözə bilərəm?!»

MƏHBUB TƏRƏFİNDƏN QƏBUL EDİLMƏMƏK QORXUSU

Allah övliyaları öz əməllərini layiqincə yerinə yetirmələrinə baxmayaraq Allahdan qorxurlar. Onların qorxusu bundan ibarətdir ki, olmaya məhbublari onların əməllərini bəyəyib qəbul etməsin:

«Əmələ gətirməli olduqları əməlləri yerinə yetirənlərin qəblərində ona görə qorxu vardır ki, onlar Pərvərdigarına doğru qayıdacaqlar».³

İlahi övliyalər üçün Allah dərgahından və Allaha qovuşmaqdan ağır və dözülməz bir əməl olmadığı qədər, məhbublari tərəfindən, yəni Mütləq Kamal tərəfindən qəbul olunmaları da onlar üçün əhəmiyyət daşıyır. Bu məsələ o qədər mühümdür ki, hətta imam Xomeyni (r.ə.) bərəkətli ömrünün son anlarında Tehranın İmam cüməsinin dediyi kimi, camaatdan istəyir ki, Allah-taalanın onu qəbul etməsi üçün dua etsinlər!

¹ Duayi Kumeyl

² Səcdə surəsi-16

³ Möminun surəsi-60

İndi diqqət yetirin ki, bu dəqiq və irfani məsələni Şeyx necə də sadə misalla izah edir. Şeyxin şagirdlərindən biri deyir: Bir gün cənab Şeyx mənə dedi: Filankəs, gəlini kimin üçün bəzəyirlər? Dedim ki, kürəkən üçün.

Buyurdu: Başa düşdünmü?

Sükut etdim, buyurdu:

«Toy gecəsi gəlinin qohum-əqrəbaları çalışırlar ki, onu çox gözəl bəzəsinlər ki, bəyin xoşuna gəlsin. Lakin gəlinin batinində bir nigarançılığı vardır ki, başqaları onu hiss etmir. Onun nigarançılığı buna görədir ki, əgər vüsal gecəsi bəyin diqqətini cəlb edə bilməsə, yaxud kürəkən ondan ruhi əzab çəksə nə edəcəkdir.

Əməllərinin Allah dərgahında qəbul olunub-olunmamasını bilməyən bir bəndə nigarançılıqda olmaya bilərmi?! Məgər o, özünü Allah üçün bəzəməyibmi?! Yoxsa özünü camaat içərisində göstərmək üçün bu işləri görür?! İnsanlar ölən zaman deyərlər:

*«Pərvərdigara, məni qaytar, bəlkə yaxşı əməllər görəm».*¹

Saleh əməl ondan ibarətdir ki, Allah onları bəyənsin, nəinki, öz nəfsi onu bəyənib imza etsin. Buna görə də Şeyx Allahla görüşdə həmişə qorxu və vahiməli idi. O, buyururdu: Allahın Özünü qorxulu deyil! Yəni, *«Hər kəs Rəbbinin məqamından qorxsın».*² Əgər O, bizi bəyənməsə, əməllərimizi qəbul etməsə başımıza nə kül tökək?!

Şeyxin övladı deyir ki, atam belə deyirdi: Pərvəridigara! Bizi də köhnə və lazımsız əşya hesab et! Belə ki, bəzən kimsə gəlib metallom və lazımsız əşyalar yığdığını deyir: Sən də bizi heç olmasa o səviyyədə al və qəbul et!

¹ Muminin surəsi-99-100.

² Naziat surəsi 40.

DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ

ŞEYXİN VƏFATI

BİRİNCİ FƏSİL

ŞEYX RƏCƏBƏLİ XƏYYATIN VƏFATI

Nəhayət 1340-cı hicri-şəmsi ilinin şəhrivər ayının 22-də Şeyxin bərəkətli ömür quşu bir ömür mənəvi tərəqqidən və ruhi saflaşdırmadan sonra Allah dərgahına pərvaz etdi. Onun ilahi ruhunun ərsə pərvazının baş vermə əhvalatı çox ibrətamiz və eşitməlidir. Burada mərhum Şeyx Rəcəbəli Xəyyatın vəfatının bəyan olunması ilə eyni zamanda böyük ilahi şəxsiyyətlərdən iki nəfərinin də vəfatını—Şeyxin vəfatına çox oxşar olduğuna görə—qeyd edəcəyik.

VƏFATDAN ƏVVƏLKİ GÜN

Şeyxin övladı onun vəfatından əvvəlki günü belə vəsf edir: Vəfatından əvvəl atam tamamilə sağlam idi. Anam evdə yox idi, təkcə mən evdə idim. Axşamçağı atam gəldi, dəstəmaz alıb mənə dedi: Bir azca yorğunam, əgər o şəxs gəlib paltarlarını aparmaq istəsə qayçıların yanındadır, otuz түmən də zəhmət haqqıydı.

Atam o vaxta qədər deməmişdi ki, bir kəs gəlsə ondan zəhmət haqqı al və ya kimsə nə qədər verməlidir. Mən bu hadisədən heç nə başa düşmədim.

ŞEYXİN ŞAGİRDlərİNDƏN BİRİNİN YUXUSU

Şeyxin müridlərindən biri sadıq yuxu vasitəsi ilə vəfatından əvvəlki gecə onun ilahi dərğaha pərvaz edəcəyini bilmişdi. O, bu yuxunu belə bəyan edirdi: Şeyx vəfat etdiyi günün qabaqki gecəsində yuxuda gördüm ki, «Qəzvin» məscidinin qərb tərəfindəki dükanların qapısını bağlayırlar. Soruşdum: Nə olubdur? Dedilər ki, cənab Şeyx Rəcəbəli dünyadan getmişdir. Nigaran halda yuxudan ayıldım, gördüm ki, gecə saat üçdür. Öz yuxumu doğru yuxulardan hesab etdim. Sübh azanından sonra namazı qılıb, dayanmadan cənab Radimənişin yanına getdim. Belə sübh tezdən gəlməyimi görüb təəccübləndi. Mən də yuxumu ona danışdım.

Sübh saat beşdə hava işıqlanmamış Şeyxin mənzilinə yola düşdük. Şeyx qapını açdı, içəri daxil olub oturduq. Şeyx də oturub buyurdu: Belə sübh tezdən harada idiniz?

Mən yuxumu demədim, bir qədər söhbət etdikdən sonra Şeyx böyürü üstə uzandı, əllərini başının altına qoydu və buyurdu: Bir şey deyın, şər oxuyun!

Məzmunu aşıqların ayrılacağını çatdıran bir şər oxuduq.

ŞEYX ÖLÜM YATAĞINDA

Bir saat keçməmişdi ki, Şeyxin halı birdən birə dəyişildi. Dedim ki, həkim gətirək. Mənim yəqinim var idi ki, Şeyx bu gün dünyadan gedəcəkdir. O, buyurdu: İxtiyar sahibisiniz.

Həkim bir nüsxə yazdı, aptekə gedib dərman aldıq, qayıdanda gördük ki, Şeyxi o biri otağa aparıblar. O, üzü qıbləyə oturmuşdu, ayağının altına ağ bir parça salmışdılar. Əlinin baş və şəhadət barmağını o parçaya sürtürdü.

Mən daha diqqətli idim ki, görəsən belə bir ilahi şəxsiyyət dünyadan necə gedəcəkdir. Ona bir halət baş verdi, sanki bir

kəs onun qulağına nə isə deyirdi, o isə cavabında dedi: İnşaallah!

Sonra buyurdu: Bu gün neçənci gündür? Bu günün duasını gətirin?!

Mən o günün duasını oxudum, buyurdu: Verin Seyyid Əhməd də oxusun.

O da oxudu, sonra Şeyx buyurdu: Əllərinizi asimana qaldırın və deyin: Ya Kəriməl əfv, ya Əziməl əfv, əl-əfv, Allahım məni bağışla!

Mən dostuma baxıb dedi: Get, cənab Süheylini bura çağır. Çünki, mənə elə gəlir ki, yuxum doğrudur və bu ayrılıq nöqtəsidir. Bunu deyib getdim.

XOŞ GƏLMİSİNİZ AĞA!

Bu hadisənin davamını Şeyxin övladlarından biri belə deyir: Gördüm ki, atamın olduğu evdə çox səs-küy var. Dedilər Şeyxin halı pisdir, dərhal otağa daxil oldum. Atam bir neçə dəqiqə bundan qabaq dəstəmaz alıb otağa daxil olmuşdu. Gördüm ki, üzü qibləyə oturub. Birdən ayağa qalxdı və sonra oturub gülürüzlə dedi: Xoş gəlmisiniz ağa!¹

Əl verib görüşdü, sonra əlini çəkdi və iş qurtardı, dodağında gülüş Allahın dərgahına qovuşdu.

QƏBRİN BİRİNCİ GECƏSİ

Şeyxin dostlarından biri deyir: Yuxu aləmində mərhum Şeyxin qəbrinin birinci gecəsində onun hüzuruna çatdım. Gördüm ki, movla Əli (ə) tərəfindən ona böyük bir məqam

¹ Mərhum Süheyliyə nəql olunubdur ki, «ağa» dedikdə məqsəd imam Zaman (ə) idi ki, ömrünün axır vaxtlarında onun görüşünə gəlmişdi.

verilmişdir. Ona yaxınlaşdım, çox incə və həssas bir nəzərlə məni süzdü və sanki ata öz istəkli oğluna nəsihət vermək istəyir, oğlu isə diqqət yetirmir. Onun baxışından yadıma saldım ki, o, həmişə belə buyurardı: Allahdan başqa heç nəyi istəməyin, amma biz yenə də həvayi-nəfsə giriftarıq.

Ona yaxınlaşdım, iki cümlə buyurdu: Birinci cümləsi: Həyatın düzgün xətti Allah və Onun övliyaları ilə ünsiyyətdə olmaqdadır.

İkinci cümlə: O kəs həqiqi şəkildə yaşadı ki, onun əyalı toy gecəsi öz köynəyini Allah yolunda ehsan etmişdi.

İKİNCİ FƏSİL

AYƏTULLAH HÖCCƏTİN VƏFATI

Fəslin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi, cənab Şeyxin ibrətəmiz həyatının sonunda iki Allah övliyasının vəfatını da—cənab Şeyxin vəfatı ilə oxşar olduğuna görə—burada qeyd edirik. Onlardan biri böyük alim Ayətullah Höccətdir ki, Şeyxin mərcəyi-təqlidi idi. Şeyx onun ixlasını tərifləyir və deyirdi ki, qəlbində dünya cah-cəlalı, şan-şöhrəti yoxdur. İndi o böyük ilahi şəxsiyyətin vəfatını hörmətli kürəkəni həzrət Ayətullah hacı Şeyx Mürtəza Hairinin dilindən nəql edirik. Onun mənim (müəllifin) üzərində ustadlıq haqqı vardır.

EVİN TƏMİR OLUNMASI

Əvvəldə qey edirəm ki, mərhum ağa Höccət mənim (yəni, Ayətullah Hairinin) ustadım və qayınatam idi. Onun evinə çox get-gəl etmir və ona aid işlərə dəxalət etmərdim. Lakin o, mərhum Ayətullah Bürucerdinin dövründə təqribən Azərbaycanın əksəriyyətinin mütləq şəkildə mərcəyi təqlidi idi. Tehrandə yaşayan azərbaycanlılar və Azərbaycanın başqa

yerlərindən olanlar əksər hallarda ona müraciət edirdi. O, tələbələrə aylıq təqaüd verirdi və öz səviyyəsində maddi cəhətdən əliaçıq idi. Bu ilin qışında—zahirən qışın əvvəlləri idi—hava da çox soyumamışdı. O, evini təmir etməyə məşğul idi. Həyətin bir tərəfinin torpağı götürülmüşdü ki, orada yeni bir bina tikilsin. Digər bir tərəfdə isə bənnalar ev tikilişi üçün lazım olan işləri görürdülər, o cümlədən o zaman hər bir evdə vacib sayılan quyu qazmağa, yaxud quyunun divarlarını hörməyə məşğul idilər. Bu təmir işlərinin öhdədarı da onun özü və Tehranda yaşayan müridlərindən biri idi ki, hal-hazırda dəqiq yadımda deyil, zənnimcə Çayçı adlı bir şəxs idi.

MƏN ÖLMƏLİYƏM

Müəllif (yəni Ayətullah Həiri) deyir: Mən bir gün səhər onun xidmətinə getdim. O, taxtın üzərində oturmuşdu, vəziyyəti çox da qeyri-adi deyildi. O, bronxit-asma xəstəliyi səbəbi ilə adətən hava soyuyanda tənqənəfəsliyə düşər olurdu. O zaman soyuqların başlaması ilə adət üzrə olduğundan artıq çox da narahət nəzərə çarpmırdı. Xəbər tutdum ki, bənnalara və işçilərə tapşırıb ki, işi saxlasınlar. Dedim: Ağa, nə üçün işi dayandırmısınız?

Çəkinmədən dedi ki, mənim əcəlim çatıbdır, artıq bənnalar nəyimə lazımdır?!

Mən də heç bir şey demədim. Bu cavabdan təəccüb edib-ətməməyim yaxşı yadımda deyil. Sonra mənə buyurdu: Əzizim! Bu bir neçə günü bura gəl.

Onun məqsədi bu idi ki, əvvəldəki vaxtlar kimi ondan uzaq gəzməyim.

PƏRVƏRDİGARA, ÖHDƏMDƏ OLANLARA ƏMƏL ETDİM!

Mən zahirən hər gün sübh evin küçə qapısındakı otaqda dərs dediyim «Məkasib» sinfini qurtardıqdan sonra gedirdim, bəzən gecələr də lap tez gedirdim. Bir gün (zənnimcə çərşənbə günü idi) xüsusi şəkildə xəbər göndərdi ki, hüzuruna gedəm və bir işi yerinə yetirəm. Mən hüzuruna getdikdə onun yanında dəmir mücri (mərhum atasının mücrisi onun yanında idi, yaxud başqa bir mücri idi, indi şəkk edirəm) var idi. Mərhum ağa hacı Seyyid Əhməd Zəncani¹ də onun qarşısında oturmuşdu. Bütün malikiyyət sənədlərini və sairləri ağayi Zəncaniyə, eləcə də nəqd olan pul qutusunu mənə verdi ki, müəyyən olunmuş yerlərdə sərf edim. Onun bir hissəsini də mənim özümə həvalə etdi. Əvvəllər öz vəsiyyətini bir neçə nüsxədə yazmışdı ki, onlardan birini mənim yanıma göndərdi. Hal-hazırda o mənim yanımdadır. Nəcəfdə, Təbrizdə, Qumda onun müəyyən məbləğdə pulları var idi. Hacı Məhəmməd Hüseyn Yəzdinin yanında (o, mərhum atamın vəsilərindən biri idi) idi. Vəsiyyət etmişdi ki, onun vəkillərinin yanında olan pullarının hamısı mübarək İmamın (ə) payındandır, sonralar ağayi Bürucerdinin məscidinin böyük bir hissəsini təşkil edən torpaq sahəsini də mədrəsə üçün almışdı və onun öz adına idi. Vəsiyyətnamədə yazmışdı ki, o da mübarək İmam (ə) payındandır və bir kəsə irs verilməz. Əgər ağayi Bürucerdə istəsə məscid üçün verilə bilər.

Onun pulları həmin sandığın içində olanlar idi. Bir neçə gün idi ki, heç kəsdən xüms, zəkat vergilərini almırdı. Amma zahirən ağayi Zəncani alırdı. Onun vəfat etdiyi ayın əvvəlində aylıq təqaüdləri Zəncani ağa verdi. Təkcə bir neçə qran dəmir

¹ Hazırkı mərcəyi təqlidlərdən biri olan mərhum Ayətullah Ağa Musa Zəncanın atası.

pul onun cibində qalmışdı ki, onun qızı (mənim həyat yoldaşım) onun cibindən çıxardıb balışının altına qoymuşdu və demişdi ki, atam sağalsa onu sədəqə versinlər. Bu işi qədim qadınların hamısı görürdü. Mən də bu adətlə qədimdən tanış idim. Məncə sədəqə verilməli olan pulu girov götürürdülər. Təkcə o pul qalmışdı ki, ondan da ağanın xəbəri yoxdu. Qutunun içində olan pulları müəyyən yerə çatdırım deyə, mənə verdikdə əllərini yuxarı qaldırıb dedi: Pərvərdigara! Mən üzərimdə olan vəzifələrimə əməl etdim, Sən də mənim əcəlimi yaxınlaşdır.

MƏN GÜNORTA ÇAĞI VƏFAT EDƏCƏYƏM

Münasibətimiz çox səmimi olduğundan ona dedim: Ağ, sizin bu qədər qorxmağınız yersizdir! Siz həmişə qış fəslə gələndə bir qədər narahatçılıq keçirir, sonra sağalrsınız.

O, belə buyurdu: Xeyir, mənim işim və ya vəfatım zöhr vaxtıdır.

Mən daha bir söz demədim və dərhal onun buyurduğu işi yerinə yetirmək üçün getdim. Mən onun zöhrdən qabaq vəfat etməsindən və pulların qeyri-müəyyən vəziyyətdə qalaraq vərəsəsinə və ya baqasına həmin yerdə məsrəf olunmasını bilmədiyim üçün dərhal faytona mindim. Günorta çatmamış bu işləri yerinə yetirib qayıtdım, hələ o vəfat etməmişdi.

QURANLA İSTİXARƏ

Bu hadisədən bir gün qabaq mənə demişdi ki, onun üçün Quranı gətirim. Sonra Quranı açıb diqqət və zikrlə əvvəldəki ayəni oxudu:

(Ləhu dəvətül həqq)

«*Onun üçündür haqqın dəvəti və çağırışı.*»¹

¹ Rəd surəsi-14

Zahirən o ağladı və Allahla razi-niyaz etdi. Həmin gecə, yoxsa dəqiq bilmirəm, sonrakı gecə öz möhürünü də sındırdı.

AĞA ƏLİ, BUYURUN!

Vəfatının yaxın günlərindən birində gözü qapıya dikilmişdi. Belə nəzərə çarpırdı ki, qeyri-adi şeyləri müşahidə edir. Birdən dedi: Ağa Əli, buyur!

Çox çəkmədi ki, əvvəlki vəziyyətinə qayıtdı, son iki-üç günü adətən zikr deyir, Allahla raz-niyazla edirdi. Bir dəfə «Ədilə» duasını istədi. Vəfat etdiyi gün mən tam xatircəmliliklə «Məkəşib» dərşini evdə demişdim. Çünki onun vəziyyəti çox da qeyri-adi deyildi. Sonra onun yatdığı kiçik otağa getdim. O zaman mənim həyat yoldaşım, yəni mərhum Höccətin qızı da orada idi. Ağanın da üzü divara tərəf idi və zikr edir, dua oxuyurdu. O, dedi: Ağa bu gün bir az iztirablıdır. Onun iztirabı zahirdə həmin zikrlər və dualardan ibarət idi. Mən salam verdim, cavabını aldıqdan sonra buyurdu: Bu gün hansı gündür?

Dedim: Şənbədir.

Dedi: Ağa Bürucerdə dərşə getdimi?

Dedim: Bəli.

Sonra səmimi qəlbədən şad oldu və bir neçə dəfə dedi: Əlhəmdü-lillah!

Bəzi söhbətlər də etdi ki, ixtisara riayət olunsun deyər, onları qeyd etmirik.

TÜRBƏT SUYU

Onun qızı deyir: Ağa bu gün bir qədər iztirablıdır, bir qədər türbət verək.

Dedilər: Yaxşıdır.

Sonra türbəti hazırladılar, hüzuruna gətirdim ki, onu içsin. O, oturdu, mən stəkanı onun qabağına apardım. O, belə

fikirləşdi ki, yeməli və ya dərmandır. Bir qədər narahat oldu və dedi: Bu nədir?

Dedim: Türbətdir.

Dərhal onun vəziyyəti düzəldi, üzününü ifadəsi dəyişildi və türbət suyunu axıra qədər içdi, sonra bu sözləri dedi:

«Axiru zadi minəddünya türbətül Hüseyn» Yəni, «*dünyadan götürdüyüm axırını ehtiyat-Hüseyn türbətidir*».

Yenidən yatdı və əvvəlki vəziyyətinə qayıtdı. O, dua oxuyur raz-niyaz edirdi. Dəqiq yadımda deyil, deyəsən mən də onun yaxınlığında idim. İkinci dəfə zahirən öz göstərişi ilə «Ədilə» duasını onun üçün qıraət etdilər. Ağa Seyyid Həsən (onun ikinci oğlu) üzü qıbləyə oturmuşdu, onun özü də sinəsini balısa söykənmiş halda oturub dua oxuyurdu. Ağa həm farsca və həm də türkcə tam səmimiyyətlə kəlimeyi-şahadətini dedi, Allah-taala qarşısında öz əqidə üsullarını bəyan etdi.

KİMİN FƏSLİ VAR?

Yaxşı yadımdadır, Əmirəl-möminin Əli (ə)-in xilafətini iqrar etdikdən sonra türkcə dedi: Bilafəsl, heç bir fasiləsi yoxdur, lap bilafəsildir. Kimin fəslə var?! (Yəni, Əmirəl-möminin Əli əleyhissəlam Həzrət Peyğəmbərdən sonra onun birinci haqq xəlifəsidir və onların arısında fasilə yoxdur.)

Həzrət Peyğəmbərin (s) övladlarından olan imamların, eləcə də Əli (ə)-in barəsində bu ayəni oxudu:

«Onların məsəli pak bir ağacın məsəli kimidir; onun kökləri sabit, budaqları isə asimandadır».¹

Mən də bir tərəfdə dayanmışdım və bu maraqlı və mənəvi haləti tam qəribəliklə müşahidə edirdim. Zehnimdən belə keçdi ki, ona belə deyim: Ağa, bizi də dua et! Amma xəcalət

¹ İbrahim surəsi-24

hissi bu sözü deməyə mane oldu. Çünki əvvəla, o kişi özünə məşğul idi və başqa şeylərə fikir vermirdi. Yalnız Allahın hüzurunda ölümdən qabakı mənəvi vəzifələrini yerinə yetirməklə məşğul idi. İkincisi bu istək göstərəcəkdə ki, biz də ağanın ölümünə, Allah-taala qarşısında canını təslim etməsinə diqqət yetiririk.

Mən həmin gün sakit dayanaraq bu hadisənin davamını izləməyə başladım. Onun oğlanlarından biri olan Seyyid Həsən və qızı, bəlkə də ailə üzvlərindən bir neçəsi ilə dayanmışdı. Onun belə dediyini eşitdik: Pərvərdigara! Mənim əqidələrimin hamısı hazırdır, onu Sənə tapşırıram ki, mənə qaytarasan.

Mən elə oradaca durmuşdum və elə bu vəziyyətdə idim. Ağa oturub üzü qibləyə balısa söykəndiyi halda birdən nəfəsi dayandı. Elə fikirləşdilər ki, ağanın qəlbi tutulmuşdur, ona görə də ağzına bir qədər dərman tökdülər. Mən gördüm ki, dərman onun dodaqlarının kənarından yerə tökülür. Artıq o, vəfat etmişdi. Türbət suyundan başqa hətta bir damla olsun belə dərman içmədi. Mən dəqiq şəkildə görürdüm ki, o, artıq vəfat etmişdir. Evdən çıxdıqda «Höccətiyyə» mədrəsəsindən azan səsinə eşitdim. Onun vəfatı həqiqətən də özü dediyi kimi, zöhr vaxtına düşdü. O, çərşənbə günü demişdi ki, mənim işim və ya əcəlim zöhr vaxtıdır.

Ayətullah Hairi axırda belə deyirdi: Bu hadisə möhkəm imanın göstəricisi olmaqla yanaşı, bir neçə qeybi ayələrə də dəlalət edir:

1. Birincisi budur ki, o, özünün ölümünün zöhr vaxtı baş verəcəyini yaqın şəkildə xəbər vermişdi;

2. Mükəşifə aləmində Əmirəl-möminin Əli (ə)-1 müşahidə etmişdi.

3. Xəbər vermişdi ki, onun içdiyi türbət suyu bu dünyadan götürüldüyü axırıncı ehtiyatdır və belə də oldu.

Özü də türbəti istəməmişdi və ehtimal da vermirdi ki, ona verilən stəkandakı su türbət suyu olsun. Ona görə də ikrah hissi ilə demişdi ki, bu nədir.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

HACI AXUND TÜRBƏTİNİN VƏFATI

Vəfat etməsi çox maraqlı olan ilahi övliyalardan biri də mərhum həci axund Türbəti idi. O, məşhur xətib mərhum Hüseynəli Rəşidin atasıdır.

O, «Unudulmuş fəzilətlər» adlı kitabında atasının şərh-halını və onun vəfat etməsini belə bəyan edir:

VƏFATDAN BİR HƏFTƏ QABAQ

Ailə üzvlərimizin ondan müşahidə etdiyi mühüm hadisələrdən biri də bu idi ki, atam 1322-ci şəmsi ilinin mehr ayında şənbə günü (1362-ci hicri qəməri ilinin şəvval ayının 17) gün çıxandan iki saat sonra vəfat etdi. O, həmin zamanlarda sübh namazını üzü qibləyə uzandığı halda (ehtizar halında) qılmışdı. Üzünü qibləyə çevirmiş və son anlarda ayıqlığı çoxalmışdı. Ahəstə bəzi kəlmələr deyirdi. Özü də başa düşmüşdü ki, axırncı anlarını yaşayır. Ona görə də dediyi axırncı kəlmə «La ilahə illəllah» sözü idi.

SALAM OLSUN SƏNƏ, YA RƏSULƏLLAH!

Keçən həftənin bazar günü sübh namazını qıldıqdan sonra üzü qibləyə uzandı və əbasını üzünə çəkdi. Gözlənilmədən bacadan saçan günəş işığı kimi bir nur onu əhatə etdi. Bədəni başdan ayağadək nuraniləşdi, uzun xəstəlik nəticəsində saralıb solmuş çöhrəsi birdən-birə şəffaf nur verməyə başladı, hətta üzərinə çəkilmiş nazik əbanın altından da belə görünürdü.

Sonra dedi: Əssəlamu əleykə ya Rəsuləllah! Siz mənim kimi zəlil bir bəndəni görməyə gəlmisiniz.

Sonra onun görüşünə bir-bir gələnlərin pişvazına çıxır, o cümlədən Əmirəl-möminin Əli (ə) və bir-bir imamları qarşılayırdı. Nəhayət on ikinci imama salam verdi və onların gəlişindən minnətdarlığını bildirdi. Sonra həzrət Fatimeyi Zəhra (ə)-a salam verdi, daha sonra həzrət Zeynəbə salam verdi və ağlayaraq dedi: Bibi, mən sizin üçün çox ağlamışam.

SALAMA OLSUN ANAMA!

Sonra anasına salam verib dedi: Anacan, səndən çox minnətdaram, sən mənə pak süd vermişən.

Bu vəziyyət gün çıxandan iki saat sonraya qədər davam etdi. Sonra bədəninə zahir olmuş nuranilik yavaş-yavaş aradan getdi və əvvəlki xəstəlik və solğun vəziyyətinə qayıtdı və canını tapşırıdı.

HÜSEYNƏLİ, MƏNƏ ƏZİYYƏT VERMƏ!

Bu iki gün arasında mən ona dedim: Biz Peyğəmbərlərdən və böyük şəxsiyyətlərdən rəvayət nəql edirik və arzu edirik ki, kaş özümüz bu işləri dərk edib başa düşək. İndi ki, sən mənə yaxın adamsan, belə halət baş verdikdə ürəyim istəyir ki, onun nə olduğunu deyəsən.

Atam sükut etdi və heç nə demədi. İki-üç dəfə təkrar etdim, yenə də cavab vermədi. Dördüncü və ya beşinci dəfə dedi: Hüseyinli, mənə əziyyət vermə!

Dedim: Mənim məqsədim bu idi ki, bir şey başa düşüm.

Dedi: Mən səni başa sala bilmərəm, get özün başa düş.

Onun bu vəziyyəti mənim, anam, qardaş-bacılarım və bibim üçün hələ də müəmmalı şəkildə qalmaqdadır. Hətta bu mətləbləri yazdığım vaxtda belə, 1354-cü ilin tir ayının 24-ü səhər saat 9-30 dəqiqəyə qədər (1395-ci hicri qəməri ilinin rəcəb

ayının 5) hələ də bu məsələni başa düşə bilməmişəm. Yalnız bunu deyirəm ki, atamın vəfatından qabaq onda belə bir halət müşahidə olunmuşdu.

(«Unudulmuş fəzilətlər» səh.149.)

Son

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ	1
ŞEYXİN SÖZLƏRİNDƏ OLAN CAZİBƏDARLIQ	3

YAZIÇILIQ ÜSLUBU	5
XATİRƏDƏN DAHA ÜSTÜN.....	5
MƏNBƏYİN ETİBARLI OLMASI.....	7
MƏRİFƏT ƏHLİNİN MƏQAMLARI.....	7
ŞƏXSİYYƏTİNİN ARAŞDIRILMASI HƏDDİNDƏN ARTIQ ÇƏTİN OLAN İNSANLAR	9
BİRİNCİ BÖLMƏ.....	11
BİRİNCİ FƏSİL.....	11
XÜSUSİYYƏTLƏR.....	11
ŞEYXİN EVİ.....	12
ŞEYXİN PALTARLARI.....	13
ŞEYXİN YEMƏYİ.....	13
İKİNCİ FƏSİL.....	15
İŞ VƏ FƏALİYYƏTİ	15
İŞİNDƏ CİDDİLİK VƏ MƏSULİYYƏT	15
ZƏHMƏT HAQQI ALMAQDA İNSAF	16
İNSAFIN BƏHRƏSİ	17
İNSAFLA RƏFTAR VƏ HƏZRƏT İMAM ZAMANLA (Ə) GÖRÜŞ	18
İMAM ZAMAN (Ə) DƏMİRÇİLƏR BAZARINDA	19
QIFİL DÜZƏLDƏN QOCA KİŞİNİN İNSAFI.....	19
MƏN ONUN ARDINCA GƏLƏRƏM!	20
ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	22
FƏDAKARLIQ VƏ İSAR.....	22
BAŞQALARININ ÖVLADLARINA QARŞI İSAR.....	22
MÜFLİSLƏŞMİŞ QONŞUYA QARŞI İSAR	23
BAYRAM AXŞAMI İSAR	24
DÖRDÜNCÜ FƏSİL.....	25
DİNİ QAYDA-QANUN VƏ GÖSTƏRİŞLƏRƏ SÖZSÜZ ƏMƏL ETMƏK.....	25
TƏQLİD.....	26
ALLAH ÜÇÜN OLAN İŞİN DƏYƏRİ	27

ŞƏRİƏTLƏ UYĞUN OLMAYAN RİYAZƏTLƏ MÜXALİFƏT.....	28
XUMSUNUN HESABINI ET!	28
BEŞİNCİ FƏSİL.....	30
ƏXLAQ	30
TƏVAZÖKARLIQ.....	31
BARİŞIQ YARATMAQ.....	31
SEYYİDLƏRƏ XÜSUSİ EHTİRAM.....	32
BÜTÜN İNSANLARA QARŞI HÖRMƏT	32
DÜNYƏVİ MƏQAMLARA QARŞI ETİNASIZLIQ	33
SƏFƏR ƏXLAQI.....	34
ALTINCI FƏSİL.....	35
İMAM ZAMAN (Ə)-İN ZÜHURUNUN İNTİZARI	35
ŞEYXİN MÜHÜM İSTƏKLƏRİ.....	35
QARIŞQANIN ÖZ MƏŞUQUNA ÇATMAQ YOLUNDA GÖSTƏRDİYİ SƏYLƏR.....	36
MƏNİM SALAMIMI O HƏZRƏTƏ ÇATDIRIN	36
İNTİZAR ÇƏKƏN CAVANIN BƏRZƏX ALƏMİNDƏKİ HALƏTİ.....	37
İMAM ZAMAN (Ə)-İN ZÜHURUNUN İNTİZARINI ÇƏKƏNLƏRDƏN BİR QİSMİNİN BU DÜNYAYA RƏCƏTİ	37
REY ŞƏHƏRİNDƏ PİNƏÇİ.....	38
YEDDİNCİ FƏSİL.....	39
ŞER.....	39
GÖZƏL AVAZLA ŞER OXUMAQ	40
ŞEYXİN MÖVLƏVİ BARƏSİNDƏKİ NƏZƏRİ	41
AYƏTULLAH BÜRUCERDİ VƏ MÖVLƏVİ.....	41
ŞEYXDƏN BİR ŞER VƏ BİR XATİRƏ	42
SƏKKİZİNCİ FƏSİL.....	44
SİYASƏT	44
ÖNCƏDƏN İKİ SİYASİ HADİSƏDƏN XƏBƏR VERMƏSİ.....	44

İSLAM İNQİLABININ GƏLƏCƏYİ	44
NASİRƏDDİN ŞAH BƏRZƏX ALƏMİNDƏ	45
ZALIM PADŞAHI TƏRİFLƏMƏK	45
AMERİKA MÜSTƏMLƏKƏÇİLƏRİ İLƏ HƏMKARLIQ	46
İKİNCİ BÖLMƏ	48
RUHİ YÜKSƏLİŞ VƏ MƏNƏVİ TƏRƏQQİ	48
BİRİNCİ FƏSİL.....	48
İLƏHİ TƏLİM-TƏRBİYƏ	48
ŞEYXİN MÜRŞİDLƏRİ.....	48
DÖNÜŞ NÖQTƏSİ.....	53
HƏZRƏT YUSİFİN ƏHVALATINA OXŞAR BİR HADİSƏ.....	54
İLƏHİ TƏRBİYƏ NECƏ BAŞ VERİR?.....	55
BƏSİRƏT GÖZÜ.....	56
İKİNCİ FƏSİL.....	57
QEYBİ YARDIMLAR	57
MƏKRUH FİKRİN YÜKSƏK HƏDDİ.....	58
BƏLƏM BAURANIN TALEHİNƏ DÜÇAR OLMAQLA TƏHDİD.....	59
SƏN TOX, QONŞUN İSƏ AC?!.....	60
ÖVLADINI ALLAHA GÖRƏ İSTƏ!.....	61
QİDANIN ZÜLMƏTİ.....	61
ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	62
MƏNƏVİ KAMALLAR.....	62
TÖVHİDDƏ QƏRQ OLMAQ	64
FƏNA MƏQAMI	66
ALLAH AŞİQİ.....	66
ƏN BÖYÜK MƏQAM.....	68
BÜTÜN ALƏMLƏRƏ YOL TAPMAQ.....	68
MƏLƏKUT ALƏMİNƏ NƏZƏR	69
ŞEYX ALTMİŞ YAŞINDA	70
BİZİM ELMİMİZ HARA, ONUN ELMİ HARA?!.....	70

ZƏHMƏTKƏŞ FƏHLƏYƏ KÖMƏK	72
MEYDANDAN NƏ TEZ ÇIXIRSAN?.....	72
ONUN SAÇ-SAQQALININ AĞARDIĞINI GÖRÜRƏM	73
DOKTOR FƏRZAMIN ATA-ANASININ RUHU İLƏ RABİTƏ.....	73
DOKTOR ŞEYXİN CƏNAB ŞEYX RƏCƏBƏLİ İLƏ ƏLAQƏSİNİN SƏBƏBİ.....	74
MAŞIN DÜZƏLMİŞDİR, YOLA DÜŞ!.....	75
DUAN QƏBUL OLDU	76
QARĞIŞ QƏLBƏ QARANLIQ GƏTİRİR	77
ALLAH XATİRİNƏ BƏNDƏLƏR QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ ETMƏYİN NƏTİCƏLƏRİ	78
BİTKİLƏRLƏ SÖHBƏT	78
VİNTİLYATOR İXTİRAÇISINA VERİLƏN MÜKAFAT.....	78
ŞƏRTLİ DUANIN QƏBUL OLUNMASI	79
MALI OĞURLANAN ŞƏXSƏ KÖMƏK.....	80
QIRMIZI ALMA YE	81
GÖZLƏRİ HARAM BAXIŞDAN SAXLAMAGIN MÜKAFATI.....	82
HARAM MALDAN YARANAN ATƏŞ.....	83
QRAMAFONUN XARAB OLMASI	83
AŞIĞ CAVANIN TƏVƏSSÜLÜ.....	84
ƏSƏBİLƏŞMƏ!	84
SAQQALI İLƏ NƏ İŞİN VAR?!.....	84
ŞEYTAN VƏSVƏSƏSİNƏ CAVAB	85
ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ.....	86
RUHUN SAFLAŞDIRILMASI	86
BİRİNCİ FƏSİL	86
RUHU SAFLAŞDIRMANIN YOLLARI.....	86
ALTMİŞ İL YOLU TƏRSİNƏ GETMİŞƏM!	86
ƏMƏL İLƏ TƏLİM-TƏRBİYƏ	88
TƏRBİYƏ METODLARI.....	89

ALLAHA İTAƏT VƏ NƏFSİN İSTƏKLƏRİLƏ MÜXALİFƏTƏ TƏKİD.....	94
BATİNİ HALƏTLƏRİN AYIRD EDİLMƏSİ	95
ŞEYXİ İMTAHAN ETMƏK.....	95
BİR CASUSUN HADİSƏSİ.....	96
ƏVVƏLCƏ ATANI RAZI SAL.....	97
KAMİL TƏRBİYƏÇİNİN ƏHƏMİYYƏTİ.....	99
GÜNAH VƏ HƏYAT MÜSİBƏTLƏRİ.....	100
HƏTTA SİZƏ BELƏ NİSYƏ VERİLİR.....	100
UŞAĞI İNCİTMƏK	101
HƏYAT YOLDAŞINI İNCİTMƏK.....	102
ƏRİ İNCİTMƏK.....	103
BACININ NARAZILIĞI.....	104
BACIYA QARŞI ETİNASIZLIQ.....	105
ANANIN NARAZILIĞI	105
BİBİNİN QƏLBİNİN SINMASI	106
SAHİBKARIN ÖVLADLARINI İNCİTMƏK.....	108
QULLUQÇUNUN İNCİDİLMƏSİ	108
QOCA QARININ HAQQINI QƏSB ETMƏK.....	109
BAŞQALARINA HÖRMƏTSİZLİK	109
HEYVANLARA QARŞI RƏHİMSİZLİK.....	110
İKİNCİ FƏSİL.....	111
RUHİ-MƏNƏVİ TƏRBİYƏNİN ƏSASI	111
ŞİRKDƏN UZAQ OLMAQ	114
NƏFSİNLƏ MÜBARİZƏYƏ QALX.....	116
BİR İNCƏ MƏSƏLƏNİ DEMƏK ÜÇÜN SƏFƏR.....	116
MİN DƏFƏ İSTİĞFAR ET!.....	117
ŞƏXSİYYƏTƏ PƏRƏSTİŞ VƏ ŞİRK.....	117
ATAN SƏNİN ÜÇÜN BÜT OLMASIN	118
TOVHDİN HƏQİQƏTİNƏ ÇATMAĞIN YOLU	119
ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	120
MƏNƏVİ YÜKSƏLİŞ AMİLİ.....	120
HƏQİQİ İKSİR	121

ŞEYXİN ƏN BÖYÜK BACARIĞI.....	122
ŞİRİN VƏ FƏRHAD.....	123
MƏHBUBUN EŞQİNƏ YAZ!	123
AŞIQLIK DƏRSİ VER!	124
EŞQİ PƏRVANƏDƏN ÖYRƏN.....	125
ALLAHA MƏHƏBBƏTİN MÜQƏDDİMƏLƏRİ.....	125
ŞÜHUDİ MƏRİFƏTƏ ÇATMAQ.....	126
Allaha barəsində mərifət yolunda mövcud olan toz- torpağı silmək, yaramaz əməllərin yaratdığı hicabları qəlbdən təmizləmək üçün ilk növbədə qəlbi dünya məhəbbətindən paklamaq və boşaltmaq lazımdır. Çünki, Allaha məhəbbətlə dünya məhəbbəti heç vaxt bir yerə sığmaz.	127
İLƏHİ MƏHƏBBƏTİN BƏLA VƏ AFƏTLƏRİ	127
BATİNDƏ DÜNYAPƏRƏST OLANLAR.....	129
ALLAHVARI ÜRƏK.....	129
NƏ İŞ GÖRMÜSƏN?!.....	129
SƏNDƏ NƏLƏR GÖRÜRƏM!.....	130
QADINA ÇEVRİLMİŞ KİŞİLƏR.....	130
O STOL NƏDİR?	131
İLƏHİ SİRLƏRLƏ TANIŞLIQ	131
ALLAHDAN BAŞQA HEÇ NƏ İSTƏMƏ!	132
ƏQL VƏ RUHUN MƏRTƏBƏLƏRİ	133
MƏHƏBBƏT ƏSASINDA OLAN İBADƏT	133
HƏR ŞEYİ ÖZÜN ÜÇÜN, HƏTTA ALLAHİ!	134
TƏQVANIN ƏN YÜKSƏK MƏRTƏBƏSİ.....	134
MƏHƏBBƏT MƏKTƏBİ.....	135
QƏLBİN BƏSİRƏT GÖZLƏRİNİN AÇILMASI.....	135
QƏLBİN BATİNİ SİMƏSİ	136
HƏR BİR ŞEYİN HAZIR OLDUĞU QƏLB	136
İLƏHİ İŞLƏR GÖRƏN İNSAN	137
QƏLBİN TƏMİZLƏNMƏSİ.....	137
ALLAHLA AŞIQLIK ÜSLUBU	138

DÖRDÜNCÜ FƏSİL.....	139
ALLAH ÖVLİYALARININ İXLASI.....	139
BÜTÜN İŞLƏR ALLAH ÜÇÜN	140
ALLAH ÜÇÜN YE VƏ ALLAH ÜÇÜN YAT	140
ALLAH ÜÇÜN TİK.....	141
ALLAH XATİRİNƏ GƏL	141
ALLAHA GÖRƏ ÜFÜR.....	142
ALLAH XATİRİNƏ SEV!	142
ALLAHA GÖRƏ ÖP	142
ALLAH ÜÇÜN NƏ ETMİSƏN?!.....	143
VAY OLSUN MƏNƏ, VAY OLSUN MƏNƏ!	143
ALLAH XATİRİNƏ YAXŞI OLMAQ	144
ALLAHA GÖRƏ ZİYARƏTƏ GET!.....	144
İXLASIN TƏSİRLƏRİ.....	145
İLƏHİ HİDAYƏT	146
ƏMƏLDƏ İLƏHİ RƏNG.....	146
ŞEYTANA QƏLƏBƏ ÇALMAQ	147
QƏLB GÖZÜNÜN AÇILMASI	147
MADDİ VƏ MƏNƏVİ BƏRƏKƏTLƏR	148
ALLAH XATİRİNƏ DƏRS VERİRDİM.....	149
ALLAH BİZİM İŞİMİZİ DÜZƏLTDİ.....	149
BEŞİNCİ FƏSİL	149
ALLAH ÖVLİYALARININ ZİKİRİ.....	149
ÖZÜNÜ DAİM ALLAHIN HÜZURUNDA BİLMƏK. 150	
NƏFSİN VƏ ŞEYTANIN ƏLİNDƏN XİLAS OLMA	
YOLU	151
MƏNDƏN ƏL ÇƏK!.....	152
YUXUDA DA ALLAHİ YAD ETMƏK.....	154
BƏRZƏXDƏN XƏBƏRDARLIQ	154
BƏZİ ZİKRLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ	154
İKİ ZİKRE DAHA ÇOX TƏKİD.....	155
NƏFSƏ QƏLƏBƏ ÇALMAQ ÜÇÜN	155

NAMƏHRƏM	GÖRDÜKDƏ	ŞEYTAN	
VƏSVƏSƏLƏRİNƏ QƏLƏBƏ ÇALMAQ.....			156
ALLAH MƏHƏBBƏTİ ÜÇÜN.....			156
BATİNİN SƏFALI OLMASI ÜÇÜN.....			156
İMAM ZAMAN (Ə)-İN HÜZURUNA ÇATMAQ ÜÇÜN			
.....			157
ÇƏTİNLİKLƏRİN ARADAN QALDIRILMASI VƏ			
XƏSTƏLİKLƏRİN MÜALİCƏSİ.....			158
ŞİDDƏTLİ İSTİLİYİN VƏ SOYUĞUN DƏF EDİLMƏSİ			
.....			159
ALTINCI FƏSİL.....			159
ALLAH ÖVLİYALARININ RAZ-NİYAZI.....			159
CƏNAB ŞEYXİN OXUDUĞU DUALAR.....			160
ŞEYXİN HƏMİŞƏKİ DUASI.....			160
«YƏSTƏŞİRÜ» DUASINI OXU!.....			160
BƏHANƏLƏRİ ONDAN ALIN!.....			161
AĞLAMAGIN VƏ MÜNACATIN DƏYƏRİ.....			161
«YA ALLAH» DEMƏYİN CAVABINDA İKİ RİYAL..			161
ALLAHLA ÜNSİYYƏTİN YOLU.....			162
ALLAHDAN NƏ İSTƏYƏK?.....			163
AŞİQ ÖZ MƏŞUQUNDAN NƏ İSTƏYİR?.....			164
KİMSƏSİZLİK HARAYI ÇƏK.....			164
ƏHLİ-BEYTƏ (Ə) TƏVƏSSÜL ETMƏYİN FƏLSƏFƏSİ			
.....			165
«AŞURA» ZİYARƏTİ.....			165
DUANIN QƏBUL OLUNMA ŞƏRTİ.....			166
ƏVVƏLCƏ DUZUN PULUNU VERİN!.....			166
RAZ-NİYAZ EDƏN ŞƏXSİN TUTUMU.....			166
DUA OXUYANIN ƏDƏB QAYDALARI.....			167
YEDDİNCİ FƏSİL.....			168
ALLAH ÖVLİYALARININ EHSANI.....			168
XİLQƏTİN SİRRİ.....			168
YOXSULLUQLA EYNİ ZAMANDA İNFAQ ETMƏK			169

ORUC TUTUB SƏDƏQƏ VER.....	169
İŞSİZ AİLƏ SAHİBİNƏ EHSAN	170
BACIYA EHSAN	171
ŞEYX VƏ CAMAATA XİDMƏT	171
VƏLİYYİ ƏSR İMAM ZAMAN (Ə)-İN İMAM CAMAATA HƏVALƏ VERMƏSİ	171
EHSAN SÜFRƏSİ BARƏDƏ TÖVSIYƏLƏR.....	172
İNŞAALLAH Kİ, HAMIYA ÇATAR	173
CAMAATA XİDMƏT ETMƏYİN BƏRƏKƏTLƏRİ.....	173
HƏZRƏT ƏBDÜL-ƏZİM HƏSƏNİNİN (Ə) MƏQAMI	174
TAKSİ SÜRUCÜSÜNÜN XİDMƏTİNİN BƏRƏKƏTİ.	174
KORA KÖMƏK VƏ QƏLBİN NURANİLİYİ.....	175
QIRX NƏFƏRƏ TƏAM VERMƏK VƏ XƏSTƏNİN SAĞALMASI.....	176
QURAQLIQ İLİNDƏ YAĞIŞ	176
ATANIN ÖZ ÖVLADININ HƏYATI ÜÇÜN EHSAN ETMƏSİ.....	177
BİR AC HEYVANI DOYURMAĞIN BƏRƏKƏTİ	177
ALLAHIN İSTƏDİYİ ƏSASDA EHSAN ETMƏK	178
İMAM XOMEYNİNİN (R.Ə) İNSANLARA XİDMƏT BARƏSİNDƏKİ SÖZÜ.....	179
SƏKKİZİNCİ FƏSİL	180
ALLAH ÖVLİYALARININ NAMAZI	180
İMAM HÜSEYN (Ə) NÖKƏRİNİN NAMAZI İNDİYƏDƏK TƏXİRƏ DÜŞMƏZ!	183
QƏZƏB NAMAZIN BƏLASIDIR	184
DOQQUZUNCU FƏSİL	184
ALLAH ÖVLİYALARININ HƏCCİ	184
ŞEYXİN HƏCCƏ GEDƏN ŞƏXS ÜÇÜN GÖSTƏRİŞLƏRİ.....	185
SƏNƏ MƏHƏBBƏT ETDİKLƏRİ YEGANƏ YER.....	186
HƏCC QONAQLIĞI	187

MƏRHUM İMAM XOMEYNİNİN KƏLAMINDA HƏCCİN SİRLƏRİ	187
TƏKRAR «LƏBBEYK»LƏRİN SİRRİ.....	187
TƏVAFIN SİRRİ	188
ALLAHLA BEYƏT.....	188
MƏHBUBU TAPMAQ ÜÇÜN ÇALIŞMAQ	189
MƏŞƏRDƏ ŞÜUR, ƏRƏFATDA İRFAN	189
MİNADA QURBANLIĞIN SİRRİ.....	189
ƏQƏBƏDƏ ŞEYTANI DAŞLAMAQ.....	190
ONUNCU FƏSİL.....	191
ALLAH ÖVLİYALARININ QORXUSU.....	191
ALLAHDAN QORXMAĞIN MƏNASI.....	191
ALLAHDAN QORXMA!	192
İLƏHİ QORXU.....	192
MƏHBUB TƏRƏFİNDƏN QƏBUL EDİLMƏMƏK QORXUSU.....	193
DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ.....	195
ŞEYXİN VƏFATI	195
BİRİNCİ FƏSİL	195
ŞEYX RƏCƏBƏLİ XƏYYATIN VƏFATI.....	195
VƏFATDAN ƏVVƏLKİ GÜN.....	195
ŞEYXİN ŞAGİRDƏRİNDƏN BİRİNİN YUXUSU	196
ŞEYX ÖLÜM YATAĞINDA	196
XOŞ GƏLMİSİNİZ AĞA!	197
QƏBRİN BİRİNCİ GECƏSİ.....	197
İKİNCİ FƏSİL.....	198
AYƏTULLAH HƏCCƏTİN VƏFATI.....	198
EVİN TƏMİR OLUNMASI	198
MƏN ÖLMƏLİYƏM.....	199
PƏRVƏRDİGARA, ÖHDƏMDƏ OLANLARA ƏMƏL ETDİM!.....	200
MƏN GÜNORTA ÇAĞI VƏFAT EDƏCƏYƏM.....	201
QURANLA İSTİXARƏ	201

AĞA ƏLİ, BUYURUN!	202
TÜRBƏT SUYU	202
KİMİN FƏSLİ VAR?	203
ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	205
HACI AXUND TÜRBƏTİNİN VƏFATI.....	205
VƏFATDAN BİR HƏFTƏ QABAQ	205
SALAM OLSUN SƏNƏ, YA RƏSULƏLLAH!	205
SALAMA OLSUN ANAMA!	206
HÜSEYNƏLİ, MƏNƏ ƏZİYYƏT VERMƏ!	206